



ZALOŽBA  
Z R C

# **Kvantifikacijski vidiki logične oblike v minimalistični teoriji jezika**

**Sašo Živanovič**



*Zbirka*   Linguistica et philologica 31  
*Urednik zbirke*   Andreja Legan Ravnikar

**Sašo Živanović**  
**Kvantifikacijski vidiki logične oblike**  
**v minimalistični teoriji jezika**

*Recenzenta*   Janez Orešnik, Helena Dobrovoljc

*Oblikovalska zasnova*   Milojka Žalik Huzjan  
*Grafično oblikovanje*   Brane Vidmar  
*Prelom*   Sašo Živanović, Simon Atelšek  
*Jezikovni pregled*   Alja Ferme

*Izdajatelj*   Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU  
*Zanj*   Marko Snoj

*Založnik*   Založba ZRC, ZRC SAZU  
*Zanj*   Oto Luthar  
*Glavni urednik*   Aleš Pogačnik

*Tisk*   Collegium Graphicum, d. o. o.  
*Naklada*   300 izvodov  
*Prva izdaja, prvi natis.*  
*Ljubljana, 2015*

*Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za knjigo RS.*

Digitalna verzija (pdf) je pod pogoji licence <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>  
prosto dostopna: <https://doi.org/10.3986/9789610504122>.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji  
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.6'367

ŽIVANOVIĆ, Sašo, 1978-

Kvantifikacijski vidiki logične oblike v minimalistični teoriji jezika / Sašo Živanović. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015. - (Zbirka Linguistica et philologica ; 31)

ISBN 978-961-254-832-2  
281583616

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative Commons 2.5, ki ob priznavanju avtorstva dopušča nekomercialno uporabo, ne dovoljuje pa nobene predelave.

Sašo Živanović

**Kvantifikacijski vidiki  
logične oblike  
v minimalistični teoriji jezika**

Ljubljana 2015



---

# Kazalo

<b>Predgovor</b>	<b>9</b>
<b>1 Določni in presežniški določilniki</b>	<b>13</b>
1.1 Medjezikovni pogled	13
1.1.1 Kaj je določilnik?	14
1.1.2 Kaj je določni določilnik?	19
1.1.3 Kaj je presežniški določilnik?	22
1.1.4 Žarišče	25
1.1.5 Pomeni presežniškega določilnika	31
1.2 Resničnostni pogoji	35
1.2.1 Logični jezik L*	35
1.2.2 Določni določilnik	37
1.2.3 Presežniški določilnik v pomenu absolutne večine	38
1.2.4 Primerjava resničnostnih pogojev	41
1.3 Medjezikovna napoved	42
1.3.1 Podatki	43
1.3.2 Razprava	58
1.4 Slovenski korpusni podatki	59
1.5 Zaključek	60
<b>2 Skladnja in pomenoslovje</b>	<b>61</b>
2.1 Standardni minimalizem	61
2.1.1 Vsebinski minimalizem	61
2.1.2 Ustroj	64
2.1.3 Besednozvezna teorija	66
2.1.4 Kartografija skladenjskih izrazov	68
2.2 Pomenska ravnina	71
2.3 Modularnost jezikovne zmožnosti	75
2.3.1 Standardni minimalizem	77
2.3.2 Nanoskladnja	80
2.4 Zaključek	83
<b>3 Teorija L*</b>	<b>85</b>
3.1 Logični jezik L*	86
3.1.1 Kumulativnost predikatov	86
3.1.2 Dogodkovna semantika	87
3.1.3 Usmerjeno sklepanje	89
3.1.4 Negativno polarni izrazi	99
3.2 Osnovni vidiki korespondence med LF in L*	104
3.2.1 Ohranitev hierarhične zgradbe	104

3.2.2	Konzervativnost in omejena kvantifikacija . . . . .	108
3.2.3	Osnovna korespondenčna načela . . . . .	111
3.3	Tvorba atomarnih formul . . . . .	113
3.3.1	Spremenljivke . . . . .	114
3.3.2	Besednozvezna teorija s sestavljenimi jedri . . . . .	117
3.3.3	Predikacija v besednozvezni teoriji s sestavljenimi jedri . . . . .	119
3.3.4	Predikacija v standardni besednozvezni teoriji . . . . .	123
3.4	Kvantifikacija . . . . .	124
3.4.1	Položaj kvantifikatorjev . . . . .	124
3.4.2	Tip kvantifikacije in negacija . . . . .	127
3.5	Vključevanje atomarnih formul . . . . .	131
3.5.1	Predikatne spremenljivke . . . . .	132
3.5.2	Žarišče v teoriji $L^*$ . . . . .	134
3.5.3	Jedrni predikati in implicitni kvantifikatorji . . . . .	140
3.5.4	Izpustne zgradbe . . . . .	146
3.5.5	Numerična hrbtnica . . . . .	147
3.6	Zaključek . . . . .	152
<b>4</b>	<b>Kvantifikacijske zgradbe v teoriji <math>L^*</math></b>	<b>155</b>
4.1	Vzorec določnosti . . . . .	155
4.1.1	Določni določilnik . . . . .	156
4.1.2	Presežniški določilnik v pomenu absolutne večine . . . . .	159
4.2	Numerična hrbtnica v stavčnem ogrodju . . . . .	162
4.2.1	Stopenjski pridevniki v $L^*$ . . . . .	162
4.2.2	Pomožniški stavki . . . . .	164
4.2.3	Zaključek . . . . .	166
4.3	Presežniški določilniki v pomenu relativne večine . . . . .	166
4.3.1	<i>Največ</i> kot prislov . . . . .	167
4.3.2	<i>Največ</i> kot določilnik . . . . .	168
4.3.3	Nepresežniška raba <i>največ</i> . . . . .	170
4.3.4	O medjezikovni napovedi . . . . .	171
4.4	Presežniški pridevniki . . . . .	171
4.4.1	Absolutni pomen . . . . .	172
4.4.2	Relativni pomen . . . . .	174
4.4.3	Nepresežniška raba . . . . .	176
4.5	Primerniki . . . . .	177
4.5.1	Primerniški določilnik . . . . .	177
4.5.2	Primerniški prislovi in pridevniki . . . . .	179
4.5.3	Primerjava z drugimi pristopi . . . . .	181
4.5.4	Primerniške zgradbe z <i>od</i> . . . . .	186
4.6	Negativni stopenjski pridevniki . . . . .	187
4.7	Stavčno zanikanje . . . . .	192

---

4.7.1	Pomenska razgradnja funkcijske projekcije NegP . . . . .	193
4.7.2	Negativno ujemanje in dvojno zanikanje . . . . .	194
4.8	Zaključek . . . . .	195
<b>5</b>	<b>Smernice za nadaljnje raziskave</b>	<b>197</b>
5.1	Posplošitve medjezikovne napovedi . . . . .	197
5.1.1	Pridevniški določni določilnik . . . . .	197
5.1.2	Vzporedne posplošitve . . . . .	198
5.2	Univerzalni določilniki . . . . .	199
5.3	Pozitivne oznake z jedrnim predikatom nepresečnosti . . . . .	201
5.3.1	Topikalizacija . . . . .	201
5.3.2	Koordinacija . . . . .	203
5.4	Binarne oznake . . . . .	204
5.5	Oslovska naveznica . . . . .	205
<b>6</b>	<b>Povzetek</b>	<b>207</b>
<b>7</b>	<b>Summary</b>	<b>211</b>
<b>8</b>	<b>Korespondenčna načela</b>	<b>213</b>
<b>9</b>	<b>Slovensko-angleški seznam terminov</b>	<b>215</b>
<b>10</b>	<b>Literatura</b>	<b>217</b>





---

## PREDGOVOR

Pričujoče delo temelji na moji doktorski disertaciji, Živanović (2007). Od njenega nastanka je preteklo že nekaj let in v tem času je teorija, predstavljena v disertaciji, doživela nekaj drobnih, a pomembnih sprememb, predvsem na področju razumevanja leksikalnih predikatov in univerzalne kvantifikacije. Tako se mi zdi smiselno, da se disertacija, dopolnjena in posodobljena, izda v knjižni obliki ter sem hvaležen Založbi ZRC, da mi je to bilo omogočeno.

Delo je poskus poenotenja skladnje in formalne semantike v tvorbeni teoriji jezikovne zmožnosti. Minimalistična različica te teorije domneva, da so jezikovni izrazi razčlenjeni v dveh ravninah: logični obliki (LF) in fonološki obliki (PF). Teorije formalne semantike, vključujoč tvorbeno teorije, poleg tega domnevajo, da so jezikovni izrazi razčlenjeni še na tretji, pomenski ravni. Pričujoče delo trdi, da sta logična oblika in pomenska ravnina ena in ista ravnina.

Konceptualna utemeljitev te trditve izhaja iz spoznanja sodobne kognitivne znanosti, da je um zgrajen modularno. Posebej, modularno je zgrajena tudi jezikovna zmožnost. Iz podrobne preučitve prvin, iz katerih so zgrajeni jezikovni izrazi, izhaja, da jezikovne izraze izgrajujeta dva modula, fonološki modul (Fon) in skladenjsko-morfološko-semantični modul (SMS).

Tradicionalno je preučevanje lastnosti modula SMS razdeljeno na jezikoslovna področja skladnje, morfologije in formalne semantike. Vsako od njih je že samo zase obsežno in zanimivo področje znanstvenega dela in vsa so v preteklosti ponudila mnogo opisov, posplošitev in razlag. Vendar nikakor ni novo spoznanje, da skladnja, morfologija in formalna semantika niso neodvisne discipline in da se skladenjski, morfološki in semantični vidiki razčlemb jezikovnih izrazov prepletajo.

Vse od Bakerjeve zrcalne posplošitve se med jezikoslovci razširja mnenje, da skladnja in morfologija nista le povezana sistema, temveč en sam sistem, in da sta tradicionalni področji skladnje in morfologije le pogled na isti sistem z različnih zornih kotov.

Nasprotno le maloštevilni zagovarjajo mnenje, da sta en sam sistem skladnja in formalna semantika. Poudariti velja, da to ne pomeni, da prevladuje mnenje, da sta skladnja in formalna semantika neodvisna sistema. Pomenoslovci se trudijo, da bi njihove pomenke razčlemb bile združljive s skladenjskimi razčlembami; skladenjeslovci pri skladenjski razčlembi jezikovnih izrazov upoštevajo njihov pomen in sopoložajno ustreznost. Vendar kljub vsemu izgleda, da ne obstaja izdelana teorija formalne semantike, ki ob bok skladenjski ravni ne uvaja posebne pomenske ravnine; in obratno, nobena skladenjska teorija ne eksplicira vseh vidikov formalnega pomena jezikovnih izrazov – del te naloge je vselej prepuščen posebni teoriji formalne semantike.

Domneva o modularni zgradbi jezikovne zmožnosti ne dopušča delitve na skladnjo in formalno semantiko. Skladnja in formalna semantika vsaj delno uporabljata iste prvine. Nekatere formalnosemantične lastnosti jezikovnih izrazov imajo vpliv na skladnjo. Po definiciji modula sledi, da obe disciplini opisujeta isti modul.

Trditev, da je logična oblika ravnina pomenske razčlenbe jezikovnih izrazov, utemeljemo predvsem praktično, z izdelavo in uporabo teorije  $L^*$ . Implementacija teorije  $L^*$  je dvodelna: teorija uvede logični jezik  $L^*$ , s katerim pomensko razčlenjuje jezikovne izraze, ter pokaže, da izrazi jezika  $L^*$  sistematično ustrezajo izrazom logične oblike.

Prvo različico jezika  $L^*$  je zasnoval ameriški filozof Peter Ludlow. Odločitev, da ga uporabi za pomensko razčlenbo jezikovnih izrazov, je temeljila na njegovem dvomu, da je teorija množic, ki jo uporablja teorija posplošenih kvantifikatorjev, ustrezno orodje za pomensko razčlenbo, in na spoznanju, da je mogoče predikatno logiko prvega reda razširiti v jezik  $L^*$ , ki je v nasprotju z običajno predikatno logiko izrazno dovolj močan za to nalogo. Nadalje sta njegovo prepričanje v ustreznost jezika  $L^*$  krepili spoznanji, da je v jeziku  $L^*$  mogoče podati skladijsko definicijo (tj. definicijo, ki temelji na skladijski zgradbi formul jezika  $L^*$ ) okolij, ki dovoljujejo usmerjeno sklepanje, in okolij, v katerih je legitimna raba negativno polarnih izrazov.

Moje prepričanje v ustreznost jezika  $L^*$  izhaja iz spoznanja, da je z uporabo tega jezika mogoče podati skladijsko različico pomembne posplošitve teorije posplošenih kvantifikatorjev, da vsi določilniki denotirajo konzervativne preslikave. Obstaja namreč skladijsko definiran razred izrazov jezika  $L^*$ , katerega denotacije so natanko konzervativne preslikave, in sicer so to formule, ki ne uporabljajo neomejenih kvantifikatorjev.

Naštete lastnosti jezika  $L^*$  sicer pomembno prispevajo k utemeljevanju hipoteze, da je jezik  $L^*$  pravo orodje za pomensko razčlenbo jezikovnih izrazov, vendar ima pri ocenjevanju vsake hipoteze največjo težo empirična ustreznost novih napovedi, ki jih tvori, in ne uspešna analiza že znanih podatkov.

Primerjava pomenskih razčlemb angleškega določnega določilnika *the* in presežniškega določilnika *most* v jeziku  $L^*$  razkrije presenetljivo podobnost med tema določilnikoma. Poenostavljeno, pomenska razčlenba presežniškega določilnika *most* vsebuje pomensko razčlenbo določnega določilnika *the*. Ker je jezik  $L^*$  zamišljen kot univerzalno orodje za pomensko razčlenbo jezikovnih izrazov, morata biti v enakem razmerju tudi pomenski razčlembi določilnikov, ki ustrezata angleškima *the* in *most*, v kateremkoli naravnem človeškem jeziku. Ob privzetju zelo verjetne predpostavke, da je obstoj neke zapletene zgradbe pogojen z obstojem preprostejše zgradbe, vsebovane v zapleteni, sledi medjezikovna posplošitev, da vsak jezik, ki pozna presežniški določilnik s pomenom angleškega *most*, pozna tudi določni določilnik s pomenom angleškega *the*.

Opisana napoved je nova, zato je moje prepričanje v pravilnost hipoteze, da je jezik  $L^*$  pravo orodje za pomensko razčlenbo jezikovnih izrazov, raslo z vsakim novim obravnavanim jezikom. Napoved o soodnosnosti obstoja ustreznih angleškima določilnikoma *the* in *most* je bila doslej preverjena na dvajsetih jezikih, od katerih ni niti eden nudil prepričljivega protiprimera. Med obravnavanimi jeziki so še posebej pomembni slovanski jeziki, ki potrjujejo neodvisnost napovedi od genealoške sorodnosti jezikov. Med slovanskimi jeziki sta namreč edina, ki poznata določni določilnik, makedonščina in bolgarščina, ki sta zato tudi edina jezika, za katera napovemo, da lahko poznata presežniški določilnik s pomenom angleškega *most*. Napoved je v obravnavanih jezikih nedvoumno potrjena: makedonščina tak presežniški določilnik pozna, ostali obravnavani slovanski jeziki (češčina, poljščina, slovenščina in srbščina) pa ne.

Drugi del implementacije teorije  $L^*$  je izdelava sistematične preslikave, ki izraze logične oblike pretvarja v formule logičnega jezika  $L^*$ . Iz domneve, da skladnja in formalna semantika opisujeta isti modul, sledi, da je ta preslikava izomorfizem. To poenostavljeno pomeni, da ohranja vse informacije: izomorfna izraza LF in jezika  $L^*$  sta le različni zapisi istih informacij.

Kot pričajo praktično vse sodobne pomenoslovne teorije, ni mogoče izbrati poljubne skladijske in poljubne pomenoslovne teorije ter izdelati izomorfizma med skladijskimi in pomenskimi razčlembami teh teorij. Zato odločitev, da je jezik  $L^*$  orodje za pomensko razčlemba jezikovnih izrazov, omejuje izbiro skladijske teorije, tako po vsebini skladijskih izrazov kot po načinu, kako jih tvorimo.

V preteklem razvoju tvorbene teorije jezikovne zmožnosti skladijske razčlemba niso bile dovolj artikulirane, da bi lahko bile izomorfne pomenskimi. Danes je položaj zaradi razcveta kartografije skladijskih zgradb precej drugačen. Skladijske zgradbe postajajo vse podrobnejše in (utemeljeno) beležijo vse več pomenskih razlik ter tako pričenjajo omogočati vzpostavitev izomorfizma med skladijskimi in pomenskimi razčlembami.

Način tvorbe skladijskih izrazov določa besednozvezna teorija. Med drugim je z njo določen vrstni red sestavljanja izrazov LF, ki mora biti, če naj bodo skladijske in pomenske razčlemba izomorfne, vzporeden vrstnemu redu sestavljanja izrazov jezika  $L^*$ . Odločitev za pomensko razčlemba v jeziku  $L^*$  zato omejuje izbiro besednozvezne teorije. To je razlog, da v pričujočem delu opuščamo standardno minimalistično besednozvezno teorijo in prevzemamo besednozvezno teorijo s sestavljenimi jedri. Teorija  $L^*$  celo omogoča, da besednozvezno teorijo s sestavljenimi jedri skoraj v celoti izpeljemo iz domnev o pomenski razčlembi.

Pri izdelavi teorije poskušamo biti čimbolj deduktivni. Izhodišče predstavljata odločitev, da za pomensko razčlemba uporabljamo jezik  $L^*$ , ter hipoteza o izomorfnosti izrazov LF in izrazov jezika  $L^*$ . Nato s primerjavo skladijske in pomenske razčlemba omejenega razreda jezikovnih izrazov postopoma izdelujemo izomorfizem, ki ga formuliramo v obliki korespondenčnih načel. Empirični podatki, s katerimi motiviramo korespondenčna načela, obsegajo nedoločne določilnike, univerzalne določilnike (v omejenem obsegu), pripis udeleženskih vlog, glavne števnike in žariščenje.

Izdelano teorijo  $L^*$  preverjamo z uporabo na neodvisnih podatkih, ki obsegajo stopenjske pridevnike, pomožniške stavke, določne določilnike, presežniške in primerniške zgradbe (določilniške, pridevniške in prislovne), negativne stopenjske pridevnike, stavčno zanikanje ter univerzalne določilnike. Ugotovimo, da sta skladijska in pomenska razčlemba teh zgradb izomorfni na način, ki ga napovedujejo zapisana korespondenčna načela.

Zgradba knjige je naslednja. V prvem poglavju izpeljemo in preverimo zgornjo medjezikovno napoved, ki predstavlja empirično motivacijo za pomensko razčlemba jezikovnih izrazov v jeziku  $L^*$ . Drugo poglavje vsebuje konceptualno motivacijo hipoteze o izomorfnosti izrazov logične oblike in jezika  $L^*$ . V tretjem poglavju izdelamo teorijo  $L^*$  in jo v četrtem poglavju uporabimo na neodvisnih podatkih. V petem poglavju podamo nekaj smernic za nadaljnje raziskave.

Za pomoč, nasvete in spodbudo pri ustvarjanju disertacije in pričujočega dela dolgujem zahvalo mnogim kolegom iz Slovenije in tujine. Izpostavil bi rad Petra Ludlowa, enega od avtorjev originalnega jezika  $L^*$ , na katerem temelji v pričujočem delu razvita teorija, ter mentorico moje disertacije, Marijo Golden, vendar nisem ostalim prav nič manj hvaležen kot njima. Saj veste, kdo ste.

Pričujoče delo tudi ne bi moglo nastati brez empiričnih podatkov o določnih in presežniških določilnikih, ob zbiranju katerih so bili z mano potrpežljivi Ágnes Mélypatak, Agnieszka Magdalena Kowalczyk, Alex Pirc, Alies MacLean, Asli Untak Tarhan, Bàrbara Soriano, Ben & Benny, Chidam, Donald Reindl, Eva Reinisch, Farhad Meskoob, Friedrich Neubarth, Gerpreet, Irena Temkova, Joanna Fierla, Jon Anders Bangsund, Kamila Xenie Vetišková, Laura Comí, Marie Olsen, Min Que, Mustafa Husain, Naoyuki Yamato, Nataša Miličević, Nándor Kokos, Regula Sutter, Sameer Murthy, Sorin Gherguț, Sylvia Blaho, Tanja Schwarzinger, T.S. Raju Chidambaram, Vrinda Chidambaram in Yael Sharvit. Hvala vam!

---

# 1 DOLOČNI IN PRESEŽNIŠKI DOLOČILNIKI

V pričujočem poglavju motiviramo pomensko razčlemba jezikovnih izrazov v logičnem jeziku  $L^*$ , ki ga bomo predstavili v razdelku 1.2.1. Motivacija je empirične narave: iz pomenske razčlemba v jeziku  $L^*$  izhajata delitev presežniških določilnikov na presežniške določilnike v pomenu absolutne večine in presežniške določilnike v pomenu relativne večine ter medjezikovna napoved o soodnosnosti obstoja določnih določilnikov in presežniških določilnikov v pomenu absolutne večine. Podatki, ki bodo predstavljeni v razdelku 1.3, potrjujejo to napoved in tako podkrepljujejo hipotezo, da je logični jezik  $L^*$  ustrezno orodje za pomensko razčlemba jezikovnih izrazov.

Med obravnavanimi jeziki so še posebej pomembni slovanski jeziki, ki potrjujejo neodvisnost napovedi od genealoške sorodnosti jezikov. Med slovanskimi jeziki sta namreč edina jezika, ki poznata določni določilnik, makedonščina in bolgarščina, ki sta zato tudi edina jezika, za katera napovemo, da lahko poznata presežniški določilnik v pomenu absolutne večine. Napoved je v obravnavanih jezikih nedvoumno potrjena: makedonščina tak presežniški določilnik pozna, ostali obravnavani slovanski jeziki (češčina, poljščina, slovenščina in srbščina) pa ne.

V razdelku 1.1 bomo opredelili predmet preučevanja, določne in presežniške določilnike, in ilustrirali različne pomene presežniških določilnikov. V razdelku 1.2 bomo formalizirali resničnostne pogoje za določne in presežniške določilnike v logičnem jeziku  $L^*$  ter jih medsebojno primerjali. V razdelku 1.3 bomo formulirali omenjeno medjezikovno napoved in jo preverili na osemnajstih jezikih (izključujoč slovenščino in angleščino, na katerih napoved temelji). Razdelek 1.5 povzema rezultate poglavja.

## 1.1 MEDJEZIKOVNI POGLED

Preden se lotimo formalnega zapisa resničnostnih pogojev določnih in presežniških določilnikov, moramo pojasniti pomen teh izrazov (in tudi pomen izraza žarišče). To je vse prej kot lahka naloga. Univerzalne definicije jezikovnih kategorij kateregakoli tradicionalnega jezikoslovnega področja so izmuzljive, tako medjezikovno kot znotraj enega samega jezika: določilniškost, določnost, presežniškost in žarišče, ki jih potrebujemo v tem poglavju, niso nobena izjema.

V tem razdelku bomo sicer podali predteoretične definicije teh izrazov, tj. opisali bomo smernice, ki jih pri odločanju, ali sodi neka slovanska enota med določne ali presežniške določilnike, upoštevamo pri analizi podatkov v razdelku 1.3, vendar velja poudariti, da operativne definicije niso namenjene nepremičnemu zakoličenju obravnavanih podatkov, temveč služijo kot eksplikacija in s tem ostritev jezikoslovne intuicije raziskovalca, ko se sprašuje, kateri pojavi dovoljujejo ali morda celo zahtevajo enotno obravnavo.

Ilustrativen je zaključek predstavitve žarišča iz Rooth (1996: 296).

[...] ali bi morali opustiti kakršnokoli široko razumevanje izraza žarišče v našem teoretičnem besednjaku in nadomestiti razpravo o pomenu žarišča z

npr. “pomenom oznake [prozodične] prominentnosti v angleščini” in “pomenom te-in-te vrste premika v madžarščini”? Srednjeročno menim, da bi lahko to bila dobra ideja. Pravo vprašanje na tej točki ni, “ali je zgradba X v jeziku Y žariščna zgradba”, temveč “kakšen je pomen zgradbe X v jeziku Y in kako to razloži lastnosti, ki jih ima X v Y”. Ko se ukvarjamo s slednjim vprašanjem, je priročna raziskovalna strategija, da preverimo, ali so zgradbe v jeziku Y, ki ustrezajo angleškim zgradbam, občutljivim na oznako [prozodične] prominentnosti, v jeziku Y občutljive na X. To ne pomeni, da uporabljamo te zgradbe kot kriterij za abstrakten tip objekta z univerzalnim pomenskim prispevkom.

Ne smemo torej dovoliti, da nas predteoretične definicije omejujejo pri raziskovalnem delu. Kot pravi Popper (1998: 8): »[...] ne obstaja logična metoda za pridobivanje novih idej ali logična rekonstrukcija tega procesa. [...] vsako odkritje vsebuje “iracionalni element” ali “kreativno intuicijo” [...] « (moj prevod).

V podrazdelku 1.1.1 podamo predteoretično definicijo določilnika. Nadalje se v podrazdelku 1.1.2 ukvarjamo z določnostjo, v podrazdelku 1.1.3 s presežniškostjo in v podrazdelku 1.1.4 z žariščem. V podrazdelku 1.1.5 predstavimo pomena, ki ju lahko imajo presežniški določilniki: pomen absolutne in pomen relativne večine. (Slednji je tesno povezan z žariščem.)

### 1.1.1 KAJ JE DOLOČILNIK?

V pričujočem delu uporabljamo izraz določilnik v širokem pomenu, ker želimo zajeti vse slovarske enote, ki po svojem formalnem pomenu prispevajo k določanju nosnikov samostalniških zvez, ne glede na njihovo morfološko realizacijo.

Samostalniška zveza (NP)<sup>1</sup> sama po sebi še ne določa, o kom oziroma čem je v stavku govora. Nosnik oziroma nosniki so določeni šele, ko je samostalniška zveza sestavljena z enim ali več določilniki (D) v *določilniško zvezo*, DP. Izraz *samostalniška besedna zveza* uporabljamo takrat, kadar ne želimo razlikovati med samostalniško zvezo in določilniško zvezo. V tvorbeni razčlembi jezikovnih izrazov je samostalniška zveza *dopolnilo* določilnika, ki je *jedro* te besedne zveze: [DP D NP].

Predteoretično med slovenske določilnike prištevamo glavne števnik (trije, pet), univerzalna določilnika vsak in vsi, nedoločne števnik (veliko/mnogo, malo), nedoločni zaimek nek/en, presežniški določilnik največ, primerniški določilnik več (običajno v konstrukciji več kot), morda tudi svojilne pridevnike (Janezov, bratov) in zaimke (moj, tvoj) ter vrstilne števnik (prvi, peti). (prim. Keenan in Stavi 1986: 253–256)

---

<sup>1</sup> Z izrazom *samostalniška zveza* (NP) se bomo nanašali na zvezo samostalnika z opisnimi določilni leksikalnega pomena, tj. pridevniki in oziralnimi odvisniki. V literaturi, ki se podrobneje ukvarja z notranjo zgradbo samostalniških zvez, so take besedne zveze imenovane tudi vrstna določilniška zveza (Kind Determiner Phrase, KIP); glej npr. Zamparelli (2000: 18–19). V redkih primerih, ko bo razlika med samostalniško zvezo v našem poenostavljenem pomenu in dejansko projekcijo jedra N relevantna, bomo to posebej poudarili.

Za prvi vpogled v empirične podatke je bolj kot stroga definicija izraza določilnik pomembna jezikoslovna intuicija, s katero prepoznamo možne kandidate za določilnike. Zato bo definicija določilnika, ki jo bomo v tem poglavju uporabljali pri preverjanju medjezikovne napovedi, zgolj operativna. Kako torej v danem jeziku prepoznamo določilnik?

Preden bomo podali univerzalne kriterije določilniškosti, ki jih bomo uporabljali v nadaljevanju poglavja, se bomo posvetili nepravim kriterijem: lastnostim, ki jih imajo določilniki le v nekaterih jezikih ali celo le v nekaterih rabah v enem jeziku. Razdelimo jih na pomenoslovne (konzervativnost), skladenjske (stičnost) in morfološke (sklon dopolnila in pregibnost).

### Konzervativnost

Lastnost, ki je po mnenju večine pomenoslovcev značilna za določilnike, je *konzervativnost*. Določilnik *pet* je konzervativen, ker moramo za določitev resničnosti stavka (1) v nekem položaju ugotoviti le, kaj počnejo prijatelji; ni potrebno ugotavljati, kaj počnejo učitelji ali očetje. (Formalno definicijo konzervativnosti bomo zapisali v razdelku 3.2.2.)

(1) Pet prijateljev je šlo na počitnice.

Po kriteriju konzervativnosti *samo* ni določilnik. Če želimo ugotoviti, ali je stavek (2) v danem položaju resničen, ni dovolj, da vemo, kaj počnejo fantje. Pomembno je tudi, kaj počnejo ostali položajno relevantni posamezniki. Stavek bo namreč resničen le, če le-ti ne bodo igrali nogometa.

(2) Samo fantje igrajo nogomet.

Beseda *samo* se razlikuje od tipičnih določilnikov, kot je *vsak*, tudi po skladenjskih merilih. Priključimo jo lahko praktično čemurkoli – Herburger (2000: 108) zato njeni angleški ustreznici *only* v šali pravi “primarsikaj” (angl. “admanythings”).

- (3) a. Fantje igrajo samo nogomet.  
 b. Samo pet fantov igra nogomet.  
 c. Šli smo samo v kino.  
 č. Fantje igrajo nogomet, samo kadar je lepo vreme.

Pa vendar želimo v pričujočem delu privzeti dovolj široko definicijo določilniškosti, da zaobjame tudi besedo *samo*. Kot bo postalo jasno v nadaljevanju poglavja, bi lahko zaradi preozke definicije določilniškosti spregledali pomembne empirične posplošitve. Konkretno, beseda *največ* je podobna *samo*. (i) Lahko jo uporabimo kot prislov, (4). (ii) Če je njeno dopolnilo žariščeno, ni konzervativna; resničnost stavka v danem položaju (5) je odvisna tudi od tega, koliko slonov, žiraf in levov sem videl v živalskem vrtu. (Za definicijo žarišča glej razdelek 1.1.4.)

- (4) a. Moj cimer samo BERE.  
 b. Moj cimer največ BERE.



(5) V torek sem v živalskem vrtu videl največ opic.

Če z definicijo določilniškosti ne zaobjamemo besede *samo*, iz razreda določilnikov najverjetneje izločimo tudi *največ*, in zato s tem spregledamo pomensko in formalno sorodnost slovenskega *največ* in angleškega *most*, na kateri temelji obsežen del pričujočega dela.

### Stičnost

Kot rečeno, je dopolnilo določilnika samostalniška zveza, NP. Običajno sta jedro in njegovo dopolnilo v glasovni verigi stična: *pet prijatelj* v (6). Kot kaže (7), temu ni nujno tako.

(6) Na počitnice je šlo pet prijatelj.

- (7) a. Na počitnice jih je šlo pet.  
b. Pet jih je šlo na počitnice.

Kadar je dopolnilo števnik *pet* naslonska oblika osebnega zaimka, stičnosti ni (7a) ali je naključna (7b).<sup>2</sup> Da sta *pet* in *jih* v (7a) v enakem razmerju kot *pet* in *prijatelj* v (6), vidimo iz sklona osebnega zaimka. Kot *prijatelj* v (6) je tudi *jih* v (7) v rodilniku, sklonu, ki je, kot bomo videli, privzeti sklon dopolnil v samostalniški besedni zvezi. Poleg tega osebnega zaimka *jih* v rodilnik ne morejo postaviti skladenjska razmerja stavčnega dosega, kot bi ga lahko, če bi npr. bil predmet zanikanega stavka.

### Sklon dopolnila

Nadalje ne želimo, da bi kriterij določilniškosti bil sklon NP. Nekateri določilniki, npr. *štiri* v (8), za svoje dopolnilo ne zahtevajo posebnega sklona. Le-ta je določen z običajnimi pravili danega jezika glede na slovnično funkcijo samostalniške besedne zveze. Primer števnik *pet* v (9) ilustrira dejstvo, da v slovenščini vsi števniki, ki se v desetiškem zapisu končajo na števko 0 ali števko med 5 in 9, zahtevajo, da je, ko je določilniška zveza v imenovalniku ali tožilniku, določilnikovo dopolnilo v rodilniku – t. i. štirisklonska ujemalnost (Toporišič 2000: 333). Števnike, ki zahtevajo štirisklonsko ujemalnost svojega dopolnila, bomo imenovali *samostalniški števniki*, ostale pa *pridevniški števniki*. Pomenški prispevek samostalniških in pridevniških števnikov je enak, zato je nezaželeno vnaprej trditi, da so le števniki ene od obeh vrst določilniki.

- (8) a. Štiri študente je snov zelo zanimala.  
b. Štirim študentom ni uspelo priti na predavanje.
- (9) a. Pet študentov je snov zelo zanimala.  
b. Petim študentom ni uspelo priti na predavanje.

<sup>2</sup> V zgledu (7b) je stičnost glavnega števnik *pet* in osebnega zaimka *jih* rezultat zarote: (i) informacijska zgradba stavka zahteva, da je DP v začetnem položaju, (ii) naslonski niz se vedno nahaja v Wackernaglovem položaju, (iii) naslonke v naslonskem nizu si sledijo v vnaprej določenem zaporedju, v katerem se naslonka *jih* vedno nahaja pred naslonko *je*, (iv) v (7b) se pojavita le dve naslonki, *jih* in *je*.

## Pregibnost

Če bi poskušali medjezikovne kriterije določilniškosti postaviti na osnovi angleških določilnikov, bi trčili tudi ob težavo pregibnosti. V angleščini določilniki niso pregibni. Po drugi strani je pregibnih mnogo slovenskih besed, ki so s pomenskega stališča kandidati za določilnik. (Pregibni so npr. vsi glavni števniki, univerzalna določilnika *vsak* in *vsí*, nepregibne pa besede *samo*, *veliko*, *malo*, *najmanj* itd.) Ali to pomeni, da v slovenščini kvantifikacija poteka radikalno drugače kot v angleščini? Menimo, da ne. Če bi bilo temu tako, bi pričakovali, da se bodo pomensko razlikovali tudi pregibni in nepregibni kandidati za določilnike znotraj slovenščine same, kar se ne zdi res. Nadalje v slovenščini nekateri govorci določene kandidate za določilnike pregibajo in drugi ne, npr. *več* in *največ* (predpisna slovnica pregibanje teh besed preganja; glej Toporišič 2000: 332), vendar v pomenu razlike ni opaziti.

Omenjene potencialne kriterije (konzervativnost, stičnost, sklon dopolnila ter pregibnost) zavračamo kot preozke in zato neustrezne. Določilnike se odločamo prepoznavati po naslednjih kriterijih: skladenjskem (sestavljivost z NP) in pomenskem (formalni pomen).

## Sestavljivost z NP

Določilnik lahko sestavimo s samostalniško zvezo. Slovarska enota je po tem kriteriju določilnik tudi, kadar sta določilnik in njegovo dopolnilo kot posledica drugih skladenjskih potekov v glasovni verigi razdružena, vendar mora jezikoslovna teorija omenjene poteke neodvisno motivirati. Nadalje se odločimo, da bomo k določilnikom prištevali tudi kandidate, ki so lahko rabljeni tudi "nedoločilniško", tj. nesestavljeni z NP. (Tako sta npr. *samo* in *največ* lahko rabljena kot prislova.)

## Formalni pomen

Določilniki nimajo predmetnega, temveč le formalni pomen.

Vsak pomen je ali predmeten ali formalen: predmetni pomen preučuje leksikalna semantika, formalnega skladnja. Formalni pomen določilnikov je običajno logične narave: določilniki prispevajo h kvantifikacijskim vidikom določanja nosnikov samostalniških besednih zvez. (Kadar so rabljeni prislovno, prispevajo h kvantifikacijskim vidikom določanja resničnostnih pogojev stavka.) Predmetni pomen imajo predvsem besede odprtih, leksikalnih kategorij: samostalniki (*maček*, *dežnik*, *ljubezen*), pridevniki (*rdeč*, *velik*, *pazljiv*) in glagoli (*kuhati*, *teči*, *snežiti*), tudi prislovi (*lani*, *včeraj*). Na prvi pogled se zdi pomen takih besed jasno razmejen od pomena besed, kot so *vsak*, *nek*, *trije* ipd. Vendar obstajajo tudi mejni primeri: slovanske enote, ki leksikalizirajo nekatere vidike formalnega pomena, npr. *določen*, *večina* ali *zanikati*. Pomen teh besed je (večidel) predmeten: iz dejstva, da v slovenščini poznamo pridevnik *določen*, ne sledi, da obstaja v slovenščini oblikoskladenjska kategorija določnosti, ki jo v angleščini realizira določni člen *the*.

V pričujočem delu preučujemo le formalni pomen, zato v definicijo izraza določilnik ne želimo zajeti slovarskih enot s predmetnim pomenom. Da bi lahko preverjali napovedi

izdelane teorije, moramo pri mejnih primerih postopati pazljivo in načeloma pri vsakem posebej pretehtati argumente, po katerih bi mu pripisali eno ali drugo vrsto pomena. Formalni pomen po definiciji vpliva na skladišne poteke, predmetni pomen ne.

Nadalje se moramo zavedati, da četudi nima vsaka slovarska enota predmetnega pomena, je najbrž tako, da vsaka vsebuje vsaj eno formalno oznako, oznako svoje skladišne kategorije. Ko ugotavljamo, ali je nek pomen formalen, tj. ali slovarska enota vpliva na skladišne poteke, moramo biti torej pozorni na izvor tega vpliva. Ne kaže namreč trditi, da beseda *pes* nima predmetnega pomena zato, ker, kadar je rabljena kot osebek, zahteva prisotnost moške oblike povedka ...

Dober pričetek izločanja možnih kandidatov za določilnike je razlikovanje med odprtimi in zaprtimi kategorijami. Pričakujemo, da besede s formalnim pomenom sodijo v zaprte kategorije. Tako zaključimo, da je (osnovni) pomen zgoraj omenjenih mejnih primerov *določen*, *večina* in *zanikati* predmeten, saj lahko s precejšnjo gotovostjo trdimo, da so pridevnik, samostalnik in glagol.

Najtrši oreh med zgornjimi mejnimi primeri in obenem primer, ki je za pričujoče delo najpomembnejši, je *večina*. Trditi želimo namreč, da pomen večine, ki ga vsebuje beseda *večina*, ni formalen, temveč predmeten. Dvom v predmetni pomen besede *večina* vzbujajo (i) ujemalni podatki v (10)–(12) in (ii) podatki o morfološki realizaciji zaimka v dopolnilu, (13). Oba sklopa podatkov postavljata besedo *večina* ob bok glavnemu števniku *pet* in ne samostalniku *lastnica*.

- (10) a. ? Večina stolov je pokvarjena.  
b. Večina stolov je pokvarjenih.
- (11) a. Lastnica stolov je pokvarjena.  
b. \* Lastnica stolov je pokvarjenih.
- (12) a. ? Pet stolov je pokvarjeno.  
b. Pet stolov je pokvarjenih.
- (13) a. Večina jih je pokvarjenih.  
b. \* Lastnica jih je pokvarjenih.  
c. Pet jih je pokvarjenih.

Vendar dodatni primeri pokažejo, da ti zgledi niso pokazatelj predmetnosti oziroma formalnosti pomena: *kopica* in *skladišče* (pomen slednjega je nedvomno predmeten) izkazujeta isti ujemalni vzorec s povedkovim določilom in iste zahteve do svojega dopolnila kot *večina*.

- (14) a. ? Kopica stolov je pokvarjena.  
b. Kopica stolov je pokvarjenih.
- (15) a. ? Celo skladišče stolov je pokvarjeno.  
b. Celo skladišče stolov je pokvarjenih.
- (16) a. Kopica jih je pokvarjenih.

- b. Celo skladišče jih je pokvarjenih.

Ovrgli smo torej argumenta, ki zagovarjata tezo, da ima *večina* formalni pomen. Argument v prid predpostavki, da je *večina* samostalnik in ima zato predmetni pomen, je podatek, da lahko v nasprotju z glavnimi števnikoma nastopa samostojno, (17)–(18).<sup>3</sup>

(17) Večina je pokvarjena.

(18) \* Pet je pokvarjeno.

Povzeto, določilniki so slovarske enote s formalnim pomenom, sestavljive s samostalniško zvezo (NP).<sup>4</sup>

Za podrobnejše razumevanje razlike med predmetnim in formalnim pomenom, s podarkom na mejnih primerih, glej razprave v Corver in van Riemsdijk (2002). Razlika bo v nadaljevanju pomembna tudi pri razpravi o ustroju jezikovne zmožnosti v razdelku 2.2.

### 1.1.2 KAJ JE DOLOČNI DOLOČILNIK?

Določni določilnik je določilnik, ki vsebuje morfem s formalnim pomenom določnosti.

Bistveni vidik določnosti je enoličnost (Russell 1905: 3). Potreben pogoj za resničnost stavka (19) je, da obstaja natanko en angleški kralj. Stavek je neresničen tako v primeru, da kralj Anglije ne obstaja, kot v primeru, da obstajata dva ali več. Sodobnejšo ubeseditev istega spoznanja najdemo v Ihsane in Puskás (2001: 40), ki pravita, da je določnost kategorija, ki »izbere en objekt iz razreda možnih objektov«.

(19) The king of England is bald.

‘Kralj Anglije je plešast.’

Določnosti ne smemo zamešati s specifičnostjo, ki jo Ihsane in Puskás (2001: 40) definirata kot kategorijo, ki »povezuje z vnaprej vzpostavljenimi elementi v diskurzu.« V nasprotju z Enç (1991: 9), ki trdi, da so vse določne samostalniške zveze tudi specifične, Ihsane in Puskás (2001: 39–41) menita, da sta določnost in specifičnost neodvisni, kar med drugim podkrepita z naslednjim zgledom iz francoščine.

(20) J' ai pris le train. (francoščina)

‘Šel sem z vlakom.’

<sup>3</sup> Stavki s povedkovim določilom v rodilniku niso relevantni. V tem primeru gre najbrž za posamostaljeno rabo glavnega števnikoma.

(i) Večina je pokvarjenih.

(ii) Pet je pokvarjenih.

<sup>4</sup> Zgornjo predteoretično posplošitev lahko vidimo kot poenostavitev Zamparellijeve razčlenitve samostalniške besedne zveze na tri plasti: močno določilniško zvezo (Strong Determiner Phrase, SDP), predikativno določilniško zvezo (Predicative Determiner Phrase, PDP) in vrstno določilniško zvezo (Kind determiner Phrase, KIP). KIP ustreza naši samostalniški zvezi (NP), »SDP in PDP pa skupaj tvorita “določilniški sistem” jezika« (Zamparelli 2000: 18).

V (20) je lahko določna določilniška zveza *le train* ‘vlak’ interpretirana specifično ali nespecifično. V slednjem primeru njen nanosnik v diskurzu ni že vnaprej vzpostavljen. Stakev opisuje dogodek *iti z vlakom*, kjer je vlak katerikoli, nespecifični vlak.

V madžarščini se razlika med določnostjo in specifičnostjo kaže tudi besednoredno. Medtem ko je (21a) dvopomenski, in je lahko določna določilniška zveza *a vonatrol* ‘vlak’ specifična ali nespecifična, lahko isto določilniško zvezo, ko se nahaja v položaju topika kot v (21b), interpretiramo le kot specifično. (Ihsane in Puskás 2001: 40–41)

- (21) a. Anna lemaradt a vonatrol. (madžarščina)  
‘Ana je zamudila vlak.’  
b. A vonatrol lemaradt Anna.  
‘Ana je zamudila nek določen vlak.’

Toporišič (2000: 494) trdi, da so vsi »[slovenski] samostalniki določni, nedoločnost morajo zato posebej izražati.« Temu mnenju ne bomo sledili, saj je v veliki večini jezikov, ki morfološko razlikujejo med nedoločnimi in določnimi zvezami, izražena (samo) določnost (Lyons 1999: 49–50).<sup>5</sup> Privzeli bomo, da slovenščina ne pozna določnega določilnika in da se samostalniške besedne zveze v slovenščini načeloma lahko uporabljajo specifično (22) ali nespecifično (23), ne glede na prisotnost nedoločnega določilnika *nek/nekí*.<sup>6</sup>

- (22) a. Fant je pritekel, kar so ga nesle noge.  
b. Pred vrati te čaka nek prijatelj.  
(23) a. Čakam, da pripelje mimo taksi.  
b. Zagotovo je nek jezikoslovec že opazil ta pojav.

V (pogovorni) slovenščini sicer obstaja določni člen *ta*, vendar *ta* ni določilnik in je tako za razpravo v tem poglavju brezpredmeten.<sup>7</sup> Uporablja se ga lahko le ob pridevniških besedah (*ta črna krava*), ki so lahko tudi posamostaljene (*ta mlada*), ne pa tudi ob golih samostalnikih (*\*ta krava*).<sup>8</sup>

Poudariti velja, da se bomo ukvarjali le s pomenom skladenjske kategorije določnosti. Posebej to pomeni, da se ne bomo ukvarjali niti (i) s pomenom ostalih kategorij, ki so morda v nekem jeziku vsebovane v določnem določilniku, niti (ii) z morfološko realizacijo ali (iii) z distribucijo določnih določilnikov.

<sup>5</sup> Lyons (1999: 49) opozarja tudi, da so označevalci nedoločnosti (t. i. nedoločni členi) mnogokrat pravzaprav števniki členi in ne realizacija oblikoskladenjske oznake [-Def]. Glej tudi razpravo o turščini v razdelku 1.3.1.

<sup>6</sup> Videti je, da Toporišič ne razlikuje med določnostjo in specifičnostjo, saj trdi, da se z določnostjo označujejo že znane stvari (Toporišič 2000: 493), izraza specifičnost pa sploh ne uporablja. Poleg tega kategorijo določnosti napačno pripiše samostalniški besedi namesto samostalniški besedni zvezi (Toporišič 2000: 275–276).

<sup>7</sup> O pridevniškem določnem členu *ta* bomo na kratko govorili v razdelku 5.1.1. Za podrobnejšo razpravo o tem členu glej Marušič in Žaucer (2006).

<sup>8</sup> Samostalniška besedna zveza *ta krava* je sprejemljiva le, če je *ta* kazalni zaimek.

(i) Slovarske enote mnogokrat vsebujejo več kot en morfem.<sup>9</sup> Določni določilniki lahko tako v različnih jezikih poleg morfema določnosti vsebujejo še druge morfeme, npr. morfem specifičnosti. S pomenom teh kategorij se v pričujočem delu ne ukvarjamo.

(ii) Določni določilniki so v jezikih realizirani na morfološko raznolike načine: v jezikih, ki jih bomo preučevali v tem poglavju, so ali samostojna beseda (t. i. določni člen, npr. angleški *the*) ali pripona (npr. makedonski *-ot/-ta/-to*). Pomen morfema je (že po definiciji) neodvisen od načina realizacije, zato se z *le-to* ne bomo ukvarjali.

(iii) Distribucija določnih določilnikov je medjezikovno pestra. Navedimo nekaj zgledov. (a) Nekateri jeziki poznajo določno ujemanje: določni določilnik v norveščini se v nekaterih primerih v samostalniški zvezi lahko pojavi dvakrat, kot člen in kot pripona na samostalniku, (24) (Giusti 2002: 59, 62, 66–68). (b) Jeziki se razlikujejo po obvezni/dovoljeni prisotnosti določnega člena pred imeni ali presežniškim določilnikom: angleščina ga v obeh primerih prepoveduje (25), v nemščini je obvezen pred presežniškim določilnikom, pred imeni pa je dovoljen le pogovorno (26) (Wikipedia 2006a: §1). (c) Razlike so prav tako v možnosti sopojavljanja določnega člena in kazalnih zaimkov: angleščina sopojavljanje prepoveduje, (27); španščina ga zahteva, kadar stoji kazalni zaimek za samostalnikom, in prepoveduje, kadar stoji kazalni zaimek pred samostalnikom, (28) (Giusti 2002: 71).<sup>10</sup>

(24) *den store gutten*(norveščina)

DOL velik fant-DOL

(25) a. \* The John is here.

‘Janez je tu.’

b. \* The most people are drinking beer.<sup>11</sup>

‘Večina ljudi pije pivo.’

(26) a. Ich spreche mit der Claudia.

(pogovorna nemščina)

‘Govorim s Klavdijo.’

b. Die meisten Leute trinken Bier.

(nemščina)

‘Večina ljudi pije pivo.’

(27) \* the this book

DOL ta knjiga

(28) a. este libro(španščina)

ta knjiga

b. el libro este

DOL knjiga ta

<sup>9</sup> Spoznanja tvorbene slovnice v zadnjih letih spodbujajo domnevo, da je takšnih velika večina slovarskih enot.

<sup>10</sup> Opisani pojavi in razlike med jeziki so predmet intenzivnega preučevanja (glej recimo Aboh 2004; Alexiadou in Wilder 1998; Cinque 2002; Zamparelli 2000), vendar za našo razpravo niso pomembni.

<sup>11</sup> Stavke je v nekaterih različicah angleščine sicer sprejemljiv, vendar ne v nameravanem pomenu absolutne večine, temveč v pomenu relativne večine, glej razdelek 1.3.1.

- c. \* este el libro  
ta DOL knjiga
- č. \* libro este  
knjiga ta

### 1.1.3 KAJ JE PRESEŽNIŠKI DOLOČILNIK?

V tem podrazdelku bomo podali delovno definicijo presežniških določilnikov. Formalna definicija bo nastala kot rezultat razčlenbe v četrtem poglavju.

Pričnimo z razpravo, kaj presežniški določilnik ni: ni nujno beseda, s katero bi v jezik intuitivno prevedli angleško besedo *most*. Slovenski prevod stavka (29) vsebuje besedo *večina*, zato slovenski govorniki angleščine kot drugega jezika navadno brez oklevanja zatrjujejo, da je *večina* prevod angleškega *most*. Vendar smo v razdelku 1.1.1 trdili, da *večina* ni določilnik, torej tudi presežniški določilnik ne more biti.

(29) Most people were eating noodles with chicken.

‘Večina ljudi je jedla rezance s piščancem.’

Vprašanje, kaj so prevodne ustreznice angleške besede *most* v različnih jezikih, je lahko zanimivo področje raziskovanja, vendar ni predmet pričujočega dela. Kot kažejo zgledi v (30), že v sami angleščini obstajajo parafraze stavkov z *most*. Čeprav so pomeni teh stavkov (skoraj) enaki, to še ne pomeni, da so enake tudi njihove logične zgradbe. (Tudi matematična izraza  $4$  in  $2 + 2$  imata enak pomen (tj. vrednost), vendar se njuni zgradbi razlikujeta.  $4$  je število,  $2 + 2$  je dvočlenski seštevek.) To najbolj ilustrirata zgleda (30č) in (30d), ki nas opominjata, da lahko načeloma isti pomen dobimo na neskončno mnogo načinov.

Do istega sklepa nas privede tudi primerjava zgledov z *most*, *majority* in *more than half*. Njihove formalne značilnosti se razlikujejo. Najbolj odstopa *majority*, ki je samostalnik ‘večina’ in ima torej predmetni pomen, razlikujeta pa se tudi *most* in *more than half* ‘več kot pol’. Medtem ko je prvi morfološko preprost, ima slednji bogatejšo notranjo zgradbo. Sodi v paradigmo *more than X* ‘več kot X’, kjer je X ‘ulomkovni’ izraz, izpeljan iz vrstilnega števnikar. V formalnem zapisu pomena stavka (30c) mora zato obstajati položaj, v katerega lahko vstavimo katerikoli ulomkovni izraz. Takega položaja v (30b) ne potrebujemo. Sledi, da dobita stavka (30b) in (30c) isti pomen na različna načina.

(30) a. The majority of people were eating noodles with chicken.

‘Večina ljudi je jedla rezance s piščancem.’

b. Most people were eating noodles with chicken.

‘Večina ljudi je jedla rezance s piščancem.’

c. More than half of the people were eating noodles with chicken.

‘Več kot pol ljudi je jedlo rezance s piščancem.’

- č. More than twice more than one quarter of the people were eating noodles with chicken.  
 ‘Več kot dvakrat več kot četrt ljudi je jedlo rezance s piščancem.’
- d. More than three times more than one sixth of the people were eating noodles with chicken.  
 ‘Več kot trikrat več kot šestina ljudi je jedlo rezance s piščancem.’

V pričujočem delu se torej ne bomo ukvarjali s preučevanjem (medjezikovne) raznolikosti jezikovnih sredstev za izražanje pomena večine. Zanimalo nas bo, kako angleška beseda *most* “dobi” svoj pomen, tj. kakšne pomenske prvine vsebuje. V tvorbenem duhu bomo predpostavili, da so te pomenske prvine univerzalne in da so načeloma na voljo v vseh jezikih. Izraz presežniški določilnik nam bo torej pomenil katerokoli slovarsko enoto, ki vsebuje iste pomenske prvine kot angleški *most*.<sup>12</sup> Ta definicija presežniškega določilnika je seveda odvisna od uporabljene pomenoslovne teorije. Glede na to, da pomenoslovne teorije v pričujočem delu ne prevzemamo, temveč jo izdelujemo, je torej kot delovna definicija neuporabna. V empiričnem delu razprave bomo zato presežnike prepoznavali predvsem po naslednjem morfološkem kriteriju.

Mnogo jezikov (predvsem indoevropski) pozna stopnjevanje pridevnikov. Nekatere pridevnike lahko stopnjujemo s t. i. trostopenskim stopnjevanjem (Toporišič 2000: 325), ki ga ilustrirata slovenska zgleda v (31). V slovenščini pridevnike načeloma stopnjujemo analitično (31a), s prislovoma *bolj* in *najbolj*. Nekatere pridevnike lahko stopnjujemo tudi sintetično, (31b): s pripono *-š/-j/-ejš* (ki ji sledi sklonsko obrazilo) iz osnovnika tvorimo primernik, s predpono *naj-* iz primernika presežnik.<sup>13</sup>

- (31) osnovnik, primernik, presežnik
- zabaven, *bolj* zabaven, *najbolj* zabaven
  - lepa, lepša, *najlepša*

Predpone *naj-*, iz katere izhaja presežniški pomen presežniških pridevnikov, v besedi *večina* ne najdemo. Za to besedo smo v razdelku 1.1.1 trdili, da ni določilnik; po zgornjem morfološkem kriteriju za ugotavljanje presežniškosti tudi presežnik ni. Z gotovostjo lahko torej trdimo, da *večina* ni presežni določilnik.

Presežniško predpono *naj-* najdemo v besedi *največ*, ki je po kriterijih iz razdelka 1.1.1 določilnik. (i) Družljiva je s samostalniško zvezo, (32). (ii) Prispeva k določanju

<sup>12</sup> Da je naše izhodišče angleščina, je posledica pretežno anglocentrične usmeritve sodobnih pomenoslovnih teorij. O angleškem presežniškem določilniku *most* je bilo napisanega mnogo, o presežniških določilnikih v drugih jezikih dosti manj. Vendar je eden od namenov pričujočega dela preseči anglocentrizem in v analizi zaobjeti čim širše empirične podatke.

<sup>13</sup> Primernik katerih pridevnikov se tvori sintetično in katero od treh obrazil je pri tem uporabljeno, se mi zdi nenapovedljivo. Predpostavljamo, da sintetično stopnjevanje v slovenščini ni (več) tvorno in da so vse sintetične primerniške oblike eksplicitno navedene v mentalnem slovarju. Sintetične oblike primernikov so torej “naplavina diahronije”, kar podkrepljuje tudi trditev v Toporišič (2000: 326), da se stopnjevanje z obrazili »dobro drži le pri pogosteje rabljenih lastnostnih pridevnikih.« Nasprotno je tvorba presežnika napovedljiva: če ima pridevnik sintetično obliko primernika, se predpona *naj-* pripne nanjo, sicer pa na prislov *bolj*.



nanosnikov: (32a) ne govori o vseh morskih prašičkih; če morske prašičke razdelimo na skupine glede na to, zvok česa poznajo, govori o morskih prašičkih v največji izmed teh skupin. (iii) Ima le formalni pomen, kar sklepamo iz tega, da ne sodi v nobeno odprto kategorijo. (iii.a) Očitno ni glagol. (iii.b) Tudi samostalnik ni, saj v stavku ne more nastopati samostojno (33). (iii.c) Čeprav nekateri govorci sodijo, da se pregiba kot pridevniški števnik, *največ* ni pridevnik. Ne moremo ga npr. modificirati z *zelo*; rezultat elativnega stopnjevanja besede *največ* je mnogo slabši kot rezultat elativnega stopnjevanja vrstnega pridevnika, prim. (34). Zaključimo, da je *največ* presežniški določilnik.

- (32) a. Največ morskih prašičkih pozna zvok hladilnika.  
b. Največ porednih morskih prašičkih, ki imajo radi solato, pozna zvok hladilnika.
- (33) a. Največ morskih prašičkih imam doma.  
b. \* Največ imam doma. (v pomenu (33a))
- (34) a. Zelo poredni morski prašički poznajo zvok hladilnika.  
b. ? Zelo slovenski morski prašički poznajo zvok hladilnika.  
c. \* Zelo največ morskih prašičkov pozna zvok hladilnika.

Seveda je potrebno biti previden tudi pri ugotavljanju, ali pozna jezik trostopenjsko stopnjevanje pridevnikov. Konkretno, kako ga ločimo od elativnega stopnjevanja s prislovom *zelo* ali predpono *pre-*? Uporaben kriterij je dejstvo, da lahko pri trostopenjskem stopnjevanju pridevnikov eksplicitno podamo razred primerjave (pri primerniških pridevniki je to pravzaprav običajno), (35), pri elativnem pa to ni mogoče (36). V nadaljevanju se bomo z izrazom stopnjevanje nanašali le na trostopenjsko stopnjevanje.

- (35) a. Metka je lepša od Janka.  
b. Metka je bila včeraj lepša kot kdajkoli doslej.  
c. Metka je najlepša od vseh deklet na svetu.
- (36) a. \* Metka je zelo lepa od Janka.  
b. \* Metka je bila včeraj zelo lepa kot kdajkoli doslej.  
c. \* Metka je prelepa od Janka.  
č. \* Metka je bila včeraj prelepa kot kdajkoli doslej.

Za določanje pripadnosti razredu primerniških določilnikov je kriterij eksplicitno izražene razreda primerjave uporaben tudi neposredno, (37).<sup>14</sup>

- (37) Več morskih prašičkov pozna zvok hladilnika kot pisalnega stroja.

---

<sup>14</sup> V slovenščini v tem primeru razred primerjave običajno uvedemo z veznikom *kot*, prim. (i).  
(i) ? Več morskih prašičkov pozna zvok hladilnika od zvoka pisalnega stroja.

V jezikih, ki poznajo stopnjevanje pridevnikov, bomo torej pripadnost razredu presežniških določilnikov (in tudi sorodnemu razredu primerniških določilnikov) določali na podlagi (i) podobnosti z morfemi za stopnjevanje pridevnikov in (ii) kriterijev za določilniškost.

Pri jezikih, ki ne poznajo stopnjevanja pridevnikov, kriterij morfološke podobnosti s presežniško stopnjo pridevnika seveda ni uporaben, torej so edine smernice, ki jih lahko podamo za ugotavljanje pripadnosti razredu presežniških določilnikov, (i) podobnost z zgradbami s presežniškimi določilniki v jezikih, ki poznajo stopnjevanje pridevnikov, in (ii) kriteriji za določilniškost iz razdelka 1.1.1.

#### 1.1.4 ŽARIŠČE

Žariščenje bo v naši razpravi igralo pomembno vlogo. V jezikoslovni literaturi je izraz žarišče rabljen zelo raznoliko, zato je pomembno določiti, kako ga bomo razumeli. Preučevanje slovničnih zgradb, ki signalizirajo organizacijo informacijske zgradbe diskurza, ima dolgo zgodovino in izhaja že iz praške šole. Prevzeli bomo pogled na žarišče iz Kadmon (2001) ter Rooth (1996), ki izhaja iz Jackendoff (1972) in mu je v jezikoslovni literaturi posvečeno mnogo pozornosti.<sup>15</sup> Po Kadmon (2001: §13–14) in Rooth (1996) je tudi prirejen prvi del pričujočega razdelka; v drugem ugotavljamo, kakšna je realizacija žarišča v slovenščini.

Kot bomo videli v nadaljevanju, je žarišče dostikrat prozodično zelo prominenten del stavka, pri čemer se prozodična prominentnost besede odraža med drugim v jakostnem poudarku, povišanem osnovnem tonu in/ali daljšem trajanju (naglašenege zloga) besede. Na prozodično prominentnost besede se bomo v nadaljevanju nanašali z izrazom poudarek, ne glede na dejansko realizacijo prominentnosti. Pomembno se je zavedati, da izraza žarišče in poudarek nista sinonimna: kot bomo videli v nadaljevanju razdelka, (i) obstajajo nepoudarjena žarišča in (ii) vsak poudarek ne označuje žarišča. (Poudarjene besede bomo zapisovali *ležeče*, žariščene sestavnike pa z VELIKIMI ČRKAMI.)

#### Pragmatični in semantični učinki žarišča

Pojem žarišča dobro ilustrira par angleških stavkov v (38). Stavka se glasovno razlikujeta le po mestu stavčnega poudarka. Iz tega izhaja pragmatična razlika: rabe v (39) so ustrezne, rabe v (40) ne.<sup>16</sup>

- (38) a. John introduced *Frank* to Mary.  
           ‘Janez je predstavil Mariji Franca.’  
       b. John introduced Frank to *Mary*.  
           ‘Janez je predstavil Franca Mariji.’

<sup>15</sup> Kadmon (2001: 250) meni, da se Jackendoffovo razumevanje izraza žarišče razlikuje od izraza informacijsko žarišče v Bolinger (1972). Pomen slednjega je ožji kot pomen izraza žarišče, kot ga privzemamo v pričujočem delu.

<sup>16</sup> # označuje neustrezno rabljen stavek. V zgledih (38)–(41) ustreznost rabe označujemo tudi za slovenske prevode. Opozoriti velja, da se v (40c) ustreznosti rabe angleškega in slovenskega stavka razlikujeta.

- (39) a. A: Who did John introduce to Mary?  
B: John introduced *Frank* to Mary.  
'A: Koga je Janez predstavil Mariji?  
B: Janez je Mariji predstavil Franca.'
- b. A: Who did John introduce Frank to?  
B: John introduced Frank to *Mary*.  
'A: Komu je Janez predstavil Franca?  
B: Janez je Franca predstavil Mariji.'
- c. A: What did John do at the party?  
B: John introduced Frank to *Mary*.  
'A: Kaj je naredil Janez na zabavi?  
B: Janez je na zabavi Franca predstavil Mariji.'
- (40) a. A: Who did John introduce to Mary?  
B: # John introduced Frank to *Mary*.  
'A: Koga je Janez predstavil Mariji?  
B: # Janez je Franca predstavil Mariji.'
- b. A: Who did John introduce Frank to?  
B: # John introduced *Frank* to Mary.  
'A: Komu je Janez predstavil Franca?  
B: # Janez je Mariji predstavil Franca.'
- c. A: What did John do at the party?  
B: # He introduced *Frank* to Mary.  
'A: Kaj je naredil Janez na zabavi?  
B: Janez je na zabavi Mariji predstavil Franca.'

Nadalje ilustriramo žarišče s parom stavkov v (41). Tudi ta stavka se glasovno razlikujeta le po mestu stavčnega poudarka, vendar v tem primeru iz tega izhajajo različni resničnostni pogoji: če je Janez predstavil Franca Mariji in Metki, ni pa bil vršilec nobenih drugih predstavljaj, je stavek (41a) resničen, (41b) pa ne. Pojav, da so resničnostni pogoji ali predpostavke stavka, ki vsebuje besedo, kot je *only* 'samo' v (41), odvisni od izbire žarišča, imenujemo *povezava z žariščem*.<sup>17</sup>

- (41) a. John *only* introduced *Frank* to Mary.  
'Janez je predstavil Mariji *samo Franca*.'
- b. John only introduced Frank to *Mary*.  
'Janez je predstavil Franca *samo Mariji*.'

Opazimo torej, da (v angleščini) obstaja povezava med določenimi prozodičnimi vzorci ter določenimi pragmatičnimi in semantičnimi učinki. *Žarišče* je analitični prijem, s katerim obravnavamo to povezavo. Nek del stavka imenujemo *žarišče*, oziroma rečemo,

---

<sup>17</sup> Izraz *povezava z žariščem* prevzemamo od Kadmon (2001: 311); le-ta ga prevzema od Rooth (1985: 2), ki ga pripisuje Jackendoff (1972).

da je žariščen. Ta del stavka je (i) prozodično najbolj prominenten del stavka in (ii) ima določene pragmatične in semantične učinke.

Poenostavljeno, žariščeni del stavka je “odgovor na vprašanje”.<sup>18</sup> Tako je žarišče v (38a) *Frank*, žarišče v (38b) pa je lahko (i) *Mary* kot v dialogu (39b), ali (ii) *introduced Frank to Mary* kot v dialogu (39c). V (41a) je žarišče *Frank*, zato ima stavek pomen “samo Franc”, v (41b) pa je žarišče *Mary*, zato ima stavek pomen “samo Marija”.

Obče sprejeto je mnenje, da se žariščeni del stavka nanaša na neko določeno vrednost iz množice alternativnih vrednosti, na kratko množice alternativ. Rekli bomo tudi, da žariščenje vzbuja množico alternativ. (Teorija žarišča, ki temelji na tem spoznanju, se imenuje semantika alternativ (Rooth 1996: 276).) Vsaka od alternativnih vrednosti se prilega vrzeli v nežariščenem delu stavka. V (38a) bi tako lahko dejali, da je Franc nek določen posameznik, izbran iz množice posameznikov, ki se prilega vrzeli v (42).

- (42) John introduced \_\_\_\_\_ to Mary.  
‘Janez je Mariji predstavil \_\_\_\_\_.’

Izraz množica alternativnih vrednosti smo uvedli tako, da vključuje vrednost, ki je interpretacija žarišča: žariščeno ime *Frank* v (38a) se nanaša na Franca, množica alternativnih vrednosti pa je npr. {Franc, Janko, Lojze, Tone}. V pričujočem delu bomo večkrat kot izraz množica alternativnih vrednosti rabili izraz *alternativna vrednost* ali na kratko *alternativa*. Le-tega definirajmo nerefleksivno: Janko, Lojze in Tone so alternative Francu, Franc pa sam sebi ni alternativa.

### Prozodična in besednoredna realizacija žarišča v slovenščini

V slovenščini se zdi povezava med prozodičnimi ter pragmatičnimi in semantičnimi vidiki žarišča šibkejša kot v angleščini. Tako npr. v slovenskem prevodu odgovora v (39c) ni

<sup>18</sup> Z izrazom odgovor se želimo nanašati na *res neposredne odgovore*: izjave, ki izrecno izrazijo odgovor na vprašanje. Ostalih primernih odzivov, kot sta npr. Bjevi izjavi v (i), ne prištevamo k odgovorom, čeprav morda implicirata zahtevano informacijo. Čeprav so jezikovne intuicije glede res neposrednih odgovorov mestoma nejasne, je osnovna ideja jasna: odgovor je res neposreden, kadar ne pove nič več in nič manj, kot zahteva vprašanje. Tako je v (ii) edino prvi odgovor res neposreden. (Ležeči tisk besede *uradno* v zadnjem odgovoru naj označuje posebno intonacijo; ustrezno nadaljevanje stavka je ... *ampak v bistvu ga tam nihče ne želi videti.*) (prim. Kadmon 2001: 261–263)

- (i) a. A: Kdo te je udaril?  
B: Ne vem.  
b. A: Je bil Novak uradno povabljen?  
B: *Krajnc* je bil uradno povabljen.
- (ii) Je bil Novak uradno povabljen?  
a. Bil je uradno povabljen.  
b. Vsi so bili uradno povabljeni.  
c. Bil je uradno povabljen tri mesece vnaprej.  
č. Bil je *uradno* povabljen ...

Težavo predstavlja tudi dejstvo, da na vprašanja običajno ne odgovarjamo s celimi stavki. Naravnejši od le-teh so okrajšani, dostikrat enobesedni odgovori. Kljub temu menim, da je razlika v sprejemljivosti odgovorov v (39) in (40) dovolj jasna, da jo smemo uporabiti kot kriterij za določanje žarišča.

jasno, ali je kakšna beseda poudarjena, pa tudi v prevodih zgledov (39a) in (39b), kjer je žariščena le ena beseda, menim, da je v slovenščini ta beseda poudarjena šibkeje kot v angleščini.<sup>19</sup>

Pač pa je v slovenščini določen besednoredni položaj žarišča, ki je odgovor na vprašanje. V vseh prevodih zgledov v (38), (39) in (41) se žarišče nahaja na stavčnem repu.<sup>20</sup> Nadalje iz prevodov zgledov v (40) vidimo, da stavčni rep odgovora mora biti interpretiran kot žarišče. Prvi približek posplošitve glede položaja žarišča v slovenščini je torej, da se nahaja na stavčnem repu. (prim. Stopar 2006)

### Povezava z žariščem

Nekateri operatorji so *povezani z žariščem*, tj. resničnostni pogoji in/ali predpostavke stavka, v katerem tak operator nastopa, so odvisni od izbire žarišča. Med z žariščem povezane operatorje prištevamo prislove, kot so *samo*, *tudi* in *celo*, modalne glagole, kvantifikacijske prislove, kot je *vedno*, itd.

Oglejmo si prislov *samo*. Da je povezan z žariščem, ilustrirajo stavki v (43). Pokazati moramo dvoje: (i) pomeni stavkov se razlikujejo; (ii) stavki vsebujejo žarišča, ki so različna.

- (43) a. Samo Janezov sin je pojedel kosilo.  
b. Samo *Janezov* sin je pojedel kosilo.  
c. Samo Janezov *sin* je pojedel kosilo.

(i) Da so pomeni stavkov v (43) različni, dokazuje naslednji položaj. Predstavljajmo si skupino šestih otrok, Janezovega sina in hčere, Matejevega sina in hčere ter Lojzovega sina in hčere. Predpostavimo, da so Janezov sin, Janezova hči in Lojzova hči pojedli kosilo, Matejev sin, Matejeva hči in Lojzov sin pa ne. Potem sta stavka (43a) in (43c) neresnična, (43b) pa resničen.

(ii) Na podlagi vzbujenih alternativ predpostavljamo, da je v (43a) žarišče *Janezov sin* (alternative so Janezova hči, Matejeva sin in hči ter Lojzova sin in hči), v (43b) *Janezov* (alternativi sta Matejev in Lojzov) in v (43c) *sin* (alternativa je hči).

Iz zgornjih zgledov sklepamo, da je, če se žarišče nahaja v dopolnilu operatorja, njegova prozodična realizacija v slovenščini odvisna od tega, ali je žariščeno celotno dopolnilo ali le del dopolnila. Kot je razvidno iz zgledov v (43), v prvem primeru žarišče ni poudarjeno, v drugem pa je. (43a) ne vsebuje poudarka, v (43b) je poudarjena beseda *Janezov*, v (43c) beseda *sin*.

Doslej smo žarišče omenjali v dveh tipih zgradb. V prvem tipu je žarišče odgovor na vprašanje, v drugem je povezano z nekim (ne-vprašalnim) operatorjem. Za angleščino

<sup>19</sup> Akustične meritve so izven obsega pričujočega dela. Stopar (2006) med stavki, ki se razlikujejo le po velikosti žarišča (kot so slovenski prevodi odgovorov v (39)), ne najde prozodičnih razlik.

<sup>20</sup> *Stavčno čelo* je prvi stavčni člen v linearnem zaporedju stavčnih členov, *stavčni rep* zadnji. Stavčni členi med stavčnim čelom in stavčnim repom so v *stavčni sredini*. Terminologijo prevzemamo od Petrič (1999: 21).

se trdi, da lahko podatke o obeh tipih zgradb razložimo z istim teoretičnim prijemom: žariščem. V prid tej hipotezi lahko navedemo naslednje argumente: (i) prozodična realizacija sestavnika, za katerega trdimo, da je žarišče, je v obeh primerih enaka (sestavnik je poudarjen); (ii) distribucija žarišča je v obeh tipih zgradb enaka (prosta); (iii) v obeh primerih so vzbujene alternative žariščnemu sestavniku. Ali so ti argumenti veljavni tudi v slovenščini?

V slovenščini je veljaven le tretji argument: alternative so vzbujene tako pri paru vprašanje – odgovor kot v stavkih s *samo*. Ostala argumenta nista veljavna. Prvi zato, ker žarišče kot odgovor na vprašanje ni poudarjeno, prisotnost poudarka na žarišču, povezanem z operatorjem, pa je odvisna od tega, ali predstavlja žarišče celotno dopolnilo operatorja ali ne. Drugi argument ni veljaven zato, ker je distribucija žarišča odvisna od tega, ali gre za žarišče kot odgovor na vprašanje ali za žarišče, povezano z operatorjem. V nobenem primeru distribucija ni prosta: v prvem primeru se mora žarišče nahajati na stavčnem repu, v drugem pa v dopolnilu operatorja.

### Operativna definicija žarišča

Kadmon (2001: 261) pravi, da je »intuicija, da je žarišče odgovor na zastavljeno vprašanje, osnovna in bistvena«, zato domneva, »da mora biti uporaba parov vprašanje – odgovor osnovni način za identifikacijo žarišč«. Rooth (1996: 276) trdi, da je »vzbujanje alternativ splošna funkcija žarišča«. Čeprav se razlikujeta v pojmovanju bistva žariščenja, oba menita, da mora biti osnovni kriterij za prepoznavanje žarišča pomenski, in temu mnenju se pridružujemo v pričujočem delu.

Pri določanju pomenskega kriterija bomo sledili Roothu in predpostavili, da je bistveni vidik žariščenja vzbujanje alternativ žariščnemu sestavniku. Žarišče kot odgovor na vprašanje bomo vzeli za zadosten, a ne potreben pokazatelj žariščenosti.

Odločitev utemeljujemo na podlagi z žariščem povezanih operatorjev. Kriterij vzbujanja alternativ deluje tako za žarišča, ki so odgovori na vprašanja, kot za žarišča, povezana z operatorji. Nasprotno kriterij, da je žarišče odgovor na vprašanje, ne deluje pri žariščih, ki so povezana z operatorji. (To ni presenetljivo, saj je operator vprašalnosti, iz katerega izhaja pomen vprašalnosti, le eden od mnogih operatorjev.)

Predstavljajmo si besednoredno različico (43a), ki odgovarja na vprašanje: v (44) je odgovor na vprašanje cela besedna zveza *samo Janezov sin* in ne le dopolnilo besede *samo*, tj. *Janezov sin*, za katerega smo zgoraj ugotovili, da je žarišče. Bjev odgovor v (44) torej vsebuje dvoje žarišč: *samo Janezov sin* je (primarno) žarišče, ki odgovarja na vprašanje, *Janezov sin* je (sekundarno) žarišče, povezano z operatorjem *samo*.

(44) A: Kdo (vse) je pojedel kosilo?

B: Kosilo je pojedel [samo [Janezov sin]<sub>sekundarno žarišče</sub>]primarno žarišče.

Zgornja operativna definicija žarišča potisne realizacijske vidike žariščenja v ozadje. Menim, da to ni sporno, saj so glasovna, prozodična in besednoredna realizacija žarišča preveč pestre, da bi lahko služile kot zanesljiv kriterij za prepoznavanje žarišča, in sicer tako znotraj enega jezika (to ilustrirajo že obravnavani slovenski podatki: realizacija žarišča

kot odgovora na vprašanje se razlikuje od realizacije žarišča, povezanega s *samo*) kot medjezikovno.

Že v angleščini podaja poudarek le delno informacijo o tem, kateri del stavka je žariščen,<sup>21</sup> v drugih jezikih pa je lahko povezava med žariščem in poudarkom še šibkejša. Tako so slovanski jeziki znani po tem, da se informacijska zgradba diskurza bolj kot v prozodiji odraža v besednem redu (prim. Stopar 2006), obstajajo pa tudi jeziki, ki žarišče označujejo (izključno) z oblikoskladenjskimi sredstvi. Tako npr. afriški jezik Gungbe (Gungbe  $\subset$  Gbe  $\subset$  Kwa) označuje žarišče z besedo *w'*: *le-ta* ima v stavku fiksen položaj; žariščeni sestavnik se mora premakniti prednjo. (Da gre za žarišče, kot ga razumemo v pričujočem delu, dokazuje podatek, da se morajo pred *w'* premestiti tudi vprašalnice.) (Aboh 2004: 235–236)

### Protistavno žarišče v slovenščini

*Protistavno žarišče* je tip žarišča, ki je realizirano s poudarkom besede v žariščnem sestavniku in katerega besednoredni položaj je precej prost.<sup>22,23</sup> Tipično ga rabimo za zavračanje oziroma popravljanje predhodne trditve, (45).

- (45) A: Janez je Bojana predstavil Mariji.  
B: Ne, to ni res. Janez je *Franca* predstavil Mariji.

Protistavno žarišče je v angleščini običajni tip žarišča. Odgovor na vprašanje je v angleščini vedno protistavno žarišče. V slovenščini je na vprašanje sicer običajno odgovoriti z neprotistavnim žariščem, (39a)–(39c) na strani 26, vendar je možno odgovoriti tudi s protistavnim žariščem, (46).<sup>24</sup>

- (46) A: Koga je Janez predstavil Mariji?  
B: Janez je *Franca* predstavil Mariji.

<sup>21</sup> Posebej, prozodija ni razlikovalna med “ozkim” in “širokim” žariščem. Kot je razvidno iz sprejemljivosti dialogov (39b) in (39c), je v stavku (38b), v katerem je poudarjena beseda *Mary*, lahko žarišče (i) samo beseda *Mary* (ozko) ali (ii) celotna glagolska zveza *introduced Frank to Mary* (široko).

<sup>22</sup> Meja med poudarki, ki označujejo žarišče, in poudarki, ki ga ne, je nejasna. Oglejmo si npr. stavek (i), v katerem je v prvem nastopu besede *sladoled* poudarjen tretji zlog, v drugem nastopu pa prvi. Obstajajo položaji, v katerih je (i) smiselno uporabiti. Če govorec ve, da je poslušalec razgledan glede slovenskih narečij, ga lahko uporabi, da mu sporoči, da je Metka Celjanka. Ali je smiselno trditi, da je (i) primerek žariščne zgradbe? (Če da, ali sestavljajo množico alternativ leksemi, s katerimi v različnih slovenskih narečjih poimenujemo sladoled!?)

(i) Metka ne liže sladoleda, ampak sládoled.

<sup>23</sup> Stopar (2006: 62) trdi celo, da ima v stavku s prehodnim glagolom protistavno žarišče *popolnoma* prosto besednoredno distribucijo: besede stavka *Janez piše pismo* naj bi bilo mogoče upovediti v poljubnem besednem redu, s protistavnim poudarkom na katerikoli od njih. S to trditvijo se ne strinja niti avtor pričujočega dela (kot govorec slovenskega jezika) niti njegovi informanti, pa tudi Stopar ne navaja korpusnih virov ali eksperimentalnih podatkov, ki bi jo podpirali. (Sicer empirične trditve podkrepljuje s tovrstnimi podatki.)

<sup>24</sup> Nekateri govorci sprejmejo Bjev odgovor v (46) le kot odgovor na retorično vprašanje *Janez je koga predstavil Mariji?*

## Povzetek

V slovenščini prepoznavamo tri tipe žarišč. Druži jih semantika alternativ. (i) Neprotistavno žarišče je odgovor na vprašanje. Nahaja se na stavčnem repu. Če predstavlja celoten stavčni rep, ni prozodično prominentno. (ii) Protistavno žarišče se rabi za zavračanje predhodne trditve. Nima posebnega besednorednega položaja in je vedno prozodično prominentno. (iii) Žarišče, povezano z operatorjem, se nahaja v dopolnilu operatorja. Če ne predstavlja celotnega dopolnila operatorja, je prozodično prominentno.

### 1.1.5 POMENI PRESEŽNIŠKEGA DOLOČILNIKA

Primerjava stavkov v (47)–(49) pokaže, da se raba in pomen presežniškega določilnika v slovenščini in angleščini razlikujeta. Prvič, slovenski stavki, ki vsebujejo presežniški določilnik, so za razliko od angleških slovnični le, če sestavnik (oziroma del sestavnika) na stavčnem repu interpretiramo kot žarišče, prim. (47) in (48). Drugič, pomen angleškega stavka (49) se razlikuje od pomena stavka (48a), čeprav ga besedo za besedo prevaja.

- (47) \* Največ ljudi pije pivo.
- (48) a. Največ ljudi pije PIVO.  
 b. Največ ljudi pivo PIJE.  
 c. Največ ljudi pije pivo ZA ŠANKOM.  
 č. Pivo pije največ študentov ZADNJEGA letnika.
- (49) Most people are drinking beer.  
 ‘Večina ljudi pije pivo.’

Besede, v (48) označene kot žarišče, so lahko odgovori na vprašanja, (50), kar je po razdelku 1.1.4 zadosten kriterij za žariščnost. (O vzbujanju alternativ v teh stavkih bomo govorili v nadaljevanju.)

- (50) a. A: Kaj pijejo ljudje?  
 B: Največ jih pije PIVO, nekaj pa tudi vino, viski in vodko.
- b. A: Kaj počnejo ljudje s pivom?  
 B: Največ jih ga PIJE, nekateri ga točijo, spet drugi polivajo.
- c. A: Kje pijejo ljudje pivo?  
 B: Največ jih ga pije ZA ŠANKOM, nekateri za mizo, spet drugi pred gostilno.
- č. A: Največ študentov katerega letnika pije pivo?  
 B: Pivo pije največ študentov ZADNJEGA letnika.

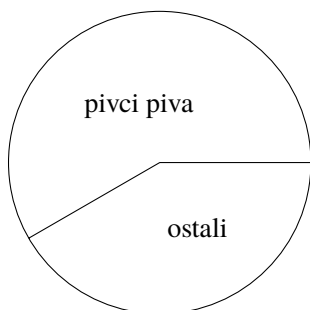
Opišimo pomene stavkov s presežnimi določilniki. Pričnimo z angleškim *most*, ker njegov pomen preprosteje opisati kot pomen *največ*. (49) je resničen v vsakem položaju, kjer več kot polovica ljudi pije pivo. Nek tak položaj je ilustriran s statističnim kolačem v (51).

(V tem razdelku bomo vselej privzeli, da je množica relevantnih ljudi podana s položajem. Tako stavki v (48)–(49) ne govorijo o vseh ljudeh na svetu, temveč le o ljudeh,



ki jih določa položaj. Da bi določili resničnost stavka v danem položaju, moramo torej opazovati le kontekstualno relevantne ljudi, recimo ljudi, ki so v trenutku izjavljanja v pivnici.)

(51)



Pomen slovenskega stavka s presežniškim določilnikom *največ* je odvisen od tega, kateri sestavnik je v stavku žariščen. *Največ* je torej povezan z žariščem. Stavek (48a) je resničen v vsakem položaju, kjer število ljudi, ki pijejo pivo, presega število ljudi, ki pijejo kakšno drugo kontekstualno relevantno pijačo. Bistveno, vsako od teh pijač moramo obravnavati posebej: tako ni potrebno, da je število ljudi, ki pije pivo, večje od skupnega števila ljudi, ki pijejo katerokoli drugo pijačo. Dovolj je, da je število ljudi, ki pijejo pivo, za vsako alternativno pijačo posebej večje od števila ljudi, ki pije to pijačo. Statistični kolač (52) prikazuje položaj, kjer so relevantne pijače pivo, vino, vodka in viski. Stavek (48a) je v tem položaju resničen zato, ker je kos kolača, odrezen pivu, večji od ostalih treh kosov.

(52)



(48c) se od (48a) razlikuje po dvojem. (i) Katero podmnožico ljudi obravnavamo: v (48a) obravnavamo ljudi, ki pijejo; v (48c) ljudi, ki pijejo pivo; v splošnem obravnavamo posameznike, ki počnejo tisto, kar trdi nežariščeni del stavka. (ii) Kako je ta podmnožica razdeljena: v (48a) jo razdelili po pijačah, ki jih ljudje pijejo; v (48c) po kraju dogodka: npr. za šankom, za mizo, ob pikadu, pred pivnico; v splošnem jo razdelimo glede na žariščeni sestavnik. Tako (48c) trdi, da število ljudi, ki pije pivo za šankom, presega število ljudi, ki pije pivo kje drugje (za mizo, ob pikadu, pred pivnico).

Isto velja za (48b). Tu obravnavamo ljudi, ki s pivom nekaj počnejo, in jih razdelimo na ljudi, ki pivo pijejo, ga polivajo, točijo ipd. Stavek trdi, da je število ljudi, ki pivo pijejo, večje od števila ljudi, ki ga polivajo, in števila ljudi, ki ga točijo.

Stavek (48č) je na prvi pogled poseben. Da bi ugotovili, ali je v danem položaju resničen, ni dovolj opazovati študentov zadnjega letnika. (To pomeni, da *največ* ni konzervativen. Mnogi pomenoslovci bi zato trdili, da ni določilnik.) Obravnavati moramo tudi študente ostalih letnikov. Vendar pomen tega stavka določimo na enak način kot pomen ostalih stavkov v (48). Skupina obravnavanih posameznikov so vsi posamezniki, za katere velja trditev nežariščenega dela stavka, tj. vsi študentje, ki pijejo pivo. Skupino teh posameznikov razdelimo glede na žariščeni sestavnik, tj. po letnikih. Stavek trdi, da število študentov zadnjega letnika, ki pijejo pivo, presega število študentov prvega letnika, ki pijejo pivo, število študentov drugega letnika, ki pijejo pivo itd.

Pomembna razlika med slovenskimi in angleškimi stavki s presežniškim določilnikom je, da v angleščini upoštevamo celotno kontekstualno določeno skupino ljudi, v slovenščini pa jo najprej zožimo na tiste, ki ustrezajo nežariščenemu delu stavka.

Med rabo angleških in slovenskih stavkov s presežniškim določilnikom obstaja tudi pragmatična razlika. Angleške stavke je mogoče uporabiti "na suho", tj. brez primerne konteksta oziroma možnosti prilagoditve konteksta. Morda ni napak reči, da so uporabni kot prvi opis položaja. Tako lahko inšpektor stopi v zdravstveni dom in izjavi (53).

(53) Hey, what's the matter here? Most people are drinking beer.

‘Hej, kaj se tu dogaja? Večina ljudi pije pivo.’

Nasprotno slovenskega stavka z *največ* ni mogoče uporabiti kot prvi opis. Če pride inšpektor v slovenski zdravstveni dom in izjavi (54), potem mora poslušalec prilagoditi sopoložaj. Samodejno prične razmišljati o tem, katere pijače ima inšpektor v mislih, da jih v tem zdravstvenem domu premalo pijejo.

(54) Tukaj je nekaj narobe. Največ ljudi pije pivo.

Predteoretična posplošitev glede resničnostnih pogojev stavkov s presežniškim določilnikom je torej naslednja.

V angleščini je stavek s presežniškim določilnikom resničen, kadar je posameznikov, ki so udeleženi v upovedenem dogodku, več kot vseh ostalih posameznikov. Glede na to, da se primerja neko skupino posameznikov proti vsem ostalim relevantnim posameznikom, bomo rekli, da ima angleški presežniški določilnik pomen *absolutne večine*.

V slovenščini določimo resničnost stavka s presežniškim določilnikom na naslednji način. Množico vseh posameznikov, ki ustrezajo nežariščenemu delu stavka, razdelimo glede na žarišče (skupine so torej žarišče in njegove alternative). Stavek je resničen, kadar je skupina posameznikov, ki ustreza žarišču, najštevilčnejša od vseh teh skupin. Glede na to, da primerjava številčnosti skupin poteka za vsako alternativno skupino posebej, bomo temu pomenu rekli pomen *relativne večine*.<sup>25</sup>

<sup>25</sup> Zanimivo je, da se zdi slovenskim govorcem v situaciji, ko obstaja le ena alternativa žariščnemu sestavniku, povezanem s presežnim določilnikom *največ*, žariščenje tega sestavnika manj sprejemljivo. Zakaj govorniki slabo sprejemamo žariščenje predikata, ki ima le eno alternativo, ostaja neznanka. Hipoteza, da je to povezano z obstojem dvojine v slovenščini, in sicer tako, da bi moralo žariščenje razdeliti posameznike na "množino" razredov, v angleščini torej na dva, v slovenščini pa na tri, ne drži, saj v primorskem narečju, ki dvojine ne pozna, zahteva po več kot eni alternativni ostaja.

V zgornji razpravi smo opisali dva pomena, ki ju lahko ima stavek s presežniškim določilnikom: angleški pomen absolutne večine in slovenski pomen relativne večine. Ali najdemo oba pomena tudi v istem jeziku?

V slovenščini presežniški določilnik nima pomena absolutne večine. S stavkom z *največ* je nemogoče opisati položaj, ilustriran v (51). Za opis tega položaja je potrebno uporabiti stavek (55).

(55) Večina ljudi pije pivo.

Angleščina ne pozna pomena relativne večine.<sup>26</sup> Tako žariščenje v stavku (49) ne spremeni resničnostnih pogojev. Žariščenje deluje protistavno, tj. stavek z žariščem lahko uporabimo kot zavrnitev trditve sogovorca, (56).

- (56) A: Most people are drinking wine.  
B: No, most people are drinking BEER.  
'A: Večina ljudi pije vino.  
B: Ne, večina ljudi pije pivo.'

Zgledi iz nemščine kažejo, da je odgovor na zgornje vprašanje vendarle pozitiven. (57a) ima pomen absolutne večine, ilustriran v (51), (57b) pa pomen relativne večine, ilustriran v (52).

- (57) a. Die meisten Leute trinken Bier. (nemščina)  
'Večina ljudi pije pivo.'  
b. Die meisten Leute trinken BIER.  
'Največ ljudi pije pivo.'

V slovenščini obstaja še ena raba presežniškega določilnika *največ*, ki jo ilustrira (58). Stavek (58) lahko parafraziramo s stavkom (58a). Sopomenski je tudi enemu od pomenov stavka (58b). Ustrezno nadaljevanje stavka (58) je (58c).

- (58) Lojzek na testu ni dosegel ravno največ točk.  
a. Lojzek na testu ni dosegel veliko točk.  
b. Lojzek na testu ni dosegel preveč točk.  
c. ... pravzaprav ni dosegel skoraj nobene.

Ker stavek, kljub temu da vsebuje presežnik, nima presežniškega pomena, bomo dejali, da je presežniški določilnik tu rabljen *nepresežniško*. Nepresežniška raba presežniškega določilnika je vzporedna nepresežniški rabi presežniškega pridevnika, ilustrirani v (59).

- (59) Lojzek ni najbolj bister (fant).  
a. Lojzek ni bister (fant).  
b. Lojzek ni preveč bister (fant).  
c. ... pravzaprav je kar nekoliko omejen.

---

<sup>26</sup> Pravzaprav velja trditev le za standardno angleščino. Za nekatere govorce angleščine ima pomen relativne večine sestavljeni presežniški določilnik *the most*, glej razdelek 1.3.1.

## 1.2 RESNIČNOSTNI POGOJI

V tem razdelku bomo formalno zapisali resničnostne pogoje stavkov z določnimi in presežniškimi določilniki in jih nato medsebojno primerjali.

Resničnostne pogoje bomo v pričujočem delu zapisovali v posebnem logičnem jeziku, ki ga bomo imenovali jezik  $L^*$  (beri "1 zvezda").<sup>27</sup> Predstavili ga bomo v razdelku 1.2.1. Nato se lotimo resničnostnih pogojev: v razdelku 1.2.2 za določni določilnik ter v razdelku 1.2.3 za presežniški določilnik v pomenu absolutne večine (angleški *most*). V razdelku 1.2.4 primerjamo zapisane resničnostne pogoje.

### 1.2.1 LOGIČNI JEZIK $L^*$

Formule jezika  $L^*$  so podobne formulam običajne predikatne logike prvega reda. Od le-te se jezik  $L^*$  razlikuje po tem, da spremenljivke ne predstavljajo posameznikov, temveč skupine posameznikov. Jezik  $L^*$  je torej jezik pluralne logike. Vendar se  $L^*$  razlikuje od običajno definiranih pluralnih logik, in sicer v prvi vrsti po tem, da spremenljivke *vedno* predstavljajo skupine posameznikov ter da kvantifikatorji zatorej *vedno* kvantificirajo prek pluralnih spremenljivk (prim. Linnebo 2014).

V spodnjem seznamu naštejemo simbole jezika  $L^*$  in neformalno opišemo njihov pomen. Za podrobnejšo razpravo o jeziku  $L^*$  glej razdelek 3.1.

- Logični vezniki:  $\wedge$  'in' s pomenom konjunkcije,  $\vee$  'ali' s pomenom disjunkcije,  $\neg$  'ne' s pomenom negacije in  $\Rightarrow$  s pomenom implikacije.
- Spremenljivke, ki jih delimo na individualne in numerične. Individualne spremenljivke ( $x$ ,  $y$  itd.) predstavljajo posameznike; numerične spremenljivke ( $m$ ,  $n$  itd.) predstavljajo naravna števila (1, 2, 3 . . .) razen 0.
- Eksistencialni kvantifikator  $\exists$ . Če je  $\phi$  neka formula, potem  $\exists x: \phi$  pomeni, da obstaja neka skupina  $xov$ , za katero je formula  $\phi$  resnična.
- Pomen univerzalnega kvantifikatorja  $\forall$  definiramo na običajen način, s predpisom  $\forall x: \phi \stackrel{\text{def}}{\sim} \neg \exists x: \neg \phi$ . Formula  $\forall x: \phi$  tako pomeni, da je formula  $\phi$  resnična za vsako skupino  $xov$ .
- Individualni predikati. V tem razdelku jih bomo uporabljali predvsem za zapis pomena polnopomenskih besed (samostalnikov, pridevnikov in glagolov), v tretjem in četrtem poglavju pa tudi za zapis pomena funkcijskih jeder (Agent, Theme itd.). V splošnih zgledih bomo za zapis predikatov uporabljali velike črke  $A$ ,  $B$  itd.

V splošnem bomo zahtevali, naj bodo individualni predikati v  $L^*$  *kumulativni*, vendar bomo razpravo o tem zadržali do razdelka 3.1. Vsi individualni predikati, ki jih bomo uporabili v pričujočem poglavju, bodo namreč enomestni in pri enomestnih

<sup>27</sup> Ime logičnega jezika je podedovano od predhodnika, prvič definiranega v Law in Ludlow (1985) in nadalje obravnavanega v Ludlow (1995, 2002).

predikatih je kumulativnost ekvivalentna dobro znani distributivnosti: (enomesetni) predikat je distributiven, kadar iz dejstva, da drži za skupino, sledi, da drži tudi za vsakega člana skupine. Primer distributivnega predikata je glagol *spati*: če je res, da neki mački spijo, je tudi res, da spi vsak od teh mačkov. Primer nedistributivnega predikata je *obkoliti* (podrobneje, predikat *obkoliti* je kolektiven): če je skupina mačkov obkolila miš, to še ne pomeni, da je miš obkolil vsak maček sam zase.

Distributivnost enomesetnih predikatov bomo med drugim uporabili za naslednji dogovor glede terminologije.  $A(x)$  bomo brali “ $x$  so  $A$ ”, oz. kadar bomo vedeli, da je velikost skupine  $x$  1, kar “ $x$  je  $A$ ”, kot je v navadi v običajni predikatni logiki.

- Predikat  $\#$  (“število”), ki šteje posameznike v skupini. Atomarna formula  $\#(n, x)$  je resnična, kadar je  $x$  skupina, ki šteje  $n$  posameznikov.
- Predikat *presečnosti*  $\bowtie$ . Atomarna formula  $x \bowtie y$  je resnična, kadar imata skupini posameznikov  $x$  in  $y$  vsaj enega skupnega člana. Če  $\bowtie$  zanikamo, dobimo predikat *nepresečnosti*  $\asymp$ . Atomarna formula  $x \asymp y$  je tako resnična, kadar skupini posameznikov  $x$  in  $y$  nimata skupnih članov.

Formuli  $\exists x: A(x)$  in  $\forall x: A(x)$ , kjer je  $A$  enomesetni predikat, imata v jeziku  $L^*$  isti pomen kot v običajni predikatni logiki, pri čemer je ključnega pomena, da so enomesetni individualni predikati v  $L^*$  distributivni.  $\exists x: A(x)$ : če obstaja neka skupina posameznikov, za katero velja  $A$ , potem zaradi distributivnosti gotovo obstaja tudi en sam posameznik, ki je  $A$ ; in obratno, če obstaja nek posameznik, ki je  $A$ , potem obstaja tudi skupina posameznikov (v splošnem velikosti 1), za katero velja  $A$ .  $\forall x: A(x)$ : če za vsako skupino velja  $A$ , potem to v posebnem velja tudi za skupine velikosti 1; obratno, če je vsak posameznik  $A$ , bo zaradi distributivnosti tudi za vsako skupino veljalo  $A$ .

Podajmo zgled uporabe predikata  $\#$  na primeru stavka (60a). Na prvi pogled se zdi, da lahko resničnostne pogoje tega stavka zapišemo s formulo (60b), vendar (60b) ni formula jezika  $L^*$ . Jezik  $L^*$  ne vsebuje individualnih konstant, tj. “imen” za elemente domene, zato je uporaba konstante 5 neupravičena. Glavne števnike bomo zato v  $L^*$  razumeli kot enomesetne predikate nad numeričnimi spremenljivkami in resničnostne pogoje za (60a) zapisali s formulo (60c). (Formule, kot je (60b), bomo kljub temu uporabljali, in sicer tedaj, ko nam bo preglednost zapisa pomembnejša od natančnosti.)

- (60) a. Pet fantov kolesari.
- b.  $\exists x: \text{fant}(x) \wedge \#(5, x) \wedge \text{kolesariti}(x)$   
 Obstaja tak  $x$ , da velja: člani  $xa$  so fantje;  $x$  ima 5 članov; člani  $xa$  kolesarijo.
- c.  $\exists x: \text{fant}(x) \wedge (\exists n: 5(n) \wedge \#(n, x)) \wedge \text{kolesariti}(x)$   
 Obstaja tak  $x$ , da velja: člani  $xa$  so fantje; obstaja tako število  $n$ , da je  $n$  enako 5 in da ima  $x$   $n$  članov; člani  $xa$  kolesarijo.

Opozoriti velja, da, če smo natančni, formula (60c) ne podaja pravih resničnostnih pogojev za (60a). Jezikovna intuicija nam pravi, da v (60a) govorimo o natanko petih fantih,

(60c) pa je resnična, kadar je število fantov, ki kolesarijo, vsaj 5. (Formula zatrdi nekaj o skupini petih posameznikov, o ostalih pa nič.) Debata o tem, kateri pomen je osnoven – *natanko* ali *vsaj* – je v pomenoslovnih literaturi stara. Lastnosti jezika  $L^*$  nas primorajo, da se pridružimo (prevladujočemu) mnenju, da je to pomen *vsaj* (za razpravo glej npr. Kadmon (2001: §3)). Ne vidim, kako bi lahko v jeziku  $L^*$  na preprost način formalizirali pomen *natanko*: pomen *vsaj* smo dobili kljub temu, da interpretiramo tako glavne števnikote kot predikat  $\#$  v pomenu *natanko* ( $5(n)$  pomeni  $n = 5$  in  $\#(n, x)$  pomeni, da je velikost  $x$  natanko  $n$ .) Menim, da je pomen *natanko* pragmatična inferenca, izhajajoča iz součinkovanja pomena *vsaj* z drugimi faktorji, morda žariščenjem.

Uporabo predikata presečnosti  $\times$  bomo ilustrirali na praktičnih primerih v naslednjih podrazdelkih.

Za povečanje preglednosti zapisa se v matematični logiki sprejme dogovor o opuščanju oklepajev. Običajno se ta dogovor glasi, da vežejo kvantifikatorji močnejše kot (večmestni) logični vezniki. Tako ima kvantifikator  $\exists x$  v (60b) po *običajnem* dogovoru doseg le nad atomarno formulo  $\text{fant}(x)$ , in (60b) zato ni zaprta formula,<sup>28</sup> temveč je logično ekvivalentna (61). V jeziku  $L^*$  se nasprotno dogovorimo, da vežejo (večmestni) logični vezniki močnejše kot kvantifikatorji. Po tem dogovoru ima kvantifikator  $\exists x$  v (60b) doseg nad preostankom formule; (60b) je torej logično ekvivalentna (62), in torej zaprta.

$$(61) \quad (\exists x: \text{fant}(x)) \wedge \#(5, x) \wedge \text{kolesariti}(x)$$

$$(62) \quad \exists x: (\text{fant}(x) \wedge \#(5, x) \wedge \text{kolesariti}(x))$$

V teoriji  $L^*$  bomo spremenili tudi običajni dogovor o interpretaciji prostih spremenljivk. V logiki je namreč v navadi, da se formula  $\phi$  s prostimi spremenljivkami  $x_1, \dots, x_n$  interpretira kot svoje univerzalno zaprtje  $\forall x_1 \dots \forall x_n: \phi$ . Novi dogovor o interpretaciji prostih spremenljivk bomo motivirali in uvedli v razdelku 3.4. (Omogočal bo zapis vseh jezikoslovno relevantnih formul brez eksplicitne uporabe kvantifikacijskih simbolov.) Dotlej bomo v razpravi uporabljali le zaprte formule, tj. formule brez prostih spremenljivk.

## 1.2.2 DOLOČNI DOLOČILNIK

Sledeč Ludlow (1995: 47, 50) bomo za osnovo zapisa (univerzalnega) pomena določnega določilnika v jeziku  $L^*$  vzeli analizo določnega določilnika iz Russell (1905). Russell tako pravi, da (63a) interpretiramo na način (63b). V (63b) opisani pomen v sodobni logiki (običajni predikatni logiki prvega reda, PL1) zapišemo s formulo (63c). Splošna russelijanska shema<sup>29</sup> stavkov tipa (63) je podana v (64).

<sup>28</sup> V formuli  $\forall x: \phi$  ali  $\exists x: \phi$  je  $\phi$  doseg kvantifikatorja  $\forall x$  oziroma  $\exists x$ . Nastop spremenljivke  $x$  je vezan, če leži v dosegu kvantifikatorja  $\forall x$  ali  $\exists x$ , sicer je prost. Spremenljivka  $x$  je prosta v formuli  $\phi$ , če ima v  $\phi$  vsaj en prost nastop. Formula  $\phi$  je zaprta, če ne vsebuje prostih spremenljivk.

<sup>29</sup> V shemah bomo uporabljali mnemonične oznake predikatov. Tako bo S osebek, V glagol in O predmet. V shemah stavkov in parafrazah formul bomo S, V in O uporabljali kot besede. Tipični primer so torej stavki *S Vja (nek) O, Sji Vjajo (nek) O* ali v angleščini *S Vs an O, Ss V an O*. Žarišče bomo v shemah označevali s podčrtovanjem žariščene predikata.

- (63) a. The father of Charles II was executed.  
 ‘Oče Charlesa II je bil usmrčen.’
- b. »Za  $x$  ni vedno neresnično, da je  $x$  zaplodil Charlesa II in da je bil  $x$  usmrčen in da je za  $y$  vedno res, da “če je  $y$  zaplodil Charlesa II, je  $y$  identičen  $x$ -u.” (Russell 1905: 3–4)«
- c.  $\exists x: \text{begat-charles-II}(x) \wedge \text{was-executed}(x) \wedge$   
 $(\forall y: \text{begat-charles-II}(y) \Rightarrow y = x)$  (v PL1)
- (64) a. The S Vs.
- b.  $\exists x: S(x) \wedge V(x) \wedge (\forall y: S(y) \Rightarrow y = x)$  (v PL1)  
 Obstaja  $x$ , za katerega velja naslednje.  $x$  je S,  $x$  Vja in za vsak  $y$  velja, da če je S, potem je enak  $x$ u.

V (65) sta zapisani dve logično ekvivalentni  $L^*$  različici russelijanske sheme. (65a) je bliže originalnemu zapisu in je tudi formula, ki jo bomo uporabljali v četrtem poglavju, (65b) pa bomo uporabili v podrazdelku 1.2.4, ker menim, da bo olajšala razumevanje tega podrazdelka.

- (65) a.  $\exists x: S(x) \wedge V(x) \wedge (\forall y: S(y) \Rightarrow y \asymp x)$   
 Obstaja skupina posameznikov  $x$ , za katero velja naslednje. Vsak član  $xa$  je S. Vsak član  $xa$  Vja. Vsaka skupina posameznikov  $y$  ima člana, za katerega velja, da če je S, potem se prekriva z  $x$ om.
- b.  $\exists x: S(x) \wedge V(x) \wedge \neg(\exists y: S(y) \wedge y \asymp x)$   
 Obstaja skupina posameznikov  $x$ , za katero velja naslednje. Vsak član  $xa$  je S. Vsak član  $xa$  Vja. Ni res, da obstaja skupina posameznikov  $y$ , da velja: vsi člani  $ya$  so Sji in  $y$  in  $x$  nimata skupnih članov.

Formuli v (65) nimata povsem enakega pomena kot (64b). Slednja podaja resničnostne pogoje za stavek, kjer je dopolnilo določnega določilnika *the* v ednini, formuli v (65) pa sta glede števila dopolnila nedoločeni: resnični sta lahko ne glede na to, koliko Sjev obstaja v danem položaju (za  $x$  si moramo izbrati skupino vseh Sjev). Z razliko med določnimi določilniškimi zvezami v različnih številih se v pričujočem delu ne bomo ukvarjali.

### 1.2.3 PRESEŽNIŠKI DOLOČILNIK V POMENU ABSOLUTNE VEČINE

Ena od empiričnih motivacij za uvedbo logičnega jezika  $L^*$  je, da je v njem mogoče zapisati pomen angleških stavkov, ki vsebujejo angleški presežniški določilnik *most*. V običajni predikatni logiki prvega reda je to namreč nemogoče (Barwise in Cooper 1981: 160–161).

Zapis podajamo v (66). Za ustreznost formule je bistveno, da nastopa pri določanju velikosti  $xa$  in  $ya$ , tj. v atomarnih formulah  $\#(n, x)$  in  $\#(n, y)$ , ista numerična spremenljivka,  $n$ . Le-to veže kvantifikator  $\exists n$ .

- (66) a. Most cats are sleeping.  
 ‘Večina mačkov spi. = Več kot pol mačkov spi.’

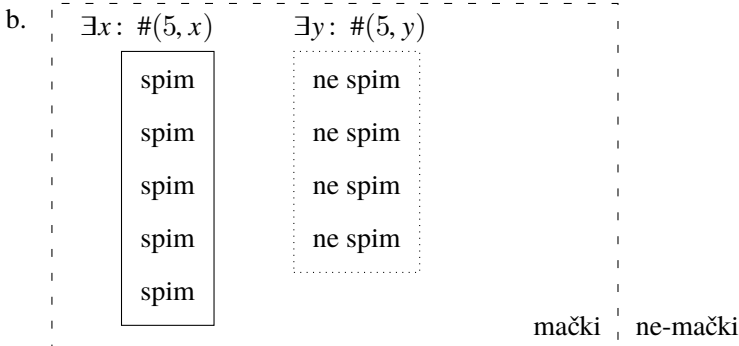
- b.  $\exists n: \exists x: \text{cat}(x) \wedge \#(n, x) \wedge \text{sleep}(x) \wedge$   
 $\neg(\exists y: \text{cat}(y) \wedge \#(n, y) \wedge y \asymp x)$

Obstaja tako število  $n$ , da velja naslednje. Obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja naslednje. Vsak član  $xa$  je maček;  $x$  ima  $n$  članov; vsak član  $xa$  spi; ni res, da obstaja skupina posameznikov  $y$ , da velja: vsak član  $ya$  je maček,  $y$  ima  $n$  članov in  $y$  in  $x$  nimata skupnih članov.

Da je formula (66b) res zapis resničnostnih pogojev stavka (66a), bomo ilustrirali na osnovi položaja (68). Formula (66b) bo resnična, če bomo našli število  $n$ , za katerega bo resnična njena podformula (67) (formuli (66b) smo odstranili  $\exists n$ ). Za resničnost (67) mora obstajati skupina posameznikov  $x$  velikosti  $n$ , tako da je zadoščeno naslednjim trem pogojem. Prvič, vsak član  $xa$  mora biti maček. Drugič, vsak član  $xa$  mora spati. Tretjič, nemogoče mora biti najti skupino mačkov  $y$  velikosti  $n$ , disjunktno  $x$ . V položaju, ilustriranem na sliki (68b), lahko najdemo tako število  $n$ . Dobra izbira za  $n$  je število mačkov, ki spijo, torej 5. S tem je prvima dvema pogojema za resničnost podformule (67) avtomatično zadoščeno. Tudi tretji pogoj je izpolnjen: za  $n$  smo izbrali število, višje od polovice števila mačkov, zato ne more obstajati z  $x$  disjunktna skupina mačkov  $y$  velikosti  $n$ . V položaju s slike (68b) zavzame spremenljivka  $x$  pet vrednosti, spremenljivki  $y$  pa ostanejo le še štiri. Nemogoče je torej najti pet mačkov, različnih od mačkov v  $x$ , torej je zadoščeno tudi tretjemu pogojem za resničnost podformule (67). Le-ta je resnična, torej je resnična tudi formula (66b), kar smo želeli pokazati.

- (67)  $\exists x: \text{cat}(x) \wedge \#(n, x) \wedge \text{sleep}(x) \wedge$   
 $\neg(\exists y: \text{cat}(y) \wedge \#(n, y) \wedge y \asymp x)$

- (68) a. Položaj: Pet od devetih mačkov spi



Razmislimo še, zakaj formula (66b) ni resničen opis položaja (69). Pokazati moramo, da pri nobeni izbiri števila  $n$  podformula (67) ni resnična. Če izberemo  $n$ , ki presega število mačkov, ki spijo, (67) ni resnična, ker ne moremo najti skupine  $x$  velikosti  $n$ , katere člani bi bili mački in bi spali. Če pa izberemo za  $n$  število, manjše ali enako številu mačkov, ki spijo, naletimo na drugo težavo. Ker je mačkov, ki spijo, manj ali enako kot mačkov, ki ne spijo, bomo (za katerikoli  $n$ , ki si ga izberemo in bo manjši ali enak številu mačkov,



ki spijo) lahko našli še nekih drugih  $n$  mačkov (ni pomembno, ali spijo ali ne; res je pa, da jih zagotovo lahko najdemo med mački, ki ne spijo). Tretjemu pogoju za resničnost podformule (67) torej ne bo zadoščeno, saj ta pogoj zahteva ravno nasprotno. Pokazali smo torej, da si ne moremo izbrati ustreznega števila  $n$ : če je  $n$  večji od števila spečih mačkov, ne zadostimo prvima pogojema, sicer ne zadostimo tretjemu pogoju. Ker si ustreznega števila  $n$  ne moremo izbrati, je (66b) za položaj (69) neresničen opis.

(69) a. Položaj: Pet od dvanajstih mačkov spi

b.	$\exists x: \#(5, x)$	$\exists y: \#(5, y)$
	spim spim spim spim spim	ne spim ne spim ne spim ne spim ne spim
		ne spim ne spim mački    ne-mački

Shema za pomen absolutne večine, ki jo bomo uporabili pri primerjavi v razdelku 1.2.4, je podana v (70b).<sup>30</sup> Pri razpravi v četrtem poglavju bomo izhajali iz logično ekvivalentne formule (70c).

(70) a. Most Ss V.

‘Večina Sjev Vja.’

b.  $\exists n: \exists x: S(x) \wedge \#(n, x) \wedge V(x) \wedge$   
 $\neg(\exists y: S(y) \wedge \#(n, y) \wedge y \asymp x)$

Obstaja tako število  $n$ , da velja naslednje. Obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja naslednje. Vsak član  $xa$  je S;  $x$  ima  $n$  članov; vsak član  $xa$  Vja; ni res, da obstaja skupina posameznikov  $y$ , da velja: vsak član  $ya$  je S,  $y$  ima  $n$  članov in  $y$  in  $x$  imata prazen presek.

c.  $\exists n: \exists x: S(x) \wedge \#(n, x) \wedge V(x) \wedge$   
 $(\forall y: \neg(S(y) \wedge \#(n, y)) \vee y \asymp x)$

Obstaja tako število  $n$ , da velja naslednje. Obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja naslednje. Vsak član  $xa$  je S;  $x$  ima  $n$  članov; vsak član  $xa$  Vja; za vsako skupino posameznikov  $y$  velja: če je vsak član  $ya$  S in ima  $y$  članov, se  $y$  in  $x$  prekrivata.

<sup>30</sup> Če bi v doseg kvantifikatorja  $\exists y$  kot v (i) vključili člen  $\neg V(y)$ , bi dobili iste resničnostne pogoje. Za zapis v (70b) se odločamo zato, ker sta si v tem primeru formuli za določni določilnik *the* in presežniški določilnik *most* v pomenu absolutne večine podobni, glej razdelek 1.2.4, ter zaradi skladenjske izpeljave formule, glej četrto poglavje.

(i)  $\exists n: \exists x: S(x) \wedge \#(n, x) \wedge V(x) \wedge$   
 $\neg(\exists y: S(y) \wedge \#(n, y) \wedge \neg V(y) \wedge y \asymp x)$

## 1.2.4 PRIMERJAVA RESNIČNOSTNIH POGOJEV

V razdelkih 1.2.2 in 1.2.3 smo v formalnem jeziku  $L^*$  zapisali shemi formul za resničnostne pogoje stavkov z določnim določilnikom in stavkov s presežniškim določilnikom v pomenu absolutne večine, ki ju ponavljamo v (71) in (72). Formule za stavke s presežniškim določilnikom v pomenu relativne večine na tem mestu ne bomo zapisali, ker še nismo izdelali teoretičnega aparata, ki bi nam to omogočal; presežniške določilnike v pomenu relativne večine analiziramo v razdelku 4.3. Za razpravo v tem razdelku je pomembno le, da se formula za presežniške določilnike v pomenu relativne večine močno razlikuje od (71) in (72), kar je jasno že predteoretično, saj smo v razdelku 1.1.5 pokazali, da mora analiza presežniških določilnikov v pomenu relativne večine inkorporirati analizo žariščnih zgradb.

- (71) a. The S Vs. / The Ss V. (določnost)  
 b.  $\exists x: S(x) \wedge V(x) \wedge \neg(\exists y: S(y) \wedge y \asymp x)$
- (72) a. Most Ss V. (absolutna večina)  
 b.  $\exists n: \exists x: S(x) \wedge \#(n, x) \wedge V(x) \wedge \neg(\exists y: S(y) \wedge \#(n, y) \wedge y \asymp x)$
- (73) a. Največ Sjev  $\underline{V}ja$ . (relativna večina)  
 b. (glej razdelek 4.3)

Formuli (71b) in (72b) ustrezata vzorcu (74), ki ga bomo imenovali *vzorec določnosti*. (Tropičju v konkretni formuli ustreza poljuben, lahko tudi prazen niz simbolov.) Formula za presežniški določilnik v pomenu relativne večine, ki jo bomo razvili v razdelku 4.3, ne bo ustrezala temu vzorcu.

$$(74) \quad \dots \exists x: S(x) \wedge \dots \wedge \neg(\exists y: S(y) \wedge \dots \wedge y \asymp x)$$

(71b) in (72b) se razlikujeta le v tem, da je velikost  $xa$  in  $ya$  v (72b) določena, in sicer obakrat z numerično spremenljivko  $n$ . ( $x$  in  $y$  v (72b) morata torej biti “enako velika”.) Velikost  $xa$  in  $ya$  v (71b) ni eksplicitno določena. ( $x$  in  $y$  v (71b) sta torej lahko “različnih velikosti”.)

Iz tega sledi, da je zgradba določilnika *most* bolj zapletena od zgradbe določilnika *the*: obe formuli ustrezata vzorcu določnosti, poleg tega v formuli za *most* nastopa še predikat  $\#$ , in sicer dvakrat, obakrat z istim numeričnim argumentom.

Sklep, da je *most* zgrajen bolj zapleteno kot *the*, ostane veljaven, tudi če razliko med (71) in (72) interpretiramo na nekoliko drugačen način. Pomen formule (71b) je namreč enak pomenu formule (75). Če velikost individualne spremenljivke določimo z “nedoločeno” spremenljivko  $n$  (nedoločeno v smislu, da njene vrednosti ne omejuje noben predikat), ne podamo nobenih dodatnih pogojev za resničnost formule. V (75) je velikost  $xa$  in  $ya$  (v nasprotju s formulo (72b)) določena z neodvisnima (in nedoločenima) spremenljivkama, torej sta  $x$  in  $y$  še vedno lahko “različnih velikosti”. Razliko med formulama za določni določilnik in presežniški določilnik v pomenu absolutne večine lahko torej interpretiramo kot razliko med tem, da velikost  $xa$  in  $ya$  določata različni spremenljivki (določnost) ali ista spremenljivka (presežniškost).

$$(75) \quad \exists x: S(x) \wedge (\exists m: \#(m, x)) \wedge V(x) \wedge \\ \neg(\exists y: S(y) \wedge (\exists n: \#(n, y)) \wedge y \asymp x)$$

### 1.3 MEDJEZIKOVNA NAPOVED

V razdelku 1.2.4 smo primerjali resničnostne pogoje določnih in presežniških določilnikov. Ugotovili smo, da določni določilnik in presežniški določilnik v pomenu absolutne večine ustrezata vzorcu določnosti, presežniški določilnik v pomenu relativne večine pa ne, ter da je zgradba *most* bolj zapletena od zgradbe *the*, v smislu, da obe ustrezata vzorcu določnosti, le da mora zgradba za *most* mora poleg tega zagotoviti tudi enakost numeričnih argumentov obeh nastopov predikata #.

Menim, da je smiselno predpostaviti, da iz obstoja bolj zapletene strukture sledi obstoj manj zapletene. Če torej jezik pozna presežniški določilnik v pomenu absolutne večine, mora poznati tudi določni določilnik. Obratno ni res. Če jezik pozna določni določilnik, ne moremo sklepati, da obstaja v njem tudi presežniški določilnik v pomenu absolutne večine.

Napovemo torej, da obstajajo jeziki tipov (0), (D) in (DA), ne pa tudi jeziki tipa (A):

(76)	tip	določilniki:	
		določni	presežniški (v pomenu absolutne večine)
✓	(0)	ne	ne
✓	(D)	da	ne
*	(A)	ne	da
✓	(DA)	da	da

Napoved je ovrgljiva. Če najdemo jezik tipa (A), tj. jezik, ki nima določnega določilnika, ima pa presežniški določilnik v pomenu absolutne večine, je napoved ovržena.

Jezik, ki pozna določni določilnik, ne more ovreči napovedi, saj iz obstoja določnega določilnika v jeziku ne sledi niti, da jezik pozna presežniški določilnik v pomenu absolutne večine, niti, da ga ne pozna. Podobno napovedi ne more ovreči jezik, ki ne pozna presežniškega določilnika v pomenu absolutne večine.

V katerih jezikih nam je torej iskati protiprimer napovedi (76)? (i) V jezikih, ki nimajo določnega določilnika. Napoved trdi, da taki jeziki tudi presežniškega določilnika v pomenu absolutne večine ne bodo imeli, kar lahko empirično preverimo. (ii) V jezikih, ki imajo presežniški določilnik v pomenu absolutne večine. Napovedano je, da bodo imeli taki jeziki tudi določni določilnik, kar je prav tako empirično preverljivo.

Iz zgornje analize določnih in presežniških določilnikov sledi tudi napoved o diahronem razvoju jezikov: v jeziku se ne more razviti presežniški določilnik v pomenu absolutne večine, če se v njem (prej) ne razvije določni določilnik. Idealni za preverjanje diahrone napovedi so slovanski jeziki. Edina slovanska jezika, ki imata določni določilnik, sta makedonščina in bolgarščina. Zato sta ta jezika tudi edina, v katerih bi se lahko razvil presežniški določilnik v pomenu absolutne večine. Kot kažejo podatki v razdelku 1.3.1,

se je v makedonščini to dejansko zgodilo:<sup>31</sup> poleg presežniškega določilnika *najmnogu* s pomenom relativne večine pozna makedonščina tudi presežniški določilnik *poveke* s pomenom absolutne večine. (Le-ta je lahko rabljen tudi kot primerniški določilnik.)

Bošković (2007: 1) trdi, da je (ne)obstoj določnih določilnikov v jeziku povezan še z vrsto drugih skladenjskih pojavov, glej razdelek 5.1.2.

V prejšnjih razdelkih smo med drugim govorili o presežniških določilnikih v pomenu relativne večine, kot je slovenski *največ*. Poudariti velja, da napoved (76) o tem pomenu ne govori. Pomen relativne večine ne temelji na vzorcu določnosti, zato obstoj presežniškega določilnika v pomenu relativne večine v nekem jeziku ne implicira obstoja določnega določilnika ali presežniškega določilnika v pomenu absolutne večine in obratno, obstoj enega od teh ne implicira obstoja presežniškega določilnika v pomenu relativne večine.

To potrjujejo tudi empirični podatki. V razdelku 1.3.1 bomo videli, da dejansko obstajajo vse štiri možne kombinacije pomenov absolutne in relativne večine. Slovenščina pozna samo pomen relativne večine, (standardna) angleščina samo pomen absolutne. V razdelku 1.1.5 smo omenili, da pozna nemščina oba pomena. Hebrejščina ne pozna nobenega, ker presežniških določilnikov sploh nima.

### 1.3.1 PODATKI

Napoved (76) je bila doslej preverjena na naslednjih jezikih: angleščini, češčini, hebrejščini, hindujščini, japonsščini, kannadščini, katalonščini, kitajščini, madžarščini, makedonščini, nemščini (standardni, avstrijski in švicarski), nizozemščini, norveščini, poljščini, pundžabščini, romunščini, slovenščini, srbsščini, tamilščini in turščini. Kot bomo videli v nadaljevanju, vsi ti jeziki potrjujejo zgornjo napoved.<sup>32</sup>

Pri preverjanju medjezikovne napovedi (76) je potrebno postopati previdno. Napoved namreč govori o določnih in presežniških določilnikih, katerih definicija je – kot smo pokazali v razdelku 1.1 – izmuzljiva. Pri iskanju ustreznice angleškima *the* in *most* ter slovenskemu *največ* v drugih jezikih smiselno uporabljamo zaključke razprave razdelka 1.1.

Poleg podatkov o določnih določilnikih in presežniških določilnikih v pomenu absolutne večine bodo v tem razdelku predstavljeni tudi podatki o presežniških določilnikih v pomenu relativne večine.

Vsi zgledi v tem razdelku, pri katerih vir ni posebej naveden, so zbrani s terenskim delom. Posebej to velja za vse sodbe o pomenu in sprejemljivosti stavkov, ki vsebujejo presežniški določilnik. Vse so bile pridobljene z neposrednim terenskim delom z rojenimi govorniki obravnavanih jezikov. V nekaterih primerih so bili govorniki dvojezični. Drugi materni jezik je bila ponavadi angleščina, ki je bila običajno tudi jezik intervjuja. Po drugi strani se bomo zaradi medjezikovne pestrosti v realizaciji določnega določilnika pri ugotavljanju, ali jezik ima določni določilnik ali ne, opirali predvsem na opisne slovnice,

<sup>31</sup> Isto naj bi veljalo za bolgarščino, vendar avtorju pričujočega dela žal ni uspelo pridobiti sodb rojenega govornika bolgarskega jezika.

<sup>32</sup> Pri preverjanju napovedi se omejujemo na presežniški določilnik v položaju osebka. Preverjanje napovedi (76) na presežniškem določilniku v ostalih položajih prepuščamo nadaljnjim raziskavam.

pri čemer bomo odsotnost razdelka o določnosti razumeli kot podatek, da jezik ne pozna določnega določilnika.

Pri zbiranju podatkov o presežniških določilnikih je podajanje konteksta bistvenega pomena. Včasih je bil le-ta podan ustno, v večini primerov pa je bil položaj podan s statističnima kolačema (51) in (52), prikazanima v razdelku 1.1.5.

Sledijo zbrani podatki, razdeljeni po obravnavanih jezikih. Podrazdelki so razporejeni po abecedi. Pri imenu jezika v oklepaju navajam njegov tip: D je okrajšava za **d**oločni določilnik, A za presežniški določilnik v pomenu **a**bsolutne večine in R za presežniški določilnik v pomenu **r**elativne večine. Z (0) označujem tip jezika, ki nima niti določnega določilnika niti katerega od presežniških določilnikov.

### Angleščina (DA, DAR)

Vemo že, da ima angleščina določni člen *the* in presežniški določilnik *most* v pomenu absolutne večine. Standardna angleščina sicer nima presežniškega določilnika v pomenu relativne večine, vendar obstajajo govorci, ki ga imajo. Tem govorcem predstavlja *the most* tako presežniški določilnik v pomenu relativne večine (77) kot tudi prislov s takim pomenom (78).<sup>33</sup>

(77) The most people are drinking beer.

‘Največ ljudi pije pivo.’

(78) Beer was drunk the most.

‘Največ se je pilo pivo.’

### Češčina (R)

Češčina nima določnega določilnika (Janda in Townsend 2002).

V češčini se primerniška stopnja pridevnika običajno tvori iz osnovne s pripono *-ější/-ejší*, presežniška pa iz primerniške s predpono *nej-*. Pridevniki, ki se redkeje stopnjujejo, so dostikrat stopnjevani analitično z besedama *více* in *nejvíce*.

- (79) a. chytrý, chytřejší, nejchytřejší  
pameten, pametnější, najpametnější  
b. dřevěný, více dřevěný, nejvíce dřevěný  
lesen, bolj lesen, najbolj lesen

Nobeno presenečenje ni, da je *nejvíce* češki presežniški določilnik. Kot kažejo spodnji zgledi, ga je mogoče uporabljati le v povezavi z žariščem. Tedaj ima pomen relativne večine; pomena absolutne večine ne more imeti. Za izražanje tega pomena si v češčini pomagajo s samostalnikom *většina* ‘večina’.

<sup>33</sup> Na to dejstvo je avtorja pričujočega dela opozoril(a) recenzent(ka) povzetka za konferenco FDSL 6.5. Preverjen je na dva načina, in sicer na rojenem govorcu angleščine ter z uporabo iskalnika Google (iskalni niz “the most men”).

- (80) a. Nejvíc lidí pije pivo.  
 največ ljudi pije pivo<sub>žarišče</sub>  
 ‘Največ ljudi pije pivo.’
- b. \* Nejvíc lidí pije pivo.  
 največ ljudi pije pivo  
 ‘Večina ljudi pije pivo.’
- (81) Většina lidí pije pivo.  
 večina ljudi pije pivo  
 ‘Večina ljudi pije pivo.’

### Hebrejščina (D)

Hebrejščina ima določni člen *ha*, (82) (Matushansky 2008: 40–41).

Hebrejščina nima presežniškega določilnika (v nobenem pomenu).<sup>34</sup> (To velja tudi za svetopisemsko hebrejščino.) Pomen absolutne večine izrazijo s pomočjo samostalnika *rov* ‘večina’, kot je razvidno iz (82).

- (82) Rov ha-anašim šotim bira.  
 večina DOL-človek piti pivo  
 ‘Večina ljudi pije pivo.’

V hebrejščini se presežniška oblika pridevnika tvori analitično, s prostim morfemom *haxi*,<sup>35</sup> (83) (Matushansky 2008: 40–41), ki se lahko rabi tudi kot prislov (84) (Heller 1999: 53), vendar se morfem *haxi* ne pojavlja v nobenem določilniku.<sup>36</sup>

- (83) ha- baxura haxi ce ira  
 DOL dekle naj- mlada  
 ‘najmlajše dekle’
- (84) Rut haxi ohevet et acma  
 Ruth najbolj ljubi tož sebe  
 ‘Ruth ima najraje sebe.’

<sup>34</sup> Hebrejščina prav tako nima primerniškega določilnika, tj. ustreznice slovenskemu ‘več kot’.

<sup>35</sup> V svetopisemski hebrejščini se je presežniška oblika pridevnikov tvorila z ničtim presežniškim morfemom. V glasovni verigi je bil prisoten le določni člen, (i), (Matushansky 2008: 28).

(i) ha- gadol ba- olam  
 DOL velik v+DOL svet  
 ‘največji na svetu’

<sup>36</sup> Možno je, da je *haxi* sestavljen iz določnega morfema *ha* in presežniškega morfema *xi*, vendar za slednjega prav tako velja, da se ne pojavlja v nobenem določilniku.

## Hindujščina (AR?)

Hindujščina nima določnega določilnika. (Wikipedia 2006b)

(85) kaže, da pozna hindujščina določilnik *zyādā* 'veliko, več'. Da ne gre za samostalnik, vidimo, ker ga je nemogoče uporabiti samostojno, (86).

(85) bans se zyādā log bir pirhete  
pet od več ljudje pivo pije  
'Več kot pet ljudi pije pivo.'

(86) \* zyādā bir pirhete  
več pivo pije

S pripono *-tar* ga pretvorimo v presežniški določilnik/prislov *zyādātar* 'največ'. Le-ta ima poleg pomena relativne večine, (87a)–(87c), nepričakovano tudi pomen absolutne večine, (88).<sup>37</sup>

(87) a. log zyādātar bir pirhete  
ljudje največ pivo so-pili  
'Največ ljudi je pilo pivo.'

b. zyādātar log BIR pirhete  
največ ljudje pivo so-pili  
'Največ ljudi je pilo pivo.'

c. zyādātar bir pijagaja  
največ pivo je-bilo-pito  
'Največ se je pilo pivo.'

(88) zyādātar log bir pirhete  
največ ljudje pivo so-pili  
'Večina ljudi je pila pivo.'

Kaj je presežniški morfem, ni povsem jasno: eden od načinov stopnjevanja pridevnikov uporablja tudi *zyādā*, in sicer se primerniška stopnja tvori z *zyādā*, presežniška pa s *sabsē zyādā* 'več od vsakega' (prim. Wikipedia 2006b). Pomeni zgornjih zgledov ter primerjava s stopnjevanjem namigujejo, da je presežnostni morfem vsebovan v *zyādā*, ki je kot določilnik lahko tako primerniški kot presežniški določilnik.

Samostalnik *večina* v hindujščini prevedemo s samostalnikom *bahumad*.

## Japonščina (0)

Japonščina nima določnega določilnika. (Wikipedia 2006a)

Japonščina nima presežniškega določilnika. Za izražanje pomena absolutne večine uporabljajo samostalnik *hotondo*, (89)–(90). Oba zгледа imata pomen absolutne večine. Pomena relativne večine japonski govorniki neposredno ne morejo izraziti.

---

<sup>37</sup> Za razpravo glej razdelek 1.3.2.

- (89) Hotondo no hito ga tabeteiru.  
večina od ljudje IM jesti-NEDOV  
'Večina ljudi jé.'
- (90) Hotondo no hito ga biiru wo nondeiru.  
večina od ljudje IM pivo TOŽ pije-NEDOV  
'Večina ljudi pije pivo.'

Da *hotondo* ni določilnik, sklepamo (i) iz podatka, da se lahko uporablja samostojno, tj. brez dopolnila, uvedenega z *no*, (91), in (ii) iz primerjave s stopnjevanjem pridevnikov. Le-ti se stopnjujejo s prislovoma *motto* in *ichiban*, glej (92) (Wikipedia 2007). Med tema prislovoma in besedo *hotondo* ni morfološke podobnosti.

- (91) Hotondo ga tabeteiru.  
večina IM jé-NEDOV  
'Večina jé.'
- (92) utsukushii, motto utsukushii, ichiban utsukushii  
lep, lepši, najlepši

Trditvi, da je *hotondo* samostalnik, na prvi pogled nasprotuje podatek, da obstaja v japonsščini še ena beseda s pomenom 'večina', namreč *kahansu* (morfološka zgradba besede je transparentna, *ka* 'prek' + *hansu* 'polovica', vendar neproduktivna). Vendar je protiprimer zgolj navidezen, saj je skladijsko vedenje *hotondo* in *kahansu* enako.

Obstoj primerniškega določilnika je nejasen. Moj informant je sicer podal stavek (93) kot prevod ustreznega angleškega zgleda, vendar je za to porabil nepričakovano veliko časa, kar morda kaže na redko rabo konstrukcije. Kakorkoli, izpust razreda primerjave ni sprejemljiv. Primerniški določilnik, če dejansko obstaja, torej ne more delovati tudi kot presežniški določilnik.

- (93) Onnanoko jori otokonoko no hoo ga biiru wo nondeiru.  
dekle kot fant od več IM pivo TOŽ pije-NEDOV  
'Več fantov kot deklet pije pivo.'

### Kannadščina (0)

Kannadščina nima določnega določilnika.

Kannadščina nima presežniških (in primerniških) določilnikov. Z gotovostjo lahko trdimo le, da pozna primerniške pridevnike.

- (94) ivolu Nina-ge inta sundervage idale  
one nina-od kot lepa je  
'Ona je lepša od Nine.'
- (95) ivolu jellar-ge inta-nu sundervage idale  
one vsak-od kot-? lepa je  
'Ona je najlepša.'



## Katalonščina (D)

Določni določilnik v katalonščini je realiziran kot člen. Spodnja tabela podaja njegove oblike.

(96)		moški	ženski
	ednina	el, l'	la, l'
	množina	els	les

Katalonščina nima presežniškega določilnika. Pomen večine izrazijo s samostalnikom *majoria* 'večina'. Z njim izražajo tako pomen absolutne kot relativne večine.

(97) La majoria de la gent beu cervesa.

DOL večina od DOL ljudje pijejo pivo.

'Večina ljudi pije pivo.'

(98) La majoria de la gent beu CERVESA.

DOL večina od DOL ljudje pijejo pivo<sup>žarišče</sup>.

'Največ ljudi pije pivo.'

Katalonščina pozna primerniški prislov *més*, ki se lahko rabi samostojno (99), za stopnjevanje pridevnikov (100), za stopnjevanje prislovov (101) ali kot določilnik (102). (Juarros-Daussà 1998: 2; Wikipedia 2014; Wheeler; Yates in Dols 1999: §5)

(99) Ha plugut més en aquests tres dies que no ha fet sol a

je deževalo več v teh treh dnevih ki ne je narediti sonce v

Barcelona que no en tot el mes.

Barcelona kot ne v cel DOL mesec

'V teh treh dnevih, ki niso bili sončni v Barceloni, je deževalo več kot prej v celem mesecu.'

(100) alt, més alt, el més alt

visok, višji, najvišji

(101) lentament, més lentament, el més lentament

počasi, počasneje, najpočasneje

(102) Hi ha més gent jugant a volei que a ping-pong.

ČLENEK je več ljudje igra na odbojka kot na ping-pong

'Več ljudi igra odbojko kot ping pong.'

Primerniški določilnik *més* ne more delovati tudi kot presežnik. Če, kot v (103), izpustimo razred primerjave (*que ...*), se vede kot slovenski *več*.

(103) Hi ha més gent jugant a volei.

ČL je več ljudje igra na odbojka

'Več ljudi igra odbojko.'

ne: 'Večina ljudi igra odbojko.'

**Kitajščina (mandarinščina) (0)**

Kitajščina nima določnega določilnika.

V kitajščini je mogoče pomen absolutne večine izraziti le s pomočjo samostalnika *da-duo-shu* 'večina'. Pomen relativne večine izrazijo s konstrukcijo, prikazano v (105), vendar se glede na položaj besede *zui-duo* zdi, da ni določilnik, temveč prislov.

(104) Da-duo-shu ren dou he pijiu.  
večina ljudje vsi piti pivo  
'Večina ljudi pije pivo.'

(105) He pijiu de ren zui-duo.  
piti pivo čL ljudje največ  
'Največ ljudi pije pivo.'

**Madžarščina (DAR)**

V madžarščini je določni določilnik realiziran kot člen. Njegova glasovna podoba je *a* pred besedami, ki se začnejo na soglasnik, in *az* pred besedami, ki se začnejo na samoglasnik. Sicer je madžarski določni člen nepregiben.

Madžarski primerniški določilnik je beseda *több*. Iz njega je s predpono *leg-* izpeljan presežniški določilnik *legtöbb*. Oblikoslovni argument, da sta to res primerniški in presežniški določilnik, je v primeru madžarščine preprost, saj se v madžarščini predpona *leg-* uporablja tudi za tvorbo presežniške stopnje pridevnikov iz primerniške, glej (106).

(106) nagy, nagyobb, legnagyobb  
velik, večji, največji

Predpostavko, da je *több* primerniški določilnik, dodatno podpira morfološka podobnost s pripono *-Vbb* (z ustreznim samoglasnikom glede na samoglasniško sozvočje), s katero se tvori primerniška stopnja pridevnikov.

Stavki s presežniškim določilnikom lahko imajo tako pomen absolutne kot relativne večine. Dosegljivost obeh pomenov v zgledih (107)–(110) je težko določljiva in se spreminja od govorca do govorca, zato to temo prepuščam nadaljnjim raziskavam.<sup>38</sup>

(107) A legtöbb diák tévét néz.  
DOL največ študent televizijo gleda-NEDOL  
'Večina/največ študentov gleda televizijo.'

(108) A legtöbb diák néz tévét.  
DOL največ študent gleda-NEDOL televizijo  
'Večina/največ študentov gleda televizijo.'

<sup>38</sup> Madžarščina pozna določnostno ujemanje: glagol se po določnosti ujema s premim predmetom.

- (109) A legtöbb diák nézi a tévét.  
DOL največ študent gleda-DOL DOL televizijo  
'Večina/največ študentov gleda televizijo.'
- (110) A legtöbb diák a tévét nézi.  
DOL največ študent DOL televizijo gleda-DOL  
'Večina/največ študentov gleda televizijo.'

### Makedonščina (DAR)

V makedonščini je določni določilnik realiziran kot samostalniška pripona. Njegova glasovna podoba je odvisna od glasovne podobe osnove ter spola in števila. V ednini se pri samostalnikih moškega spola, ki se končajo na soglasnik, uporablja *-ot*; pri samostalnikih ženskega spola in vseh samostalnikih na *-a* se uporablja *-ta*; pri ostalih samostalnikih (tudi pri množinskih samostalnikih, vključno z *luže* 'ljudje') pa se uporablja *-to*.<sup>39</sup> V množini se pri samostalnikih na *-a* uporablja *-ta*, pri ostalih *-te*. (Friedman 2001: 21)

Trdimo, da ima makedonščina kar dva presežniška določilnika, *poveke* in *najmnogu*. Iz (111) vidimo, da se *poveke* uporablja tako kot primerniški kot presežniški določilnik. Če je razred primerjave izrecno podan z *odkolku*, deluje kot primernik, sicer kot presežnik, in sicer v pomenu absolutne večine. Drugi presežnik, *najmnogu*, se ne more uporabljati kot primernik. Kot je videti iz (112), nosi pomen relativne večine.

- (111) a. Poveke maški pijat pivo odkolku ženski.  
več moški pijejo pivo kot ženske  
'Pivo pije več moških kot žensk.'
- b. Poveke luže pijat pivo.  
več ljudje pijejo pivo  
'Večina ljudi pije pivo.'
- (112) Najmnogu od lugeto vo Slovenija se belci.  
največ od ljudje-DOL v Slovenija so belci  
'Največ ljudi v Sloveniji je belcev.'

V makedonščini se pridevniki stopnjujejo s predponama *po-* za primernik in *naj-* za presežnik, (113). To podpira analizo *poveke* in *najmnogu* kot primernika in presežnika. Ne navadno je le, da primerniški in presežniški določilnik vzameta za osnovo različni obliki.

- (113) nov, ponov, najnov  
nov, novejši, najnovejši
- (114) mnogu, poveke, najmnogu  
veliko, več, največ
- a. \*veke, poveke, \*najveke

---

<sup>39</sup> Simbola *ǵ* in *k* zaznamujeta zvonec in nezvonec trdnebnih zapornikov.

- b. mnogu, \*pomnogu, najmnogu

Samostalniku *večina* v makedonščini ustreza samostalnik *množinstvo*.

(111) ilustrira rabo *poveke* z nedoločno samostalniško zvezo, možna pa je tudi raba z določno samostalniško zvezo, (115). Tedaj se uporabi določna oblika *poveketo*.

- (115) a. Poveketo od lugeto pijat pivo odkolku vino.  
več-DOL od ljudje-DOL pije pivo od vino  
'Več ljudi pije pivo kot vino.'
- b. Poveketo od lugeto pijat pivo.  
več-DOL od ljudje-DOL pije pivo  
'Večina ljudi pije pivo.'

Podobno lahko tudi *najmnogu* uporabimo z določnim (112) ali nedoločnim (116) samostalnikom.

- (116) Maglata predizvikuva najmnogu soobrakajni nesreki.  
'Največ prometnih nesreč se zgodi v megli.'

V stavku je določilnik *poveke* mogoče uporabiti dvakrat, določilnika *najmnogu* pa ne, (117).

- (117) a. \* Najmnogu od lugeto vo najmnogu zemji se belci.  
b. Poveketo od lugeto vo poveketo zemji se belci.  
'Večina ljudi v večini držav je belcev.'
- c. Najmnogu od lugeto vo poveketo zemji se belci.  
'Največ ljudi v večini držav je belcev.'

### Nemščina (DAR, DA)

V nemščini je določni določilnik realiziran kot člen. S samostalnikom se ujema v spolu, sklonu in številu. Ustrezne oblike so podane v tabeli (118).

(118)	ednina			množina
	moški	ženski	srednji	
imenovalnik	der	das	die	die
rodilnik	des	des	der	der
dajalnik	dem	dem	der	den
tožilnik	den	das	die	die

Nemški presežniški določilnik je *die meisten*. Temu v prid govori oblikoskladenjska podobnost s stopnjevanjem pridevnikov. (Tudi *meisten* se morfološko vede kot pridevnik.)

Nemščina stopnjuje pridevnike z obrazili *-er* in *-st*, glej (119). Za določnimi členi se v nemščini za sklanjanje pridevnikov uporablja šibka sklanjatev, katere končnica v

imenovalniku množine je *-en*, glej (120). *Meisten* se vedno uporablja skupaj z določnim členom, torej je njegova morfološka zgradba (če predpostavimo, da res vsebuje morfem presežniškosti) pričakovana, *mei-st-en*.

- (119) schön, schöner, der schönste  
lep, lepši, najlepši
- (120) die schön**sten** Lieder 'najlepše pesmi'

Prevod besede *večina* je druga beseda, in sicer samostalnik *die Mehrheit* (tudi *die Mehrzahl in der Grossteil*).

Nemški *die meisten* lahko ima tako pomen absolutne (121) kot relativne večine (122).

- (121) Die meisten Leute trinken Bier.  
DOL največ ljudje pijejo pivo  
'Večina ljudi pije pivo.'
- (122) Die meisten Leute trinken BIER.  
DOL največ ljudje pijejo pivo<sub>žarišče</sub>  
'Največ ljudi pije pivo. / Večina ljudi, ki pije, pije pivo.'

Zgornji podatki veljajo tako za standardno kot dunajsko avstrijsko nemščino. Švicarska nemščina je bolj restriktivna in ne dovoljuje pomena relativne večine,<sup>40</sup> ne glede na to, ali stavek vsebuje žarišče ali ne; glej zgled (123).

- (123) a. Di meischte vo üs trinket pier.  
DOL največ od nas pije pivo  
'Večina nas pije pivo.'
- b. Di meischte vo üs trinket PIER.  
DOL največ od nas pije pivo<sub>žarišče</sub>  
'Večina nas pije pivo.'

### Nizozemščina (DAR)

V nizozemščini je določni določilnik realiziran kot člen. S samostalnikom se ujema v spolu, sklonu in številu. Ustrezne oblike so podane v tabeli (124). (V bistvu se od sklonov

<sup>40</sup> Moja informantka pravi, da stavki z *meischt-* zvenijo nekoliko formalno, in da so še najbolj sprejemljivi v primerih, kadar je govorec del večine, o kateri stavek govori.

Običajnejši način za izražanje pomena absolutne večine v švicarski nemščini je s parafrazo *več kot pol*, kot je razvidno iz primera (i).

(i) Me als d hälfti vo de lüt trink(e)t bier.  
več kot DOL pol od DOL ljudi pije pivo.  
'Večina ljudi pije pivo.'

Omenjene omejitve rabe presežniškega določilnika ne vplivajo na potrditev napovedi, saj še tako omejena raba v pomenu absolutne večine zahteva legitimnost vzorca določnosti.

uporablja le še imenovalnik in nekoliko starinsko tudi rodilnik. Ostale sklone najdemo le še v stalnih besednih zvezah in za določenimi predlogi, s katerimi se členi navadno združijo v eno besedo.)

(124)	ednina			množina
	moški	ženski	srednji	
imenovalnik	de	de	het	de
rodilnik	des	der	des	der
dajalnik	den	der	den	den <sup>41</sup>
tožilnik	den	de	het	de

Presežniški določilnik v nizozemščini je *meest*, prim. s stopnjevanjem pridevnikov. Le-ti so stopnjevani z obrazili *-er* in *-st*, (125). Kadar se osnovna oblika pridevnika konča s *-st* ali *-sch*, se namesto sintetičnega rabi analitično stopnjevanje, *meest logisch* 'najbolj logičen'. Nadalje je *meest* vključen v (nepravilno) paradigmo *veel-meer-meest* 'veliko-več-največ'.

(125) leuk, leuker, leukst  
prijazen, bolj prijazen, najbolj prijazen

Prevod besede *večina* je samostalnik *meerderheid*, (126).

(126) De meerderheid drinkt bier.  
DOL večina pije pivo  
'Večina pije pivo.'

Stavka (127) in (128) prikazujeta *meest* v pomenu absolutne in relativne večine.

(127) De meeste mensen drinken bier.  
DOL največ-IM.MN ljudje-IM.MN. pije pivo  
'Večina ljudi pije pivo.'

(128) De meeste mensen drinken BIER.  
DOL največ-IM.MN ljudje-IM.MN. pije pivo<sup>žarišče</sup>  
'Največ ljudi pije pivo.'

### Norveščina (bokmål) (DAR)

Norveški določni določilnik je realiziran kot člen ali pripona. S samostalnikom se ujema v spolu in številu, za oblike člena glej (129).

(129)	ednina		množina	
	moški	ženski	srednji	
	den	den	det	de

<sup>41</sup> Alternativna oblika določnega člena za ženski spol v dajalniku množine je *der*.

V norveščini se pridevniki stopnjujejo sintetično ali analitično, glej (130).

- (130) a. vakker, vakrere, vakrest  
lepa, lepša, najlepša  
b. komplisert, mer komplisert, mest komplisert  
zapleten, bolj zapleten, najbolj zapleten

Norveški presežniški določilnik je *flest*. V prid tej trditvi govori morfološka podobnost z morfemom presežniškosti iz stopnjevanja pridevnikov. Podoben je tudi primerniški določilnik, *flere*. Prevod besede *večina* je *majoritet*.

- (131) Majoriteten stemte for Slovenias selvstendighet.  
večina-DOL.EDN. glasovati-PRET za slovensko neodvisnost  
'Večina je glasovala za slovensko neodvisnost.'

*Flest* lahko ima oba pomena: pomen absolutne (132) ter relativne večine (133).

- (132) a. De fleste drikker.  
DOL največ pijejo  
'Večina jih pije.'  
b. De fleste studenter drikker.  
DOL največ študenti pijejo  
'Večina študentov pije.'
- (133) De fleste drikker ØL.  
DOL največ pijejo pivo<sub>žarišče</sub>.  
'Največ jih pije pivo.'

## Poljščina (R)

Poljščina nima določnega določilnika. (prim. Feldstein 2001)

V poljščini se primerniška stopnja pridevnika tvori iz osnovne sintetično s pripono *-(ej)sz* ali analitično z besedo *bardziej*. Presežnik je tvorjen sintetično iz primernika s predpono *naj-* ali analitično z besedo *najbardziej*.

- (134) a. prosty, prowszy, najprowszy  
preprost, bolj preprost, najbolj preprost  
b. interesujący, bardziej interesujący, najbardziej interesujący  
zanimiv, bolj zanimiv, najbolj zanimiv

Iz primerjave s stopnjevanjem pridevnikov je jasno, da je v poljščini *najwięcej* presežniški določilnik. Spodnji zgledi kažejo, da ga je mogoče uporabljati le v povezavi z žariščem. Tedaj ima pomen relativne večine; pomena absolutne večine ne more imeti. Za izražanje tega pomena v poljščini uporabijo samostalnik *większość* 'večina'.

- (135) a. Najwięcej ludzi piło piwo.  
 največ ljudi je-pilo pivo<sup>zarišče</sup>  
 ‘Največ ljudi je pilo pivo.’
- b. \* Najwięcej ludzi piło piwo.  
 največ ljudi je-pilo pivo  
 ‘Večina ljudi je pila pivo.’
- (136) Większość ludzi piła piwo.  
 večina ljudi je-pila pivo  
 ‘Večina ljudi je pila pivo.’

### Pundžabščina (R)

Pundžabščina ne pozna določnega določilnika. (prim. Bhatia 1993: 218–219)

V pundžabščini ni posebne morfološke oblike za presežniške pridevnike. (Bhatia 1993: 273)

Zdi se, da sta v pundžabščini primerniški in presežniški določilnik enaka, *ziaadaa*. Stakek ima presežniški pomen, kadar razred primerjave ni izrecno podan. Dobljeni presežniški pomen je lahko le pomen relativne večine.

- (137) VAALAA aadmii nüü ziaadaa kette milii.  
 ta človek DAT več glasov dobiti  
 ‘Največ glasov je dobil TA človek.’

### Romunščina (DAR)

V romunščini je določni določilnik realiziran kot pripona na samostalniku. Pregled končnic je podan v (138).

(138)	moški (in srednji)		ženski	
	ednina	množina	ednina	množina
im./tož.	-(u)l	-i	-a	-le
rod./daj.	-lui	-lor	-ei	-lor

Primerniška stopnja pridevnika se v romunščini tvori tako, da pred pridevnik postavimo prislov *mai*, presežniška pa tako, da pred primerniško postavimo še *cel/cea/cei/cele* (ustrezno obliko izberemo glede na spol in število samostalnika).

- (139) frumos, mai frumos, cel mai frumos  
 lep, lepši, najlepši

Primerjava s stopnjevanjem pridevnikov ne dopušča dvoma, da je *cei mai multi* v (140) res presežniški določilnik. Domnevo še podkrepljuje obstoj samostalnika *majoritatea* ‘večina’, (141).



- (140) Cei mai multi oameni beau bere.  
največ           ljudje    pijejo pivo  
‘Večina ljudi pije pivo. / Največ ljudi pije pivo.’
- (141) Majoritatea oamenilor beau bere.  
večina        ljudje-rod pije pivo.  
‘Večina ljudi pije pivo.’

Kot kaže prevod zgleda (140), lahko ima v romunščini stavek s presežniškim določilnikom tako pomen absolutne kot relativne večine.

### Srbščina (R)

Srbščina nima določnega določilnika. (Brown in Alt 2004)

Iz primerjave s stopnjevanjem pridevnikov je razvidno, da je *najvišje* presežniški določilnik. Tudi v srbščini je presežniški določilnik mogoče uporabljati le v povezavi z žariščem. Tedaj ima pomen relativne večine; pomena absolutne večine ne more imeti. Za izražanje tega pomena si v srbščini pomagajo s samostalnikom *večina* ‘večina’.

- (142) loš, lošiji, najlošiji  
slab, slabši, najslabši
- (143) a.       Najvišje ljudi pije pivo.  
          največ ljudi pije pivo<sub>žarišče</sub>  
          ‘Največ ljudi pije pivo.’
- b.       \* Najvišje ljudi pije pivo.  
          največ ljudi pije pivo  
          ‘Večina ljudi pije pivo.’
- (144)       Večina ljudi pije pivo.  
          večina ljudi pije pivo  
          ‘Večina ljudi pije pivo.’

### Tamilščina (0)

Tamilščina nima določnega določilnika (Wikipedia 2006a).

Tamilščina nima primernikov in presežnikov kot posebne oblikoskladenjske oblike.

### Turščina (R)

Splošnemu prepričanju navkljub<sup>42</sup> turščina ne pozna določnih določilnikov; glej npr. Aygen-Tosun 1999: 4, opomba 2. Turščina namreč pozna kategorijo specifičnosti, ki je dostikrat zamešana z določnostjo (prim. tudi Lyons 1999: 50).

<sup>42</sup> Večina internetnih virov, namenjenih učenju turščine, trdi, da ima le-ta skladenjsko kategorijo določnosti, ki jo lahko izrazi na predmetu (ne pa tudi na osebk) z določno-tožilniškim sklonom (Wikipedia 2006e: §4, §5.1.3).

Predmetna samostalniška zveza z nedoločnim členom *bir*, kjer ima samostalnik tožilniško pripono *-u*, je interpretirana kot specifična. (145a) pomeni, da govorec išče kateregakoli zdravnika (tj. da nima v mislih nekega določenega zdravnika), medtem ko v (145b) govorec išče nekega točno določenega zdravnika (ki ga poslušalec morda ne pozna, oziroma katerega identitete mu govorec noče odkriti).

Podobno kot v slovenščini se tudi v turščini stavke brez nedoločnega člana, (145c), rabi kot prevod angleškega stavka z določnim členom, vendar ne zato, ker bi bila določnost v turščini skladijska kategorija, temveč zato, ker se določne samostalniške besedne zveze v angleščini dostikrat interpretirajo kot specifične. Stavki z golim samostalniškim predmetom *doktor*, brez nedoločnega člana in tožilniške pripone, se analizirajo kot primer samostalniške inkorporacije (Aygen-Tosun 1999: 1).

- (145) a. *Bir doktor ar-ıyör-um.*  
 nek zdravnik iskati-NEDOV-1ED  
 'Iščem zdravnika (nespecifičnega).'
- b. *Bir doktor-u ar-ıyör-um.*  
 nek zdravnik-TOŽ iskati-NEDOV-1ED  
 'Iščem zdravnika (specifičnega).'
- c. *Doktor-u ar-ıyör-um.*  
 zdravnik-TOŽ iskati-NEDOV-1ED  
 'Iščem zdravnika (določenega).' (= angl. I seek the doctor.)

Pridevniki se v turščini stopnjujejo z rabo *daha* za primernik in *en* za presežnik, kot je razvidno iz (146).

- (146) *güzel, daha güzel, en güzel*  
 lep, lepši, najlepši

*Daha* in *en* lahko združimo s samostalniki le z rabo *çok* 'veliko'. Primerniški in presežniški določilnik sta torej *daha çok* in *en çok*. Stavke s presežniškim določilnikom (147) ima le pomen relativne večine, kar potrjuje napoved (76).

- (147) *İnsan-lar en çok bira iç-iyör-ø.*  
 človek-MN PRESEŽ veliko pivo pije-NEDOV-3MN  
 'Največ ljudi pije pivo.'

Pomen absolutne večine izrazijo brez morfema presežniškosti *en*, s samostalnikom *çok* 'večina'. Da v tem primeru *çok* deluje kot samostalnik, potrjuje opažanje, da ima *çok* v (148) svojilniško pripono.

- (148) *İnsan-lar-ın çoğ-u bira iç-iyör-ø.*  
 človek-MN-ROD veliko-SVOJ pivo pije-NEDOV-3MN  
 'Večina ljudi pije pivo.'

### 1.3.2 RAZPRAVA

Podatki iz prejšnjega podrazdelka so povzeti v tabeli (149). Napoved trdi, da jeziki tipov (A) in (AR) ne obstajajo.

Edini jezik med preučevanimi, ki ne ustreza napovedi, je hindujščina. Vendar velja omeniti, da so bili podatki o tem jeziku pridobljeni od enega samega govorca, ki je kannadsko-angleško-hindujško trojezičen. Poleg tega, da lahko v hindujščini, ki nima določnega člena, uporablja presežniški določilnik tako v pomenu relativne kot absolutne večine, sodi tudi v angleščini med tiste govorce, ki poznajo *the most* kot presežniški določilnik v pomenu relativne večine (glej podrazdelek o angleščini). Verjetno je torej, da je neustreznost napovedi posledica interference med informantovimi maternimi jeziki. Žal avtor pričujočega dela ni imel priložnosti hindujških podatkov preveriti še na kakšnem drugem govorniku.

(149) jezik	D	A	(R)
angleščina	D	A	(R)
češčina	-	-	R
hebrejščina	D	-	-
hindujščina	-	A?	R
japonščina	-	-	-
kannadščina	-	-	-
katalonščina	D	-	-
kitajščina	-	-	-
madžarščina	D	A	R
makedonščina	D	A	R
nemščina	D	A	(R)
nizozemščina	D	A	R
norveščina	D	A	R
poljščina	-	-	R
pundžabščina	-	-	R
romunščina	D	A	R
slovenščina	-	-	R
srbsščina	-	-	R
tamilščina	-	-	-
turščina	-	-	R

Iz tabele (149) lahko razberemo tudi nenapovedano posplošitev, da ne obstajajo jeziki tipa (DR), tj. jezik ne more imeti določnega določilnika in presežniškega določilnika v pomenu relativne večine, ne da bi imel tudi presežniški določilnik v pomenu absolutne večine. Ta posplošitev bo sledila iz skladenjsko-pomenske razčlenbe presežnikov v pomenu relativne večine v razdelku 4.3.

## 1.4 SLOVENSKI KORPUSNI PODATKI

Raba slovenskega presežniškega določilnika *največ* je bila preverjena tudi s pomočjo korpusa ELAN (Erjavec 2002). *Največ* se vselej rabi v pomenu relativne večine, (150), in *večina* v pomenu absolutne večine.

Protiprimer predstavlja le zgled (150g), kjer je žariščenemu predikatu *avstrijsko* na voljo le ena alternativa, *velikonemško*, v stavku pa je vendarle rabljen *največ*, in sicer kot prislov. Nastanek protiprimera pripisujem želji po pestrosti izražanja. V bližini prislova *največ*, namesto katerega bi po napovedi (76) moral stati *večinoma*, se namreč nahaja prislovno določilo *z neznatno večino*. Zdi se, da se je avtor besedila želel izogniti ponovitvi korena *večina* in je raje dopustil rabo prislova *največ* v položaju, kjer je na voljo le ena alternativa žariščenemu predikatu. Pomembno je, da je ta alternativa tudi eksplicitno zapisana, kar pri pomenu absolutne večine ni potrebno. Povzeto, *največ* ima v (150g) pomen relativne večine (in torej ne ovrača napovedi (76)). Stavek je nenavaden, ker zahteva, da razrahljamo zahtevo žariščenja po več kot eni alternativni žariščenega predikata.

- (150) a. Največ površinskih vodotokov je prekomerno onesnaženih (29 % v 3. in 4. razredu), pri čemer se onesnaževanje širi v povirja rek. (ekol.sl.183)
- b. K emisiji SO<sub>2</sub> največ prispeva elektroenergetika (81%), k emisiji NO<sub>x</sub> pa promet (66%). (ekol.sl.203)
- c. V preteklosti je bila v Sloveniji ena največjih težav onesnaženost zraka, ki je ogrožala nekaj nad 40% prebivalcev in močno pripomogla k obsežnemu propadanju gozdov. (ekol.sl.428)
- č. Znotraj posameznih industrijskih panog potekajo različni programi varnosti pred nevarnimi kemijskimi snovmi, največ na področju kemične, farmacevtske in gumarske industrije.
- d. "Seveda odpravljamo največ glagole in pridevnike, pa tudi samostalnikov se lahko znebiš na stotine." (Osl.1.6.24.2)
- e. Največ težav sestavljali novoreškega slovarja niso imeli z izumljanjem novih besed, temveč s tem, da so se, potem ko so jih izumili, prepričali, kaj pomenijo; se pravi, da so preverili, kolikšen obseg izrazov so s svojim obstojem razveljavile. (Osl.4.14.9)
- f. Največ (99%) ga je v kosteh in zobeh, kjer zagotavlja njihovo trdnost (oporni kalcij), preostali kalcij pa je v celicah mehkih tkiv (mišičje, živčevje, druge celice) in krvi. (vade.sl.883)
- g. ? [D]va volilna okraja poslancev sploh nista izvolila, v nekaterih pa so bili z neznatno večino izvoljeni največ avstrijsko (ne pa velikonemško) usmerjeni poslanci. (parl.sl.332)
- (151) a. V občinah se večinoma (60% občin) z varstvom okolja ukvarja nekdo, ki ima hkrati še druge naloge, enega ali več zaposlenih izključno za področje okolja pa ima le 14% občin. (ekol.sl.1511)

- b. Pravice enega, skupine, dela ali celo večine družbe, ne da bi upoštevali in spoštovali pravice in svoboščine drugih, tudi manjšin, etničnih ali drugačnih, lahko ogrozijo pravice vseh in svobodo samo. (kuca.sl.375)
- c. za potrebe priprave primerjalnih analiz in usklajevanja obveznosti Slovenije do tretjih držav z obveznostmi, ki jih ima do tretjih držav EU, bo treba prevesti slovenske predpise (sporazume, dogovore, izjave, deklaracije, zakone, podzakonske akte) v enega od jezikov Skupnosti (večinoma v angleški jezik). (ekon.sl.175)
- č. V veliki večini primerov ni bilo ne procesov ne poročil o aretaciji. (Osl.1.2.42.3)
- d. Večina gradiva, s katerim si se ukvarjal, ni bila v nobeni zvezi s stvarnim svetom, niti toliko ne, kot je z resnico povezana neposredna laž. (Osl.1.5.10.3)
- e. Zakon je sprejet z večino opredeljenih glasov navzočih poslancev, kadar ni z ustavo ali z zakonom predpisana drugačna (npr. dvotretjinska) večina za sprejem zakona. (parl.sl.183)
- f. Predlog je na referendumu sprejet, če zanj glasuje večina volivcev, ki so glasovali. (parl.sl.234)
- g. Razsodniki odločajo z večino glasov. (spor.sl.888)
- h. Državni zbor sprejema zakone in druge odločitve ter ratificira mednarodne pogodbe z večino opredeljenih glasov navzočih poslancev, kadar ni z ustavo ali z zakonom določena drugačna večina. (usta.sl.382)
- i. Sprememba ustave je na referendumu sprejeta, če zanjo glasuje večina volilcev, ki so glasovali, pod pogojem, da se glasovanja udeleži večina vseh volilcev. (usta.sl.800)

## 1.5 ZAKLJUČEK

V tem poglavju smo ilustrirali dva pomena, ki ju lahko imajo presežniški določilniki: pomen absolutne večine (več kot pol) in pomen relativne večine (največja skupina, pri čemer delitev na skupine usmerja žariščenje). (Poleg tega so lahko v nekaterih jezikih rabljeni tudi nepresežniško.) Na podlagi pomenske razčlenbe določnih in presežniških določilnikov smo napovedali (152).

(152) Če ima jezik presežniški določilnik v pomenu absolutne večine, ima tudi določni določilnik.

Podatki v razdelkih 1.3.1 in 1.4 to napoved potrjujejo. Posebej pomembna med obravnavanimi jeziki je makedonščina, ki je edini obravnavani slovanski jezik, ki pozna določni določilnik. Dejstvo, da makedonščina, kot napovedano, pozna presežniški določilnik v pomenu absolutne večine, nevdoumno dokazuje, da je napoved neodvisna od genealoške sorodnosti jezikov.

---

## 2 SKLADNJA IN POMENOSLOVJE

V pričujočem poglavju motiviramo lastnosti vmesnika med skladenjsko in pomensko razčlenbo jezikovnih izrazov. Motivacija je teoretična: temelji na spoznanju sodobnih kognitivnih znanosti, da je um zgrajen modularno.

Pričujoče delo je snovano v znanstveno-metodološkem okviru tvorbenega jezikoslovja. Pričetki tvorbene slovnice segajo v leto 1957, ko je izšla pionirska razprava Noama Chomskega *Syntactic Structures* (Chomsky 1957). Teorija je v petdesetih letih obstoja doživela mnogo sprememb. Glavna mejnika v njenem razvoju predstavljata paradigmi *Slovnice načel in parametrov* v osemdesetih in *Minimalistične teorije jezika*, na kratko *minimalizma*, v devetdesetih.<sup>43</sup> Slednji paradigmi pripada tudi pričujoče delo.

Minimalizem je primarno skladenjska teorija, v pričujočem delu pa se ukvarjamo predvsem s pomenoslovjem, natančneje s formalno semantiko. V tem poglavju bomo prikazali, kakšne težave prinaša družitev sodobnih teorij formalne semantike z minimalistično teorijo jezika. (Zdi se, da se teh težav večina pomenoslovcev ali ne zaveda ali jih ignorira.)

Zgradba poglavja je naslednja. V razdelku 2.1 podamo osnove standardnega minimalizma. V razdelku 2.2 ekspliciramo, kakšne spremembe morajo doleteti ustroj standardnega minimalizma, če naj bo združljiv s sodobnimi teorijami formalne semantike. V razdelku 2.3 oporekamo privzetju spremenjenega ustroja, ker ni skladen z zaključki kognitivnih znanosti. Posebej, spremenjeni ustroj ni skladen z zaključkom, da je jezikovna zmožnost zgrajena modularno. Razdelek 2.4 povzema izsledke poglavja.

### 2.1 STANDARDNI MINIMALIZEM

V podrazdelku 2.1.1 predstavimo osnovno filozofijo minimalistične teorije jezika, od ktere ne želimo odstopati. V podrazdelku 2.1.2 prikažemo ustroj standardnega minimalizma, ki določa, kako je tvorjenje jezikovnih izrazov razdeljeno med komponente računskega sistema. V razdelku 2.1.3 opišemo besednozvezno teorijo standardnega minimalizma, ki določa, kakšne oblike smejo biti skladenjski izrazi. V podrazdelku 2.1.4 je predstavljena t.i. kartografija skladenjskih zgradb, ki preučuje (univerzalno) organizacijo vsebine skladenjskih izrazov.

#### 2.1.1 VSEBINSKI MINIMALIZEM

Bistvo minimalističnega pristopa k študiju jezika sta dve vrsti minimalizma: metodološki in vsebinski. Metodološki minimalizem je znan kot *Ockhamova britev*. Skupen je vsem znanostim, znanstveno relevanten pa zato, ker je izvedljiv iz pojma ovrgljivosti (Popper 1998: §4). Zavezanost metodološkemu minimalizmu pomeni, da poskušamo s čimbolj siromašnim analitičnim aparatom razložiti čimveč podatkov. V tvorbenem jezikoslovju se je ta težnja pokazala kot prevetritev analitičnega aparata slovnice načel in parametrov.

---

<sup>43</sup> Za podrobnejši zgodovinski pregled razvoja tvorbene slovnice glej npr. Belletti in Rizzi (2002).

Metodološkega minimalizma, ki ni omejen na jezikoslovno znanost, ne smemo zamešati z vsebinskim minimalizmom, ki je hipoteza o naravi jezikovne zmožnosti. Ideja o vsebinskem minimalizmu je prvič eksplicirana v Chomsky 1995; spodnjo predstavitev povzemamo po Chomsky (2002).

Tvorbena slovnica predpostavlja, da obstaja del človeškega uma, ki je namenjen tvorbi in razčlembi izrazov naravnega človeškega jezika. Imenujemo ga *jezikovna zmožnost*. Jezikovna zmožnost vsakega posameznika je do neke mere genetsko določena. Tvorbena slovnica predpostavlja, da so genetsko določeni vidiki jezikovne zmožnosti zdravih posameznikov enaki in njihovo abstrakcijo imenuje *univerzalna slovnica*.

Glavni argumenti v prid trditvi o obstoju univerzalne slovnice prihajajo iz zgodnjega usvajanja jezika. Otrok usvoji jezik svoje okolice neodvisno od tega, kateri jezik to je in kakšna je rasna ali nacionalna pripadnost otroka. Edini vhodni podatki biološkemu programu usvajanja jezika so jezikovni podatki, ki jih otrok dobi iz svoje okolice. Posebej, biološki program usvajanja jezika nima dostopa do negativnih podatkov (Uriagereka 1998: 7, 524).<sup>44</sup> Če bi bili na začetku usvajanja jezika jezikovna *tabula rasa*, bi bilo nemoogoče razložiti, zakaj sodimo, da so nekateri stavki nesprejemljivi. Pravilo o vprašaljenju predmeta (poenostavljeno, predmet, po katerem se želiš vprašati, spremeni v vprašalnico *kaj* in jo premesti na začetek povedi) ne deluje pri vprašaljenju predmeta iz prilastkovnega odvisnika, glej (153)–(155). Kako se otrok nauči tega vzorca, če nima dostopa do negativnih podatkov? Edina možnost je, da ima to znanje vrojeno, tj. da je načelo, ki je odgovorno za neslovničnost (155b), del univerzalne slovnice. (Seveda je to načelo abstraktno in bomo njegove učinke zaznali še marsikje. Konkretno, za razlago neslovničnosti (155b) je najbrž ključnega pomena načelo relativizirane minimalnosti.<sup>45</sup>

- (153) a. Herman je nekaj vprašal.  
b. Kaj je vprašal Herman?
- (154) a. Misliš, da je Herman nekaj vprašal.  
b. Kaj misliš, da je Herman vprašal?
- (155) a. Vidiš človeka, ki ga je Herman nekaj vprašal.  
b. \* Kaj vidiš človeka, ki ga je Herman vprašal?

Jezikovna zmožnost je poseben umski sistem<sup>46</sup> in je očitno povezana z drugimi umskimi sistemi. Da lahko do te povezave pride, mora obstajati način za komunikacijo med temi sistemi. Tradicionalno opažanje, da v slovnici pridružujemo glasovni verigi njen pomen,

<sup>44</sup> Pozitivni podatki so podatki, iz katerih sledi, da je nek jezikovni izraz sprejemljiv. Prototipičen primer pozitivnega podatka je izrečen stavek. Njihovo nasprotje so negativni podatki, tj. podatki o nesprejemljivosti. Negativne podatke načeloma nudijo (sicer redki) starši, ki popravljajo slovničnost stavkov svojih otrok. Raziskave iz usvajanja jezika z gotovostjo kažejo, da otroci negativnih podatkov pri usvajanju jezika ne upoštevajo.

<sup>45</sup> Načelo relativizirane minimalnosti uvede Rizzi (1990); za kratek pregled glej Grillo (2008: §3.1).

<sup>46</sup> Izraz *sistem* uporabljamo v zdravorazumskem smislu, ne v žargonu kakšne teorije uma. Isto velja za izraz *komponenta*, ki ga uporabljamo tedaj, kadar želimo poudariti, da je nek sistem del nekega večjega sistema.

standardni minimalistični pristop parafrazira tako, da trdi, da je jezikovna zmožnost povezana z dvema umskima sistemoma: *izgovorno-zaznavnim* in *pojmovno-namernim*. Jezikovna zmožnost komunicira z izgovorno-zaznavnim sistemom prek *fonetične oblike* (PF) in s pojmovno-namernim sistemom prek *logične oblike* (LF), ki ju imenujemo tudi vmesniški ravnini.<sup>47</sup> Najšibkejša možna zahteva, ki jo lahko postavimo vmesnikom med umskimi sistemi, je, da lahko izraze, ki se pojavljajo na vmesniških ravninah, dotični sistemi “preberejo” in “razumejo.” To zahtevo bomo imenovali *berljivostni pogoji*.

Zdaj lahko formaliziramo vprašanje vsebinskega minimalizma. Zanima nas, v kolikšni meri je jezikovna zmožnost “dobra rešitev” berljivostnih pogojev. Kot poudarja Chomsky, se zdi, da ima to vprašanje, ki si ga do pred kratkim nismo mogli niti zastaviti, presenetljiv odgovor. Raziskave v minimalističnem okviru kažejo, da je morda jezikovna zmožnost na ta način optimalna. Natančneje, zelo verjetno je, da je jezikovna zmožnost naravna posledica berljivostnih pogojev.

Podajam oguljeno Chomskyjevo primerjavo. Tako kot losos, ki skoči iz vode, ne potrebuje lastnega mehanizma, ki ga vrne v vodo, tudi um ne potrebuje posebnega mehanizma, da reši problem berljivostnih pogojev. Obema pomaga narava: losos pade nazaj v vodo zaradi gravitacije, berljivostnim pogojem pa je zadoščeno ob součinkovanju raznih naravnih zakonov v kompleksnem okolju človeških možganov. Tako “spodobnost” lososa, da pade nazaj v vodo, ni neposreden rezultat naravnega izbora: ko pridobi losos sposobnost skoka iz vode, samodejno “zmore” tudi pasti nazaj vanjo – prednik lososa ni leteča riba. Podobno tudi nastanek jezikovne zmožnosti ni neposredni rezultat razvoja vrste z naravnim izborom: ideja je, da se nekaj<sup>48</sup> razvije in da kot posledica samodejno nastanejo “manjkajoči” deli jezikovne zmožnosti. Med drugim to pomeni, da pričakujemo, da je jezikovna zmožnost “čist” sistem, brez “navlake”, značilne za razvoj z naravnim izborom.<sup>49</sup>

<sup>47</sup> Izraz *ravnina* razumemo kot sinonimen z matematičnim izrazom prostor. Neko ravnino definiramo tako, da določimo, kateri izrazi (kognitivni objekti) so njeni elementi. Medtem ko za sisteme menimo, da so del uma, tega za ravnine ne trdimo: ravnina je zgolj jezikoslovni konstrukt. Zato izraz ravnina tudi ne implicira procesiranja: v ravnini se “nič ne dogaja”, ravnina je le predpis oblike. Prim. z *mentalnim slovarjem*, ki je sicer del uma, a je tako kot ravnina statičen. V mentalnem slovarju se *po definiciji* ne odvijajo nobeni procesi, saj je le skladišče podatkov. (Teorije, ki trdijo nasprotno, nevede predpostavljajo obstoj posebnega umskega sistema.)

<sup>48</sup> Živanović (2004: 162–165) zaključuje, da je zadnji večji korak v razvoju jezikovne zmožnosti z naravnim izborom nastanek nekega dela fonološkega sistema (morda avtosegmentalnosti).

<sup>49</sup> Razvoj z naravnim izborom gradi na tistem, kar je trenutno prisotno, in izbira mutacije, ki dajejo nosilcu genov neposredno razmnoževalno prednost. Metaforično rečeno, razvoj z naravnim izborom se oblikovanja nekega organa ne more lotiti z mislijo na končno funkcijo, zato je zgradba organa nujno zbirka fenotipskega izraza naključnih mutacij, ki so pomenile razmnoževalno prednost v različnih obdobjih razvoja vrste. Tej zbirki smo zgoraj rekli “navlaka”. Primer: zgradba kril. Krila so se razvila vsaj štirikrat: pri insektih, pterodaktilih, pticah in netopirjih. Podrobnosti njihove zgradbe so različne, čeprav je osnovna funkcija ista. (Wikipedia 2006f)



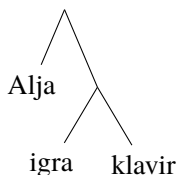
## 2.1.2 USTROJ

Standardna minimalistična teorija jezika (Chomsky 1995: §4.1) predpostavlja, da je jezikovni računski sistem *izgrajevalne*<sup>50</sup> narave: tvorba jezikovnega izraza iz slovarskih enot je postopna.

Poglejmo si postopek tvorbe jezikovnega izraza natančneje (pri opisu se zgledujemo po Chomsky (1995: §4) in Ilc (2004: §2)). Tvorba stavka se prične z enkratnim izborom slovarskih enot v *nabor*. Naloga jezikovnega računskega sistema je, da nabor preslika v par izrazov  $(\pi, \lambda)$ , kjer je  $\pi$  izraz PF,  $\lambda$  pa izraz LF. V ta namen jezikovni računski sistem rekurzivno sestavlja nove skladenjske izraze iz slovarskih enot v naboru in iz že sestavljenih skladenjskih izrazov. Pri tem uporablja tri operacije: *izbiranje*, ki prestavi slovarsko enoto iz nabora med že izdelane skladenjske izraze, *sestavljanje*, ki sestavi dva že obstoječa skladenjska izraza, in *premikanje*, ki premika dele skladenjskega izraza na hierarhično višje mesto, natančneje v sestriški položaj korenkega vozlišča dotlej izdelanega sestavnika.<sup>51</sup> Operacije so ilustrirane s tvorbo stavkov v (156)–(157).

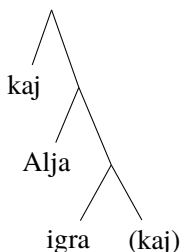
(156) a. Alja igra klavir.

b.



(157) a. Kaj Alja igra?

b.



Poenostavljeno, pri izgradnji stavka (156a) jezikovni računski sistem iz nabora najprej izbere enoti *igra* ter *klavir* ter ju sestavi v glagolsko zvezo *igra klavir*. Temu sledi izbira

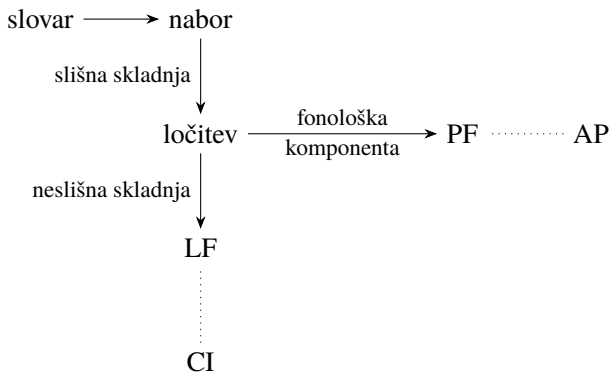
<sup>50</sup> Nasprotje izgrajevalnim so *reprezentacijske* teorije jezika. Pri prvih si jezikoslovec dovoli omejevati že samo tvorbo jezikovnega izraza, pri slednjih se sme omejiti le rezultat tvorbe.

<sup>51</sup> Premik lahko obravnavamo kot podvrsto sestavljanja, t.i. notranje sestavljanje (Chomsky 2004: 110–111; Starke 2001: §8; Kracht 2001: §5). Pri notranjem sestavljanju operacija sestavljanja ponovno deluje na skladenjskem sestavniku  $\alpha$ , ki je sicer že vgnezen v večji sestavnik. Natančneje,  $\alpha$  lahko sestavimo s korenkim vozliščem sestavnika, v katerega je vgnezen.

slovarske enote *Alja*, nakar iz nje in prej tvorjene glagolske zveze sestavi stavek *Alja igra klavir*. Tvorba vprašalnega stavka (157a) poteka do točke, ko je tvorjen sestavnik *Alja igra kaj*, enako kot tvorba trdilnega stavka (namesto besede *klavir* imamo seveda besedo *kaj*), vendar s tem postopek še ni zaključen. Jezikovni računski sistem premesti predmet *kaj* na hierarhično višje mesto v stavku, kar se odrazi v spremembi besednega reda (*Kaj Alja igra*).

Operacije izbiranja, sestavljanja in premikanja jezikovni računski sistem ponavlja tako dolgo, dokler ne izčrpa nabora slovarskih enot in so vsi tako tvorjeni skladenjski sestavniki združeni v enega samega. Ta del jezikovnega računskega sistema imenujemo *skladenjska komponenta*. V določenem trenutku delovanja skladenjske komponente nastopi *ločitev*. Recimo, da je jezikovni računski sistem do tedaj tvoril sestavnik  $\Sigma$ . Ločitev iz  $\Sigma$  ustvari izraz  $\Sigma_L$  tako, da iz  $\Sigma$  odstrani vse elemente, ki so pomembni le za tvorjenje izraza  $\pi$ . Skladenjska komponenta nadaljuje svoje delo, vendar na sestavniku  $\Sigma_L$ . Končni izdelek skladenjske komponente, tj. izraz LF, označimo z  $\lambda$ . Prvotni izraz  $\Sigma$  *fonološka komponenta* jezikovnega računskega sistema preslika v izraz  $\pi$  na PF. Pri tem je pomembno poudariti, da je fonološka komponenta jezikovnega računskega sistema bistveno drugačna od skladenjske komponente, ki vodi od nabora do LF. Za del skladenjske komponente od nabora do ločitve se je ustalil izraz *slišna skladnja*, del od ločitve do logične oblike pa imenujemo *neslišna skladnja*.<sup>52</sup> Če sta izdelana izraza  $\lambda$  in  $\pi$  ustrezne oblike, tj. če ju pojmovno-namerni in izgovorno-zaznavni sistem lahko interpretirata, rečemo, da izgradnja *konvergira*; v nasprotnem izgradnja *zgrmi*.

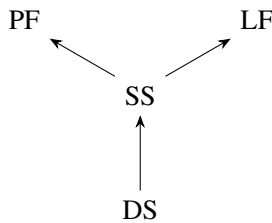
Tvorba jezikovnega izraza je shematično prikazana na sliki 2.1. (Slika prikazuje tudi stičišče jezikovne zmožnosti s pojmovno-namernim (CI) in izgovorno-zaznavnim (AP) sistemom.)



Slika 2.1: Ustroj minimalistične teorije

<sup>52</sup> Medtem ko v slišni skladnji potekajo operacije izbora, sestavljanja in premikanja, poteka v neslišni le premikanje. Ostali operaciji nista na voljo, ker bi v sestavnik, namenjen interpretaciji v pojmovno-namernem sistemu, dodale fonološke informacije, zaradi česar bi bili kršeni berljivostni pogoji v LF. Posledica teh pogojev je tudi, da mora priti do ločitve šele tedaj, ko so vsi izdelani skladenjski sestavniki sestavljeni v en sam sestavnik. Pomenska interpretacija lahko namreč poteka le na enem sestavniku.

Ustroj standardne minimalistične teorije jezika je podoben ustroju njenega predhodnika, slovnice načel in parametrov. Slednji je prikazan na sliki 2.2. Dvodnelno tvorbo jezikovnih izrazov od *globinske zgradbe* (DS) prek *površinske zgradbe* (SS) do logične oblike (LF) je nadomestil enoten računski sistem, v katerem v določenem trenutku pride do ločitve, kot je opisano zgoraj. Bistvena razlika med ustrojema ni v poteku tvorbe jezikovnih izrazov, temveč v tem, da v minimalizmu ni dovoljeno postavljati zahtev, ki naj jim ustrezajo izrazi v naboru in ob ločitvi. Slovnica načel in parametrov je namreč omejevala, kakšni izrazi se smejo pojavljati v globinski in površinski zgradbi. Izrazi globinske zgradbe so bili med drugim omejeni s teorijo udeleženskih vlog, izrazi površinske zgradbe pa s sklonskim sitom. V minimalistični teoriji se v skladu s hipotezo o vsebinskem minimalizmu smejo omejevati le izrazi vmesniških ravnin LF in PF.



Slika 2.2: Ustroj slovnice načel in parametrov

### 2.1.3 BESEDNOZVEZNA TEORIJA

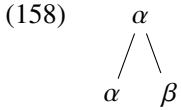
Osnovna skladenjska operacija je *sestavljanje*. Besednozvezna teorija določa lastnosti te operacije in s tem skladenjskim izrazom predpiše obliko. Opis besednozvezne teorije standardnega minimalizma prirejam po Chomsky (1995: 241–249).

Sestavljanje iz dveh obstoječih skladenjskih izrazov sestavi nov izraz. Bistveni uvid tvorbene slovnice je, da so sestavljeni izrazi *endocentrični*: lastnosti sestavljenega izraza so enake lastnostim enega od izrazov, iz katerih je sestavljen. Ta izraz imenujemo *jedro* sestavljenega izraza.

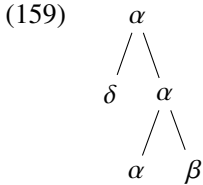
Sledi formalna definicija. Vsak skladenjski izraz  $\alpha$  ima *jedro*  $H(\alpha)$  in *ime*. Ime izraza je enako jedru izraza. Jedro izraza  $\alpha$  v naboru je izraz sam,  $H(\alpha) = \alpha$ .

Operacija sestavljanja iz izrazov  $\alpha$  in  $\beta$  tvori izraz  $K = \{\gamma, \{\alpha, \beta\}\}$ , kjer je  $\gamma$  ime sestavljenega izraza.  $\gamma$  je enak imenu enega od sestavnih delov  $\alpha$  in  $\beta$ : tistega, ki je jedro sestavljenega izraza. Rečemo tudi, da ta izraz *projicira*; sestavljeni izraz je *projekcija* jedra. Drugi izraz, ki ne projicira, imenujemo *dopolnilo*.<sup>53</sup> Če je jedro  $\alpha$ , potem je  $K = \{\alpha, \{\alpha, \beta\}\}$ ,  $\alpha$  je jedro in projicira sestavnik z imenom  $\alpha$ ,  $\beta$  je dopolnilo. Grafični prikaz izraza  $K$  je podan v (158).

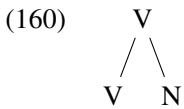
<sup>53</sup> Brez razlike bomo uporabljali izraza dopolnilo jedra in dopolnilo projekcije.



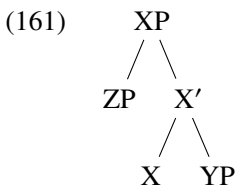
Recimo, da izraz  $K$  sestavimo z izrazom  $\delta$  in da je jedro nastalega izraza  $\alpha$ , kot v (159).  $\delta$  potem imenujemo *določilo*.<sup>54,55</sup>



Vsak skladenjski izraz je izraz neke *kategorije* (samostalnik (N), glagol (V), pridevnik (A), predlog (P), veznik (C) itd.) Zapuščina slovnice načel in parametrov je, da vozlišč skladenjskih sestavnikov v grafičnem prikazu ne poimenujemo z jedrom, temveč s kategorijo. Če sta v (158)  $\alpha$  kategorije V in  $\beta$  kategorije N, potem namesto (158) neformalno zapišemo (160).



Izrazu X z imenom  $\alpha$ , ki ni projekcija izraza z istim imenom, rečemo *minimalna projekcija* in ga označimo z  $X^0$ . Izraz X z imenom  $\alpha$ , ki ne projicira izraza z istim imenom, imenujemo *maksimalna projekcija* in ga označimo z XP. Izraz X, ki ni ne minimalna ne maksimalna projekcija, imenujemo *vmesna projekcija* in ga označimo z  $X'$ . Glej (161).



V nadaljnje tehnične podrobnosti standardne minimalistične teorije se ne bomo spuščali.<sup>56</sup> Za nadaljnje informacije glej npr. Adger (2003), Chomsky (1995), Radford (1997) in Uriagereka (1998).

<sup>54</sup> Brez razlike bomo uporabljali izraza določilo jedra in določilo projekcije.

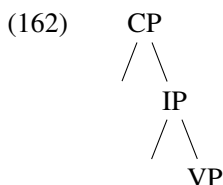
<sup>55</sup> V pričujočem delu ne uporabljamo *priklopa* in ga zato ne bomo formalno definirali. Prav tako ne bomo definirali razlike med  $X^{\min}$  in  $X^0$ , ker razlika temelji na priklopu k jedru.

<sup>56</sup> Posebej, v pričujočem delu se ne bomo ukvarjali z linearizacijo skladenjskih sestavnikov. V jezikih, kot je slovenščina, ki so v bili v slovnici načel in parametrov opisani kot jeziki tipa *najprej jedro* (prim. Golden 2001: 22), je dopolnilo vedno linearizirano desno, določilo pa levo od jedra, kot je grafično prikazano v (161).

## 2.1.4 KARTOGRAFIJA SKLADENJSKIH IZRAZOV

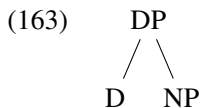
Sodobna tvorbeno slovnica loči dve vrsti skladenjskih kategorij: *leksikalne* kategorije, kot so glagoli, samostalniki in pridevniki, imajo predmetni pomen; *funkcijske* kategorije predmetnega pomena nimajo (Golden 2001: 20). Trditve minimalistične slovnice o skladenjski zgradbi stavkov se razhajajo od pogleda tradicionalnih slovnice. Slednje trdijo, da so jedra besednih zvez leksikalne kategorije. Tako je jedro stavka glagol: stavek so »besede, zbrane okrog ene osebne glagolske oblike (Toporišič 2000: 555)«. Nasprotno minimalistična slovnica trdi, da je, univerzalno, jedro tipičnega stavka veznik (C), ki je funkcijska kategorija.<sup>57</sup>

Stavek je torej vezniška zveza (CP). Jedro te zveze je veznik (C). Ali je njegovo dopolnilo glagol(ska zveza)? Tvorbeno slovnica dokazuje, da ne: med vezniško in glagolsko zvezo se nahaja še infleksijska zveza (IP). Podrobnejši opis zgradbe stavka je torej, da je stavek vezniška zveza (CP), katere dopolnilo je infleksijska zveza (IP), katere dopolnilo je glagolska zveza (VP), (162) (Chomsky 1995: 55). Zaporedje CP–IP–VP v skladenjski zgradbi stavka bomo imenovali *stavčno ogrodje*. (Jedra C, I in V lahko imajo tudi določila.)



V zadnjih dvajsetih letih se v okviru tvorbeno slovnice v zvezi z zgradbo besednih zvez med drugim ugotavlja naslednje.

(i) Po univerzalnem vzorcu ni tvorjen le stavek, temveč tudi ostale vrste besednih zvez, npr. samostalniška in pridevniška besedna zveza, katerima ustrezata *samostalniško* in *pridevniško ogrodje*. Pionirsko delo na tem področju je Abney (1987), ki pokaže, da je samostalniška besedna zveza določilniška zveza, sestavljena iz določilnika (D) in samostalniške zveze (NP), (163).



(ii) Besednozvezna ogrodja so bolj zapletena, kot kažeta (162) in (163). Vsako od projekcij CP, IP, VP, DP in NP moramo razbiti na več pomensko specializiranih funkcijskih projekcij. Pionirsko delo na tem področju je Pollock (1989), katerega delo razbije dotlej

<sup>57</sup> Tradicionalna ugotovitev ni napačna, le nenatančna: glagol ni skladenjsko, temveč "pomensko" jedro stavka. Ker tvorbeno slovnica loči med pomenskim in skladenjskim jedrom, lahko trdi, da so vsi skladenjski izrazi endocentrični.

enotno funkcijsko zvezo IP, novejša dela pa vključujejo Belletti (2004), Caha (2009), Cinque (1999, 2002) in Rizzi (1997, 2004). Vejo tvorbeno slovnice, ki se ukvarja s spoznavanjem podrobne zgradbe besednozveznih ogrodij, imenujemo *kartografija* skladijskih zgradb.

## fseq

Povzemimo in dopolnimo v podrazdelku doslej uvedeno terminologijo. Vzemimo korenko vozlišče skladijskega izraza nekega stavka. Označimo ga s  $F_1P$ . Nadalje označimo s  $F_2P$  dopolnilo jedra  $F_1$ , in tako dalje: dopolnilo jedra  $F_i$  označimo s  $F_{i+1}P$ .  $F_iP$  so t.i. *funkcijske projekcije*. Zaporedje vseh funkcijskih projekcij v stavku  $\langle F_1P, F_2P, \dots, F_nP \rangle$  bomo imenovali *stavčno* ali *glagolsko ogrodje*. Podobno definiramo *samostalniško* in *pridevniško* ogrodje. Termin *besedna zveza* nam bo odslej pomenil sestavnik s korenkim vozliščem  $F_1P$  (tj. najvišjo prisotno funkcijsko projekcijo), torej polno razvito besedno-zvezno ogrodje z vsemi določili.

Pri formalizaciji zgornje razprave o zgradbi besednih zvez se bomo zgledovali po Starke (2004: 256–259) in privzeli *posplošitev o fseq*, podano v (164).<sup>58</sup>

(164) Za vsako leksikalno kategorijo obstaja univerzalno zaporedje funkcijskih projekcij, imenovano *fseq*, da velja naslednje.

Naj bosta FP in GP funkcijski projekciji v ogrodju (stavčnem, samostalniškem, pridevniškem, ipd.). Če je projekcija GP dopolnilo projekcije FP, [<sub>FP</sub> F GP], velja  $FP > GP$  (tj. funkcijska projekcija FP je v ustreznem fseq uvrščena pred GP)<sup>59</sup> ali  $F=G$ .<sup>60</sup>

V (165) zapisujemo izseke iz fseq, ki jih bomo potrebovali v nadaljnjih poglavjih. Popolnejše slike ne bomo podajali iz dveh razlogov. Prvič, fseq je zelo dolg, in drugič, raziskovalci si glede natančne vsebine (še) niso enotni. Za precej podrobno sliko stavčnega fseq glej Cinque (1999: 106); informacije o samostalniškem fseq so bolj razpršene, glej npr. Alexiadou in Wilder (1998), Cinque (2002) in Zamparelli (2000).

(165) fseq

- a. Stavčni:  $CP > BgP > TP > NralP > AgentP^{61} > VP > ThemeP$
- b. Samostalniški:  $DP > DefP > NralP > NP$
- c. Pridevniški:  $DegP > AP$

<sup>58</sup> Nekateri jezikoslovci (med drugim Nilsen 2003: 5–7; Starke 2004: 261) menijo, da je zaporedje fseq pomensko motivirano.

<sup>59</sup> Nekateri avtorji zagovarjajo mnenje, da mora vsako ogrodje vsebovati vse elemente zaporedja funkcijskih projekcij (Cinque 1999: 132–134), drugi so mnenja, da je načeloma lahko projekcija odsotna (Starke 2004: 261). V pričujočem delu privzemamo drugi pogled, in sicer predpostavljamo, da mora biti funkcijska projekcija odsotna, kadar njena prisotnost ne bi spremenila pomena; glej tudi razdelek 5.4.

<sup>60</sup> Skladijska teorija mora dovoliti, da je funkcijska projekcija FP dopolnilo funkcijske projekcije iste kategorije, npr. zaradi večkratnega vprašaljenja (Starke 2001: 168).

<sup>61</sup> Mali vP in AgentP sta ena in ista projekcija. Ker se pričujoče delo ukvarja z udeleženskimi vlogami in ne z razčlenbo glagolov, bomo konsistentno uporabljali zapis AgentP.

Izsek CP > TP > AgentP > VP > ThemeP je v literaturi povsem nekontroverzen (Adger 2003: 275), opozorimo le, da mi namesto vP zapisujemo AgentP (preprosto zato, ker se ukvarjamo z udeleženskimi vlogami in ne z razčlenbo glagolov) ter da uvajamo posebno projekcijo ThemeP za pripis udeleženske vloge prizadeto (glej razdelek 3.3.3). Prav tako je neproblematičen izsek CP > BgP > TP (Aboh 2004: 16–17), le da je BgP v literaturi običajno imenovan FocusP (glej razdelek 3.5.3). BgP > NralP utemeljujemo po Beghelli in Stowell (1997: 6); avtorja za NralP (njuna CQP in GQP) sicer predlagata več položajev, vendar so vsi pod BgP (njun WhQP). Razvrstitev TP in NralP za nas ni relevantna in je zapisana le zaradi konkretnosti. Opozoriti velja še, da NralP ni položaj slovnicega števila (le-ta je običajno označen z NumP), temveč položaj zvez, katerih jedro so števniki določilniki.

Edini vrsti red v samostalniški zvezi, ki bo pomemben v nadaljevanju, je DefP > NralP.<sup>62</sup> Nanj lahko sklepamo iz razprave v Ihsane in Puskás (2001: 46–47). (DP in NP sta zgolj krovni kategoriji za najvišje in najnižje projekcije v samostalniškem fseq.)

(165c) je splošno sprejeta razvrstitev (Adger 2003: 287).

Omeniti velja, da splošno prepričanje, da so leksikalne kategorije uvrščene na zadnje mesto v fseq, v teoriji L\*, ki jo bomo razvili v tretjem poglavju, ni izsiljeno: Starke (prim. 2004: 267, op. 8) trdi, da »obstaja presenetljivo malo dokazov za običajno predpostavko, da mora biti izhodiščni položaj glagolov zelo nizek«. Nadalje menim, da je v kartografskem pristopu, ki "stare" funkcijske projekcije razbija na nove, pomensko specializirane, raba CP in DP v formalni analizi nezaželen, saj njun pomen ni jasno definiran. CP in DP sta ostanek razvoja tvorbenne slovnice in zato uporabna zgolj predteoretično, kot "krovni kategoriji", sinonimni z izrazoma stavek in samostalniška besedna zveza.

## Izjeme fseq

Po tradicionalnem tvorbenem pogledu na negacijo (Pollock 1989) obstaja funkcijska projekcija NegP, ki uvaja stavčno zanikanje. NegP je, kot ostale funkcijske projekcije, vključena v (stavčno) besednozvezno ogrodje. Vendar se NegP razlikuje od ostalih funkcijskih projekcij. Le-te so v ogrodje uvrščene po fiksnem linearnem vzorcu fseq, glede negacije pa Cinque (1999: 126) pravi, da »podatki kažejo na možnost tvorjenja funkcijske projekcije NegP nad vsako prislovno funkcijsko projekcijo, celo istočasno, do določene višine (ki je najverjetneje določena semantično).« Nadalje Starke (2004: §3.3) opozori na vzporednico med negacijo in  $\phi$  (ujemalnimi) oznakami (spol, število, oseba): tudi zveze ujemalnih oznak (s skupnim imenom jih imenujemo  $\phi$ P) je mogoče tvoriti nad praktično katerokoli funkcijsko projekcijo.<sup>63</sup>

Funcijske projekcije NegP in  $\phi$ P je torej mogoče tvoriti nad marsikatero funkcijsko projekcijo. Kot take predstavljajo izjemo posplošitvi o fseq. Namesto da na podlagi

<sup>62</sup> V razdelku 4.4.1 uporabimo tudi funkcijsko projekcijo Def<sub>A</sub>P, za katero domnevamo, da je povezana s slovenskim pogovornim "pridevniškim" določnim členom *ta*. Njena natančna razvrstitev v samostalniškem fseq v razpravi ne bo pomembna: Marušič in Žaucer (2006: §3) jo povezujeta z oziralnimi odvisniki. (Seveda velja Def<sub>A</sub>P > NP.)

<sup>63</sup> Izčrpne zglede o možnih položajih označevalca negacije (za NegP) ter osebkov in premih predmetov (za ujemalne zveze) podaja Cinque (1999: §5).

njihove izjemnosti posplošitev zavrnamo, bomo sledili Starke (2004) in vzeli izjemnost NegP in  $\phi$ P kot dejstvo. Ogrodja besednih zvez morajo biti tvorjena po univerzalnem fiksnem vzorcu fseq, z izjemo NegP in  $\phi$ P, ki jih je načeloma mogoče projicirati nad katerokoli drugo funkcijsko projekcijo. Natančen spisek funkcijskih projekcij, nad katerimi je v nekem jeziku mogoče projicirati NegP oziroma  $\phi$ P, je odvisen od danega jezika.<sup>64</sup>

Izjemnost teh projekcij bomo (v primerni obliki) uporabili tudi v pričujočem delu. Analiza v razdelku 3.5.5 in četrtem poglavju bo predpostavljala prosto distribucijo  $\phi$ P glede na funkcijske projekcije iz fseq. Za razpravo o NegP glej razdelka 3.4.2 in 4.7.

## 2.2 POMENSKA RAVNINA

V razdelku 2.1.2 smo predstavili ustroj standardne minimalistične teorije jezika. Predstavljeni ustroj je široko sprejet tako v tvorbenih skladenjskih teorijah<sup>65</sup> kot tudi v tvorbenem pomenoslovju (Larson in Segal 1995: 99–100). Slednje je presenetljivo, saj menim, da so sodobne teorije formalne semantike, tj. dela pomenoslovja, ki se ukvarja z izračunavanjem dobesednega pomena jezikovnih izrazov, nezdružljive z ustrojem, prikazanim na sliki 2.1.

To trditev moramo seveda utemeljiti. Nemogoče je sicer biti pošten do vseh teorij formalne semantike, preprosto zato, ker jih je preveč, vendar se zdi, da vse sodobne teorije v namen izračunavanja resničnostnih pogojev uvajajo posebno jezikoslovno ravnino, imenovano *pomenska ravnina*. Težava je v tem, da ta ravnina v nobeni (tvorbeni) pomenoslovni teoriji ni LF minimalistične teorije jezika. Izrazi v LF so skladenjski sestavniki, izrazi pomenske ravnine pa so formule nekega drugega formalnega jezika. Izbira formalnega jezika se med pomenoslovnimi teorijami razlikuje, vendar se nobena ne odloča, da je enak formalnemu jeziku ravnine LF.<sup>66</sup> Najsi formalna semantika uporablja za zapis pomena kakšno različico predikatne logike, logiko s posplošenimi kvantifikatorji ali kaj tretjega, se skladnja naravnega človeškega jezika in skladnja tega formalnega jezika razlikujeta.

Iz tega sledi, da v tvorbenih pomenoslovnih teorijah LF ne more biti vmesniška ravnina med jezikovno zmožnostjo in pojmovno-namernim sistemom. Vmesnik je lahko le pomenska ravnina. LF in pomenska ravnina morata biti povezani, tj. obstajati mora *pomenska komponenta* jezikovnega računskega sistema, ki izraz logične oblike  $\lambda$  preslika v izraz pomenske ravnine  $\delta$ , ki ga imenujemo *denotacija*. Poudariti velja, da iz razkora med skladenjsko zgradbo jezikovnih izrazov in formul formalnih jezikov sledi, da

<sup>64</sup> Nilsen (2003: §2) na situacijo glede NegP pogleda drugače in trdi, da je mogoče stipulirani vrstni red funkcijskih projekcij izpeljati, če privzamemo, da so (nekateri) prislovi polarnostni izrazi.

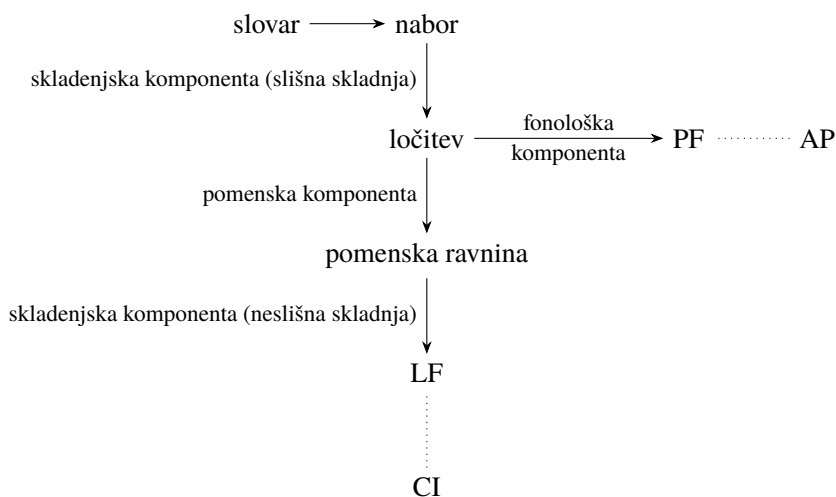
<sup>65</sup> Teoretični aparat večine skladenjeslovcev se v tehničnih podrobnostih sicer razlikuje od standardnega minimalizma, a raziskovalci vendarle sprejemajo njegov ustroj. Izjeme so npr. razpršena morfologija (Halle in Marantz 1993: 114), elegantna skladnja (Brody 2000, 2003), (Borer 2005a,b) in nanoskladnja (Starke 2006).

<sup>66</sup> Poudariti velja, da je kljub temu, da vse tvorbene pomenoslovne teorije razlikujejo med LF in pomensko ravnino, uskladitev skladenjske in pomenske razčlembे vendarle vodila razvoj mnogih pomenoslovnih teorij. (Za kratek zgodovinski pregled glej Partee (1996).) Trdimo le, da nobena pomenoslovna teorija uskladitve ni dosegla.



sta skladenjska in pomenska komponenta jezikovnega računskega sistema različni, tj. računski sistem, ki tvori izraze pomenske ravnine, se razlikuje od računskega sistema, ki tvori izraze logične oblike.

Če smo natančni, je torej ustroj standardne sodobne tvorbenne teorije jezika, ki vključuje tako skladnjo kot formalno semantiko, takšen, kot ga prikazuje slika 2.3.



Slika 2.3: Ustroj standardnega minimalizma s posebno pomensko ravnino

Vhodni podatki skladenjske komponente ter vhodni podatki fonološke in pomenske komponente so različni. Vsebina nabora so slovarske enote, za katere standardni minimalizem predpostavlja, da so *snopi fonoloških, pomenskih in formalnih (skladenjskih) oznak*. Skladenjska komponenta uporabi elemente iz nabora tako, da jih v skladenjski izraz, ki ga izdeluje, vključi kot terminalna vozlišča skladenjskega drevesnika. Vhodni podatki skladenjske komponente so torej skladenjske narave (so najmanjši možni skladenjski drevesniki), in so tako istovrstni izhodnim podatkom (izdelek skladenjske komponente, izraz  $\lambda$ , je skladenjsko drevo). Nasprotno vhodni podatki fonološke in pomenske komponente niso istovrstni izhodnim podatkom. Vhodni podatek fonološki komponenti je skladenjski “polizdelek”  $\Sigma$ , torej skladenjsko drevo. Le-tega fonološka komponenta pretvori v fonetični zapis – neke vrste mentalno IPA transkripcijo. Podobno je vhodni podatek pomenski komponenti izraz  $\lambda$ , spet skladenjsko drevo, izhodni podatek pa je  $\delta$ , izraz v formalnem jeziku pomenske ravnine.

Standardni minimalizem predpostavlja, da skladenjska komponenta jezikovnega računskega sistema zadošča *pogoju vključenosti* (Chomsky 1995: 228), ki pravi, da računski sistem pri tvorbi izrazov ne more uvajati oznak, ki jih ni v vhodnih podatkih. Pomenoslovne teorije predpostavljajo, da izračun denotacije  $\delta$  zadošča pogoju (stroge) sestavnosti (Larson in Segal 1995: 11, 79). Pogoj sestavnosti zahteva, da je denotacija sestavljena izraza izračunljiva iz denotacij njegovih sestavnih delov in načina sestave,

pogoj stroge sestavniskosti pa nadalje zahteva tudi, da smemo pri izračunu te denotacije posegati le po denotacijah neposrednih sestavnih delov sestavljenega izraza. Iz pogojev vključenosti in (strobe) sestavniskosti sledi, da morajo biti vse oznake, ki so prisotne v izrazu na pomenski ravnini, prisotne že v slovarskih enotah, iz katerih je ta izraz tvorjen.

Pomenske oznake v pričujočem delu delimo na dva tipa: logične in pojmovne. *Logične pomenske oznake* so tesno povezane z delovanjem pomenske komponente jezikovnega računskega sistema. Ne predstavljajo pojmov, temveč napotke za tvorbo izrazov pomenske ravnine, tj. jezikoslovne ravnine, ki jo uvaja formalna semantika. V mnogih pomenoslovnih teorijah so te oznake zapisane v lambda računu nad nekim formalnim jezikom. Tako je običajno predpostavljeno, da vsebujejo slovarski snopi oznak določilnikov logične pomenske oznake, kot so zapisane v (166).<sup>67</sup> (Določilniki nimajo pojmovnih pomenskih oznak.) V pomenoslovnih teorijah, ki privzemajo standardni minimalistični ustroj, se izraz pomenske ravnine (denotacija) tvori z interpretacijo izraza logične oblike  $\lambda$ .<sup>68</sup> Interpretacija poteka od spodaj navzgor. Na podlagi pomenskih oznak terminalnih vozlišč (tj. denotacij terminalnih vozlišč) skladenjskega drevesnika se rekurzivno izračuna denotacija korenkega vozlišča. Ta denotacija je izraz formalnega jezika, ki ga konkretna pomenoslovna teorija prevzema, in je na voljo pojmovno-namernemu sistemu.<sup>69</sup>

- (166) a. vsak:  $\lambda P \lambda Q \forall x: P(x) \Rightarrow Q(x)$   
 Preslikava, katere argumenta sta predikata  $P$  in  $Q$ , ki vrne vrednost *resnično* natanko tedaj, kadar je vsak  $x$ , ki je  $P$ , tudi  $Q$ .
- b. nek:  $\lambda P \lambda Q \exists x: P(x) \wedge Q(x)$   
 Preslikava, katere argumenta sta predikata  $P$  in  $Q$ , ki vrne vrednost *resnično* natanko tedaj, kadar je nek  $x$ , ki je  $P$ , tudi  $Q$ .
- c. noben:  $\lambda P \lambda Q \forall x: P(x) \Rightarrow \neg Q(x)$   
 Preslikava, katere argumenta sta predikata  $P$  in  $Q$ , ki vrne vrednost *resnično* natanko tedaj, kadar za vsak  $x$ , ki je  $P$ , velja, da ni  $Q$ .
- č. (angl.) the:  $\lambda P \lambda Q \exists x: P(x) \wedge (\forall y: P(y) \Rightarrow x = y) \wedge Q(x)$   
 Preslikava, katere argumenta sta predikata  $P$  in  $Q$ , ki vrne vrednost *resnično* natanko tedaj, kadar je nek  $x$ , ki je  $P$  in za katerega velja, da mu je enak vsak  $y$ , ki je  $P$ , tudi  $Q$ .

Da bi bilo zadoščeno berljivostnim pogojem pojmovno-namernega sistema, se smejo na pomenski ravnini pojavljati le oznake, ki jih pojmovno-namerni sistem pozna. Ostale oznake morajo biti odstranjene.

<sup>67</sup> Zaradi enostavnosti prikaza uporabljamo v tem razdelku lambda račun nad jezikom predikatne logike prvega reda. Dejansko nobena sodobna pomenoslovna teorija ne uporablja te logike, vendar je to za našo trenutno razpravo nepomembno.

<sup>68</sup> Teorije formalne semantike, ki ne privzemajo minimalizma, predpostavljajo, da je vhodni podatek pomenski komponenti kakšna druga skladenjska razčlemba, recimo kar površinska skladnja.

<sup>69</sup> To ne drži za npr. teorije dinamične semantike, kot sta "Discourse Representation Theory" (DRT) (Kamp 1981) in "File Change Semantics" (FCS) (Heim 1982). V teh teorijah logične pomenske oznake ne predstavljajo napotkov za računanje denotacij, temveč napotke za spreminjanje konteksta ("file change potential" v FCS).

O pojmovno-namernem sistemu in načinu njegove povezave z jezikovno zmožnostjo sicer ne vemo dosti, vendar je očitno dvoje. Prvič, pojmovno-namerni sistem zagotovo ne pozna fonoloških oznak. Drugič, pojmovno-namerni sistem že po definiciji operira s pojmi, torej morajo izrazi vmesniške (torej pomenske) ravnine vsebovati *pojmovne pomenske oznake*: [maček], [pes], [videti], [dati], [rdeč] itd.

Standardni minimalizem deli formalne oznake na *interpretabilne*, ki jih pojmovno-namerni sistem razume, in *neinterpretabilne*, ki jih pojmovno-namerni sistem ne razume. Naloga skladnje je, da zagotovi, da bodo iz skladenjskega sestavnika odstranjene vse neinterpretabilne formalne oznake. To stori z mehanizmom *potrjevanja* oznak.

Interpretabilne formalne oznake so oznake časa, glagolskega vida, naklona, različnih modalnosti, negacije, osebe, števila, določnosti itd. Vemo, da s temi oznakami operira skladenjska komponenta: v skladnji je npr. pomembna razlika med stavkom z osebno glagolsko obliko in nedoločniškim polstavkom, ki se razlikujeta po vrednosti oznake [čas]; nekateri jeziki poznajo ujemanje po osebi, številu in določnosti; negativno polarne izraze<sup>70</sup> je mogoče uporabiti le v skladenjskem okolju, kateremu je, poenostavljeno, nadrejena negacija.

Status interpretabilnih formalnih oznak je nejasen. Jih pozna pojmovno-namerni sistem ali z njimi operira pomenska komponenta jezikovnega računskega sistema? Je odgovor enak za vse te oznake? Nekatero so v formalni semantiki obravnavane kot primitivni operatorji/predikati in jih formalna semantika le posreduje pojmovno-namernemu sistemu. Druge so analizirane kot sestavljene, torej formalna semantika z njimi operira. Katere oznake sodijo v eno in katere v drugo skupino, je odvisno tudi od konkretne pomenoslovne teorije. Podrobno preučevanje statusa interpretabilnih formalnih oznak ni namen pričujočega dela. Za potrebe tega poglavja zadošča, da lahko zaključimo, da pomenska komponenta z neko interpretabilno formalno oznako ali operira ali jo posreduje pojmovno-namernemu sistemu.

V preostanku razdelka bomo pokazali, kako bi lahko odstranitev posebne pomenske ravnine (in posledično logičnih pomenskih oznak) vodila k povečani razlagalni moči teorije jezika.

Po analogiji z logičnimi pomenskimi oznakami, podanimi v (166), bi lahko skleпали, da obstaja določilnik, ki vsebuje logično pomensko oznako, podano v (167); imenovali ga bomo *nef*. Stavek (168a) bi v skladu z definicijo (167) moral imeti pomen (168b). Takega določilnika ne najdemo ne v slovenščini ne v kateremkoli drugem naravnem človeškem jeziku.

$$(167) \text{ nef: } \lambda P \lambda Q \exists x: P(x) \vee Q(x)$$

Preslikava, katere argumenta sta predikata  $P$  in  $Q$ , ki vrne vrednost *resnično* natanko tedaj, kadar je nek  $x$  ali  $P$  ali  $Q$  (ali oboje).

$$(168) \text{ a. Nef pes laja.}$$

$$\text{b. } \exists x: \text{pes}(x) \vee \text{laja}(x)$$

Obstaja nek tak  $x$ , da je  $x$  pes ali da  $x$  laja (ali pa oboje).

<sup>70</sup> O negativno polarnih izrazih bomo razpravljali v razdelku 3.1.4.

Da določilniki, kot je *nef*, ne obstajajo, je dobro znano. Eno od pionirskih del na področju teorije posplošenih kvantifikatorjev (Keenan in Stavi 1986: 260) ugotavlja, da vsi določilniki zadoščajo pogoju (stroge) konzervativnosti, ki jo bomo definirali v razdelku 3.2.2. To opažanje je prav gotovo prestalo test časa<sup>71</sup>, vendar je ostal njegov status vse do danes nespremenjen; natančneje, opažanje ni bilo nikoli razloženo in menim, da v pomenoslovni teoriji, ki uvaja posebno pomensko ravnino, tudi ne more biti. V taki teoriji je lahko vsebina logičnih pomenskih oznak omejena le z izrazno močjo uporabljenega formalnega jezika. Da bi napovedali neobstoj določilnika *nef*, mora biti v lambda računu nad uporabljenim formalnim jezikom nemogoče tvoriti izraz  $v(167)$ , vendar za tako omejitev izrazne moči znotraj pomenoslovne teorije nimamo neodvisne motivacije.

Kako lahko opustitev posebne pomenske ravnine razloži omejitev o konzervativnosti in s tem poveča napovedovalno moč teorije? Tudi če posebne pomenske ravnine ni, mora neka jezikoslovna ravnina igrati njeno vlogo, tj. jezikovni izrazi morajo vseeno imeti pomensko razčlemba. V standardni minimalistični teoriji jezika, z ustrojem s slike 2.1, je edini kandidat za vlogo pomenske ravnine LF. Za razliko od formul formalnega jezika posebne pomenske ravnine izrazi LF niso neodvisni od skladnje. Nasprotno, logično obliko stavkov tvori prav skladijska komponenta jezikovnega računskega sistema. Pri omejevanju možnih pomenskih izrazov lahko torej uporabljamo tudi skladijske argumente, kar pri pomenoslovni teoriji, ki uvaja posebno pomensko ravnino, ni mogoče. Konkretno, ker so omejeni kvantifikatorji binarni, neomejeni pa unarni, nam bo binarna razvejanost skladijskih sestavnikov predstavljala močan argument, da je vsa kvantifikacija v naravnih človeških jezikih omejena, kar skupaj z rezultatom iz Ludlow in Živanović (b.d.) in Živanović (2002), ki konzervativnost enači z omejeno kvantifikacijo, razloži opažanje o konzervativnosti.

## 2.3 MODULARNOST JEZIKOVNE ZMOŽNOSTI

V razdelku 2.2 smo pokazali, da uvedba posebne pomenske ravnine v teoriji, ki sprejema ustroj standardnega minimalizma, zmanjša razlagalno moč teorije. Še večja težava take teorije je nezdržljivost s spoznanji kognitivnih znanosti. Konkretno, teorija krši zahtevo po *modularnosti* jezikovne zmožnosti.

Glede vprašanja o funkcionalni organizaciji možganov je načeloma mogoče zavzeti dve ekstremni stališči. Prvo je t.i. horizontalno stališče, ki trdi, da notranje organizacije ni.<sup>72</sup> Možgani so splošnonamenski sistem. Umska aktivnost je razpršena po celotnih možganih. Niti abstraktno je ni mogoče razdeliti v neodvisne enote. (Wikipedia 2006c; J. A. Fodor 1983: §I.2)

Nasprotno stališče imenujemo vertikalno. Prvi je to stališče že v devetnajstem stoletju zagovarjal utemeljitelj frenologije Franz Joseph Gall, ki je trdil, da je mogoče umske procese postaviti v bijektivno korespondenco s fizičnimi deli možganov. Fizična različica

<sup>71</sup> Če smo natančni, dandanes namesto o konzervativnosti govorimo o neokonzervativnosti (Herburger 2000: 90), vendar ostaja bistvo opažanja nespremenjeno.

<sup>72</sup> Najvidnejši moderni zagovornik horizontalnega stališča je Uttal (2003).

vertikalnega stališča je že dolgo preživeta, vendar je J. A. Fodor (1983) vertikalno stališče oživil v funkcionalni različici pod imenom *modularnost*.

Modularni pogled zagovarja obstoj visoko specializiranih računskih sistemov, imenovanih *moduli*. (Poudariti velja, da moduli niso prostorsko omejeni deli možganov. Modul je organizacijska enota uma.) Moduli rešujejo naloge z ozkega področja (področnost), pri čemer uporabljajo le omejene informacije (informacijska neprodušnost). Delujejo hitro in brezizjemno (nemogoče jih je "izključiti"), so vrojeni in imajo fiksni nevronske ustroj. (Wikipedia 2006c; J. A. Fodor 1983: 36–37, §3; Starke 2006) Najpomembnejši med temi lastnostmi sta področnost in informacijska neprodušnost.

**Področnost** Vsak modul je specializiran za delo z določenimi vhodnimi podatki, tj. ima svoje področje delovanja. V praksi modul najbolj zanesljivo prepoznamo po prvinah (oznakah), s katerimi operira. Na primer, vidni in slušni sistem imata vsak svoje področje delovanja: vidimo z očmi in ne z ušesi; slišimo z ušesi in ne z očmi.

**Informacijska neprodušnost** Modul pri svojem delovanju ne potrebuje informacij o delovanju ostalih kognitivnih sistemov. Na primer, osebo lahko prepoznamo po videzu, ne da bi jo slišali, ali po glasu, ne da bi jo videli.

Dejansko vidni in slušni sistem sestavlja po več modulov. Vidni sistem je npr. sestavljen iz modulov, specializiranih za zaznavo barv, analizo oblik, analizo trirazsežnih prostorskih odnosov, razpoznavo obrazov ipd. Iz vidnega sistema prihaja tudi tipična ilustracija informacijske neprodušnosti, osnovana na Müller-Lyerjevi optični prevari (glej sliko 2.4). Čeprav na podlagi desnega dela slike zavestno vemo, da so vse horizontalne črte enako dolge, iluzija z leve strani, da so različno dolge, ostaja. Vidni sistem nima dostopa do zavestnih informacij in sporoča lastne, napačne rezultate.



Slika 2.4: Müller-Lyerjeva optična prevara

Fodor pripisuje modularno zgradbo vhodnim sistemom, tj. sistemom, povezanim s sprejemom informacij iz okolja, vključno z jezikovno zmožnostjo (J. A. Fodor 1983: §III). Da je jezikovna zmožnost modularna, trdi tudi Jackendoff (1992: 69–70), ki pripisuje modularno zgradbo tudi izhodnim sistemom, npr. gibalnim sistemom. Mnogi avtorji zagovarjajo mnenje, da je um *masivno modularen* sistem, tj. v celoti sestavljen iz modulov (med drugim glej Carruthers 2006; Jackendoff 1997; Sperber 2002).<sup>73</sup>

<sup>73</sup> Po Fodorju *centralni sistem*, ki naj bi bil neke vrste integrator rezultatov kognitivnih modulov (zavest?),

Tvorbena slovnica zagovarja avtonomnost skladnje (Golden 2001: 5). Sledi, da je združljiva s predpostavko, da je jezikovna zmožnost navzven modularna, tj. da je jezikovna zmožnost modul ali skupina umskih modulov; v najboljšem primeru to celo zahteva.<sup>74</sup> Nadalje se lahko vprašamo, ali je jezikovna zmožnost modularna tudi navznoter, tj. ali je umski sistem, odgovoren za tvorbo in razčlemba jezikovnih izrazov, sestavljen iz več modulov. Predpostavili bomo, da je odgovor pritrdilen, in jezikoslovne teorije ocenjevali glede na to, ali so združljive s to predpostavko.<sup>75</sup>

V podrazdelku 2.3.1 bomo pokazali, da standardni minimalizem ne ustreza kriterijem modularnosti. V podrazdelku 2.3.2 bomo predstavili skladenjsko teorijo, imenovano nanoskladnja, za katero bomo trdili, da kriterijem modularnosti zadošča.

### 2.3.1 STANDARDNI MINIMALIZEM

V tem razdelku bomo pokazali, da standardni minimalizem ne ustreza kriterijem modularnosti. Natančneje, ukvarjali se bomo s standardnim minimalizmom s posebno pomensko ravnino. Po kriterijih modularnosti moramo pretresti vse tri komponente jezikovnega računskega sistema: skladenjsko, pomensko in fonološko (prikazane so na sliki 2.3 na strani 72).<sup>76</sup>

Standardni minimalizem predpostavlja, da mora skladnja razložiti tudi oblikoslovne podatke, tj. da je računski sistem oblikotvorne morfologije zajet v skladenjski komponenti jezikovnega računskega sistema. Poleg empiričnega uspeha takega pristopa lahko predpostavko uspešno zagovarjamo na podlagi modularnosti. (i) Področnost. Očitno je, da morfologija in skladnja uporabljata iste prvine, kot so oznake časa, glagolskega vida, števila itd. (ii) Informacijska neprodušnost. Bakerjeva zrcalna posplošitev trdi, da vrstni red morfemov v besedi zrcali vrstni red skladenjskih operacij (Baker 1985: 375). Če bi bila (infleksijska) morfologija in skladnja posebna sistema, bi skladnja morala "videti", kako deluje morfologija, ali obratno, in torej ne bi bila informacijsko neprodušna. (Če zagovarjamo stališče, da je Bakerjeva zrcalna posplošitev naključje, smo nerazlagalni.)

Pomenska komponenta jezikovnega računskega sistema po definiciji operira z logičnimi pomenskimi oznakami.

Pomenska komponenta med drugim operira tudi s pojmovnimi pomenskimi oznakami. Te formalna semantika obravnava kot predikate. Vendar se formalna semantika

---

ni modularen; komponenta centralnega sistema je tudi Chomskyjev pojmovno-namerni sistem, ki torej po Fodorju ni modul.

<sup>74</sup> Avtonomnost skladnje zunaj tvorbene slovnice ni nujno sprejeta predpostavka, med drugim glej Anderson (2006).

<sup>75</sup> Modularnost umskih sistemov razen jezikovne zmožnosti za našo razpravo ni pomembna. Pojmovno-namerni sistem, ki prek LF komunicira s skladnjo, zagotovo ni en sam modul (po mnenju avtorjev, ki zagovarjajo masivno modularnost, so moduli mnogo bolj specializirani), zato ga bomo še nadalje imenovali sistem.

<sup>76</sup> Razprava v tem razdelku je motivirana s seminarjem o nanoskladnji na poletni šoli tvorbene slovnice EGG 2006 (Starke 2006). Poudarek seminarja je bil sicer na mentalnem slovarju kot vmesniku med jezikovnimi moduli, vendar je bilo med drugim eksplicitno zaključeno, da skladenjska in pomenska komponenta ne moreta biti ločena modula ter da lambda račun (v katerem so zapisane logične pomenske oznake) ne sodi v minimalistično teorijo jezika.

ukvarja samo z ekstenzijami pojmov in ne poskuša zajeti intenzionalnih razlik med njimi (s tem se ukvarja leksikalna semantika). Nobena različica predikatne logike ni občutljiva na pojmovne razlike, kakršna je razlika med mačko in psom. Pojmovne pomenske oznake so zgolj posredovane pojmovno-namernemu sistemu.

Če pomenska komponenta posreduje pojmovne pomenske oznake pojmovno-namernemu sistemu, uporabljata pomenska komponenta in pojmovno-namerni sistem iste oznake. Lahko bi torej zavzeli stališče, da kršita področnost. Vendar je to stališče odprto ugovoroma, (i) da posredovanje oznak (v nasprotju z operiranjem z oznakami) ne predstavlja kršitve področnosti in (ii) da pojmovno-namerni sistem ni modul. Čeprav menim, da sta ugovora šibka, nanju ne bomo poskušali odgovoriti. Nemodularnost standardnega minimalizma s posebno pomensko ravnino bomo raje prikazali na prepričljivejšem primeru: pokazali bomo, da ločena modula ne moreta biti skladijska in pomenska komponenta.

V ta namen najprej naštejmo tipe oznak, s katerimi operira skladijska komponenta. Na skladijsko zgradbo stavka ne vplivajo niti fonološke oznake niti pojmovne pomenske oznake.<sup>77</sup> Formalne oznake, tako neinterpretabilne kot interpretabilne, so že po definiciji skladijske oznake. Pokažimo, da skladijska komponenta, če je informacijsko neprodušna, operira tudi z logičnimi pomenskimi oznakami in torej krši področnost.

V nasprotju s pojmovnimi pomenskimi oznakami imajo logične pomenske oznake močan vpliv na skladnjo.<sup>78</sup> Tako ima določilniška zveza drugačno distribucijo glede na to, ali je njeno jedro določilnik *vsak*, *noben* ali *en*, (169)–(171). (Stavke moramo brati z običajno padajočo intonacijo.)

- (169) a. Vsak maček spi.  
b. \* Vsak maček ne spi.
- (170) a. \* Noben maček spi.  
b. Noben maček ne spi.
- (171) a. En maček spi.  
b. En maček ne spi.

<sup>77</sup> Proti tej trditvi lahko poskusimo navesti dva protiprimera, ki se oba izkažeta za navidezna. Prvič, stavek (i), ki govori o mačkih, je očitno drugačen od stavka (ii), ki govori o psih. Vendar v tem primeru ne gre za skladijsko razliko, temveč le za fonološko in pojmovno razliko. Drugič, oblikoskladijske lastnosti glagola so različne, če je njegov osebek *mačka* ali *pes*. Vendar to ni posledica zamenjanega pojma, temveč razlike v spolu, ki je formalna oznaka, pripisana slovarskim vnosom. Neodvisnost pojma od slovničnega spola uvidimo, če primerjamo samostalnik *dekle* s samostalnikom *punca*. Pojmovno sta enaka, a se razlikujeta v slovničnem spolu.

(i) Po cesti gre maček.

(ii) Po cesti gre pes.

<sup>78</sup> Tej trditvi se je sicer mogoče izogniti s podvajanjem logičnih oznak: vsaki logični oznaki pripišemo neinterpretabilno formalno oznako z "enako" vsebino. Logična oznaka je potem odgovorna za pomen slovarske enote, formalna oznaka za njene skladijske lastnosti. (Za ponazoritev glej razdelek 3.1.3, stran 92.) Vendar smo v tem primeru ali (i) nerazlagalni, ker podvajanje oznak ni neodvisno motivirano, ali (ii) namesto področnosti kršimo informacijsko neprodušnost, ker mora kakršnakoli motivacija podvajanja poznati delovanje obeh modulov, skladijskega in semantičnega.

Če sledimo teoriji posplošenih kvantifikatorjev (Barwise in Cooper 1981), bomo predpostavili, da se določilniki *vsak*, *noben* in *en* ne razlikujejo v nobeni formalni oznaki, temveč le v logičnih pomenskih oznakah (ter, trivialno, v fonoloških oznakah). Iz tega sledi, da lahko razlike v sprejemljivosti primerov (169)–(171) izhajajo le iz razlik v logičnih pomenskih oznakah določilnikov. To pomeni, da teh razlik ne moremo napovedati, ne da bi kršili modularnost. Po eni strani, če skladenjska komponenta jezikovnega računskega sistema operira z logičnimi pomenskimi oznakami, je kršena področnost. Po drugi strani, če skladenjska komponenta s temi oznakami ne operira, mora za razliko “izvedeti” od formalne semantike, kar je kršitev informacijske neprodušnosti.

### Modularnost fonološke komponente

V tem razdelku smo ugotovili, da standardni minimalizem s posebno pomensko ravnino ni združljiv z zahtevo po modularni zgradbi jezikovne zmožnosti. Vendar je jasno, da moramo krivdo za kršitev modularnosti med skladnjo in formalno semantiko naprtiti pomenslovnim teorijam, ki uvedejo posebno pomensko ravnino, in ne minimalizmu. Nasprotno velja na področju fonologije: fonološka komponenta jezikovne zmožnosti, kot jo vidi Chomsky (1995), krši zahtevo po modularnosti. Chomskyjev pogled na vmesnik med fonologijo in skladnjo dobro ilustrira naslednji citat.

[C]el fonološki sistem je kot velika nepopolnost, ima vsako slabo lastnost, ki se je lahko spomnimo. Spomnimo se, da so slovarske enote zapisane brez podvajanja informacij, da vključujejo le tisto, kar ni predvidljivo s pravili. Torej slovarske enote ne vključujejo fonetične oblike v vsakem kontekstu, če je to predvidljivo; vključujejo le tisto, kar mora fonologija vedeti, da lahko tvori pravi izhodni rezultat, in ta reprezentacija je zelo abstraktna, abstrahirana od fonetične oblike. Najbrž nobena oznaka, ki se pojavi v slovarski enoti, ni interpretabilna na vmesniku, tj. vse te oznake so neinterpretabilne. Vmesnik je neke vrste zelo ozka fonetična reprezentacija, morda niti to, morda zlogovna ali prozodična reprezentacija. Prozodije v slovarski enoti ni, torej je dodana; kar je v slovarski enoti, ni berljivo na vmesniku, torej mora biti spremenjeno. Najbrž je celotna fonologija nepopolnost. Nadalje ima fonološki sistem, na nek način, slabe računske lastnosti. Na primer, eno od razumnih računskih optimalnostnih načel je načelo vključenosti, ki zahteva, da računski postopek ne sme dodati nič novega; računski sistem le vzame oznake, ki jih ima, in jih preuredi; to je najboljši sistem, saj ne smeti. Fonologija to načelo divje krši. Nova je cela ozka fonetika, nova je metrika, vse je dodano. Če pogledamo fonetiko, se zdi, da krši vsako razumno računsko načelo, kar se ga lahko spomnimo. (Chomsky 2002: 118–119, prevod SŽ)

Fonološka komponenta jezikovnega računskega sistema, kot jo vidi Chomsky, je nezdržljiva s predpostavko o modularnosti jezikovne zmožnosti. Fonološka komponenta



preslika sestavnik  $\Sigma$  od ločitve do fonetične oblike. V sestavniku  $\Sigma$  se nahajajo vse slovarske oznake z izjemo do ločitve potrjenih neinterpretabilnih formalnih oznak. Fonološka komponenta je torej odgovorna za odstranitev vseh teh oznak (tudi pomenskih) in za uvedbo (dodatnih) fonetičnih oznak, ki jih v slovarskih enotah sicer ni. S tem krši področnost, saj deluje na fonoloških, (interpretabilnih) formalnih, (logičnih in pojmovnih) pomenskih ter fonetičnih oznakah. Pri formalnih oznakah se prekriva s skladenjsko komponento, pri pomenskih oznakah s pomenskim sistemom in pri fonetičnih oznakah z izgovorno-zaznavnim sistemom.

Morda ni jasno, zakaj je fonološka komponenta sama odgovorna za odstranjevanje formalnih in pomenskih oznak (zakaj se to ne zgodi npr. ob ločitvi?). To je posledica standardnega minimalističnega pogleda na vsebino fonološke komponente, ki predpostavlja, da v zgodnje faze računskega postopka fonološke komponente sodi tudi besedotvorje, recimo tvorba vzorcev, kot je *decide–decisive–decision* (Chomsky 1995: 224), kar nika kor ne more biti res (glej Kaye 1995: 318–321; Živanović 2006). Če naj fonološka komponenta izpelje tovrstne vzorce, mora seveda dostopati do morfoloških in skladenjskih oznak. Sledi, da teh oznak ločitev (glej sliko 2.1) iz izraza  $\Sigma$  ne sme odstraniti. Ker do PF ne smejo prispeti, jih mora odstraniti fonološka komponenta.

Iz zgoraj povedanega je jasno, da fonološka komponenta, kot jo vidi standardni minimalizem, ne zadošča niti tezi o vsebinskem minimalizmu. Po Chomskyjevem mnenju sodi med nepopolnosti, ki so posledica zahtev, ki jih postavljajo vmesniške ravnine.

Fonološka teorija, ki v praksi ovrača zgoraj opisani pogled na fonologijo (čeprav je po ustroju zelo minimalistična), je *vezalna fonologija*, katere pionirsko delo predstavlja Kaye; Lowenstamm in Vergnaud (1985). Razprava o tej teoriji presega obseg pričujočega dela;<sup>79</sup> pomembno nam je le, da je teorija kompatibilna s tezo o modularnosti jezikovne zmoglosti: fonološka komponenta, kot jo vidi vezalna fonologija, je kognitivni modul.

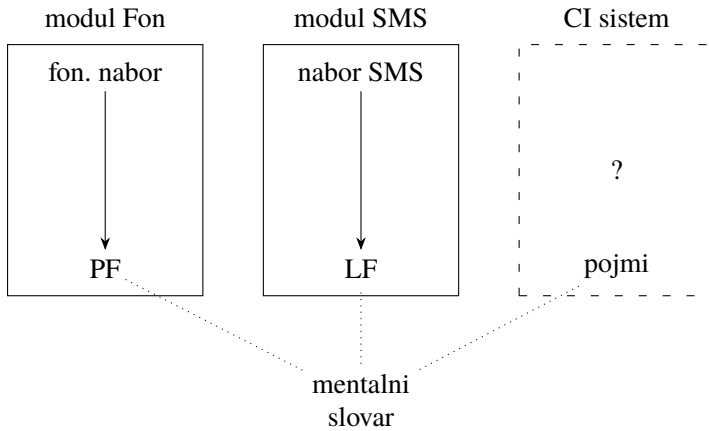
### 2.3.2 NANOSKLADNJA

V nasprotju s standardnim minimalizmom (s posebno pomensko ravnino) skladenjska teorija, imenovana *nanoskladnja*, katere ustroj bomo orisali v tem podrazdelku, zadošča kriterijem modularnosti.<sup>80</sup>

<sup>79</sup> Filozofija, ki stoji za teorijo, je predstavljena v Kaye (1989). Za standardno teorijo glej Harris (1994), Kaye (1995) in Kaye; Lowenstamm in Vergnaud (1990), za CV različice Lowenstamm (1996), Scheer (2004), Scheer in Zikova (2010), Ségéral in Scheer (1999) in Szigetvári (1999), za še bolj skladnji podobno različico, imenovano GP2, Pöchtrager (2006) in Živanović in Pöchtrager (2010). Za razpravo o odnosu fonološke teorije do fonetike glej Harris (1996) in Harris in Lindsey (1995), za razpravo o odnosu med fonologijo in skladnjo Kaye (1995) in Scheer (2001, 2006, 2012a,b).

<sup>80</sup> Nanoskladnja še ni izdelana teorija, temveč teorija v razvoju. Idejni oče teorije je Michal Starke, razvija jo skupina na Centru za napredne raziskave v teoretičnem jezikoslovju (CASTL) v Tromsøju na Norveškem. Ker gre za teorijo v razvoju, do časa natasa te knjige še ni na voljo pisnih virov o *ustroju* nanoskladnje; predstavitev je tako povzeta po seminarju Starke (2006). Za predstavitev glavnih značilnosti nanoskladnje glej Starke (2009, 2011); nekaj pomembnih nanoskladenjskih del: Caha (2009), Ramchand (2011) in Svenonius (2006); spletna stran s seznamom prosto dostopne aktualne literature: <http://nanosyntax.auf.net/output.html>.

Ustroj nanoskladnje je grafično prikazan na sliki 2.5. Nanoskladnja predpostavlja, da so z jezikoslovnega vidika pomembni trije kognitivni sistemi, od katerih sta dva modula.



Slika 2.5: Ustroj nanoskladnje

*Modul SMS* izdeluje skladenjske izraze, tj. izraze LF. Le-ti vsebujejo samo formalne oznake. Posebej, v njih ni fonoloških in pojmovnih pomenskih oznak. Ime modula izhaja iz dejstva, da obsega tradicionalna področja skladnje, morfologije in (formalne) semantike. Iz izdelanih skladenjskih izrazov je mogoče razbrati ves od pojmov neodvisen pomen; v terminologiji standardnega minimalizma bi torej rekli, da modul SMS izdeluje izraze logične oblike.

Fonološki *modul Fon* izdeluje fonološke izraze. Nasprotno od standardnega minimalizma, ki predpostavlja, da fonološka komponenta izdeluje fonetične reprezentacije, bomo predpostavili, da modul Fon izdeluje fonološke reprezentacije, recimo take, kot jih vidi vezalna fonologija; glej razdelek 2.3.1. Vmesnik med fonologijo in fonetiko ni del nanoskladnje.<sup>81</sup>

*Pojmovno-namerni sistem CI*, ki ga razumemo kot Chomsky (1995: 168–169), je vir pojmovnih reprezentacij. Kot že omenjeno, je najbrž del centralnega sistema (J. A. Fodor 1983: §IV) in kot takšen ni in tudi ne more biti modularen. Podrobnosti njegovega delovanja na tem mestu niso pomembne. Kot rečeno, predpostavljamo le, da je vir pojmovnih reprezentacij, na kratko pojmov.

Vmesnik med moduli, torej agent, ki prevaja iz jezika enega modula v jezik drugega, je mentalni slovar. V nanoskladnji so slovarske enote trojice  $(\pi, \lambda, \gamma)$ , kjer je  $\pi$  fonološka

<sup>81</sup> Med argumenti, zakaj vmesnik med fonologijo in fonetiko ne sodi v ožjo jezikoslovno teorijo, je pomemben argument različnih modalnosti. Gluhonemi uporabljajo za sporazumevanje *znakovne jezike*, ki v primeru, da je gluhonema oseba rojeni govorec tega jezika, v vseh pogledih štejejo za naravni človeški jezik. Znakovni jeziki se od govornih razlikujejo le v modalnosti: namesto izgovorno-slušnega sistema uporabljajo kretensko-vidni sistem. "Fonetika" znakovnih jezikov se zaradi spremembe medija sicer radikalno razlikuje od fonetike govornih jezikov, vendar ni nujno, da se zato znakovni in govornjeni jeziki razlikujejo tudi v fonoloških reprezentacijah. Za informacije o znakovnih jezikih glej npr. Brentari (1999), Emmorey (2002) in Sandler in Lillo-Martin (2006).

reprezentacija, ki jo tvori modul Fon,  $\lambda$  oblikoskladenjsko-pomenska (LF) reprezentacija, ki jo tvori modul SMS, in  $\gamma$  pojmovna reprezentacija, katere vir je pojmovno-namerni sistem.

Bistvena razlika med nanoskladnjo in ostalimi minimalističnimi teorijami je v točki uporabe mentalnega slovarja. Medtem ko se pri praktično vseh ostalih teorijah tvorba jezikovnega izraza prične z dostopom do mentalnega slovarja,<sup>82</sup> nanoskladnja nasprotno predpostavlja, da pride do slovarskega dostopa po končani tvorbi jezikovnega izraza.<sup>83</sup> Ustreznica ločitvi iz standardnega minimalizma v modulu SMS je rekurzivna primerjava izdelanega skladenjskega izraza s slovarskimi vnosi: izdelani skladenjski izraz bo tipično povezan z več slovarskimi enotami – s tolikimi, kolikor besed oziroma morfov vsebuje stavek, ki mu ustreza. (Dejali bomo, da slovarski vnos *realizira* oznake, ki se nahajajo v skladenjskem izrazu.) Na ta način se skladenjski izraz poveže z glasom in pomenom.<sup>84</sup>

Dostop do mentalnega slovarja po zaključenem računskem postopku zagotavlja modularno zgradbo jezikovne zmožnosti. Modula SMS in Fon operirata izključno s sebi lastnimi oznakami: modul SMS operira z (interpretabilnimi in neinterpretabilnimi) formalnimi oznakami, modul Fon s fonološkimi elementi. V standardnem minimalizmu je skladenjska komponenta zadolžena za posredovanje oznak, ki jih ne razume, od nabora do sistemov, ki te oznake razumejo. V nanoskladnji to ni potrebno. Modulu SMS ni potrebno operirati z oznakami, ki jih ne pozna, ker pride do slovarskega dostopa, ki poveže skladenjsko zgradbo s fonološko in pojmovno zgradbo, šele po končani tvorbi skladenjskega izraza.<sup>85</sup>

Pokažimo, da iz domneve, da do mentalnega slovarja dostopamo po skladenjski zgradnji, sledi tudi naslednje. (i) Jedra skladenjskih izrazov niso snopi oznak, temveč vsebujejo natanko eno oznako; jedra so torej istovetna oznakam.<sup>86</sup> (ii) V mentalnem slovarju niso shranjeni neurejeni snopi oznak, temveč trojice  $\{\pi, \lambda, \gamma\}$ , kjer je  $\pi$  fonološka (PF),  $\lambda$  skladenjska (LF) in  $\gamma$  pojmovna reprezentacija.

(i) Standardni minimalizem dovoljuje, da vsebujejo jedra več kot eno oznako. Jedra so tako snopi oznak. Kateri snopi oznak so dovoljeni, ni univerzalno, temveč jeziku la-

<sup>82</sup> To drži tudi za razpršeno morfologijo. Njen mentalni slovar je razpršen v tri dele: leksikon, kjer so shranjeni snopi formalnih oznak; vokabular, katerega enote so povezave med formalnimi in fonološkimi oznakami; ter enciklopedijo, ki povezuje izraze ravnin PF in LF s pojmovnim pomenom. Razpršena morfologija na začetku tvorbe jezikovnega izraza dostopa do leksikona (ne pa tudi do vokabularja in enciklopedije). (Marvin 2002)

<sup>83</sup> Na tem mestu zanemarimo teorijo faz (Chomsky 2001).

<sup>84</sup> V podrobnosti tega algoritma se ne bomo spuščali; za predstavitev glej Starke (2009). Prav tako se ne bomo spuščali v razpravo o problemu sinhronizacije, ki je splošni problem kognitivnih znanosti (Roskies 1999). Bistvo slednjega problema je naslednje: vmesnika Fon–SMS in CI–SMS morata biti na nek način usklajena, sicer bi lahko poljubna glasovna podoba imela poljuben pomen, če le obema ustreza ista skladenjska zgradba. (Npr. stavek *Pes lovi mačko* bi lahko pomenil ‘Kanarček prodaja rep.’)

<sup>85</sup> Zakaj smejo v mentalnem slovarju biti shranjene tako fonološke kot skladenjske in pojmovne zgradbe? Ali s tem ni kršena področnost? Ne, saj mentalni slovar ni računski sistem, temveč le statična zbirka podatkov. Po kriteriju modularnosti lahko presojamo le računske sisteme.

<sup>86</sup> Razpravo v nadaljevanju omejujem na *preprosta* (nesestavljena) jedra. Sestavljena jedra, ki jih standardni minimalizem ne pozna, bomo uvedli v razdeku 3.3.2. Uvedba sestavljenih jeder ne nasprotuje zaključkom tega razdelka.

stno: snopi oznak so slovarske enote. Standardni minimalizem torej začne skladenjsko izgradnjo s slovarskimi enotami, zato mora do dostopa do mentalnega slovarja priti pred izgradnjo. V nanoskladnji pride do dostopa do mentalnega slovarja po izgradnji, torej se skladenjska izgradnja ne more pričeti s slovarskimi enotami. Ker je vir snopov oznak lahko le mentalni slovar,<sup>87</sup> se mora skladenjska izgradnja v nanoskladnji pričeti z naborem samostojnih oznak.<sup>88</sup> Vsaka oznaka iz nabora torej postane skladenjsko jedro.

(ii) Slovarske enote niso snopi fonoloških, formalnih in pomenskih oznak. Kaj torej so? Smisel slovarja je, da poveže “obliko” ter “pomen”. “Oblika” je fonološka reprezentacija  $\pi$  ravnine PF, ki jo izdelata fonološki modul. “Pomena” poznamo dve vrsti: formalni pomen je zapisan s skladenjskim izrazom  $\lambda$  ravnine LF, ki ga izdelata modul SMS; pojmovno reprezentacijo  $\gamma$  izdelata pojmovno-namerni sistem. (O zgradbi  $\pi$  in  $\gamma$  v pričujočem delu ne razpravljamo.) Slovar povezuje fonološke, skladenjske in pojmovne reprezentacije: najpreprostejša predpostavka je torej, da so slovarske enote trojice  $\{\pi, \lambda, \gamma\}$ .<sup>89</sup>

## 2.4 ZAKLJUČEK

V tem poglavju smo pokazali, da teorije formalne semantike, ki uvajajo posebno pomensko ravnino, a obenem prevzemajo ustroj jezikovne zmožnosti, kot ga vidi standardna minimalistična teorija jezika, niso združljive z zahtevo po modularni zgradbi jezikovne zmožnosti (glej razdelek 2.3). V nasprotju s standardnim minimalizmom zasnova nanoskladnje ne dopušča uvedbe posebnega računskega sistema formalne semantike in nas tako primora k izdelavi pomenoslovne teorije, ki shaja brez njega. Takšna pomenoslovna teorija ne sme poznati logičnih pomenskih oznak, formuliranih v lambda računu nad nekim formalnim jezikom; vsi vidiki formalne semantike morajo biti skladenjsko transparentni. Izziv izdelati takšno teorijo, oziroma vsaj njene kvantifikacijske vidike, sprejemamo v pričujočem delu.

Glavni zaključek poglavja je torej, da pomenska komponenta jezikovne zmožnosti ne obstaja. Hipoteza 1, s katero ubesedimo ta zaključek in na katero se bomo sklicevali v nadaljnjih poglavjih, tega ne trdi neposredno. Čeprav menimo, da pomenska komponenta in posebna pomenska ravnina ne obstajata, ju želimo zaradi jasnosti predstavitve teorije obdržati. Tako bomo lahko korak za korakom izdelali *izomorfizem* med izrazi pomenske ravnine (tj. ustrezno zapisanimi formulami jezika  $L^*$ ) in izrazi LF.

**Hipoteza 1** (Trivialnost pomenske komponente). *Pomenska komponenta jezikovnega računskega sistema je trivialna. Drugače povedano, LF je izomorfna pomenski ravnini:  $LF \cong L^*$ .*

<sup>87</sup> Možnost, da obstajajo univerzalni snopi oznak, tj. snopi, ki obstajajo v vsakem jeziku, se ne zdi prepričljiva.

<sup>88</sup> Nabor torej v nanoskladnji ni nabor slovarskih enot, temveč nabor univerzalnih oznak. V bistvu bi bilo mogoče skladenjsko izgradnjo v nanoskladnji formulirati tudi brez tega konstrukta.

<sup>89</sup> To je brzokone prepoenostavljen pogled na slovarske enote. Bolj izdelan sistem bi pojasnil, kako so v slovarju shranjeni nepravilne oblike, frazemi, alomorfi ipd.

S tem, ko privzamemo hipotezo o trivialnosti pomenske komponente, dejansko izenačimo logično obliko in pomensko ravnino; ustroj s slike 2.3 na strani 72, v katerem je pomenska komponenta trivialna, je praktično enak ustroju s slike 2.1 na strani 65. S tem seveda trdimo, da pomenska komponenta jezikovne zmožnosti ne obstaja.

### 3 TEORIJA $L^*$

V prvem poglavju smo motivirali pomensko razčlemba jezikovnih izrazov v logičnem jeziku  $L^*$ , v drugem poglavju pa smo ugotovili, da mora biti pomenska komponenta jezikovnega računskega sistema, ki iz skladenjskih razčlemb izračunava pomenske, trivialna. Sledi, da so izrazi LF minimalistične teorije jezika samo zapisna različica izrazov logičnega jezika  $L^*$ : izrazi LF so izomorfní izrazom jezika  $L^*$ . Teorija  $L^*$ , ki jo bomo razvili v tem poglavju, je izrecen zapis tega izomorfizma.

Zgradba poglavja je naslednja. V razdelku 3.1 se ukvarjamo z logičnim jezikom  $L^*$ , predstavljenim v razdelku 1.2.1. v nadaljnjih razdelkih izdelujemo izomorfizem med LF in  $L^*$ . Ekspliciramo ga v načelih, ki jih imenujemo *korespondenčna načela*.

V razdelku 3.2 se ukvarjamo z osnovnimi značilnostmi izomorfizma med LF in  $L^*$ . V podrazdelku 3.2.1 zahtevamo, da je le-ta izomorfizem hierarhične zgradbe med formulami  $L^*$  in izrazi LF. V podrazdelku 3.2.2 ugotovimo, da iz tega sledi, da morajo biti vsi kvantifikatorji, ki jih v jeziku  $L^*$  uporabljamo pri zapisu resničnostnih pogojev, omejeni. V razdelku 3.2.3 podamo osnovna korespondenčna načela izomorfizma med izrazi LF in jezika  $L^*$ .

V razdelku 3.3 ugotavljamo, kako je pripis argumentov predikatom jezika  $L^*$  izražen v LF. V podrazdelku 3.3.1 ugotovimo, čemu v LF ustrezajo spremenljivke in predikati jezika  $L^*$ . V podrazdelku 3.3.2 predstavimo besednozvezno teorijo, ki menim, da mora omejevati izgradnjo LF, če naj bo razmerje med LF in  $L^*$  izomorfizem. V podrazdelku 3.3.3 zapišemo korespondenčno načelo, ki trdi, da sta projekcija oznake v LF in pripis argumenta v  $L^*$  ena in ista operacija. V podrazdelku 3.3.4 pokažemo, kako bi pripis argumentov predikatom jezika  $L^*$  bil izražen v LF, ki bi jo omejevala standardna besednozvezna teorija.

V razdelku 3.4 podamo korespondenčna načela, ki na podlagi zgradbe in vsebine izrazov LF določajo položaj (podrazdelek 3.4.1) in tip (podrazdelek 3.4.2) kvantifikatorjev v formulah jezika  $L^*$ . Določanje tipa kvantifikatorja v podrazdelku 3.4.2 temelji na korespondenčnem načelu o operatorju negacije, podanem v istem podrazdelku.

V razdelku 3.5 ugotavljamo, kako so atomarne formule jezika  $L^*$  vključene v resničnostne pogoje celotnega stavka. Pri tem uporabljamo podatke o žarišču in glavnih števniki. V podrazdelku 3.5.1 pripravljamo teren za analizo žariščenja, ko ugotavljamo, kako se v teoriji  $L^*$  odraža povezava med modulom SMS in pojmovno-namernim sistemom. V podrazdelku 3.5.2 zapišemo resničnostne pogoje stavkov z žariščem v jeziku  $L^*$ , v podrazdelku 3.5.3 pa zapišemo korespondenčno načelo, ki omogoča, da v teoriji zajamemo razmerje med  $L^*$  in LF reprezentacijami stavkov z žariščem. LF zgradba, predlagana za pomensko razčlemba žarišča, je izpustna zgradba: v podrazdelku 3.5.4 podamo splošno načelo za pomensko interpretacijo izpustnih zgradb. V razdelku 3.5.5 se ukvarjamo z numeričnim argumentom predikata #, pri čemer bistveno uporabimo posplošitev o izjemnosti ujemanjih zvez v kartografiji skladenjskih razčlemb.

V razdelku 3.6 povzamemo izdelano teorijo. (Izdelana korespondenčna načela ponavljamo v dodatku 8.)

### 3.1 LOGIČNI JEZIK $L^*$

Jezik  $L^*$  smo uvedli v razdelku 1.2.1. Povzeto,  $L^*$  je jezik pluralne logike prvega reda brez konstant in funkcijskih simbolov, v katerem so vse spremenljivke in vsa kvantifikacija pluralni ter vsi individualni predikati kumulativni.

Živanović (2002) dokaže, da v jeziku  $L^*$  veljata izrek o monotonosti in izrek o konzerativnosti, o katerih bomo razpravljali v razdelkih 3.1.3 in 3.2.2. Izreka nista dokazana neposredno za  $L^*$ : jezik  $L^*$  je interpretiran s prevedbo v jezik infinitarne logike  $L_{\omega_1\omega}$  (beri "1 [omega ena] omega"),<sup>90</sup> za katerega sta izreka dokazana.

Pričujoče delo se ukvarja s pomenskimi in skladenjskimi vidiki teorije  $L^*$ ; matematičnih vidikov ne bomo obravnavali. Zato se bomo tudi izognili formalizaciji interpretacije jezika  $L^*$ . Zadovoljili se bomo z neformalnim opisom iz razdelka 1.2.1 in bralca za matematične podrobnosti napotili k branju Živanović (2002) in Ludlow in Živanović (b.d.).

V pričujočem razdelku obravnavamo kumulativnost individualnih predikatov (3.1.1), dogodkovno semantiko (3.1.2), skladenjsko karakterizacijo okolij, ki dovoljujejo usmerjeno sklepanje (3.1.3), ter negativno polarne izraze (3.1.4).

#### 3.1.1 KUMULATIVNOST PREDIKATOV

Pomen danega stavka lahko uvrstimo med distributivne (172), kolektivne (173) ali kumulativne (174) pomene (Scha 1984: 131–132). Spanje v (172) je dejavnost, ki jo izvaja vsak maček posebej. Najustreznejše razumevanje stavka (173) je, da so mački obkolili miš skupaj; ne moremo reči, da je miš obkolil vsak maček posebej. V (174) so v dogodku sodelovali trije mački in pet miši, ni pa določeno, koliko miši je ulovil kateri maček; pomembno je le, da je vsak od treh mačkov ujel kakšno miš ter da je vsako od petih miši ujel kakšen maček.

(172) Mački spijo.

(173) Mački so obkolili miš.

(174) Trije mački so ulovili pet miši.

Če poskusimo po zgledu Scha (1984: 147) izpeljati kumulativni pomen iz distributivnega, dobimo za stavek (173) naslednjo, precej kompleksno formulo, za katero ni jasno, kako jo povezati s skladenjsko zgradbo stavka.

$$(175) \quad \exists x [\#(3, x) \wedge \text{maček}(x)] \exists y [\#(5, y) \wedge \text{miš}(y)] \\ (\forall x' [x' \times x \wedge \#(1, x')] \exists y' [y' \times y \wedge \#(1, y')] \text{uloviti}(x', y')) \wedge \\ (\forall y' [y' \times y \wedge \#(1, y')] \exists x' [x' \times x \wedge \#(1, x')] \text{uloviti}(x', y'))$$

<sup>90</sup> V matematiki se s simbolom  $\omega$  označi števna vrsta neskončnosti (naravnih števil je števno mnogo), s simbolom  $\omega_1$  pa prva neštevna vrsta neskončnosti. Prvi indeks v simbolu  $L_{\omega_1\omega}$  ( $\omega_1$ ) se nanaša na največjo dovoljeno konjunkcijo/disjunkcijo. Natančneje, pove nam, da smemo v formuli v jeziku  $L_{\omega_1\omega}$  s konjunkcijo oziroma disjunkcijo povezati le manj kot  $\omega_1$  formul, torej največ števno mnogo formul. Drugi indeks govori o najdaljših dovoljenih nizih kvantifikatorjev. Konkretno, zahteva, da smemo enega za drugega postaviti le manj kot števno mnogo kvantifikatorjev, torej največ končno mnogo.

Po drugi strani za izpeljavo distributivnega pomena iz kumulativnega ni potrebno storiti nič. Prvi je namreč zgolj posebni primer slednjega. V primeru stavka (176) je tako distributivni pomen, da je vsak maček ulovil svojo miš, istočasno tudi kumulativen, saj so tedaj vsi (položajno relevantni) mački skupaj ulovili vse (položajno relevantne) miši.

(176) Mački so ulovili miši.

V teoriji L\* bomo torej privzeli pogled, da distributivni ter kumulativni pomen nista v razmerju dvoumja, temveč nejasnosti (Kempson 1977: §8). Poudariti velja, da po zgornjem argumentu nejasnost sprožajo le gole množinske samostalniške besedne zveze, kot sta osebek in predmet v (176). Distributivnost, ki jo sprožajo univerzalno kvantificirane samostalniške besedne zveze, želimo še vedno analizirati po zgledu Beghelli in Stowell (1997).

Problem za teorijo L\* predstavlja kolektivni pomen, kjer naj ne bi bilo možno sklepanje na podskupine: če so dani mački obkolili miš, to še ne pomeni, da je miš obkolila kakšna podskupina teh mačkov (v skrajnem primeru, vsak maček zase). Ta pomen bi lahko dobili na dva načina. Prvič, lahko bi razširili ontološko osnovo teorije s privzetjem standardne semantike za množino (Link 1983). Drugič, če bi udeležbo v dogodku razumeli zgolj kot relevanten prispevek, v smislu, da biti vršilec ne pomeni nujno vršiti dogodek v celoti, temveč pri vršitvi na nek relevanten način sodelovati, bi lahko tudi kolektivni pomen razumeli kot poseben primer kumulativnosti. V tem primeru bi opažanje, da kolektivni pomen ne dovoljuje sklepanja na podskupine, videli kot primer pragmatične inference. To tezo podkrepljujeta spodnja zgleđa, ki kažeta sorodnost med *natanko* pomenom stavka z glavnim števnikom ter kolektivnim pomenom.

(177) A: Ima kdo med vami doma pet mačk?

B: Da, jaz. Pravzaprav jih imam kar deset.

(178) A: Je kdo med vami že kdaj nosil klavir?

B: Da, jaz. Štirje smo bili, pa je bilo še vedno težko.

### 3.1.2 DOGODKOVNA SEMANTIKA

Pri ilustraciji jezika L\* smo uporabljali le individualne predmetne spremenljivke ( $x$ ,  $y$  itd.) ter numerične spremenljivke ( $m$ ,  $n$  itd.). V splošnem uvajamo v jezik L\* več *ti-pov* predmetnih spremenljivk (vse naj bodo pluralne spremenljivke). Poleg individualnih spremenljivk, katerih vrednost je posameznik, bomo uporabljali tudi *dogodkovne* spremenljivke ( $e$ ,  $f$  itd.) in *lastnostne* spremenljivke ( $p$ ,  $q$  itd.). Na tem mestu bomo ilustrirali uporabo dogodkovnih spremenljivk v t.i. (novo)davidsonski dogodkovni semantiki (glej npr. Herburger 2000: 3–10 in Larson in Segal 1995: 471–489); uporabo lastnostnih spremenljivk bomo prikazali v četrtem poglavju.

(Novo)davidsonski pristop k razčlembi glagolskega pomena domneva, da so stavki opisi *dogodkov* (pri tem mislimo dogodke v širokem pomenu besede, ki zavzema tudi stanja). Namesto da bi (poenostavljene) resničnostne pogoje stavka (179a) zapisali z uporabo dvomestnega predikata oponašati (179b), lahko pomen tega predikata kot v (179c)



razbijemo na tri komponente in rečemo, da stavek (179a) opisuje dogodek oponašanja, ki ga vrši Janko in katerega prizadeto je sova. Leksikalni predikat smo tako razbili z uporabo udeleženskih vlog (vršilec, prizadeto, doživljalec itd.).

- (179) a. Janko oponaša sovo.  
 b.  $\exists x: \text{možek}(x) \wedge \exists y: \text{sova}(y) \wedge \text{oponašati}(x, y)$   
 c.  $\exists x: \text{možek}(x) \wedge \exists y: \text{sova}(y) \wedge$   
 $\exists e: \text{oponašanje}(e) \wedge \text{vršilec}(e, x) \wedge \text{prizadeto}(e, y)$

Kadar v razpravi dogodkovna semantika ne bo ključnega pomena, bomo vseeno uporabljali krajši zapis (179b) z večmestnimi predikati. Zapis bomo dostikrat poenostavili tudi tako, da bomo namesto spremenljivk v argumentne položaje postavili predikate, in namesto (179b) in (179c) zapisali (180a) in (180b).

- (180) a.  $\text{oponašati}(\text{možek}, \text{sova})$   
 b.  $\exists e: \text{oponašanje}(e) \wedge \text{vršilec}(e, \text{možek}) \wedge \text{prizadeto}(e, \text{sova})$

Kot Herburgerjeva tudi mi prislovni določili v (181) obravnavamo kot predikata nad dogodkom  $e$ , (181) (zgled iz Herburger 2000:4), in rečemo, da imajo tudi prislovna določila udeležensko vlogo (v širokem pomenu; klasično udeležensko vlogo, ki zajema le argumente glagola, sledeč Starke (2001: 34), imenujemo argumentna udeleženska vloga).

- (181) a. Brutus je zabodel Cezarja v hrbet z nožem.  
 b.  $\exists x: \text{brutus}(x) \wedge \exists y: \text{cezar}(y) \wedge$   
 $\exists e: \text{zabadanje}(e) \wedge \text{vršilec}(e, x) \wedge \text{prizadeto}(e, y) \wedge \text{v-hrbet}(e) \wedge \text{z-nožem}(e)$

Herburger (2000: 10) sledi Larson in Segal (1995: 485–486) in predpostavlja, da so udeleženske vloge oddane *izčrpno*. To pomeni, da je v primeru (182) edini vršilec dejanja Romeo in Julija edina prizadeta (oseba). Motivacija za stipulacijo, da je pripis udeleženskih vlog izčrpen, so primeri t.i. posredne vzročnosti. Jezikovna intuicija namreč pravi, da s stavkom (182a) ne moremo opisati položaja, v katerem Romeo plača Hamletu, da poljubi Julijo. Možno je trditi, da sta vršilca dejanja v zgornjem položaju tako Romeo (le-ta zavestno iniciira poljubljanje) kot Hamlet (le-ta zavestno izvrši poljubljanje): če bi pripis udeleženskih vlog ne bil izčrpen, trdijo Herburgerjeva ter Larson in Segal, bi formula (182b) opisovala tudi tovrstne položaje.

- (182) a. Romeo je poljubil Julijo.  
 b.  $\exists e: \text{poljubiti}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{Romeo}, e) \wedge \text{prizadeto}(\text{Julija}, e)$

V teoriji  $L^*$  izčrpnosti pripisa udeleženskih vlog ne moremo privzeti. Edini način, da bi ga konsistentno prevzeli v teorijo, bi namreč bil, da bi vsak pripis udeleženskih vlog (implicitno) dopolnili z dostavkom, da za vsakega drugega posameznika ne velja, da ima dano udeležensko vlogo, s tem pa bi zavrgli jezikoslovno uporabo izreka o monotonosti iz razdelka 3.1.3.

Če zavrnamo predpostavko o izčrpnosti pripisa udeleženskih vlog, moramo nakazati neko drugo rešitev problema posredne vzročnosti. Tako rešitev pravzaprav nakažeta že Larson in Segal, ki trdita, da nas privzettej predpostavke o izčrpnem pripisu udeleženskih vlog primora, da položaj, ko Romeo plača Hamletu, da poljubi Julijo, razumemo kot dvoje dogodkov: dogodek plačevanja in dogodek poljubljanja. Menim, da za razrešitev problema posredne vzročnosti zadostuje, če to posledico preprosto stipuliramo in trdimo, da zgornjega položaja ni mogoče opisati z uporabo enega samega dogodka: položaj je “sestavljene” iz dveh dogodkov. Predpostaviti moramo torej, da pojmovno-namerni sistem v zgoraj opisanem položaju Romeu ne more pripisati vršilstva v dogodku poljubljanja, temveč le vršilstvo v dogodku plačevanja. Problem torej prenesemo iz formalne semantike v teorijo, ki opisuje pojmovno-namerni sistem, morda teorijo rabe jezika. Trenutna stopnja razumevanja delovanja tega sistema nam sicer ne zmore podati potrebnih in zadostnih pogojev, ki bi v splošnem določili, kdo je vršilec določenega dejanja, vendar, kot razpravljata Larson in Segal (1995: 489), to ni problem, omejen na teorijo udeleženskih vlog, in zato ne moremo pričakovati, da je razrešljiv v formalni semantiki.

### 3.1.3 USMERJENO SKLEPANJE

#### Aristotlovi silogizmi in naravna logika

V zadnjem stoletju so se logiki ukvarjali predvsem z razvijanjem in raziskovanjem lastnosti različnih logičnih jezikov. Ti logični jeziki niso povezani z naravnim človeškim jezikom; moderna logika ni del jezikoslovja, temveč matematike. Posledično si tudi skladnje logičnih in naravnih jezikov niso preveč podobne. Nasprotno je logika v času pred Fregejem in Russellom naravnemu človeškemu jeziku posvečala precej pozornosti. Še posebej je logike zanimalo sklepanje v naravnem človeškem jeziku – tradicija, ki sega vse do Aristotla.

Aristotlova logika se primarno ukvarja s *silogizmi*. Ti so sestavljeni iz treh (Aristotlovih) *stavkov*: dveh *premis* in *sklepa*. Premisi s sklepom tvorita silogizem, kadar iz premis sledi sklep, tj. kadar ni mogoče, da bi bili premisi resnični, sklep pa neresničen.<sup>91</sup> Aristotlov stavek je poljuben stavek, ki vsebuje osebek in povedek<sup>92</sup> in ki ali zatrdi ali zanika, da povedek velja za osebek. Osebki in povedki so za Aristotla termi, ki so lahko individualni (*Sokrat*) ali univerzalni (*konj, bel*). Za nas še pomembneje, trditev o univerzalnem osebku je lahko tako univerzalna kot posamična. Iz tega sledi naslednja tipologija Aristotlovih stavkov, običajno imenovana *logični kvadrat*, prikazan v (183). (V oklepaju za primeri so podane tradicionalne okrajšave za te tipe. V okrajšavi stoji povedek pred osebkom.)

(183)	trditev	zanikanje
univerzalen	Vsak a je b. (Aba)	Noben a ni b. (Eba)
posamičen	Nek a je b. (Iba)	Nek a ni b. (Oba)

<sup>91</sup> Prvotna Aristotlova definicija je drugače ubesedena in tudi nekoliko bolj zapletena, vendar zgornja, modernizirana in spreproščena ubeseditve ne bo vplivala na razpravo v tem delu.

<sup>92</sup> Ponavadi se pri aristotelski logiki namesto izraza povedek uporablja predikat. Tej praksi se bomo izneverili, ker besedo predikat že uporabljamo v standardnem pomenu iz predikatne logike.

Nadalje uvedemo naslednjo terminologijo: *glavni term* (G) je term, ki nastopa kot povedek sklepa; *pomožni term* (P) je term, ki nastopa kot osebek sklepa; *vezni term* (V) je term, ki nastopa v obeh premisah; *glavna premisa* vsebuje glavni term, *pomožna premisa* pa pomožni term. Na podlagi tega, kje se pojavi vezni term v premisah, lahko vse potencialne silogizme razporedimo v štiri *slike*.

(184)		1. slika	2. slika	3. slika	4. slika
	glavna premisa	V-G	G-V	V-G	G-V
	pomožna premisa	P-V	P-V	V-P	V-P
	sklep	P-G	P-G	P-G	P-G

Glede na to, da je lahko vsak stavek v silogizmu kateregakoli izmed štirih tipov iz (183), načeloma obstaja 256 možnih silogizmov. V večini primerov so neveljavni, tj. sklep ni nujna posledica premis. Seznam pravih, veljavnih tipov silogizmov je podan v (185). (Imena so mnemonična. Trije samoglasniki v imenu zaporedoma označujejo tip (glej (183) za pomen mnemonikov a, e, i in o) glavne premise, pomožne premise in sklepa.) Nekaj primerov silogizmov je zapisanih v (186)–(189).

(185)	1. slika	2. slika	3. slika	4. slika
	Barbara	Cesare	Darapti	Bramantip
	Celarent	Camestres	Disamis	Camenes
	Darii	Festino	Datisi	Dimaris
	Ferio	Baroco	Felapton	Fesapo
			Bocardo	Fresison
			Ferison	

(186) Barbara

- a. Vsi mački so sesalci.
- b. Vsi sesalci so živali.
- c.  $\Rightarrow$  Vsi mački so živali.

(187) Celarent

- a. Noben sesalec ni ptič.
- b. Vsi kiti so sesalci.
- c.  $\Rightarrow$  Noben kit ni ptič.

(188) Darii

- a. Vsi labodi so beli.
- b. Nekateri ptiči so labodi.
- c.  $\Rightarrow$  Nekateri ptiči so beli.

(189) Ferio

- a. Nobena dolga stvar ni zanimiva.
- b. Neka knjiga je dolga.
- c.  $\Rightarrow$  Neka knjiga ni zanimiva.

Že sam Aristotel si je zastavljal vprašanje, kako karakterizirati množico veljavnih silogizmov. Na prvi pogled stavki veljavnih silogizmov nimajo nobenih skupnih skladijskih lastnosti, na podlagi katerih bi jih lahko karakterizirali. Aristotel sicer poda določene ugotovitve – nekaj jih je zbranih v (190) – glede možne oblike premis in/ali sklepa, vendar njegove ugotovitve ne morejo enolično določiti množice veljavnih silogizmov (in tudi če bi jo lahko, ostajajo neutemeljene). Aristotlov največji dosežek v zvezi s karakterizacijo veljavnih silogizmov je izrek v (191).

- (190) a. Noben silogizem ne vsebuje dveh zanikanih premis.  
 b. Noben silogizem ne vsebuje dveh posamičnih premis.  
 c. Silogizem s trdilnim sklepom mora imeti dve trdilni premisi.  
 č. Silogizem z zanikanim sklepom mora imeti eno zanikano premiso.  
 d. Silogizem z univerzalnim sklepom mora imeti dve univerzalni premisi.
- (191) Vse silogizme je mogoče zreducirati na univerzalna silogizma v prvi sliki, tj. silogizma Barbara in Celarent.

Med Aristotlovim in našim časom so se s silogistično logiko ukvarjali predvsem srednjeveški logiki, recimo William of Ockham, znan predvsem po svoji britvici. V tem času je logikom uspelo ne le razširiti empirično domeno silogistične logike, temveč tudi poenostaviti pravila sklepanja na maloštevilna načela. Temu raziskovalnemu programu Ludlow (2002: 133) pravi *naravna logika*.

Ideja naravne logike je bila, da poteka logično sklepanje po dveh pravilih. Vsakega od njiju je dovoljeno uporabiti v določenem okolju. Okolji sta bili imenovani *dictum de omni* in *dictum de nullo*. Danes sta bolj poznani po imenih *navzgor monotono* in *navzdol monotono* okolje. Pravili sta naslednji. V okolju *dictum de omni* smemo nastop predikata  $A$  zamenjati s predikatoma  $B$ , če velja  $A \Rightarrow B$ . V okolju *dictum de nullo* smemo nastop predikata  $A$  zamenjati s predikatoma  $B$ , če velja  $B \Rightarrow A$ .

Ilustrirajmo uporabo okolij *dictum de omni et nullo* na izpeljavi veljavnosti silogizmov (186)–(189). Prave rezultate bomo dobili, če bomo predpostavili naslednjo distribucijo okolij *dictum de omni* in *dictum de nullo*.

(192)	tip stavka	osebek	povedek
	A	<i>nullo</i>	<i>omni</i>
	E	<i>nullo</i>	<i>nullo</i>
	I	<i>omni</i>	<i>omni</i>
	O	<i>omni</i>	<i>nullo</i>

Najprej se spomnimo, da je že Aristotel ugotovil, da ima vsak silogizem vsaj eno univerzalno premiso (glej (190b)), naj bo trdilna ali zanikana. Torej lahko v vsakem silogizmu najdemo premiso, iz katere lahko razberemo  $A \Rightarrow B$  ali  $A \Rightarrow \neg B$ , kjer je eden od  $A$  ali  $B$  vezni term. Drugo premiso s pomočjo pravil sklepanja za *dictum de omni et nullo* preoblikujemo v sklep.

V Barbari (186) iz pomožne premise dobimo maček  $\Rightarrow$  sesalec. V glavni premisi je osebek v okolju *dictum de nullo*, zato lahko *sesalec* zamenjamo s *maček*.

V Celarentu (187) iz pomožne premise dobimo  $\text{kit} \Rightarrow \text{sesalec}$ . V glavni premisi je osebek v okolju *dictum de nullo*, zato lahko *sesalec* zamenjamo s *kit*.

V Dariiju (188) iz glavne premise dobimo  $\text{labod} \Rightarrow \text{bel}$ . V pomožni premisi je povedek v okolju *dictum de omni*, zato lahko *labod* zamenjamo z *bel*.

V Feriotu (189) iz glavne premise dobimo  $\text{dolg} \Rightarrow \text{ni zanimiv}$ . V pomožni premisi je povedek v okolju *dictum de omni*, zato lahko *je dolg* zamenjamo z *ni zanimiv*.

Težava je v tem, da je tabela (192) arbitrarna. Pokriva sicer vse logične možnosti razporeditve obeh okolij, vendar ostaja uganka, zakaj sta razporejeni ravno tako, kot sta. Zakaj je v posamičnih stavkih osebek v okolju *dictum de omni*? Zakaj je v zanikanih stavkih povedek v okolju *dictum de nullo*?

Lahko bi rekli, da so srednjeveški logiki (sicer neuspešno) poskušali definirati okolji *dictum de omni et nullo* s skladenjskimi sredstvi. Temu cilju so skušali slediti tudi nekateri tvorbeni jezikoslovci, med drugim Dowty (1994), Sánchez (1991) in Suppes (1979), vendar nobenemu od teh del ne uspe podati postopka za določanje okolij *dictum de omni et nullo*, ki bi temeljil na interpretaciji neodvisno podanih zgradb, in so zato nerazlagalna. Avtorji uvedejo sicer nemotivirane monotonostne oznake, predpostavijo, da so slovarske enote označene s temi oznakami, in podajo algoritem, ki iz monotonostnih oznak slovarskih enot izračuna monotonostne lastnosti večjih sestavnikov. Do Ludlow (1995, 2002) skladenjska definicija okolij *dictum de omni et nullo* ne obstaja.

## Usmerjeno sklepanje v teoriji posplošenih kvantifikatorjev

Ob povedanem bi bralec morda dobil vtis, da ne poznamo nobene karakterizacije okolij *dictum de omni et nullo*. To nikakor ni res. Do Ludlowa ne poznamo nobene *formalne* (skladenjske) karakterizacije teh okolij; s pomensko karakterizacijo ni težav. V teoriji posplošenih kvantifikatorjev sledijo monotonostne lastnosti določilnikov neposredno iz njihovih definicij v teoriji množic. V (193) si oglejmo naslednje denotacije določilnikov, prirejene po Larson in Segal (1995: 275–276).

- (193) a.  $\text{every}(X, Y)$  čče  $|Y - X| = 0$   
b.  $\text{some}(X, Y)$  čče  $|Y \cap X| > 0$   
c.  $\text{no}(X, Y)$  čče  $|Y \cap X| = 0$   
č.  $\text{two}(X, Y)$  čče  $|Y \cap X| = 2$   
d.  $\text{most}(X, Y)$  čče  $|Y \cap X| > |Y - X|$   
e.  $\text{the}(X, Y)$  čče  $|Y - X| = 0$  in  $|Y| = 1$   
f.  $\text{both}(X, Y)$  čče  $|Y - X| = 0$  in  $|Y| = 2$

Monotonostne lastnosti določilnikov so zbrane v (194).  $\uparrow$  označuje monotonost navzgor,  $\downarrow$  monotonost navzdol,  $\times$  nemonotonost. (Prim. z (192).)

(194)	določilnik	Y	X
	every	↓	↑
	some	↑	↑
	no	↓	↓
	two <sup>93</sup>	×	↑
	most	×	↑
	the	×	↑
	both	×	↑

Teorija posplošenih kvantifikatorjev določilnikom monotonostnih lastnosti ne določi arbitrarno. Monotonostne lastnosti določilnikov, zbrane v (194), sledijo iz definicij njihovega pomena.

Z matematičnega stališča je dokaz pravilnosti tabele (194) sicer trivialen,<sup>94</sup> vendar še zdaleč ni psihološko prepričljivo trditi, da jezikovna zmožnost vsebuje teoretični aparat, potreben za tovrstne dokaze. Po drugi strani, če ga ne vsebuje, ni jasno, kako govorci vedo, ali je določeno okolje monotono (in v katero smer) ali ne. Če želi biti teorija psihološko prepričljiva, mora monotonostne informacije podvojiti kot skladenjske oznake, kar storita Sánchez (1991) in Dowty (1994). Usklajenost skladenjskih oznak in denotacij določilnikov lahko motivira le na podlagi usvajanja jezika, vendar s tem spet pripiše analitični aparat teorije množic nekemu delu kognicije, namreč aparatu za usvajanje jezika.

### Usmerjeno sklepanje v L\*

Do Ludlow (1995, 2002) ne obstaja formalna (skladenjska) razlaga povezave med pomenom določilnikov in njihovimi monotonostnimi lastnostmi, teorija usmerjenega sklepanja v okviru teorije posplošenih kvantifikatorjev pa je psihološko neprepričljiva. Teorijo, ki zadosti obema zahtevama (poda formalno povezavo med pomenom in monotonostnimi lastnostmi ter je psihološko prepričljiva), dobimo, če za zapis kvantifikacijskih vidikov pomena uporabimo jezik L\*.

Zgledi (195)–(202) zapisujejo resničnostne pogoje stavkov z različnimi določilniki. Primerjajmo jih s tabelo monotonostnih lastnosti določilnikov v (203).

<sup>93</sup> Definicija v (193) podaja *natanko*-pomen števnikov, in ne *vsaj*-pomena. Le pri slednjih se osebek nahaja v (navzgor) monotonem okolju.

<sup>94</sup> Še najtežje je dokazati, da je v stavku z *most* osebek v nemonotonem (i), povedek pa v navzgor monotonem okolju (ii). Dokaz sledi.

(i-a) Če bi bil osebek (Y) v navzgor monotonem okolju, bi smeli zamenjati Y za katerikoli Z, če  $Y \subset Z$ . Če postavimo  $X = \{1, 2\}$ ,  $Y = \{1, 2, 3\}$  in  $Z = \{1, 2, 3, 4, 5\}$ , vidimo, da  $2 = |Y \cap X| > |Y - X| = 1$ , vendar  $2 = |Z \cap X| \not> |Z - X| = 3$ .

(i-b) Če bi bil osebek (Y) v navzdol monotonem okolju, bi smeli zamenjati Y za katerikoli Z, če  $Z \subset Y$ . Če postavimo  $X = \{1, 2\}$ ,  $Y = \{1, 2, 3\}$  in  $Z = \{3\}$ , vidimo, da  $2 = |Y \cap X| > |Y - X| = 1$ , vendar  $0 = |Z \cap X| \not> |Z - X| = 1$ .

(ii) Dokažimo, da je povedek (X) v navzgor monotonem okolju. Predpostavimo  $|Y \cap X| > |Y - X|$  in  $X \subset Z$ . Pokazati moramo, da  $|Y \cap Z| > |Y - Z|$ . To je res, saj (a) zaradi  $X \subset Z$  velja  $\{Y \cap X\} \subset \{Y \cap Z\}$ , in (b) zaradi  $X \subset Z$ , ki je ekvivalentno  $X' \supset Z'$  ( $X'$  je komplement množice X), velja  $\{Y - X\} = \{Y \cap X'\} \supset \{Y \cap Z'\} = \{Y - Z\}$ .

- (195) a. Nek študent trpi.  
b.  $\exists x: \text{študent}(x) \wedge \#(1, x) \wedge \text{trpi}(x)$   
Obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja: člani  $xa$  so študenti, velikost skupine  $x$  je 1 in člani  $xa$  trpijo.
- (196) a. (Vsaj) pet študentov trpi.  
b.  $\exists x: \text{študent}(x) \wedge \#(5, x) \wedge \text{trpi}(x)$   
Obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja: člani  $xa$  so študenti, velikost skupine  $x$  je 5 in člani  $xa$  trpijo.
- (197) a. Nekaj študentov trpi.  
b.  $\exists x: \text{študent}(x) \wedge \text{trpi}(x)$   
Obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja: člani  $xa$  so študenti in trpijo.
- (198) a. Vsak študent trpi.  
b.  $\forall x: \neg \text{študent}(x) \vee \text{trpi}(x)$   
V vsaki skupini posameznikov  $x$  obstaja član, ki ni študent ali trpi.
- (199) a. Noben študent ne trpi.  
b.  $\neg \exists x: \text{študent}(x) \wedge \text{trpi}(x)$   
Ni res, da obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja: člani  $xa$  so študenti in trpijo.  
ali  
 $\forall x: \neg \text{študent}(x) \vee \neg \text{trpi}(x)$   
V vsaki skupini posameznikov  $x$  obstaja član, ki ni študent ali ne trpi.
- (200) a. The cat is sleeping. / The cats are sleeping.  
'Maček spi. / Mački spijo.'  
b.  $\exists x: \text{cat}(x) \wedge \text{sleep}(x) \wedge \neg \exists x': \text{cat}(x') \wedge x' \asymp x$   
Obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja naslednje. Člani  $xa$  so mački, člani  $xa$  spijo in ni res, da obstaja skupina mačkov  $x'$ , ki je nepresečna z  $x$ .
- (201) a. The five cats are sleeping.  
'Pet mačkov spi'  
b.  $\exists x: \text{cat}(x) \wedge \#(5, x) \wedge \text{sleep}(x) \wedge \neg \exists x': \text{cat}(x') \wedge x' \asymp x$   
Obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja naslednje. Člani  $xa$  so mački, velikost skupine  $x$  je 5, člani  $xa$  spijo in ni res, da obstaja skupina mačkov  $x'$ , ki je nepresečna z  $x$ .
- (202) a. Most cats are sleeping.  
'Večina mačkov spi.'  
b.  $\exists n: \exists x: \text{cat}(x) \wedge \#(n, x) \wedge \text{sleep}(x) \wedge \neg \exists x': \text{cat}(x') \wedge \#(n, x') \wedge x' \asymp x$   
Obstaja število  $n$ , da velja naslednje. Obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja naslednje. Člani  $xa$  so mački, velikost  $xa$  je  $n$ , člani  $xa$  spijo in ni res, da obstaja skupina mačkov  $x'$  velikosti  $n$ , ki je nepresečna z  $x$ .

(203)	določilnik	osebek	povedek
	nek	↑	↑
	pet	↑	↑
	nekaj	↑	↑
	vsak	↓	↑
	noben	↓	↓
	the	×	↑
	the five	×	↑
	the + MN.	×	↑
	most	×	↑

Posplošitev je na dlani. Monotonostne lastnosti določilnikov so odvisne od razporeditve njihovih argumentov (osebka in povedka) glede na operator(je) negacije. Če se argument nahaja v dosegu negacije, je v navzdol monotonem (*dictum de nullo*) okolju. Če ni v dosegu negacije, je v navzgor monotonem (*dictum de omni*) okolju. Natančnejša posplošitev, ki upošteva dejstvo, da lahko nekemu argumentu ustreza več nastopov nekega predikata (to velja za osebek v zgledih z določilnikoma *the* in *most*) in da je lahko eden od teh nastopov v dosegu negacije, eden pa ne, je zapisana v (204).

(204) Monotonostne lastnosti določilnikov

- a. Če so vsi nastopi predikata, ki ustreza nekemu argumentu določilnika, v dosegu negacije, se nahaja argument v navzdol monotonem okolju.
- b. Če so vsi nastopi predikata, ki ustreza nekemu argumentu določilnika, izven dosega negacije, se nahaja argument v navzgor monotonem okolju.
- c. Če ustreza argumentu določilnika več nastopov nekega predikata in so nekateri nastopi v dosegu negacije, nekateri pa ne, potem se ta argument nahaja v nemonotonem okolju.

Zgornja posplošitev je postavljena na podlagi majhnega števila primerov. Zanimiva postane, čim dokažemo (v strogem matematičnem smislu besede dokaz) povezavo med skladenjsko lastnostjo “(ne) biti v dosegu negacije” in logično lastnostjo “(ne)monotonost (navzgor/navzdol).” Tak dokaz je izdelan v Živanović (2002: §3.2).<sup>95</sup> Podrobna vsebina dokazanega izreka je naslednja.

Recimo formuli  $\phi$  polarnostno kanonična, če je množica logičnih veznikov, uporabljena pri tvorbi  $\phi$ , podmnožica množice  $\{\wedge, \vee, \neg\}$ , množica kvantifikatorjev, uporabljanih pri tvorbi  $\phi$ , pa podmnožica množice  $\{\exists, \forall\}$ , kjer sta  $\forall$  in  $\exists$  neomejena kvantifikatorja. Drugače povedano, pri tvorbi polarnostno kanonične formule lahko od logičnih veznikov uporabljamo le  $\wedge, \vee, \neg$ , od kvantifikatorjev pa le neomejena kvantifikatorja.

<sup>95</sup> Dokaz temelji na splošni metodi za dokazovanje interpolacijskih izrekov, razviti v Makkai (1969). Konkretno, izrek o monotonosti je posplošitev Lopez-Escobarjevega izreka (Lopez-Escobar 1965), dokaz pa posnema Makkaijev ponovni dokaz tega izreka. Finitarna različica izreka je znana pod imenov Lyndonov izrek (Lyndon 1959).



- (205) Definicija: Nastop predikata v polarnostno kanonični formuli je *pozitiven*, kadar je v dosegu sodega (vključno z 0) števila negacij, in *negativen*, kadar je v dosegu lihega števila negacij.<sup>96</sup>
- (206) *Izrek o monotonosti*. Naj bo  $\phi$  poljubna polarnostno kanonična formula (v jeziku  $L_{\omega_1\omega}$ ). Formulo  $\psi$  dobimo iz formule  $\phi$  z neomejeno aplikacijo naslednjega postopka zamenjave. Poljuben pozitiven nastop poljubnega predikata  $P$  zamenjamo s poljubnim predikatом  $Q$ , za katerega velja  $P \Rightarrow Q$ , poljuben negativen nastop poljubnega predikata  $P$  pa s poljubnim predikatом  $Q$ , za katerega velja  $Q \Rightarrow P$ . Izrek trdi, da iz resničnosti  $\phi$  sledi resničnost  $\psi$ .<sup>97</sup>

Iz izreka o monotonosti (206) izpeljemo posplošitev (204) tako, da istočasno zamenjamo vse nastope predikatov, ki ustrezajo nekemu argumentu določilnika, z istim predikatом.

Vendar je izrek o monotonosti splošnejši od naše posplošitve v (204), in sicer na dva načina. Prvič, pove nam, kaj se zgodi v primeru, ko je nek predikat v dosegu več kot ene negacije. (Na podlagi zgledov (195)–(202) o tem nismo mogli sklepati ničesar.) Drugič, osvobodi nas odvisnosti od pojma “argument določilnika” (ki niti ni bil ustrezno definiran). Ustrezno zamenjavo lahko napravimo s katerimkoli predikatом, kateremukoli stavčnemu členu ali delu stavčnega člena pač ustreza; matematika nam zagotavlja, da bodo vse zamenjave, opravljene v skladu z izrekom o monotonosti, ohranile resničnost stavka. Nekaj dodatnih primerov tovrstnega sklepanja podajamo v (207).

- (207) a. Včeraj sem si kupil papigo.  
     $\Rightarrow$  Včeraj sem si kupil domačo žival.  
     $\Rightarrow$  V preteklosti sem si kupil papigo.
- b. Noben študent ne pozna vsakega profesorja na fakulteti.  
     $\Rightarrow$  Noben študent ne pozna vsakega delavca na fakulteti.

Še več, z izrekom o monotonosti lahko upravičimo legitimnost naslednjih dveh tipov sklepanja, ki jih imenujemo *izpustno* in *vrivno* sklepanje.

- (208) *Izpustno sklepanje*:
- a. Včeraj sem si kupil papigo.  
     $\Rightarrow$  Kupil sem si papigo.
- b. Noben študent ne pozna vsakega profesorja na fakulteti.  
     $\Rightarrow$  Noben študent ne pozna vsakega profesorja.

<sup>96</sup> Izraza pozitiven nastop in negativen nastop sta definirana le za polarnostno kanonične formule. Zato bomo vedno, kadar bomo govorili o polarnosti (predikatov), predpostavljali, da je formula v polarnostno kanonični obliki.

<sup>97</sup> Pravzaprav Živanović (2002: 70) dokaže še več, namreč obrat. Velja namreč, da če lahko v neki polarnostno kanonični formuli  $\phi$  množico nekih nastopov predikatov zamenjamo z njihovimi nadpomenkami, množico nekih drugih nastopov predikatov pa z njihovimi podpomenkami ter pri tem vedno ohranimo resničnost stavka, potem obstaja formuli  $\phi$  ekvivalentna polarnostno kanonična formula  $\psi$ , v kateri so vsi nastopi predikatov iz prve množice pozitivni, vsi nastopi predikatov iz druge množice pa negativni. Z drugimi besedami, izrek nam zagotavlja, da v (206) opisani postopek zaobjame vse veljavno usmerjeno sklepanje.

(209) Vrvino sklepanje:

- a. Včeraj si nisem kupil papige.  
 $\Rightarrow$  Včeraj popoldne si nisem kupil papige.
- b. Noben študent ne pozna vsakega profesorja na fakulteti.  
 $\Rightarrow$  Noben priden študent ne pozna vsakega profesorja na fakulteti.  
 $\Rightarrow$  Noben študent ne pozna dobro vsakega profesorja na fakulteti.

Pomen besedne zveze *priden študent* zapišimo s  $\text{priden}(x) \wedge \text{študent}(x)$ , goli samostalnik *študent* pa analizirajmo kot  $1(x) \wedge \text{študent}(x)$ , kjer je  $1$  predikat, ki je resničen za vsak  $x$ . Tedaj lahko uporabimo izrek o monotonosti za analizo izpustnega in vrvinega sklepanja. Glede na to, da je predikat  $1$  nadpomenka vseh ostalih predikatov, lahko v navzgor monotonem okolju katerikoli predikat zamenjamo z  $1$ , v navzdol monotonem okolju pa smemo  $1$  zamenjati s katerimkoli predikatom. To seveda pomeni, da je v navzgor monotonem okolju možno izpustno sklepanje, v navzdol monotonem okolju pa vrvino.

Najsplošnejši primer zamenjave, ki ga upravičuje izrek o monotonosti, je zamenjava podformule ( $\phi$ ), ki ima eno prosto spremenljivko ( $x$ ), z drugo formulo ( $\psi$ ), ki ima isto prosto spremenljivko. Zamenjava je legitimna, če velja  $\forall x: \phi \Rightarrow \psi$  in je  $\phi$  v navzgor monotonem okolju ali če velja  $\forall x: \psi \Rightarrow \phi$  in je  $\phi$  v navzdol monotonem okolju.<sup>98</sup> Primer take zamenjave je podan v (210).

- (210) a. Albert Einstein je vseveden.  
 $\Rightarrow$  Albert Einstein pozna teorijo relativnosti.
- b. Vsak, ki pozna teorijo relativnosti, je genij.  
 $\Rightarrow$  Vsak, ki je vseveden, je genij.

Z jezikom  $L^*$  in izrekom o monotonosti brez težav napovemo monotonostne lastnosti primerniških določilnikov. Iz (211), kjer so shematizirani resničnostni pogoji za (212)–(214), je razvidno naslednje. (i) Edini nastop predikata  $B$  ni v dosegu negacije in je torej v navzgor monotonem okolju. (ii) Edini nastop predikata  $C$  je v dosegu ene negacije in je torej v navzdol monotonem okolju. (iii) Predikat  $A$  ima vsak po dva nastopa, enega pozitivnega in enega negativnega, torej je v nemonotonem okolju.

- (211) a. Ajalo je več Bjev kot Cjev.
- b.  $\exists n: \exists x: B(x) \wedge \#(n, x) \wedge A(x) \wedge \neg(\exists y: C(y) \wedge \#(n, y) \wedge A(y))$   
 Obstaja število  $n$ , da velja naslednje. Obstaja skupina posameznikov  $x$ , da velja naslednje. Vsi člani  $xa$  so Bji; velikost skupine  $x$  je  $n$ ; vsi člani  $xa$  Ajajo; in ni res, da obstaja skupina posameznikov  $y$ , da velja naslednje: vsi  $yi$  so Cji, velikost skupine  $y$  je  $n$  in vsi  $yi$  Ajajo.

<sup>98</sup> Intuitivno se zdi, da bi lahko zamenjavo podformule napravili še splošnejšo s tem, da bi dovolili zamenjavo podformule s poljubnim številom prostih spremenljivk. S tem bi upravičili sklepanje v spodnjem zgledu. Žal izrek o monotonosti, ki je zapisan in dokazan v Živanović (2002: 66), tega ne dopušča. Verjamem sicer, da ga je mogoče ustrezno posplošiti, vendar to presega okvir pričujočega dela; glej Ludlow in Živanović (b.d.).

(i) Janko pretepa Metko.  
 $\Rightarrow$  Janko grdo ravna z Metko.

- (212) Po neko tangerko je prišlo več perspektivnih začetnikov kot plesalcev.
- $\Rightarrow$  Po neko tangerko je prišlo več začetnikov kot plesalcev.
  - $\Rightarrow$  Po neko tangerko je prišlo več perspektivnih ljubljanskih začetnikov kot plesalcev.
- (213) Po neko tangerko je prišlo več začetnikov kot slabih plesalcev.
- $\Rightarrow$  Po neko tangerko je prišlo več začetnikov kot plesalcev.
  - $\Rightarrow$  Po neko tangerko je prišlo več začetnikov kot slabih italijanskih plesalcev.
- (214) Na milongo je pred polnočjo prišlo več začetnikov kot plesalcev.
- $\Rightarrow$  Na milongo je prišlo več začetnikov kot plesalcev.
  - $\Rightarrow$  Na milongo je pred polnočjo z veseljem prišlo več začetnikov kot plesalcev.

Če povzamemo, izrek o monotonosti nam omogoča upravičiti (i) sklepanje z zamenjavo pojmov s podpomenkami oz. nadpomenkami, (ii) izpustno in vrivno sklepanje ter (iii) sklepanje z zamenjavo podformule.

Pomemben vidik izdelane teorije o usmerjenem sklepanju je tudi precejšnja neodvisnost od konkretne skladenjske analize. Ob upoštevanju hipoteze o trivialnosti pomenske komponente teorija resda trdi, da je usmerjeno sklepanje upravičeno le z logično obliko stavka, vendar od logične oblike zahteva le, da zapisuje ustrezne resničnostne pogoje stavka, ne predpisuje pa natančno, na katerega od logično ekvivalentnih načinov mora biti logična oblika zgrajena. Tako je s stališča usmerjenega sklepanja vseeno, s katero od formul v (199) na strani 94 zapišemo pomen stavka z določilnikom *noben*. V prid eni ali drugi analizi moramo najti druge argumente.

Edina omejitev (poleg veljavnih resničnostnih pogojev), ki jo teorija postavlja skladneslovcu, je naslednja. Če je nek argument v (navzgor ali navzdol) monotonem okolju, konstrukcije ne smemo analizirati tako, da bo nek nastop ustreznega predikata ležal v dosegu lihega, nek drug nastop pa v dosegu sodega števila negacij. Tako recimo resničnostnih pogojev za stavek (215) ne smemo zapisati kot (215a), čeprav je ta formula je logično ekvivalentna formuli (215b), saj za to formulo z izrekom o monotonosti ne moremo neposredno upravičiti veljavnosti sklepanja navzgor za predikat študent. Algoritem, ki bi preverjal, ali je dana formula logično ekvivalentna neki formuli, ki ustreza pogojem izreka o monotonosti, bi bil prezapleten, da bi bil del jezikovne zmožnosti. Teorijo, ki bi ga vključila v svoj analitični aparat, bi lahko kritizirali enako, kot smo kritizirali teorijo posplošenih kvantifikatorjev v razdelku 3.1.3. Zgoraj opisana omejitev je v teoriji seveda dobrodošla, saj predstavlja stično točko med skladnjo in teorijo usmerjenega sklepanja in s tem poveča restriktivnost celotne teorije.

- (215) Nek študent trpi.
- $\exists x: \text{študent}(x) \wedge \#(1, x) \wedge \text{trpi}(x) \wedge (\text{študent}(x) \vee \neg \text{študent}(x))$
  - $\exists x: \text{študent}(x) \wedge \#(1, x) \wedge \text{trpi}(x)$

### 3.1.4 NEGATIVNO POLARNI IZRAZI

V pričujočem razdelku bomo pokazali, kako se lahko s teorijo L\* lotimo negativno polar-  
nih izrazov. Pokazali bomo, da zmore teorija L\* simulirati glavne rezultate standardne  
teorije o negativno polar-  
nih izrazih in obenem biti psihološko prepričljivejša.

Naravni jeziki poznajo zanimiv tip izrazov, imenovan *negativno polarni izrazi* (NPI).  
Le-ta vključuje izraze, kot so angleški *anyone, anything, ever, budge an inch*; za njihove  
pomene glej (216)–(225). Odlikuje jih značilnost, da se lahko v stavku pojavijo le skupaj  
z ustreznimi legitimatorskimi elementi, ki so običajno negativno obarvani, od koder tudi  
njihovo ime.

Tipično se negativno polarni izrazi lahko pojavijo v nikalnem, ne pa v trdilnem stavku.  
Nadalje dovoljujejo uporabo NPIjev nekateri glagoli (*deny, doubt*), predlogi (*without*),  
prislovi (*rarely, only*) in vezniki (*before*). Za nas je še posebej pomembno, da tudi do-  
ločilniki (*no, every*) lahko delujejo kot legitimatorji. Različni določilniki imajo glede le-  
gitimiranja NPIjev različne lastnosti, pa tudi vpliv enega samega določilnika na različne  
argumentne položaje ni nujno enak. Tako *no* dovoljuje rabo NPIjev v obeh argumentih,  
*every* pa le v omejevalcu. Glej (216)–(225).<sup>99</sup> (NPIji so natisnjeni ležeče, legitimatorji  
so podčrtani.)

- (216) a. \* John saw *anything*.  
‘Janez je nekaj videl.’  
b. John didn’t see *anything*.  
‘Janez ni videl ničesar.’
- (217) a. \* John claims that *anyone* was misbehaving.  
‘Janez trdi, da se nekdo ni lepo obnašal.’  
b. John denies that *anyone* was misbehaving.  
‘Janez zanika, da se kdo ni lepo obnašal.’
- (218) a. \* John believes that he *ever* visited Paris.  
‘Janez meni, da je nekoč obiskal Pariz.’  
b. John doubts that he *ever* visited Paris.  
‘Janez dvomi, da je kdajkoli obiskal Pariz.’
- (219) a. \* With *anyone* signed up, we have no chance for a prize.  
‘Če se nekdo prijavi, nimamo nobenih možnosti, da dobimo nagrado.’  
b. Without *anyone* signed up, we have no chance for a prize.  
‘Brez da se kdo prijavi, nimamo nobenih možnosti, da dobimo nagrado.’
- (220) a. \* John visited Paris after *anyone* else did.  
‘Janez je obiskal Pariz po tem, ko ga je nekdo drug.’

<sup>99</sup> Zgledi (216)–(224) so vzeti iz Ludlow (1995: 54–57) in Larson in Segal (1995: 282). (225) si sposojamo  
iz von Stechow (1999: 101). V slovenskih prevodih sprejemljivih angleških zgledov skušamo uporabljati  
besede, za katere domnevamo, da so v slovenščini NPIji.

- b. John visited Paris before anyone else did.  
 ‘Janez je obiskal Pariz, preden je to storil kdorkoli drug.’
- (221) a. \* John often will *budge an inch* on such matters.  
 ‘Janez pogosto nekaj postori za takšne zadeve.’  
 b. John rarely will *budge an inch* on such matters.  
 ‘Janez le redko kaj postori za takšne zadeve.’
- (222) a. No person who has *ever* visited Boston has returned to it.  
 ‘Nihče, ki je kdajkoli obiskal Boston, se ni vrnil tja.’  
 b. No person who has visited Boston has *ever* returned to it.  
 ‘Nihče, ki je obiskal Boston, se ni nekega dne vrnil tja.’
- (223) a. \* Some person who has *ever* visited Boston has returned to it.  
 ‘Nekdo, ki je nekoč obiskal Boston, se je vrnil tja.’  
 b. \* Some person who has visited Boston has *ever* returned to it.  
 ‘Nekdo, ki je obiskal Boston, se je nekega dne vrnil tja.’
- (224) a. Every person who has *ever* visited Boston has returned to it.  
 ‘Še vsakdo, ki je kdaj obiskal Boston, se je vrnil tja.’  
 b. \* Every person who has visited Boston has *ever* returned to it.  
 ‘Vsakdo, ki je obiskal Boston, se je nekega dne vrnil tja.’
- (225) Only JOHN *ever* ate any kale for breakfast.  
 ‘Samo Janez je kdaj za zajtrk jedel ohrovt.’

Kljub mnogim raziskavam negativno polarnih izrazov bistvo pojava slabo razumemo. Ne vemo, *zakaj* določena okolja dovoljujejo rabo NPIjev in *zakaj* negativno polarni izrazi sploh obstajajo (vendar glej Chierchia (2004)). Še najbolj uspešni smo na področju formalne karakterizacije okolij, ki dovoljujejo rabo NPIjev. Osnovni rezultat na tem področju je Ladusawova hipoteza, da je raba NPIjev legitimna natanko v navzdol monotonihih okoljih (Ladusaw 1979: 132).

Preverimo Ladusawovo hipotezo na zgornjih zgledih. Iz razdelka 3.1.3 vemo, da je določilnik *no* v obeh argumentnih položajih navzdol monoton. Določilnik *some* je v obeh argumentnih položajih navzgor monoton, *every* je v prvem navzdol, v drugem navzgor monoton. Zgledi (222)–(224) torej potrjujejo Ladusawovo hipotezo.<sup>100</sup>

Problematični za to hipotezo so (225) in (217)–(221), saj dovoljujejo rabo NPIjev v okolju, ki ni navzdol monotono. Podrobneje si oglejmo primer z *only* ‘samo’. Pri tem bomo sledili von Fintel (1999: 5–10), ki tudi predlaga rešitev problema.

Sklepanje navzdol v dosegu besede *only* ni mogoče. Lahko si namreč zamislimo položaj, v katerem bo premisa resnična, sklep pa ne. Recimo, da je Janez za zajtrk jedel

<sup>100</sup> Trivialno, tudi zgled (216) potrjuje Ladusawovo hipotezo. Komplementacija je navzdol monotona funkcija. To lahko uvidimo tudi iz veljavnosti sklepa *Janez ni videl kolesa* ⇒ *Janez ni videl rdečega kolesa*.

špinačo in da nihče drug ni zajtrkoval zelenjave. Če nam nekdo pove, da je samo Janez zajtrkoval zelenjavo (in nam ne da nobene druge informacije), seveda ne bomo zaključili, da je Janez jedel zelje.

- (226) a. Only John ate vegetables for breakfast.  
 ‘Samo Janez je za zajtrk jedel zelenjavo.’  
 b.  $\Rightarrow$  Only John ate kale for breakfast.  
 ‘Samo Janez je za zajtrk jedel ohrovt.’

Von Fintel (1999) trdi, da Ladusawov pristop zmore premostiti tovrstne težave, če privzamemo malenkost spremenjeno različico pojma navzdol monoton, ki jo imenuje *strawsonsko navzdol monoton*. Neformalno, ko preverjamo, ali je okolje strawsonsko navzdol monotono, nas zanima, ali zamenjava s podpomenko ohrani resničnost pod pogojem, da je zadoščeno vsem dogovornim implikaturam in predpostavkam premise in sklepa. Strawsonska hipoteza torej trdi, da je raba NPIjev legitimna natanko v strawsonsko navzdol monotoni okoljih.

Pokažimo, zakaj je povedek v (225) v strawsonsko navzdol monotonem okolju. Iz resničnosti (226a) mora slediti resničnost (226b) pod pogojem, da so izpolnjene vse predpostavke (in dogovorne implikature) obeh stavkov. Bistveno, ena od predpostavk (226b) je, da je John za zajtrk jedel zelje. Preveriti moramo torej, ali iz premis, (i) da je samo John za zajtrk jedel zelenjavo, in (ii) da je John za zajtrk jedel ohrovt, lahko sklepamo, da je samo John za zajtrk jedel zelje. Tak sklep je veljaven, torej je doseg prislova *only* strawsonsko navzdol monotonu okolje. Strawsonska hipoteza torej pravilno napoveduje, da je v dosegu prislova *only* raba NPIjev legitimna.

Pristopi, ki temeljijo na strawsonski monotonosti navzdol, sicer postajajo opisno vse ustrežnejši, vendar jih ni mogoče integrirati v modularni ustroj jezikovne zmožnosti (glej razdelek 2.3). Osnovni kriterij, ki določa, ali okolje dovoljuje NPIje, je namreč semantične in pragmatične, in ne skladijske narave, čeprav je neslovničnost, ki izhaja iz napačne rabe NPIjev, primerljiva s primeri neslovničnosti iz skladijskih razlogov.<sup>101</sup>

Rešitev modularnostne težave ponuja jezik L\*, v katerem je monotonostne lastnosti mogoče določiti na podlagi skladijske zgradbe formule. Po izreku o monotonosti je argument v navzdol monotonem okolju natanko tedaj, če so vsi njegovi nastopi negativni, tj. v dosegu lihega števila negacij. Prvotno Ladusawovo hipotezo je torej mogoče prevesti v L\* in jo s tem napraviti skladijsko.

Vendar teorija L\* presega Ladusawovo hipotezo. Ludlow (1995: 56) postavi hipotezo, da je raba NPIjev v nekem okolju legitimna natanko tedaj, kadar je v tem okolju negativen vsaj *en nastop* predikata (podformule). Ta formulacija razloži, zakaj je raba NPIjev legitimna v položaju prvega argumenta določnega (227a) in presežniškega (227b) določilnika ter v povedku stavka s primerniškim določilnikom (227c), čeprav ta okolja niso navzdol monotona, (228)–(230).<sup>102</sup> V L\* zapisu resničnosti pogojev teh stavkov se en nastop

<sup>101</sup> V literaturi se to odraža tako, da je stavek z napačno rabljenim NPIjem označen z zvezdico (\*) ali vprašajem (?), ki po dogovoru pomenita neslovničnost, in ne z grabljicami (#), ki so znamenje neustrezne rabe v določenem položaju.

<sup>102</sup> Zgled (227a) navajamo po Rothschild (2007: 24) in zгледа (227b)–(227c) po Ludlow (1995: 56).

ustreznega predikata pojavi v dosegu (ene) negacije, drugi pa ne. (Glej (200b) za resničnostne pogoje stavka z *the*, (202b) za stavek z *most* in (211) za stavek s primerniškim določilnikom.)

- (227) a. The one man with *any* money left after the trip is here.<sup>103</sup>  
 'Človek, ki mu je po izletu ostalo nekaj denarja, je tu.'  
 b. Most people who know *anything* about politics hate it.  
 'Večina ljudi, ki ve kaj o politiki, jo sovraži.'  
 c. More cats than dogs have *ever* eaten a mouse.  
 'Kakšno miš je že kdaj pojedlo več mačk kot psov.'
- (228) a. The boy kicked the ball.  
 'Fant je brcnil žogo.'  
 b.  $\Rightarrow$  The red-haired boy kicked the ball.  
 'Rdečelasi fant je brcnil žogo.'
- (229) a. Most people hate politics.  
 'Večina ljudi sovraži politiko.'  
 b.  $\Rightarrow$  Most politicians hate politics.  
 'Večina politikov sovraži politiko.'
- (230) a. More boys than girls want to build a house.  
 'Hišo želi zgraditi več fantov kot deklet.'  
 b.  $\Rightarrow$  More boys than girls want to build a Barbie-house.  
 'Hišo za barbike želi zgraditi več fantov kot deklet.'

Ludlowova karakterizacija okolij, ki dovoljujejo NPIje, pravilno napove tudi, da je raba negativno polarnih izrazov možna v stavkih z *only*. Napoved sledi, če stavke analiziramo po zgledu Herburger (2000: 93–97, 105–108). Bistvo te analize je, da je *only* univerzalni kvantifikator prek dogodkov, ki ima tudi eksistencialno moč. Pripisane resničnostne pogoje v jezik  $L^*$  (poenostavljeno) prevedemo s formulo (231b).

- (231) a. Only John ate vegetables.  
 'Samo Janez je jedel zelenjavo.'  
 b.  $\exists e [C(e) \wedge \text{Past}(e) \wedge \text{eat-vegetables}(e)]$   
 $\forall f [C(f) \wedge \text{Past}(f) \wedge \text{eat-vegetables}(f)]$   
 $\text{Past}(f) \wedge \text{eat-vegetables}(f) \wedge \text{Agent}(f, \textit{john})$

<sup>103</sup> Podatki o legitimnosti NPIjev v dopolnilu določnega določilnika *the* so zapleteni in jih v pričujočem delu ne bomo obravnavali. Tako določni določilnik *the* z glavnim števnikom *one* 'ena', (227a), legitimizira NPI v dopolnilu, *the* brez glavnega števnik, (i), pa ne. Nadalje NPIje načeloma legitimizirajo določni določilniki z množinskim dopolnilom, (ii). (prim. Rothschild 2007: 24, 2006: 10)

(i) \* The man with *any* money left after the trip is here.

(ii) The pianists with any sense of self-respect played rugby.

V (231b) ima predikat eat-vegetables več kot en nastop. Bistveno je, da je eden od teh nastopov negativen. Konkretno, nastop, vsebovan v omejevalcu dogodkovnega kvantifikatorja  $\forall f$ , je v dosegu ene negacije – spomnimo se, da je v prevedbi omejene univerzalne kvantifikacije na neomejeno omejevalec v dosegu negacije. Po Ludlowovi karakterizaciji okolij NPI torej pravilno pričakujemo, da bo v glagolski zvezi v (231a) raba NPIjev legitimna.

Ludlowova hipoteza odpira tudi vrata k analizi primerov (217)–(221). Natančneje si oglejmo glagol *dvomiti*. Po SSKJ (Bajec, et al., 1994) *dvomiti* pomeni ‘domnevati, predvidevati, da kaj ni takšno, kot se kaže’. Če s *p* označimo prepozicijo vložene stavka (‘Marie se bo naučila plesati tango’), potem (233) pomeni, da se zdi, da *p*, in da Jon meni, da  $\neg p$ . V formuli (232), ki zapisuje pomen glagola *dvomiti*, simbol *p* nastopi dvakrat: en nastop je pozitiven, en nastop negativen. Teorija L\* torej pravilno napove, da bo v predmetnem odvisniku v (233) raba NPIjev legitimna, čeprav okolje ni monotono (ne navzgor ne navzdol).<sup>104</sup>

(232)  $dvomiti(d, p) := zdeti(p) \wedge \neg meniti(d, p)$

(233) Jon dvomi, da se bo Marie *kdaj* naučila plesati tango.

Problematični vidik zgornje analize je, da ni nujno, da je formula (232) del logične oblike stavka (235). Možno je, da zapisuje *leksikalni* pomen glagola *dvomiti*, ne njegove skladske dekompozicije. V tem primeru bi bila aplikacija teorije L\* nelegitimna, saj se teorija L\* ukvarja le z LF.<sup>105</sup> Spodnji zgledi kažejo, da razlika med glagoloma *meniti* in *dvomiti* (oziroma *biti prepričan* in *dvomiti*) ni le leksikalna, temveč tudi skladska in tako upravičujejo omenjeno aplikacijo teorije L\*.

(234) Jon ne meni, da je pogovorna slovenščina nepomembna.

a.  $\neq$  Jon dvomi, da je pogovorna slovenščina nepomembna.

b.  $=$  Ni res, da Jon meni, da je pogovorna slovenščina nepomembna.

c. ... Prav nasprotno, meni, da je znanje pogovornega jezika pomembnejše od znanja knjižnega.

(235) Jon ne dvomi, da se bo naučil slovensko.

a.  $=$  Jon je prepričan, da se bo naučil slovensko.

b.  $=$  Ni res, da Jon dvomi, da se bo naučil slovensko.

c. ... On dvomi, da se bom jaz naučil norveško.

<sup>104</sup> Brez razprave predpostavljamo, da je *kdaj* NPI. Glej tudi zanesljivejši angleški zgled NPIja v dopolnilu *doubt* ‘dvomiti’ v (218).

<sup>105</sup> Pravzaprav je Ludlowovo karakterizacijo okolij, ki dovoljujejo rabo NPIjev, mogoče privzeti tudi, ne da bi sprejeli celotno teorijo L\*. Tudi reprezentacije leksikalnega pomena so zapisane v nekem formalnem jeziku (pri avtorjih, ki leksikalni pomen dejansko formalizirajo). Hipotezo, da je raba NPIjev legitimna v okolju, ki ima kakšen negativen nastop, je mogoče razumeti tudi kot hipotezo na ravni tega formalnega jezika. Podobno je mogoče zagovarjati mnenje, da obstaja posebna pomenska ravnina, in vseeno uporabljati Ludlowovo hipotezo. Hipoteza se tedaj glasi, da mora okolje imeti nek negativen nastop v formalnem jeziku te pomenske ravnine.



Zanikanje stavka, ki vsebuje *meniti*, ni presenetljivo. (234) je sopomenski s stavkom (234b) in ne s stavkom (234a). Nasprotno ima zanikanje stavka z glagolom *dvomiti* nepričakovan pomen. (235) ni nujno sopomenski z (235b), temveč ima še en pomen, ki ga lahko parafraziramo s stavkom (235a). (Pomen (235b) izvabimo, če nadaljujemo s stavkom (235c).)

Zdi se smiselno predpostaviti, da je vzrok tega pojava povezan z operatorjem negacije iz formule (232), ki zapisuje (leksikalni) pomen glagola *dvomiti*. (V podrobno analizo tega pojava se ne bomo spuščali.) Ta operator je torej skladenjsko aktiven in kot tak lahko vpliva na rabo NPIjev.

## 3.2 OSNOVNI VIDIKI KORESPONDENCE MED LF IN $L^*$

V tem razdelku pričnemo izdelovati izomorfizem med LF in  $L^*$ . Eksplicirali ga bomo v načelih, ki jih bomo imenovali *korespondenčna načela*.

Teorija razmerja med LF in  $L^*$  je teorija pomenske komponente jezikovne zmožnosti. V razdelku 2.4 smo zaključili, da mora biti, ker je jezikovna zmožnost modularna, pomenska komponenta jezikovne zmožnosti trivialna. Optimistično torej pričakujemo, da bodo podana korespondenčna načela zelo preprosta (povedala nam bodo npr., kaj je skladenjska ustreznica logičnega veznika  $\wedge$ , predmetne spremenljivke ali kvantifikatorja) in da so del teorije le zato, ker se besednjaka skladenjske (LF) in pomenoslovne ( $L^*$ ) teorije razlikujeta. Videli bomo, da bodo ta pričakovanja le delno uresničena.

### 3.2.1 OHRANITEV HIERARHIČNE ZGRADBE

Eno osnovnih spoznanj tvorbene slovnice je, da jezikovni izrazi niso le linearni nizi besed, temveč so zgrajeni hierarhično (Pinker 1994: 97–98). Isto velja za izraze logičnih jezikov, čeprav jih običajno zapisujemo v obliki formul, tj. linearizirano. (Drevesna predstavitev formule (236a) je (236b).)

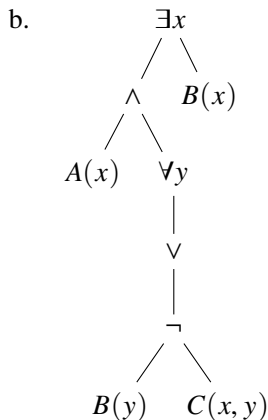
Pomenska komponenta je računski sistem, ki pretvarja izraze LF v izraze  $L^*$ . Najosnovnejša zahteva, ki ji mora zadoščati, če naj bo trivialna, je, da sta obliki drevesnih predstavitev obeh izrazov enaki.

**Korespondenčno načelo 1.** *Pomenska komponenta jezikovnega računskega sistema ohranja hierarhično zgradbo.*

To med drugim pomeni, da morajo biti vsi izrazi v jeziku  $L^*$ , ki jih smemo uporabljati za zapis resničnostnih pogojev, binarno razvejani. V minimalistični teoriji jezika se vsako nekončno vozlišče skladenjskega drevesa binarno razveja, glej 2.1.3 in 3.3.2.<sup>106</sup> Zaradi ohranitve hierarhične zgradbe velja, da so vsa nekončna vozlišča v skladenjskem drevesu formule jezika  $L^*$  prav tako binarno razvejana.

<sup>106</sup> V razdelku 3.3 pokažemo, da sicer obstaja izjema k posplošitvi, da se vsako nekončno vozlišče binarno razveja, vendar ta izjema ne vpliva ne razpravo v tem razdelku.

(236) a.  $\exists x: A(x) \wedge (\forall y: \neg B(y) \vee C(x, y)) \wedge B(x)$



Konkretno, izraz iz (236) ne more biti pomenska reprezentacija nekega jezikovnega izraza, ker imajo vozlišča  $\exists x$ ,  $\wedge$ ,  $\forall y$  in  $\neg$  napačno število argumentov. Od razvejanih vozlišč je ustrezno sestavljeno le vozlišče  $\vee$ , ker ima natanko dva skladenjska argumenta:  $\neg B(y)$  in  $C(x, y)$ .

Zahteva po binarnem razvejanju ne predstavlja težave pri logičnih veznikih  $\wedge$  in  $\vee$ . Omejitev teh veznikov na dva skladenjska argumenta ne zmanjša izrazne moči jezika, saj je njuna večmestna različica definirana na podlagi dvomestnih veznikov. (Definicija je običajna, zato formalne definicije nismo podali. Dobra definiranost sledi iz asociativnosti dvomestne operacije.) Tako lahko v primeru (236)  $A(x) \wedge (\forall y: \dots) \wedge B(x)$  nadomestimo z binarno razvejanim  $A(x) \wedge ((\forall y: \dots) \wedge B(x))$ , ne da bi izrazu spremenili pomen.

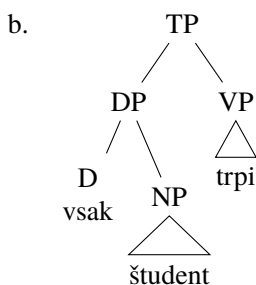
Problematični so negacija ter kvantifikatorji (tako eksistencialni kot univerzalni). Vse te elemente jezika  $L^*$  smo uvedli kot unarne operatorje: če je  $\phi$  formula, so formule tudi  $\neg\phi$ ,  $\exists x: \phi$  in  $\forall x: \phi$  ( $x$  je predmetna spremenljivka). Na prvi pogled ni jasno, kako jih spremeniti v binarne operatorje, vendar bomo videli, da zmoremo v primeru kvantifikatorjev to težavo spremeniti celo v prednost. (S pripisom argumentov kvantifikatorjem se bomo ukvarjali v razdelku 3.2.2, s pripisom argumentov operatorju negacije pa v razdelku 3.4.2.)

Ker potrebujemo za ilustracijo ohranitve hierarhične zgradbe rezultat razdelka 3.2.2, je v pričujočem razdelku ne moremo podati. To bomo storili v razdelku 3.2.3. V nadaljevanju razdelka bomo pokazali, da se v teoriji posplošenih kvantifikatorjev hierarhična zgradba iz LF ne ohrani.

Površinsko, naravni človeški jeziki vsebujejo *kvantifikatorske besede*, kot so določilniki *en, vsak, pet, več, največ* ter prislovi *vedno, pogosto, povsod, nekje*. Tako (237b) vsebuje določilnik *vsak*, ki se nahaja v terminalnem vozlišču D skladenjskega drevesa. Teorija posplošenih kvantifikatorjev predpostavlja, da terminalno vozlišče D vsebuje kvantifikacijski element tudi v LF. Nekoliko natančneje (vendar brez ozira na strogo sestavnishkost), terminalno vozlišče D vsebuje logično pomensko oznako, ki denotira preslikavo  $\ll\text{vsak}\ll$ . Le-ta odpira dva argumentna položaja, *notranjega* in *zunanjega*. Notranji argu-

ment je definiran kot s-poveljevalna domena določilnika D, zunanji pa kot s-poveljevalna domena določilniške zveze DP. Tako je v (237b) notranji argument določilnika NP, njegov zunanji argument pa VP. (Površinska) skladijska zgradba in vsebina logične pomen-ske oznake, formulirana v lambda računu nad jezikom posplošenih kvantifikatorjev, sta v sovzočju. Vsebina logične pomen-ske oznake je preslikava, kateri skladijska zgradba priskrbi argumente.

(237) a. Vsak študent trpi.



(238)  $\| \text{vsak} \| (N, V)$  čče  $V \supset N$ .

To ne pomeni, da v teoriji posplošenih kvantifikatorjev pomen-ska komponenta račun-skega sistema ohranja hierarhično zgradbo, temveč le, da so logične pomen-ske oznake združljive s (površinsko) skladijsko zgradbo jezikovnega izraza. (V razdelku 2.3 smo pojasnili, da tehnična implementacija te združljivosti krši modularnost. Kako skladijska ve, kakšen izraz mora tvoriti, da bo združljiv z logično pomen-sko oznako, katere sama ne vidi? Pogledano z druge strani, kako računski sistem formalne semantike ve, kakšne logične pomen-ske oznake sme tvoriti, da bodo združljive s skladijskimi razčlembami je-zikovnih izrazov?) Denotacije stavkov, izračunane v teoriji posplošenih kvantifikatorjev, seveda podajajo ustrezne resničnostne pogoje zanje, vendar se *skladijska* zgradba izra-zov GQ precej razlikuje od logične oblike stavkov. V teoriji posplošenih kvantifikatorjev podobnost skladijskih zgradb ne usmerja raziskave, zagovornikom teorije je načeloma vseeno, v kakšni obliki so resničnostni pogoji zapisani, dokler so ustrezni. Nekateri av-torji omejujejo kvečjemu obliko zapisa denotacij osnovnih določilnikov, ker tako določijo razred možnih osnovnih določilnikov.<sup>107</sup> Običajno se predpostavlja, da zapisujejo kardi-nalnostne pogoje (Larson in Segal 1995: 276).

Ilustrirajmo razliko med skladijsko zgradbo jezikovnega izraza in njegove denota-cije na zgledu stavka (237a), katerega logična oblika je podana v (237b). Njegova deno-

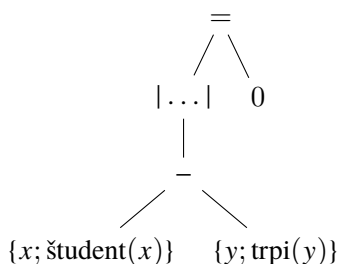
<sup>107</sup> V Keenan in Stavi (1986: 261–264), klasičnem delu teorije posplošenih kvantifikatorjev, je definiran poseben razred *osnovnih določilnikov*. To so določilniki, iz katerih je mogoče z operacijami negiranja, (neskončne) konjunkcije in (neskončne) disjunkcije dobiti določilnik, pomen-sko ekvivalenten poljub-nemu določilniku v jeziku. Osnovni določilniki v tem smislu so univerzalni določilnik *every* 'vsak', osnovni kardinalni določilniki oblike *at least k* 'vsak *k*' (za  $k \leq 5$ ) in osnovni svojilni določilniki oblike *John's k or more* 'Janezovih *k* ali več' (za  $k \leq 5$ ).

Omeniti velja, da se pojem osnovnosti nanaša na pomen določilnikov, ne na njihovo (obliko)skladijsko zgradbo. Keenan in Stavi (1986) se ukvarjata le s semantiko določilnikov, kar je glede na stopnjo razvoja skladijske teorije v tistem času povsem razumljivo.

tacija v teoriji posplošenih kvantifikatorjev, zapisana kot kardinalnostni pogoj, je podana v (239). (239a) jo zapisuje v obliki formule jezika GQ, (239b) pa v obliki skladenjskega drevesa (skladenjskega drevesa formule, ne jezikovnega izraza). (Za lažjo primerjavo z atomarnimi formulami v logiki se pretvarjamo, da množici študentov in trpečih nimata notranje skladenjske zgradbe).

$$(239) \quad a. \quad |\{x; \text{študent}(x)\} - \{y; \text{trpi}(y)\}| = 0$$

b.



Groba podobnost skladenjskih drevesnikov (237b) in (239b) je zgolj naključna. Drevesnika nista izomorfna, ker (239b) vsebuje nekončno vozlišče  $|\dots|$  z eno samo vejo in ker je razporeditev materiala po drevesniku popolnoma drugačna: pojmovni pomenski oznaki študent in trpi, ki sta v LF izrazu v različnih vejah korenkega sestavnika, sta v (239b) sestri v najgloblje vložnem razvejanem vozlišču, nezdružljivi pa sta tudi vsebini drevesnikov: v LF nimamo oznak za števila (0), predikat kardinalnosti ali operacijo razlike množic.

V sodobnih pomenoslovnih teorijah igra pomembno vlogo zahteva po (*strogi*) sestavnikiškosti, zato je pomembno, da pojasnimo, kakšna je njena vloga v teoriji L\*, ali bolje, zakaj v teoriji L\* ne igra vloge.

Pomenoslovna teorija zadošča zahtevi po sestavnikiškosti, kadar vsakemu skladenjskemu izrazu pripiše nek pomen (t.i. denotacijo) in denotacijo sestavljenega izraza izračuna iz denotacij njegovih sestavnih delov (ter splošnih pravil sestavljanja).<sup>108</sup>

Izračunavanje denotacij je naloga pomenske komponente jezikovnega računskega sistema (glej razdelek 2.2); denotacije so izrazi pomenske ravnine, ki jih pomenska komponenta izračuna iz izrazov LF. Zahteva po sestavnikiškosti je torej zahteva, ki ji mora zadoščati pomenska komponenta jezikovnega računskega sistema. V teoriji L\* ne priznavamo obstoja pomenske komponente, torej se ni mogoče vprašati, ali le-ta zadošča zahtevi po sestavnikiškosti. Drugače povedano, teorija L\* predpostavlja, da je pomenska komponenta trivialna in da so torej izrazi LF in pomenske ravnine izomorfni, ter zato že po naravi zadošča zahtevi po sestavnikiškosti.<sup>109</sup>

<sup>108</sup> Stroga sestavnikiškost je zahteva, da je denotacija sestavljenega izraza izračunana iz njegovih neposrednih sestavnih delov.

<sup>109</sup> Po drugi strani je relevantno vprašanje, ali zadošča zahtevi po sestavnikiškosti formalna definicija jezika L\*. Definicije logičnih jezikov so namreč dvodelne: definirati je potrebno skladnjo in interpretacijo. Jezik L\* zahtevi po sestavnikiškosti zadošča: za matematične podrobnosti glej Ludlow in Živanović b.d.; Živanović 2002.

### 3.2.2 KONZERVATIVNOST IN OMEJENA KVANTIFIKACIJA

Na strani 74 v razdelku 2.2 smo definirali hipotetični določilnik *nef*, čigar pomena nima noben določilnik v kakem naravnem človeškem jeziku. Ustreza mu formula (240b) (formula običajne predikatne logike prvega reda).

- (240) a. Nef pes laja.  
b.  $\exists x: \text{pes}(x) \vee \text{laja}(x)$   
Obstaja  $x$ , ki je pes ali laja.

Povedali smo, da teorija posplošenih kvantifikatorjev trdi, da določilnik *nef* ne more biti določilnik v naravnem človeškem jeziku, ker ni *konzervativen*.

- (241) Določilnik  $D$  je *konzervativen*, kadar za vsaki množici  $A, B$  velja  $D(A, B) \Leftrightarrow D(A, B \cap A)$ . (van Benthem 1983: 451; Keenan in Stavi 1986: 275)

Ideja zahteve po konzervativnosti je, da je za ugotovitev, ali je stavek v nekem položaju resničen, dovolj pregledati množico posameznikov, ki jo določa dopolnilo določilnika. Intuitivno lahko potrdimo, da so dejanski določilniki res konzervativni tako, da uvidimo, da so naslednji pari stavkov pomenske posledice en drugega. Ti stavki prikazujejo, da je res dovolj, da pri ugotavljanju resničnostnih pogojev upoštevamo le študente oziroma mačke.

- (242) a. Nek študent trpi.  
b. Nek študent je študent, ki trpi.
- (243) a. Vsak študent trpi.  
b. Vsak študent je študent, ki trpi.
- (244) a. Most cats are sleeping.  
'Večina mačkov spi.'  
b. Most cats are cats that are sleeping.  
'Večina mačkov je mačkov, ki spi.'

Hipotetični določilnik *nef* ni konzervativen, saj stavka v (245) nista pomenski posledici en drugega. V skladu z definicijo (240b) stavek (245a) pomeni 'je nekaj, kar je pes ali laja (ali oboje)'. Ta stavek je resničen v položaju, kjer sicer ni psov, vendar obstaja nek posameznik, ki laja. Nasprotno (245b) v tem položaju ni resničen: obstajati mora posameznik  $x$ , ki je ali pes ali pes, ki laja, torej v vsakem primeru pes.

- (245) a. i. Nef pes laja.  
ii.  $\exists x: \text{pes}(x) \vee \text{laja}(x)$   
Obstaja  $x$ , ki je pes ali laja.  
b. i. Nef pes je pes, ki laja.  
ii.  $\exists x: \text{pes}(x) \vee (\text{pes}(x) \wedge \text{laja}(x))$   
Obstaja  $x$ , ki je pes ali pes, ki laja.

Vsi določilniki so konzervativni,<sup>110</sup> oziroma zadoščajo še ostrejši zahtevi: *strogi konzervativnosti*. Stroga konzervativnost, (247), je ekvivalentna konjunkciji naslednjih zahtev: zgoraj definirane konzervativnosti in zahteve po *stabilni razširljivosti* (van Benthem 1983: 453), (246).

(246) Stabilna razširljivost:  $A, B \subset E \subset E' \Rightarrow (D_E(A, B) \Leftrightarrow D_{E'}(A, B))$

(247) Stroga konzervativnost:  $D_E(A, B) \Leftrightarrow D_A(A, B \cap A)$

V (241) smo bili ohlapni, ker nismo eksplicitno določili *domene modela*, tj. množice posameznikov.<sup>111</sup> V (246)–(247) je domena označena kot indeks simbolu  $D$ , tj. domene so  $E, E'$  in  $A$ .

Načeloma je mogoče definirati npr. določilnik, ki ima v nekaterih modelih pomen, enak pomenu določilnika *nek*, v ostalih pa pomen, enak pomenu določilnika *vsak*. Stabilna razširljivost je omejitvev, ki prepoveduje takšno vedenje in nam dovoljuje opustitev eksplicitne omembe modela.

Zgled  $L^*$  formule, ki ustreza konzervativnosti, ne pa tudi stabilni razširljivosti, je podan s še enim hipotetičnim določilnikom, *neh* v (248).

(248) a. Neh pes laja.

b.  $\exists x: \neg \text{pes}(x) \vee \text{laja}(x)$

Obstaja  $x$ , ki ni pes ali laja.

(248b) je konzervativna, saj je ekvivalentna  $\exists x: \neg \text{pes}(x) \vee (\text{pes}(x) \wedge \text{laja}(x))$  (kot v (242)–(244)), vendar ni stabilno razširljiva. Predstavljajmo si model, v katerem je (248b) neresnična. V tem modelu mora biti vsak posameznik pes, vendar nihče ne sme lajati. Stabilna razširitev zahteva, da se resničnost stavka ohrani, če dodamo modelu nekega posameznika, ki ni pes in ki ne laja. Vendar postane, če model razširimo s takim posameznikom, formula (248b) resnična.

Ali je mogoče skladenjsko karakterizirati strogo konzervativnost – lastnost, ki definira, kaj je lahko določilnik? Izkaže se, da to ni le mogoče, temveč da je taka karakterizacija celo zelo preprosta. Semantični pojem stroge konzervativnosti namreč ustreza skladenjskemu pojmu *omejene kvantifikacije*.

Doslej smo za zapis formul v jeziku  $L^*$  uporabljali neomejeno kvantifikacijo. Pri neomejeni eksistencialni (univerzalni) kvantifikaciji  $\exists x: \phi (\forall x: \phi)$  sme (mora) spremenljivka  $x$  “zavzeti” katerokoli vrednost v domeni interpretacije. Nasprotno je potrebno pri omejeni eksistencialni (univerzalni) kvantifikaciji v *formuli* eksplicitno določiti, katere vrednosti sme (mora) spremenljivka zavzeti. Omejeno kvantifikacijo spodaj formalno uvedemo kot okrajšavo neomejene.

<sup>110</sup> Po van Benthem (1983: 453) naj bi bil angleški *many* v pomenu relativne pogostnosti izjema, vendar Herburger (2000: 130–131) nedvoumno pokaže, da navidez nekonzervativni pomen določilnika *many* izhaja iz interakcije z žariščem.

<sup>111</sup> Semantiko formalnih jezikov proučujemo z *modeli* (od tod ime področja matematike, *teorija modelov*). Model je interpretacija formalnega jezika, v kateri aksiomom teorije ustrezajo resnične izjave. Za nas je pomembno, da je del definicije vsakega modela tudi njegova *domena*, tj. množica posameznikov, ki jo običajno označimo z  $E$ .

- (249) Omejena eksistencialna kvantifikacija:  
 $\exists x [\phi] \psi$  je okrajšava za  $\exists x: \phi \wedge \psi$ .  
 $\phi$  je omejevalec,  $\psi$  doseg omejenega kvantifikatorja.
- (250) Omejena univerzalna kvantifikacija:  
 $\forall x [\phi] \psi$  je okrajšava za  $\forall x: \neg\phi \vee \psi$ .  
 $\phi$  je omejevalec,  $\psi$  doseg omejenega kvantifikatorja.
- (251) a. Omejena eksistencialna kvantifikacija:  
 $\exists x [\text{pes}(x)] \text{laja}(x)$   
Nekaj, kar je pes, laja.
- b. Omejena univerzalna kvantifikacija:  
 $\forall x [\text{pes}(x)] \text{laja}(x)$   
Vse, kar je pes, laja.

Konzervativnosti je zadoščeno: vidimo namreč, da je formula (251a) ekvivalentna formuli  $\exists x [\text{pes}(x)] \text{pes}(x) \wedge \text{laja}(x)$  ‘nekaj, kar je pes, je pes in laja,’ (251b) pa je ekvivalentna  $\forall x [\text{pes}(x)] \text{pes}(x) \wedge \text{laja}(x)$  ‘vse, kar je pes, je pes in laja.’

Stabilni razširljivosti je zadoščeno, ker je v obeh primerih za določanje resničnostnih pogojev dovolj, da se osredotočimo na množico psov. Tako razširitev modela s posameznikom, ki ni pes (in ki ne laja), nima vpliva na resničnostne pogoje. V (251a) si ga ne moremo izbrati za posameznika, ki bi zadoščal pogoju v oglatem oklepaju; v (251b) ne more predstavljati protiprimera.

Trditev, da semantični pojem stroge konzervativnosti ustreza skladenjskemu pojmu omejene kvantifikacije, dokaže Živanović (2002: 66) v *izreku o konzervativnosti*. Natančneje, dokazano je, da je interpretacija formule, ki uporablja le omejeno kvantifikacijo, konzervativna preslikava ter da za vsako konzervativno preslikavo obstaja formula, ki uporablja le omejeno kvantifikacijo, katere interpretacija je dana preslikava.

Če uporabimo izrek o konzervativnosti na primeru določilnikov, sledi rezultat, da lahko pomen vsakega določilnika zapišemo brez uporabe neomejene kvantifikacije. Iz hipoteze o trivialnosti pomenske komponente nadalje sledi, da sme tisti “del” LF, ki zapisuje pomen določilnikov, uporabljati le omejeno kvantifikacijo. Spodnja hipoteza v popperjanskem duhu (Popper 1998) razširi to hipotezo na “celoten” LF.

**Hipoteza 2** (Omejena kvantifikacija). *Izrazi jezika  $L^*$ , ki jih tvori pomenska komponenta jezikovnega računskega sistema, uporabljajo le omejeno kvantifikacijo, ne pa tudi neomejene.*

Posplošitev o konzervativnosti je omejena na določilnike in ima zato le omejeno empirično vrednost. Kot smo videli v razdelku 1.1.1, je skladenjska definicija določilniškosti izmuzljiva. Skladnjeslovci iz tega zaključijo, da določilniki niso enotna skladenjska kategorija (glej zaključek razdelka 1.1.1), pomenoslovci pa za definicijo določilniškosti običajno privzamejo prav konzervativnost, kar vodi v krožnost.

V nasprotju s posplošitvijo o konzervativnosti je hipoteza o omejeni kvantifikaciji ovrgljiva. Trdi, da lahko (dobesedni) pomen kateregakoli jezikovnega izraza zapišemo

(v jeziku  $L^*$ ) brez uporabe neomejene kvantifikacije. Hipoteza je torej ovržena takoj, ko odkrijemo en sam stavek, katerega resničnostnih pogojev ne moremo zapisati brez uporabe neomejenih kvantifikatorjev.<sup>112</sup>

Izrek o monotonosti, ki smo ga zapisali razdelku 3.1.3, velja le za polarnostno kano- nične formule, v katerih med drugim ne smeta biti uporabljena omejena kvantifikatorja. To je na prvi pogled nezdržljivo s hipotezo o omejeni kvantifikaciji, saj se zdi, da sledi, da izrek o monotonosti ni uporaben na pomenskih razčlembah jezikovnih izrazov. Isto velja za razpravo o negativno polarnih izrazih v razdelku 3.1.4.

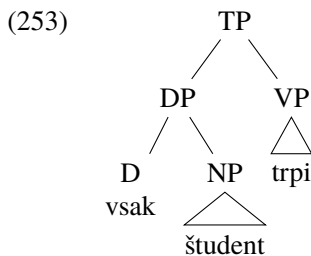
Vendar hipoteza o omejeni kvantifikaciji ni nezdržljiva z izrekom o monotonosti in predpostavki o legitimiziranju negativno polarnih izrazov. Slednja sta odvisna od zapisa formule: le-ta mora biti v polarnostno kanonični obliki. Nasprotno hipoteza o omejeni kvantifikaciji ni odvisna od natančne oblike formule in ostane veljavna, če namesto omejenih kvantifikatorjev uporabljamo njihovo prevedbo na neomejeno kvantifikacijo, kot je definirano v (249)–(250) na prejšnji strani. (Kot je zapisano ob uvedbi omejenih kvan- tifikatorjev, sta  $\exists x [\phi] \psi$  ali  $\forall x [\phi] \psi$  le *okrajšavi* neomejenega zapisa in nista neodvisno definirana. Isto velja za logična veznika  $\Rightarrow$  in  $\Leftrightarrow$  oziroma katerikoli veznik, ki bi ga želeli uporabiti.)

### 3.2.3 OSNOVNA KORESPONDENČNA NAČELA

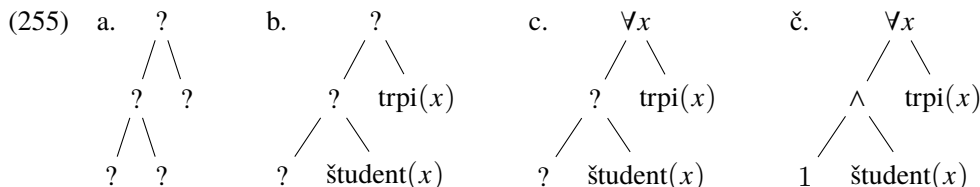
V tem razdelku bomo delovanje pomenske komponente prikazali na praktičnem primeru stavka (252). Ob tem bomo spoznali tudi osnovna *korespondenčna načela*, naštetá ob koncu razdelka.

Korespondenčno načelo 1 zahteva, da ima izraz jezika  $L^*$  enako obliko kot izraz LF. Če zanemarimo notranjo zgradbo sestavnikov NP in VP, ima izraz jezika  $L^*$ , ki ustreza logični obliki stavka (252), obliko (255a).

(252) Vsak študent trpi.



(254)  $\forall x [\text{študent}(x)] \text{trpi}(x)$



<sup>112</sup> Seveda se takoj pojavi vprašanje, kaj natančno so resničnostni pogoji stavka ...



Jasno je, da želimo, da sestavnikoma NP in VP v izrazu  $L^*$  ustrežata atomarni formuli študent( $x$ ) in trpi( $x$ ), kot je prikazano v (255b). Splošno, pomenska komponenta preslika pojmovne pomenske oznake v predikate.

Stavku (252) želimo pripisati resničnostne pogoje, podane s formulo (254). Le-ta v skladu z rezultati razdelka 3.2.2 ne vsebuje neomejenega, temveč omejeni kvantifikator. Le-ta ima dva argumenta, omejevalec študent( $x$ ) in doseg trpi( $x$ ). Vozlišče, v katerem se bo nahajal kvantifikator  $\forall x$ , se bo torej razvejalo na dva dela: eden bo (med drugim) vseboval študent( $x$ ), drugi pa trpi( $x$ ). Glede na položaj študent( $x$ ) in trpi( $x$ ) v (255b), se mora  $\forall x$  nahajati v korenskem vozlišču TP, kot prikazuje (255c).

Doslej smo ugotovili, da je vsebina izraza  $L^*$  kot v (255c). Ta izraz mora imeti isti pomen kot (254), torej mora biti podformula, katere koren je višji vprašaj v (255c), logično ekvivalentna študent( $x$ ). To lahko dosežemo tako, da predpostavimo, da ustreza (i) višjemu vprašaju logični veznik  $\wedge$  in (ii) nižjemu resničnostna vrednost 1. Prva predpostavka je skladna s predpostavko davidsonske semantike, da so atomarne formule povezane s konjunkcijo (glej razdelek 3.1.2). Privzete druge predpostavke je potem neizogibno, saj je formula  $? \wedge P$  logično ekvivalentna  $P$  za vsak  $P$  le v primeru, če je  $?$  tautologija 1.<sup>113</sup> Vozlišču DP torej ustreza  $\wedge$ , terminalnemu vozlišču  $D$  pa 1, (255č).

Povzemimo zgornje razmišljanje v naslednja korespondenčna načela med LF in  $L^*$ . (Besedo *privzeto* v teh načelih beri kot 'če ni z ostalimi načeli delovanja pomenske komponente določeno drugače.')

**Korespondenčno načelo 2.** *Pojmovnim pomenskimi oznakam v LF ustrezajo v  $L^*$  individualni predikati.*

**Korespondenčno načelo 3.** *Razvejanemu vozlišču v LF v  $L^*$  privzeto ustreza logični veznik  $\wedge$ .*<sup>114</sup>

**Korespondenčno načelo 4.** *Končnemu vozlišču v LF v  $L^*$  privzeto ustreza logična resnica 1.*

**Korespondenčno načelo 5.** *Vozlišču  $X$  v LF lahko v  $L^*$  ustreza (eksistencialni ali univerzalni) omejeni kvantifikator  $Q$ .*<sup>115</sup> *Če je vozlišče  $X$  maksimalna projekcija, tj.  $XP$ , potem je omejevalec  $Q$ ja določilo  $XP$  in doseg  $Q$ ja dopolnilo  $XP$ .*

V nekaterih formulah, predvsem pri zapisu kvantifikatorja nad dogodkovno spremenljivko, zapisujemo neomejeni kvantifikator kot v (257). V teh primerih ne želimo trditi, da je dogodkovni kvantifikator neomejen, temveč se preprosto ne želimo ukvarjati z vprašanjem, kateri od členov konjunkcije v konkretnem primeru predstavlja omejevalec, tj. ali ustreza zgledu (256) formula (257a) ali (257b).

(256) Nek pes laja.

<sup>113</sup> To dokažemo tako, da v  $? \wedge P \Leftrightarrow P$  za  $P$  postavimo 1.

<sup>114</sup> To načelo je poenostavitev, glej razdelek 3.5.1.

<sup>115</sup> V razdelku 3.4.1 bomo podali korespondenčno načelo, ki določa, katerim vozliščem v danem LF izrazu kvantifikatorji dejansko ustrezajo.

- (257)  $\exists e: \exists x [\text{pes}(x)] \text{vršilec}(x, e) \wedge \text{lajati}(e)$   
 a.  $\exists e [\exists x [\text{pes}(x)] \text{vršilec}(x, e)] \text{lajati}(e)$   
 b.  $\exists e [\text{lajati}(e)] \exists x [\text{pes}(x)] \text{vršilec}(x, e)$

Hipotezo o omejeni kvantifikaciji smo postavili le na podlagi posplošitve o konzervativnosti iz teorije posplošenih kvantifikatorjev in hipoteze o trivialnosti pomenske komponente. Spodbudno je videti, da nudi minimalistična skladnja (in tudi mnoge druge skladenjske teorije) neodvisno podkrepitev te hipoteze. Skladenjske razčlembе jezikovnih izrazov so namreč binarno razvejane, v tem razdelku pa smo med drugim ugotovili, da kvantifikatorska vozlišča v formulah  $L^*$  ustrezajo vozliščem izrazov LF. Sledi, da skladnja kvantifikatorjem poda dva argumenta. Ker so neomejeni kvantifikatorji unarni (imajo le en argument), torej ne morejo nastopati v  $L^*$  formuli, ki ustreza nekemu izrazu LF. Nasprotno imajo omejeni kvantifikatorji ustrezno število argumentov, namreč dva, in zato smejo nastopati v teh formulah.

### 3.3 TVORBA ATOMARNIH FORMUL

V tem razdelku bomo pričeli razpravo o predikacijskih vidikih razmerja med LF in  $L^*$ .<sup>116</sup> Osnovni gradniki formul kateregakoli logičnega jezika so *atomarne formule*, tj. formule, tvorjene iz predikata in njegovih argumentov. Atomarne formule so v sestavljeni izrazi povezane z logičnimi vezniki, spremenljivke, ki nastopajo kot argumenti predikatov, pa so vezane s kvantifikatorji. Korespondenčna načela, ki jih izdelujemo v pričujočem delu, se tako ukvarjajo s tremi vidiki razmerja med  $L^*$  in LF: atomarnimi formulami, logičnimi vezniki in kvantifikatorji. Ti vidiki se medsebojno prepletajo, zato korespondenčnih načel ne moremo motivirati za vsak vidik posebej, kar se odraža tudi v zgradbi pričujočega poglavja.

Posebej, vseh sestavin razmerja med LF in  $L^*$  glede predikacije ne bomo mogli motivirati, ne da bi pri tem upoštevali kvantifikacijske vidike tega razmerja. Tako se bomo v pričujočem razdelku (gledano z zornega kota jezika  $L^*$ ) ukvarjali le z notranjo zgradbo atomarnih formul. Kot rečeno, so le-te sestavljene iz predikata in argumentov. V jeziku  $L^*$ , ki ne pozna individualnih konstant in funkcijskih simbolov, so lahko argumenti le spremenljivke. V podrazdelku 3.3.1 bomo zaključili, da spremenljivkam iz  $L^*$  v LF ustrezajo nizi funkcijskih projekcij, ki jih bomo imenovali *hrbtenice*.

V korespondenčnem načelu 2 smo zapisali, da predikati v  $L^*$  ustrezajo pojmovnim pomenskimi oznakam. V razdelku 3.3.3 bomo ugotovili, da ustrezajo predikati tudi formalnim oznakam, ter tudi, kako postane spremenljivka argument predikata, tj. kako tvorimo atomarno formulo.

Podrobnosti pripisa argumenta predikatu so odvisne od privzete besednozvezne teorije. V pričujočem delu bomo privzeli teorijo iz Starke (2004), ki jo bomo imenovali

<sup>116</sup> Opozoriti velja, da se ne ukvarjamo s prisojevalnim razmerjem med osebkom in povedkom, ki ga Toporišič (2000: 556) imenuje tudi predikacijsko razmerje. Z izrazom predikacija se bomo vselej nanašali na razmerje med predikatom in njegovimi argumenti v logičnih jezikih, konkretno v  $L^*$  oziroma LF.

besednozvezna teorija s sestavljenimi jedri, ker dobimo pri predikaciji s privzetjem te teorije najpreprostejše razmerje med  $L^*$  in LF. Pred razpravo o pripisu argumentov predikatu v razdelku 3.3.3 bomo zato v podrazdelku 3.3.2 predstavili to besednozvezno teorijo. (V podrazdelku 3.3.4 bomo prikazali, kako bi potekal pripis argumentov, če bi privzeli standardno minimalistično besednozvezno teorijo.)

Kot rečeno, bomo v tem razdelku obravnavali le notranjo zgradbo atomarnih formul. Kako so atomarne formule *vključene* v resničnostne pogoje celotnega stavka, bomo ugotavljali šele v razdelku 3.5, oboroženi s kvantifikacijskimi vidiki razmerja med LF in  $L^*$ , ki jih bomo obravnavali v razdelku 3.4.

### 3.3.1 SPREMENLJIVKE

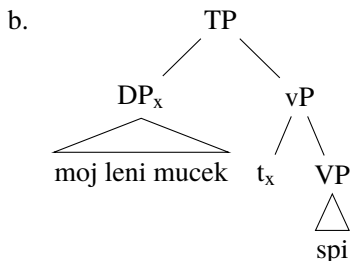
V formulah jezika  $L^*$  (in katerekoli druge logike) so spremenljivke zapisane z nekimi simboli, navadno s črkami. Pomembna lastnost logičnih jezikov je, da so simboli za spremenljivke medsebojno *zamenljivi*. Tako se interpretacija formule ne spremeni, če vse nastope simbola  $x$  zamenjamo z  $y$ , vse nastope simbola  $y$  pa z  $x$ . Pravzaprav smemo zamenjati vse nastope poljubnega simbola (za spremenljivko) s poljubnim (a vedno istim) simbolom (za spremenljivko), ki se v formuli še ne pojavlja. Z ozirom na zamenljivost simbolov za spremenljivke domnevamo, da spremenljivke v izrazih LF niso zakodirane neposredno s “črkovnimi” oznakami ( $[x]$ ,  $[y]$  itd.).<sup>117</sup>

Jezikoslovno-matematična intuicija namiguje, da spremenljivke ustrezajo besednim zvezam, npr. samostalniški besedni zvezi.

(258) Moj leni mucek spi.

Če zanemarimo notranjo zgradbo določilniške zveze *moj leni mucek* in dogodkovno dekompozicijo stavka (258), zapisuje resničnostne pogoje tega stavka formula (259a). Primerjava te formule in LF (259b), ki ustreza (258), pokaže, da nastopi individualne spremenljivke  $x$  v  $L^*$  ustrezajo položajem določilniške zveze *moj leni mucek* in njenih sledi v LF. Kot prvi približek bomo torej predpostavili, da ustreza premeščeni samostalniški besedni zvezi in njeni sledi ista individualna spremenljivka.

(259) a.  $\exists x$  [moj-leni-mucek( $x$ )] spati( $x$ )

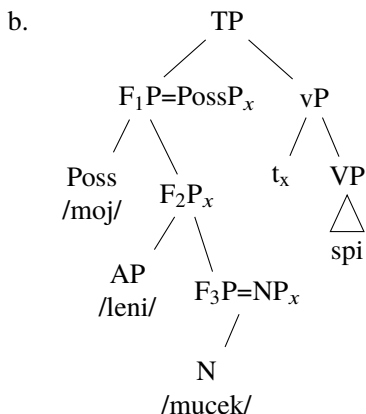


<sup>117</sup> Prim. z indeksi navezovalne teorije (Büring 2005: 1).

Zgornjo predpostavko lahko poenostavimo, če privzamemo neko različico besednozveznih teorij, ki dovoljujejo večkratno nadrejenost (glej Chomsky 2001; Kracht 2001; Starke 2001). Te teorije poenotijo operaciji sestavljanja in premeščanja. Rezultat je posplošena operacija sestavljanja, ki sme sestaviti (i) (kot običajna operacija sestavljanja) dva nepresekna sestavnika – *zunanje* sestavljanje ali (ii) (kot premeščanje) dva sestavnika, kjer je eden vsebovan v drugem – *notranje* sestavljanje. “Premeščena”, tj. notranje sestavljena besedna zveza, se tako nahaja tako v “izhodiščnem” kot v “ciljnem” položaju. Stipulacija, da sledi ustreza ista spremenljivka kot premeščeni besedni zvezi, je torej nepotrebna, saj sta sled in premeščena besedna zveza isti skladenski objekt.

Določilniška zveza *moj leni mucek* niti skladensko niti pomensko ni nedeljiva celota, ampak ima notranjo zgradbo, približno prikazano v (260b). Vsaki besedi v tej besedni zvezi v jeziku L\* (na trenutni stopnji pomenske razčlembe) ustreza enomestni individualni predikat (moj, leni, mucek). Argument vsakega od teh predikatov je spremenljivka *x*: ista spremenljivka, za katero smo prej predpostavili, da ustreza celotni samostalniški besedni zvezi in njenim sledem.

(260) a.  $\exists x [\text{moj}(x) \wedge \text{len}(x) \wedge \text{mucek}(x)] \text{spati}(x)$



Da ustreza vsakemu predikatu (moj, len in mucek) v pomenski razčlembi določilniške zveze *moj leni mucek* ista spremenljivka kot “predikatu”, ki je ustrežal celotni določilniški zvezi, je pričakovano, saj so bili vsi sestavni deli te določilniške zveze presečni, tj. nekaj je moj leni mucek, če je moje, če je leno in če je mucek. (Z nepresečnimi pridevniki, kot je npr. *domnevni*, se v pričujočem delu ne bomo ukvarjali.)

Vsak od teh predikatov ustreza ali jedru (Poss, N) ali določilu (AP) neke funkcijske projekcije v ogrodju samostalniške besedne zveze *moj leni mucek*.<sup>118</sup> Individualna

<sup>118</sup> To ni povsem točno. Prijem, ki ga bomo razvili v razdelku 3.3.3, bo domneval, da lahko predikatom ustrezajo le jedra (pravzaprav oznake). Določila bomo pomensko razgradili. Konkretno, po analogiji z udeleženskimi vlogami, ki smo jih obravnavali v razdelku 3.1.2, bomo AP v (260b) razgradili z uporabo lastnostne spremenljivke *p*: namesto  $\text{len}(x)$  zapišemo  $\exists p [\text{lenost}(p)] \text{lastnost}(p, x)$  ‘Obstaja lastnost *p*, ki je lenost; *xu* pripišemo *p*.’ Predikat *lenost* pripada leksikalnemu jedru, spremenljivki *p* in *x* pa povežemo s predikatom *lastnost*, ki ustreza funkcijskemu jedru  $F_2$  iz (260b). (Glej tudi razdelek 4.2.1.)

spremenljivka, ki ustreza neki samostalniški besedni zvezi, je torej lahko argument predikatom, ki ustrezajo jedrom in določilom ogrodja te besedne zveze. To seveda pomeni, da je ustrezneje trditi, da individualni spremenljivki ustreza samostalniško ogrodje in ne samostalniška besedna zveza.

Spoznanja ni težko razširiti na ostale tipe spremenljivk. Vsak tip spremenljivke ustreza ogrodju določene besednozvezne kategorije. Tako npr. dogodkovna spremenljivka ustreza stavčnemu ogrodju. V (261) je dogodek  $f$ , ki ustreza ogrodju vložnega stavka, po eni strani argument predikatom iz vložnega stavka (glagolu, prislovnemu določilu in udeleženskim predikatom vložnega stavka), po drugi strani pa udeleženskemu predikatu prizadeto iz glavnega stavka, saj je vloženi stavek z dogodkovno spremenljivko  $f$  predmetni odvisnik glavnega stavka.

- (261) a. Marie je povedala Jonu, da je Herman včeraj pojedel solato.  
 b.  $\exists e: \text{povedati}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{marie}, e) \wedge \text{prejemnik}(\text{jon}, e) \wedge$   
 $(\exists f: \text{pojesti}(f) \wedge \text{včeraj}(f) \wedge \text{vršilec}(\text{herman}, f) \wedge$   
 $\text{prizadeto}(\text{solata}, f) \wedge \text{prizadeto}(f, e))$

Zgornja posplošitev, da individualne spremenljivke ustrezajo samostalniškim ogrođjem, je poenostavitev. Ontologija entitet, povezanih s samostalniško besedno zvezo, je bogatejša. Tako Zamparelli razlikuje med *posamezniki* in *stadiji*, posameznike pa loči na *predmete* in *vrste*.

Posamezniki se v vsakdanjem življenju ne pojavljajo neposredno, temveč kot stadiji, časovno-prostorski “rezi” posameznikov [...] Argumenti nekaterih predikatov, kot so npr. *biti v tej sobi*, *biti pripravljen* in *biti utrujen*, so lahko le stadiji posameznikov. Imenujemo jih stadijski predikati.

Stadiji, predmeti in vrste so povezani z razmerjem *udejanjenja I* in razmerjem *realizacije R*. Predmeti udejanjajo vrste [...] in stadiji realizirajo posameznike (tako predmete kot vrste). (Zamparelli 2000: 174)

Nadalje Zamparelli domneva, da stadijem v skladenjski razčlembi samostalniške besedne zveze ustreza zveza SDP, predmetom PDP in vrstam KIP, (KIP ustreza v naši terminologiji samostalniški zvezi, NP) in predlaga, da so zveze SDP, PDP in KIP v samostalniški fsej razvrščene v vrstnem redu SDP > PDP > KIP.

Zamperelli je domneve bomo formalizirali s predpostavko, da so ogrodja sestavljena iz več nepretrganih nizov dopolnil, ki jih bomo imenovali *hrbtenice*,<sup>119</sup> in da spremenljivke ne ustrezajo ogrođjem, temveč hrbtenicam. Tako v samostalniškem ogrođju sledeč

<sup>119</sup> V razdelku 3.3.3 bomo ugotovili, da predstavljata funkcijska projekcija in njeno določilo različna argumenta predikatu jezika  $L^*$ . Ker v korespondenčnem načelu 6 zahtevamo, da spremenljivkam jezika  $L^*$  ustrezajo v LF hrbtenice, funkcijska projekcija in njeno določilo ne moreta biti del iste hrbtenice. Sledi, da morajo biti hrbtenice nizi *dopolnil*.

Zamparelliju prepoznavamo najvišje ležečo stadijsko hrbtenico, vmesno predmetno hrbtenico in najnižje ležečo vrstno hrbtenico.<sup>120</sup>

Podobno bi lahko razgradili tudi ostale besedne zveze. Vendar v pričujočem delu tovrstne razgradnje niso pomembne, zato bomo razdelitev ogrodja na hrbtenice večinoma ignorirali ter razpravljali o samostalniški, stavčni in pridevniški hrbtenici, kot da vsako ogrodje sestavlja ena sama hrbtenica in ji torej ustreza ena sama spremenljivka. Z definicijo razlike med ogrodjem in hrbtenico želim predvsem pripraviti terminologijo nadaljnjim raziskavam, pomembna pa bo tudi pri razpravi o izjemnosti numerične hrbtenice v razdelku 3.5.5.

**Korespondenčno načelo 6.** *Spremenljivke jezika L\* so v bijektivni korespondenci s hrbtenicami v LF.*

Poudarjam, da to načelo ne trdi, da so besednozvezne hrbtenice v bijektivni korespondenci z nastopi spremenljivk. Gre za bijektivno korespondenco s *simboli*. (Zgornje načelo bomo včasih terminološko zlorabili: (i) izraz hrbtenica, ki ustreza spremenljivki  $x$ , bomo okrajšali v hrbtenica  $x$ ; (ii) z izrazom hrbtenica funkcijske projekcije FP se nanašamo na hrbtenico, katere del je funkcijska projekcija FP.)

### 3.3.2 BESEDNOZVEZNA TEORIJA S SESTAVLJENIMI JEDRI

Med tvorbenimi jezikoslovci je trdno zasidrano mnenje, da smejo biti jedra le slovarske enote, tj. elementi nabora. Le-ti so (neurejeni) snopi oznak in so s skladenjskega vidika nesestavljeni izrazi. Jedra v standardnem minimalizmu so torej obvezno nesestavljena (preprosta).

Posledica tega prepričanja je, da lahko dva sestavljena izraza YP in ZP sestavimo le posredno. Najprej enega od njiju, npr. YP, sestavimo s preprostim jedrom X v vmesni sestavnik X', drugega (ZP) pa sestavimo z X' v XP. YP imenujemo dopolnilo, ZP določilo. Tako vprašalno zvezo *which pasta* 'katere testenine' in časovno zvezo *these boys ate t* 'ti fantje so jedli t' v stavek (262) sestavimo posredno, prek jedra Wh. Jedro Wh sestavimo s TP v Wh', ki ga nadalje sestavimo z DP v WhP. Teorija motivira premik DPja z mehanizmom potrjevanja oznak: vprašalni DP vsebuje oznako [+wh], ki jo mora legitimizirati, kar stori s potrjevanjem oznake ob jedru Wh.

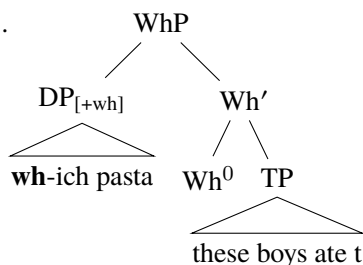
(262) I wonder which pasta these boys ate.

<sup>120</sup> Odprto puščam vprašanje, ali je neka hrbtenica dopolnilo ali določilo neposredno nadrejene hrbtenice in ali je to sploh univerzalno določeno. (Natančneje, vprašanje zadeva razmerje med najnižjo funkcijsko projekcijo zgornje hrbtenice in najvišjo funkcijsko projekcijo spodnje hrbtenice.) Načeloma so na voljo vse tri možnosti. Prim. Brody (2003: 251–253) za razpravo o podobnem vprašanju za funkcijske projekcije nasploh.

Iz razprave v razdelku 3.3.3 bo sledilo, da sta v primeru, da je neka hrbtenica določilo druge, najnižja funkcijska projekcija višje hrbtenice in najvišja funkcijska projekcija nižje hrbtenice iste kategorije ter da sta hrbtenici nujno v pomenskem razmerju. V primeru, da je neka hrbtenica dopolnilo druge, hrbtenici nimata nujno funkcijske projekcije iste kategorije in tudi nista nujno v pomenskem razmerju (čepprav sta načeloma lahko, glej razdelek 3.5.5).

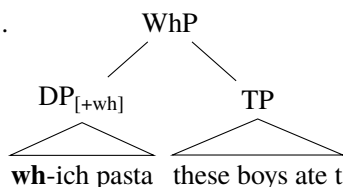
‘Sprašujem se, katere testenine so jedli ti fantje.’

(263) I wonder ...



Starke (2004: 254) nasprotuje mnenju, da so lahko jedra le preprosta, in trdi, da so lahko jedra tudi sestavljeni skladenjski izrazi. V njegovi besednozvezni teoriji, ki jo bomo imenovali besednozvezna teorija s sestavljenimi jedri, drevesnik (263) nadomestimo z (264).

(264) I wonder ...



DP kot v standardni besednozvezni teoriji vsebuje oznako [+wh], ki jo mora legitimizirati, in zahteva po legitimizaciji oznake sproži premik vprašalne zveze. Vendar mehanizem legitimizacije v besednozvezni teoriji s sestavljenimi jedri ni potrjevanje, temveč projekcija oznake. V (264) sta DP in TP sestavljena v enem koraku. Oznaka [+wh] na vprašalnem DP je legitimizirana s tem, da poimenuje sestavljeni izraz, kar imenujemo projekcija oznake. DP, iz katerega je bila oznaka [+wh] projicirana, bomo imenovali *sestavljeno jedro* funkcijske projekcije WhP.

Starkejeva glavna argumenta v prid trditvi, da so jedra lahko sestavljena in da zato sestavnik, ki mu rečemo določilo, ni nič drugega kot sestavljeno jedro, sta naslednja.

**Nič ni dvojno napolnjeno.** V sodobni minimalistični teoriji, kjer so funkcijske projekcije, kot so CP, IP in DP, razbite na mnogo manjših, pomensko specializiranih jeder, ne najdemo več primera, da bi bila fonološko realizirana tako jedro kot njegovo določilo. (To je posplošitev sita, imenovanega *dvojno napoljnjeni Comp* (Chomsky in Lasnik 1977).) Starke (2004: 253) trdi, da je »optimalni odgovor na vprašanje, zakaj vidimo le en položaj, da *obstaja* le en položaj«.

**Stipulacija, da projicira samo jedro.** Običajno se predpostavlja, da je razmerje med določilom in jedrom identiteta glede na neko oznako ali oznake (ujemanje, potrjevanje). Tako jedro kot določilo vsebujeta isto oznako (f) in ta oznaka tudi označi sestavnik. Če jedro in določilo vsebujeta isto oznako, se pojavi vprašanje, zakaj je določilo ne more projicirati, jedro pa jo lahko. Odgovor na to ne more biti, da oznaka v določilu ni dosegljiva,

ker to ni res: če ne bi bila dosegljiva, ne bi mogla sodelovati pri ujemanju/potrjevanju. Starke zaključí, da standardna teorija ne ponuja zadovoljivega odgovora, temveč vsebuje naslednji implicitni predpostavki. (i) Določila ne morejo projicirati. (ii) Dveh sestavljenih skladenjskih izrazov ne moremo sestaviti neposredno, sestavljanje mora potekati postopno: dopolnilo najprej sestavimo s preprostim jedrom, nastali vmesni sestavnik pa z določilom. Ti predpostavki sta nezaželeni. (263) moramo torej nadomestiti z LF (264).

### 3.3.3 PREDIKACIJA V BESEDNOZVEZNI TEORIJI S SESTAVLJENIMI JEDRI

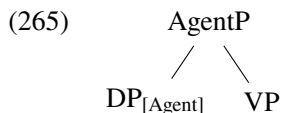
#### Pripis argumentov

Kako postane v besednozvezni teoriji s sestavljenimi jedri spremenljivka argument nekega predikata? Vzemimo za primer udeleženske vloge.

V razdelku 3.1.2 smo privzeli davidsonsko semantiko. Pomenoslovni del naše teorije torej pozna udeleženske predikate, kot je vršilec. Ta predikat ima dva argumenta: individualno spremenljivko, ki predstavlja vršilca, in dogodkovno spremenljivko, ki predstavlja dogodek.

V skladnji se običajno predpostavlja (Adger 2003: 110–111; Radford 1997: 198), da se na vršilca dejanja nanaša DP (katere sled je) v položaju določila (torej sestavljenega jedra) AgentP. Isto bomo predpostavili tudi za ostale udeleženske vloge, čeprav je literatura glede njih mnogo manj jasna. Tako bomo v položaj sestavljenega jedra ThemeP postavili prizadeto, v položaj sestavljenega jedra GoalP prejemnika itd., kjer sta ThemeP in GoalP funkcijski projekciji v t.i. VP-lupini.<sup>121</sup> Trditi, da se prizadeto, ki je običajno premi predmet, nahaja v določilu posebne funkcijske projekcije in ne dopolni VP, je sicer nestandardno, vendar ima zagovornike (npr. Brody 2000: 220). Ker smo privzeli besednozvezno teorijo s sestavljenimi jedri, moramo to predpostavko ubesediti v skladu s to teorijo: samostalniške besedne zveze, ki se nanašajo na udeležence v dogodku, so sestavljena jedra ustreznih funkcijskih projekcij.

Skladenjska konfiguracija, v kateri se pripiše udeleženska vloga vršilca dejanja, je spodaj prikazana v drevesni obliki. DP v (265) je sestavljeno jedro funkcijske projekcije AgentP, vsebuje oznako [Agent] in jo projicira v stavčno hrbtnico.

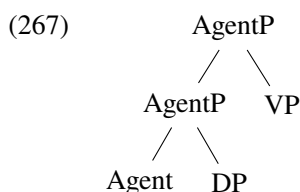
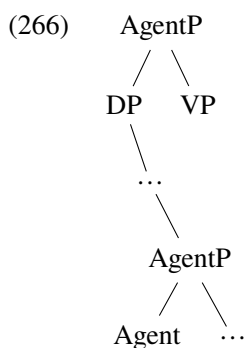


Oznaka [Agent] ne more “viseti v zraku”: nekako mora biti vgrajena v sestavnik DP. Edina možnost je, da je kot vsaka oznaka projicirana v lastno funkcijsko projekcijo, ki je

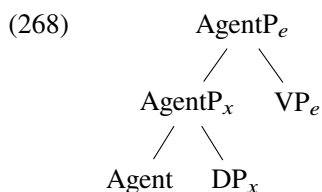
<sup>121</sup> Adger (2003) in Radford (1997) ne uvedeta posebnih funkcijskih projekcij ThemeP in GoalP, temveč postavita prizadeto in prejemnika v položaj dopnila in/ali določila VP, odvisno od tega, ali je glagol enojno ali dvojno prehodno. V primeru dvojne prehodnosti je prizadeto določilo in prejemnik dopnilo VP, v primeru enojne prehodnosti pa določila ni in je prizadeto dopnilo.



del samostalniške hrbtenice.<sup>122</sup> Podrobna zgradba strukture (265) je torej (266). Zaradi jasnejše predstavitve bomo predpostavili, da je AgentP najvišja projekcija v  $DP_{[Agent]}$ , kot v (267).<sup>123</sup>



V (267) nastopata dva sestavnika, imenovana AgentP. To ni protislovno, saj ne gre za isti sestavnik; do protislovja bi prišlo le, če bi sestavnik bil del samega sebe. Da omogočimo preprosto sklicevanje na funkcijske projekcije, uvedemo indeksiranje: indeks funkcijske projekcije FP naj bo  $L^*$  spremenljivka, ki ustreza hrbtenici, katere del je FP. (267) tako indeksiramo kot v (268).<sup>124</sup> ( $e$  je dogodkovna in  $x$  individualna spremenljivka.)



Pri tvorbi (268) je oznaka [Agent] projicirana dvakrat: prvič jo projicira preprosto jedro Agent, in sicer v samostalniško hrbtenico  $x$ ; drugič jo projicira sestavljeno jedro  $AgentP_x$ , in sicer v stavčno hrbtenico  $e$ .

### Kako je projiciranje omejeno?

Ali je lahko oznaka [Agent] projicirana še enkrat, tj. ali lahko stavek, ki vsebuje (268) (in nobene druge oznake [Agent]), projicira oznako [Agent] v AgentP neke nadrejene

<sup>122</sup> Idejo pripisujemo Starke (2001: §3), kjer je uporabljena na  $\theta P$ , kjer je  $\theta$  katerakoli udeleženska vloga. Starkejev argument za obstoj projekcije  $\theta P$  je ugotovitev, da načelo relativizirane minimalnosti (Rizzi 1990) "vidi" udeleženska razmerja.

<sup>123</sup> Predpostavljamo, da lahko sestavljeno jedro projicira oznako (ki ustreza neki funkcijski projekciji iz njegove hrbtenice) tudi, če funkcijska projekcija, ki tej oznaki ustreza, ni najvišja projekcija v hrbtenici. Prim. s perkolacijo oznak v standardnem minimalizmu (Radford 1997: 122).

<sup>124</sup> Poudariti velja, da indeksiranje ni teoretični prijem, temveč le pripomoček za preprostejše sklicevanje na vozlišča LF.

hrbtenice? Oznaka [Agent] je bila projicirana dvakrat – ali je lahko dvakrat projicirana tudi oznaka [N]?

Predpostavili bomo, da je omejitev projiciranja povezana z argumentno strukturo predikatov. Predikat vršilec, ki ustreza oznaki [Agent], ima dva argumenta, zato mora biti [Agent] projicirana natanko dvakrat. Predikati, ki ustrezajo (samostalniškimi) korenem, npr. maček, imajo en sam argument, zato je lahko [N] projicirana le enkrat. Projiciranje bomo torej omejili z naslednjim korespondenčnim načelom.

**Korespondenčno načelo 7.** *Skladenjskim oznakam ustrezajo jedrni predikati. Jedrnim predikatom so argumenti pripisani s projekcijo: spremenljivka, ki ustreza hrbtenici, v katero je oznaka projicirana, je argument jedrnega predikata oznake.*

Kolikokrat je lahko neka oznaka projicirana, ne določa skladnja.<sup>125</sup> S skladenjskega vidika se vse oznake vedejo enako in so lahko načeloma projicirane poljubnokrat. Projiciranje je omejeno s pomenom oznak. Ker bo tvorjena logična oblika interpretabilna le, kadar bo vsak jedrni predikat imel ustrezno število argumentov, podano korespondenčno načelo s tem, ko določa, kako predikati dobijo argumente, omejuje projiciranje.

Morebitna težava predstavljenega prijema je, da dovoljuje jedrne predikate s poljubnim številom argumentnih mest, medtem ko se zdi, da v naravnem človeškem jeziku najdemo [največ dvo]mestne jedrne predikate. Nadalje najverjetneje ne obstajajo niti enomestni jedrni predikati. Doslej smo leksikalne predikate (*maček, spati* itd.) obravnavali kot enomestne predikate, vendar bomo v razdelku 3.5.1 videli, da to ni nujno, zato postavljamo hipotezo, da obstajajo le dvomestni jedrni predikati.

**Hipoteza 3.** *Vsi jedrni predikati so dvomestni.*

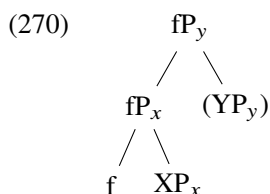
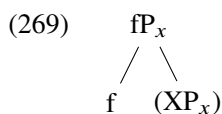
Pomemben vidik korespondenčnega načela 7 je, da ne določa, v kakšnem vrstnem redu morajo biti zapolnjena argumentna mesta jedrnega predikata. V (268) je prvi argument spremenljivka  $x$  (vršilec) in drugi argument  $e$  (dogodek), lahko pa bi bilo tudi obratno.<sup>126</sup> Možnost zapolnjevanja argumentnih mest v poljubnem vrstnem redu bo v nadaljevanju zelo pomembna (glej razdelek 3.5.5 in četrto poglavje).

<sup>125</sup> Skladnja omejuje projiciranje le s posplošitvijo o fseq (glej razdelek 2.1.4). Legitimne so namreč le logične oblike, ki zadoščajo tej posplošitvi: dopolnilo funkcijske projekcije  $F_k P$  sme biti le  $F_l P$  za nek  $l \geq k$ . (Glej tudi opombi 59–60 na strani 69.)

<sup>126</sup> Ker argumenti jedrnih predikatov niso razpoznavni po vrstnem redu zapolnjevanja argumentnih mest, jih lahko razpoznavamo le po tipu argumenta (individualna, lastnostna, dogodkovna, stopenjska spremenljivka). Sledi, da morajo biti predikati, katerih argumenti so istega tipa, simetrični, tj.  $P(x_1, \dots, x_k) = P(x_{p(1)}, \dots, x_{p(k)})$ , kjer je  $p$  poljubna permutacija števil od 1 do  $k$ . Edini jedrni predikat, ki ga bomo uporabili in katerega argumenti bodo istega tipa, bo predikat presečnosti  $\times$ , ki je simetričen. Zdi se verjetno, da potrebujemo pri analizi jezikovnih zgradb le še eno simetrično razmerje, t.i. svojilnost. Trditi, da sta objekta v svojilnem razmerju, v splošnem ni nič drugega kot trditi, da sta na nek (kontekstualno določen) način povezana (Gil 2009: 3); tako razmerje je seveda simetrično. (Da modifikacija s svojilnimi pridevniki in zaimki ni omejena le na lastnino, kaže opažanje, da se lahko samostalniška besedna zveza *moj avto* nanaša ne le na avto, ki ga posedujem, temveč (v primernem kontekstu) tudi na avto, ki ga želim kupiti, ki sem ga videl, o katerem sanjam ipd. Simetričnost razmerja je razvidna iz parov, kot je *otrokova mati – materin otrok*.)

Standardna besednozvezna teorija definira minimalno, vmesne in maksimalno projekcijo. Ti izrazi so v standardni teoriji pomembni, ker jih uporabimo pri definiciji dopolnila in določila: dopolnilo je sestra minimalne projekcije, določilo pa sestra vmesne projekcije. V teoriji  $L^*$ , ki uporablja besednozvezno teorijo s sestavljenimi jedri, so razmerja med sestavniki drugačna. Da to poudarimo, bomo definirali teoriji  $L^*$  lastno terminologijo.

*Preprosto jedro* naj bo jedro, tvorjeno brez sestavljanja, torej nastop oznake v skladenjskem izrazu,  $f$  v (269). Jedro, ki ni preprosto, je *sestavljeno*,  $fP_x$  v (270). Kot smo želeli, ustrezajo po tej definiciji preprosta jedra jedrom in sestavljena jedra določilom standarne besednozvezne teorije.



Kdaj lahko jedro projicira oznako? Trivialna zahteva je, da mora jedro to oznako vsebovati. Nadalje je očitno, da moramo dovoliti, da preprosta jedra projicirajo, in sicer preprosto jedro projicira edino oznako, iz katere je tvorjeno. V primeru sestavljenih jeder ni očitno, katere so oznake, ki jih lahko projicira. Ali lahko projicira le oznako svoje najvišje funkcijske projekcije? Ali lahko projicira katerokoli oznako, ki jo vsebuje in katere jedrni predikat še nima zapolnjenih vseh argumentnih mest? Razprava o teh vprašanjih je izven obsega pričujočega dela: zaradi konkretnosti privzemamo (271).

(271) Če je  $XP$  sestavljeno jedro funkcijske projekcije  $fP$ , potem hrbtenica sestavnika  $XP$  vsebuje funkcijsko projekcijo  $fP$ .

Projekcijo oznake imenujmo *prva* projekcija, če je njeno jedro preprosto.  $fP$  je *ka* projekcija ( $k > 1$ ) oznake  $[f]$ , če je njeno (sestavljeno) jedro hrbtenica, ki vsebuje  $(k - 1)$  to projekcijo oznake  $[f]$ . Projekcija oznake  $[f]$ , ki nastopa v hrbtenici, ki ni sestavljeno jedro projekcije oznake  $[f]$ , je *zadnja* projekcija. Dopolnilo prve/kte/zadnje projekcije imenujemo *prvo/kto/zadnje* dopolnilo.

Ker so vsi jedrni predikati dvomestni, bomo uporabljali le izraze *prva*, *druga* in *zadnja* projekcija. Poudariti velja, da ni vsaka zadnja projekcija oznake z dvomestnim jedrnim predikatom druga projekcija. Preprosto jedro lahko projicira dve prvi projekciji. Projiciranje druge prve projekcije je potem premik in obe prvi projekciji sta tudi zadnji projekciji. Za zgled glej razdelek 3.5.5.

Ker je v standardnem minimalizmu projiciranje definirano kot poimenovanje sestavljenega izraza, standardni minimalizem ne pozna projiciranja brez sestavljanja. Ali to

velja tudi za teorijo L\*? Če bi predpostavili, da ni projiciranja brez sestavljanja, bi bila vsaka projekcija sestavljen izraz in bi zato imela dopolnilo. Ker so ogrodja in hrbtenice končne strukture, mora v vsaki hrbtenici obstajati najnižje dopolnilo. Vendar, kaj je dopolnilo najnižje hrbtenice v ogrodju? Sledi, da bi morala teorija L\* dopuščati projiciranje brez sestavljanja.

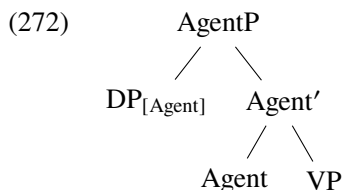
Kljub temu se odločamo nasprotno in v teoriji L\* načeloma prepovedujemo projiciranje brez sestavljanja. Običajno se namreč domneva, da se v najnižjem položaju v ogrodju besedne zveze nahaja leksikalni predikat. Le-ta predstavlja stik med skladijskim in pojmovno-namernim sistemom, zato ni nepričakovano, da je položaj, v katerem se pojavlja, v teoriji posebnost. (O leksikalnih predikatih bomo razpravljali v razdelku 3.5.1.)

Povzeto, v teoriji L\* prepovedujemo projiciranje brez sestavljanja, razen v primeru stika s pojmovno-namernim sistemom.

### 3.3.4 PREDIKACIJA V STANDARDNI BESEDNOZVEZNI TEORIJI

V tem razdelku bomo korespondenčno načelo 7 postavili v okviru standardne minimalistične besednozvezne teorije. Dobljena formulacija bo sicer manj elegantna od formulacije v besednozvezni teoriji s sestavljenimi jedri, vendar v tem razdelku še ne bomo trčili ob njene problematične vidike. Le-ti se pojavijo ob integraciji atomarnih formul v resničnostne pogoje celih stavkov. Ker so povezani z dosegom implicitnih kvantifikatorjev, ki jih bomo uvedli v razdelku 3.4, bomo težave predstavili šele v razdelku 3.5.

V standardni minimalistični besednozvezni teoriji se udeleženska vloga vršilec pripiše v LF (272). Vršilec dejanja so posamezniki, na katere se nanaša DP v določilu AgentP.



Dogodek, katerega vršilca določamo, je določen enako kot v razdelku 3.3.3. Jedro Agent projicira v stavčno hrbtenico, ki naj ji ustreza dogodkovna spremenljivka (*e*).

Podobno kot v razdelku 3.3.3 mora biti tudi v (272) oznaka [Agent] na DP vključena v strukturo, se pravi, da vsebuje ogrodje DPja v (272) funkcijsko projekcijo AgentP, ki jo je projiciralo jedro Agent. Tudi vršilec je torej določen s projekcijo. Jedro Agent projicira v samostalniško hrbtenico, ki ji ustreza individualna spremenljivka (*x*).

Soočeni smo torej s projekcijama dveh jeder Agent, ena določi vršilca (*x*), druga dogodek (*e*). Nastopi problem povezave: *x* je vršilec, vendar v katerem dogodku, in obratno, dogodek *e* ima vršilca, vendar kdo to je?

Zdi se smiselno predpostaviti, da povezavo predstavlja potrjevanje oznake. Oznaka [Agent] na DP mora biti potrjena, tj. DP je potrebno sestaviti z vmesno projekcijo Agent' (v stavčni hrbtenici) (ali premestiti v položaj določila AgentP), kot v (272).

Poudarjam, da je potrebno tudi v standardnem pristopu dovoliti perkolacijo oznake, saj mora biti oznaka, ki se potrdi v položaju določila, “dosegljiva” mehanizmu potrjevanja (prim. Starke 2004: 254).

Nadalje tudi v standardnem pristopu ne moremo pojasniti posplošitve (v kolikor je veljavna), da imajo jedrni predikati (največ) dve argumentni mesti. Takoj ko dovolimo, da ima funkcijska projekcija več kot eno določilo (ali ko v skladenjsko teorijo uvedemo priklop), omogočimo uporabo jedrnih predikatov z več kot dvema argumentoma.

### 3.4 KVANTIFIKACIJA

Korespondenčni načeli, ki ju bomo podali v tem razdelku, določata, kako iz LF razberemo položaje kvantifikatorjev ( $\exists$  in  $\forall$ ) jezika  $L^*$ . (Izraz kvantifikator se torej nanaša na kvantifikatorja jezika  $L^*$ .)

#### 3.4.1 POLOŽAJ KVANTIFIKATORJEV

V razdelku 3.2.3 smo v korespondenčnem načelu 5 zapisali, da lahko LF vozliščem ustrezajo (omejeni) kvantifikatorji; rekli bomo, da se v takem vozlišču nahaja *implicitni kvantifikator*. Skoraj neizogibna posledica hipoteze o omejeni kvantifikaciji je, da je položaj implicitnega kvantifikatorja, ki veže določeno spremenljivko, določen s položaji nastopov te spremenljivke. Z drugimi besedami, videli bomo, da glede na to, da LF vsebuje informacijo o položajih nastopov spremenljivk (glej razdelek 3.3), ni potrebno, da bi bila v LF zapisana tudi informacija o dosegu kvantifikatorjev. Potrebujemo le dogovor o interpretaciji prostih spremenljivk.

Neizogibno je, da je v formuli  $L^*$  kvantifikator  $Q$ , ki veže spremenljivko  $x$ , nadrejen vsem nastopom te spremenljivke. Kvantifikator  $Q$  se torej nahaja ali (i) v najnižjem vozlišču, ki je nadrejeno vsem nastopom spremenljivke  $x$ , ali (ii) v kakšnem vozlišču, nadrejenem temu iz točke (i). V nadaljevanju bomo pokazali, da je vedno uresničena prva možnost.

V razdelku 3.2.2 smo ugotovili, da mora biti vsak kvantifikator v izrazu  $L^*$ , ki ga tvori pomenska komponenta, omejen, torej mora imeti tako omejevalec kot doseg. Seveda načeloma tako omejevalec kot doseg vsebujeta kakšen nastop spremenljivke  $x$ . Natančneje, omejevalec *mora* vsebovati vsaj en nastop spremenljivke  $x$ , v primeru dosega pa to ni nujno. V splošnem lahko to dosežemo le tako, da zahtevamo naslednje.

**Korespondenčno načelo 8.** *Implicitni kvantifikator  $Qx$  se nahaja v najnižjem vozlišču, ki je nadrejeno vsem nastopom spremenljivke  $x$  v izrazu  $L^*$ .*

Potrebno je poudariti, da je položaj kvantifikatorja v izrazu  $L^*$  določen z nastopi spremenljivke v  $L^*$  (tj. s položaji hrbtnic v LF) in ne s površinskim položajem določilniške zveze. V slovenščini to dvoje večinoma sovпада, za ilustracijo glej (273). (Stavka beremo z običajno intonacijo.)

(273) a. Nek maček je ulovil (prav) vsako miš. ( $1 > \forall$ )

b. Vsako miš je ulovil nek maček. ( $\forall > 1$ )

V angleščini pogosto pride do t.i. obratnega dosega kvantifikatorjev.<sup>127</sup> Tedaj je doseg določilniške zveze višji, kot nakazuje površinska zgradba. Stavek (274) je dvopomenski. Prvi pomen ustreza površinski zgradbi, pri drugem pa je predmet pomensko interpretiran višje kot osebek.<sup>128,129</sup> (Zgled je iz Beghelli in Stowell (1997: 11–12).)

(274) Every student read two books.

‘Vsak študent je prebral dve knjigi.’ ( $\forall > 2$ ) / ‘Dve knjigi je prebral vsak študent’.  
( $2 > \forall$ )

Omenimo, da korespondenčno načelo 8 dovoljuje, da se v istem vozlišču nahaja več implicitnih kvantifikatorjev. Le-ti si torej delijo omejevalec in doseg. (Imenovali jih bomo dvojni, trojni ipd. kvantifikatorji.)

### Neselektivna kvantifikacija

Uvajanje prostih spremenljivk v formalni semantiki ni nov prijem, čeprav se način, kako so uvedene, običajno razlikuje od načina uvedbe v L\*. Medtem ko pomenoslovne teorije, ki poznajo proste spremenljivke, običajno predpostavijo, da jih uvajajo določene skladenske ali pomenske kategorije, smo mi predpostavili, da predstavlja (prosto) spremenljivko vsaka hrbtenica. Da bi lahko bila formula interpretirana, ne sme vsebovati prostih spremenljivk. Teorije običajno vežejo spremenljivke (i) na podlagi pravila o interpretaciji prostih spremenljivk in/ali (ii) z uporabo *neselektivnih kvantifikatorjev*, tj. kvantifikatorjev, ki vežejo vse proste spremenljivke v svojem dosegu.

Teorije reprezentacije diskurza (Heim 1982; Kamp 1981) predpostavljajo, da proste spremenljivke uvajajo nedoločne samostalniške besedne zveze (Kadmon 2001: 27). Proste spremenljivke so lahko vezane (i) z neselektivnim (omejenim) kvantifikatorjem, ki je vsebovan v logični pomenski oznaki slovarskih enot za (a) določilnike, kot sta *every* in

<sup>127</sup> Natančneje bi ta pojav morali imenovati obratni doseg kvantifikatorskih *besednih zvez*. Izraza (i) kvantifikator in (ii) doseg se namreč v standardni jezikoslovni rabi nanašata na (i) samostalniško besedno zvezo, ki vsebuje določilnik, za katerega standardna teorija predpostavlja, da vsebuje logično pomensko oznako, ki vsebuje kvantifikator (kot element pomenske ravnine), in (ii) sestavnik, ki mu ta samostalniška besedna zveza s-poveljuje. Izraza kvantifikator v pomenu (i) ne bomo uporabljali; izraz doseg bo imel standardni pomen (ii), kadar bomo govorili o dosegu besednih zvez, in ne o dosegu kvantifikatorjev  $\exists$  in  $\forall$ .

<sup>128</sup> Zapis  $2 > \forall$  pomeni, da stavek razumemo tako, da ima samostalniška besedna zveza, ki vsebuje števniki 2, doseg nad samostalniško besedno zvezo, ki vsebuje univerzalni določilnik (*vsak*, *every*). Eden (a ne edini) od kriterijev za ugotavljanje dosega v tem pomenu je variabilnost posameznikov, na katere se nanaša nižja samostalniška besedna zveza.

<sup>129</sup> Običajno se domneva, da gre v tem primeru za neslišni premik (ki je del neslišne skladnje, glej sliko 2.1 na strani 65) določilniške zveze v položaj, ki ga nakazuje njen doseg. Razkorak med površinskim položajem in položajem spremenljivk, oziroma splošneje, neslišni premiki in razlogi zanje, so obsežna tema, s katero se bolj ali manj ukvarjajo vsi skladnjelovci, vendar ne sodi v našo razpravo, v kateri se ukvarjamo izključno z logično obliko jezikovnih izrazov. Med drugim glej Brody (2003), Brody in Szabolcsi (2003), Chomsky (1995) in Szabolcsi (1997).

most, (b) prislove, kot sta *usually* in *always*, (c) pogojnike ipd., ali (ii) na podlagi pravila o interpretaciji prostih spremenljivk, konkretno z eksistencialnim kvantifikatorjem, ki ima doseg nad celotnim diskurzom.<sup>130</sup>

V preostanku podrazdelka bomo pokazali, da je prijem neselektivne kvantifikacije odvečen.

Prvič, vseh podatkov ne moremo analizirati samo s prijemom neselektivne kvantifikacije. To je znano dejstvo, na katerem pravzaprav slonijo teorije dinamične semantike. Klasični problem takemu prijemu predstavljajo primeri medstavčnega navezovanja, (275). Doseg eksistencialnega kvantifikatorja  $\exists x$  je v tem primeru širši od enega stavka, torej ne more izvirati iz logične pomenske oznake neke slovarske enote, od koder izvirajo neselektivni kvantifikatorji.

- (275) a. Po parku se je sprehajalo [neko dekle]<sub>i</sub>. Požvižgal sem ji<sub>i</sub>.  
 b.  $\exists x: \text{dekle}(x) \wedge \text{sprehajati-se}(x) \wedge \text{požvižgati}(\text{jaz}, x)$

Drugič, trdimo, da prijem neselektivnih kvantifikatorjev ni razlagalen. To bomo prikazali na primeru analize *n*-besed v Zeijlstra (2004: 247–248). Zeijlstra poskuša s predpostavko, da negacija uvaja neselektivni eksistencialni kvantifikator, razložiti zgradbo stavkov, ki vsebujejo t.i. *n*-besede (*nihče*, *nič*, *noben*, *nikoli* itd.) Pomen negativnega operatorja podaja s predpisom (277a), kjer je  $\exists$  neselektivni kvantifikator, ki veže vse proste spremenljivke v svojem dosegu. Pomen *n*-besede *nihče* poda s predpisom (277b), ki vsebuje prosto spremenljivko *x*. Grškemu stavku (276) je tako pripisan pomen (277).<sup>131</sup> (Izpeljava pomena je prikazana v podtočkah.)

- (276) Dhen irthe kanenas.(grščina)  
 ne prišel nihče  
 ‘Nihče ni prišel.’
- (277)  $\neg \exists x: \text{oseba}'(x) \wedge \text{priti}'(x)$   
 a.  $\|\text{Op}_-\| = \neg(\exists)$   
 b.  $\|\text{nihče}\| = \lambda P(\text{oseba}'(x) \wedge P(x))$   
 c.  $\|\text{prišel}\| = \text{prišel}'$   
 č.  $\|\text{nihče}\|(\|\text{prišel}\|) = (\text{oseba}'(x) \wedge \text{prišel}'(x))$   
 d.  $\|(276)\| = \neg \exists x: (\text{oseba}'(x) \wedge \text{prišel}'(x))$

Ugovor proti neselektivni kvantifikaciji temelji na vprašanju, kako teorija določi nastope spremenljivke *x*. Ni dvoma, da je spremenljivka *x* v (277č) prosta; vprašanje je, kako

<sup>130</sup> Tudi eksistencialni kvantifikator, ki ga uvaja pravilo o interpretaciji prostih spremenljivk, je neselektiven, saj veže vse proste spremenljivke v svojem dosegu. Z izrazoma neselektivni kvantifikator in neselektivna kvantifikacija se želimo v nadaljevanju nanašati samo na neselektivne kvantifikatorje, ki izvirajo iz logičnih pomenskih oznak.

<sup>131</sup> Grščina je (kot slovenščina) jezik s *strogim negativnim ujemanjem*: osebek, katerega jedro je *n*-beseda, lahko stoji pred označevalcem stavčne zanikanosti. (Prim. z italijanščino ali španščino, ki imata *mehko dvojno zanikanje*; Zeijlstra (glej 2004: 129–131).)

vemo, da se v (277č) nahajajo vsi nastopi spremenljivke  $x$ . Če se ne (npr. zato, ker se *nihče* v nadaljevanju izgradnje premesti), potem bodo (i) njeni ostali nastopi nevezani oziroma (ii) bodo vezani s pravilom za interpretacijo prostih spremenljivk. Pomenska razčlemba je v obeh primerih neslovnica: v prvem nekateri nastopi spremenljivke niso vezani, v drugem so nekateri nastopi (tj. nastopa v (277č)) vezani dvakrat. Tej težavi bi se lahko znotraj *pomenoslovne* teorije izognili le tako, da bi predlagali, da neselektivni eksistencialni kvantifikator, ki ga uvaja operator negacije, “vidi”, ali poleg nastopov spremenljivke  $x$  v dosegu negacije obstajajo še kakšni drugi nastopi te spremenljivke, in v primeru, da obstajajo, spremenljivke  $x$  ne veže. Tak pristop bi kršil sestavnost in je zaradi tega nesprejemljiv.

Druga možnost je, da nastope spremenljivke  $x$  omeji skladenjska teorija, verjetno z omejitvijo premeščanja  $n$ -besede *nihče*.<sup>132</sup> V tem primeru je uvajanje neselektivnega kvantifikatorja v slovarski enoti stavčne nikalnice odvečno, saj lahko do istega rezultata pridemo z uvedbo primerne pravila o interpretaciji prostih spremenljivk, ki je, kot smo omenili zgoraj, neodvisno motivirano.<sup>133</sup>

Poudarjam, da ne trdimo, da teorija  $L^*$  pojasni, zakaj so v stavku (276) vsi nastopi spremenljivke  $x$  v dosegu negacije, tj. zakaj se  $n$ -beseda *nihče* ne more premestiti nad stavčno nikalnico. Trdimo le, da je teorija v Zeijlstra (2004) v tem primeru enako nerazlagalna kot teorija  $L^*$ , le da slednja uporablja siromašnejši teoretični aparat: ne pozna prijema neselektivne kvantifikacije.

### 3.4.2 TIP KVANTIFIKACIJE IN NEGACIJA

V razdelku 3.2.2 smo ugotovili, da smemo v teoriji  $L^*$  uporabljati le omejene kvantifikatorje. Primerjajmo neomejena zapisa eksistencialne in univerzalne omejene kvantifikacije, podana v (249)–(250) na strani 110, ki ju ponavljamo v (278)–(279).

(278) Omejena eksistencialna kvantifikacija:

$\exists x [\phi] \psi$  je okrajšava za  $\exists x: \phi \wedge \psi$ .

$\phi$  je omejevalec,  $\psi$  doseg!omejenega kvantifikatorja.

(279) Omejena univerzalna kvantifikacija:

$\forall x [\phi] \psi$  je okrajšava za  $\forall x: \neg \phi \vee \psi$ .

$\phi$  je omejevalec,  $\psi$  doseg!omejenega kvantifikatorja.

Medtem ko se omejena zapisa razlikujeta v uporabljenem kvantifikatorskem simbolu, se neomejena zapisa razlikujeta na treh mestih. Prvič, uporabljena sta različna kvantifikator-

<sup>132</sup> Možnosti dosega nedoločnih samostalniških besednih zvez, med katere Zeijlstra (2004: §7) uvršča tudi  $n$ -besede, so predmet mnogih razprav. Za nasprotujoči si mnenji glej J. D. Fodor in Sag (1982) in Ludlow in Neale (1991).

<sup>133</sup> Ugovor je veljaven tudi v klasičnih primerih teorij dinamične semantike, kot so pogojniki in oslovska naveznica.

(i) Če ima kmet osla, ga tepe.

(ii) Vsak kmet, ki ima osla, ga tepe.

Kot v glavnem besedilu tudi tu ugovor temelji na dejstvu, da mora teorija neodvisno določiti možne dosege nedoločne samostalniške zveze *osla*.



ska simbola. Drugič, le univerzalna omejena kvantifikacija vsebuje v definiensu negacijo, in sicer je pod dosegom negacije podformula, ki v omejenem zapisu predstavlja omejevalec. Tretjič, v formulah nastopata različna logična veznika. V formuli z eksistencialnim kvantifikatorjem najdemo konjunkcijo, v tisti z univerzalnim kvantifikatorjem disjunkcijo. Iz tega sledi, da lahko za zapis resničnostnih pogojev od osmih logičnih možnosti iz jezika  $L^*$ , prikazanih v (280), uporabimo le dve, ki sta logično ekvivalentni omejeni kvantifikaciji: (280a) in (280g).

- (280) a.  $\exists x: A(x) \wedge B(x) \sim \exists x [A(x)] B(x)$   
 b.  $\exists x: A(x) \vee B(x)$   
 c.  $\exists x: \neg A(x) \wedge B(x)$   
 č.  $\exists x: \neg A(x) \vee B(x)$   
 d.  $\forall x: A(x) \wedge B(x)$   
 e.  $\forall x: A(x) \vee B(x)$   
 f.  $\forall x: \neg A(x) \wedge B(x)$   
 g.  $\forall x: \neg A(x) \vee B(x) \sim \forall x [A(x)] B(x)$

Za razliko med (280a) in (280g) mora biti odgovoren en sam parameter, tj. izraza LF, ki ju pomenska komponenta prevede v (280a) in (280g), se smeta razlikovati le v eni podrobnosti. Če bi bil za razliko odgovoren več kot en parameter, bi pričakovali, da se bosta v naravnem človeškem jeziku udejanili več kot dve možnosti iz (280), konkretno v primeru dveh parametrov 4, v primeru treh parametrov vseh 8.

Idealen parameter bi bila oznaka, ki bi jo pomenska komponenta v splošnem preslikala v enega od simbolov, ki nastopajo v (280); v posebnem primeru, da se v položaju te oznake nahaja implicitni kvantifikator, bi prisotnost oznake signalizirala tip kvantifikacije.

Naj ta parameter predstavlja prisotnost oziroma odsotnost oznake [Neg(acija)], ki naj v splošnem v izraze  $L^*$  uvaja operator negacije. V skladu s prevedbo zapisa omejenih kvantifikatorjev na neomejene bo prisotnost oznake [Neg] signalizirala univerzalno kvantifikacijo, odsotnost pa eksistencialno.<sup>134</sup>

<sup>134</sup> Pokažimo, da je izbira oznak, ki bi uvajale simbole  $\wedge$ ,  $\vee$ ,  $\exists$  ali  $\forall$ , neustrezna.

Nemogoče je, da bi se logični obliki razlikovali po tem, da bi ena na ustreznem mestu vsebovala oznako  $\wedge$ , druga pa oznako  $\vee$ . Korespondenčno načelo 3 trdi, da je logični veznik  $\wedge$  privzeta ustreznica razvejanega vozlišča. Posebej,  $\wedge$  neposredno ne ustreza nobeni oznaki, torej je smiselno predpostaviti, da oznake  $\wedge$  ni.

Razmislimo še o tem, da bi bila podrobnost, v kateri se razlikujeta izraza LF, katerima ustrezata (280a) in (280g), prisotnost proti odsotnosti oznake  $\vee$  v ustreznem položaju. Po korespondenčnem načelu 3 je privzeta ustreznica razvejanega vozlišča logični veznik  $\wedge$ . Edino smiselno je, da prisotnost oznake  $\vee$  ukine privzeto ustreznico in jo zamenja z logičnim veznikom  $\vee$ . Vendar potem oznaka  $\vee$  ne uravnava tipa kvantifikacije. (V nadaljevanju bomo ugotovili, da oznake  $\vee$  sploh ne potrebujemo.)

Tipa kvantifikacije prav tako ne moreta določati oznaki  $\exists$  in  $\forall$ , kot predlaga Butler (2004: 61–64). V razdelku 3.4.1 smo se namreč odločili, da bomo kvantifikatorje v  $L^*$  uvajali z dogovorom o interpretaciji prostih spremenljivk, katerega prvi del je korespondenčno načelo 8.

Izbira se zdi ustrezna. Oznaka [Neg] je v skladnji neodvisno motivirana, poleg tega pa smo v razdelkih 3.1.3 in 3.1.4 okolja, ki dovoljujejo usmerjeno sklepanje in negativno polarne izraze, določili s štejetjem negacij, v dosegu katerih se okolje nahaja, in sicer smo šteli negacije v polarnostno kanonični obliki formule (obliki, ki ne dovoljuje veznikov  $\Rightarrow$ ,  $\Leftrightarrow$  in omejenih kvantifikatorjev). Če predpostavimo, da oznaka [Neg] ne le uvaja operator negacije, temveč tudi regulira tip omejene kvantifikacije, bomo “štetje negacij” lahko definirali tudi v LF.

LF stavka (281a) mora torej vsebovati oznako [Neg]. Prva misel je, da je ta oznaka projicirana v funkcijsko projekcijo NegP v samostalniški hrbtenici DPja *vsak maček* in da prisotnost projekcije NegP negira predikat *maček*, kot zahteva (281b). Vendar se, v nasprotju z zanikanimi stavki, v (281a) ne pojavlja označevalec negacije *ne*. Zato zaključujemo, da LF tega stavka ne vsebuje funkcijske projekcije NegP.

(281) a. Vsak maček spi.

b.  $\forall x: \neg \text{maček}(x) \vee \text{spati}(x)$

V vsaki skupini posameznikov  $x$  obstaja član, ki ni maček ali spi.

Oznaka [Neg], ki ji ustreza operator negacije  $\neg$  v  $L^*$ , mora biti torej vsebovana v nekem drugem funkcijskem jedru. To je ob predpostavki, da je vsaka oznaka projicirana v svojo funkcijsko projekcijo, nepričakovano. Vendar je, kot smo omenili v razdelku 2.1.4, [Neg] nenavadna tudi drugače, s stališča kartografije skladenjskih izrazov. Menim, da to upravičuje posebno obravnavo tudi v teoriji  $L^*$ . Glej tudi razdelka 4.7 in 5.4.

Predpostavili bomo torej, da lahko imajo nekatere oznake vrednost Neg (rekli bomo tudi, da ima taka oznaka *negativno vrednost* ali kar, da je negativna) in da funkcijska projekcija, v katero je projicirana ta oznaka (na kratko bomo rekli, da ima ta funkcijska projekcija negativno vrednost ali da je negativna), v  $L^*$  uvaja operator  $\neg$ . (Domnevamo, da je nabor oznak, ki lahko imajo negativno vrednost, izvedljiv iz nekih splošnih načel ali univerzalno določen.)

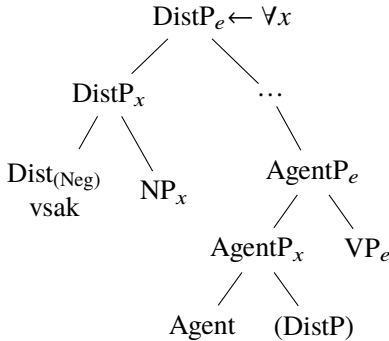
Za univerzalni določilnik *vsak* bomo torej predpostavili, da realizira neko oznako z negativno vrednostjo. Po Beghelli in Stowell (1997: 103–104) izhaja univerzalni oziroma distributivni pomen določilnika *vsak* iz prisotnosti oznake [Dist].<sup>135</sup> To bomo zaradi konkretnosti privzeli tudi v pričujočem delu.<sup>136</sup> V (282) je univerzalni kvantifikator posledica negativne vrednosti oznake [Dist], kar zapišemo [Dist]<sub>(Neg)</sub>.

<sup>135</sup> V razdelku 2.1.4 funkcijske projekcije DistP nismo uvrstili v stavčni fseq. Mnenja glede njenega položaja so različna: nekateri avtorji zagovarjajo celo večkratno nestično pojavljanje te in sorodnih projekcij (Brody in Szabolcsi 2003: 22–24).

<sup>136</sup> Menim, da univerzalni določilniki v splošnem ne vsebujejo neke določene (univerzalnostne ali distributivnostne) oznake, temveč preprosto *neko negativno* oznako. Vsebinsko te oznake moramo ugotoviti za vsak jezik posebej, na podlagi skladenjskih in pomenskih podatkov. V primeru, da pozna jezik več univerzalnih določilnikov – kot angleščina, ki pozna *each* and *every* – moramo to storiti za vsak univerzalni določilnik posebej.

To tudi odpira pot k razlagi razlike v tipičnem dosegu različnih univerzalnih določilnikov. Če predpostavimo, da je negativna oznaka v *each* projicirana v višjo funkcijsko projekcijo kot negativna oznaka v *every*, skladno s podatki pričakujemo, da bo *each* navadno imel širši doseg. (Iz slednjega lahko

(282)



Zapisali smo, da Neg ni oznaka, temveč vrednost oznake. To predpostavko podpira tudi dejstvo, da v  $L^*$  vrednosti Neg ustreza operator ( $\neg$ ), medtem ko oznakam ustrezajo (jedrni) predikati.

Razlika med predikati in operatorji je tako v njihovih argumentih kot v rezultatu. Argumenti predikatov so v splošnem termi (v jeziku  $L^*$  torej samo spremenljivke, saj jezik  $L^*$  ne pozna individualnih konstant in funkcijskih simbolov). Argumenti operatorjev so v splošnem katerikoli izrazi (formalnega jezika, ki ga uporabljamo). Rezultat predikata je logična vrednost resnično ali neresnično; rezultat operatorja ni nujno resničnostna vrednost: v splošnem je to nek (drug) izraz (formalnega jezika, ki ga uporabljamo).

Na primer argument modalnega prislova *mogoče* je stavčna propozicija (ki ustreza množici možnih svetov, v kateri je ta prepozicija resnična), rezultat pa je spremenjeno *informacijsko stanje*: neka druga množica možnih svetov – tistih, v katerih govorec sodi, da je mogoče, da je ta prepozicija resnična (Nilsen 2003: 54).

Splošna obravnava razmerja med skladnjo in semantiko operatorjev v skladu s hipotezo o trivialnosti pomenske komponente je izven obsega pričujočega dela. Ostajamo neopredeljeni glede vprašanja, ali (oziroma v kolikšni meri) je pomen vseh operatorjev skladijsko transparenten, tj. v kolikšni meri sta njihova skladijska in pomenska razčlemba izomorfní. Trdili bomo le, da je takšen pomen operatorja negacije, in v pričujočem razdelku zanj podali korespondenčno načelo.<sup>137</sup>

Nadaljujmo z razpravo o argumentu operatorja negacije. Vozlišča v skladijskih drevesnikih so binarno razvejana (glej razdelek 3.3.2), operator negacije iz  $L^*$  pa je unarni operator. Je njegov argument dopolnilo ali sestavljeno jedro?

Razprava o univerzalnem določilniku namiguje, da negiramo sestavljeno jedro (v  $L^*$

izvedemo njegovo distributivnost.)

Ugotavljanje vsebine negativnih oznak v univerzalnih določilnikih je izven obsega pričujočega dela.

<sup>137</sup> Očitno je, da je skladijsko transparentna argumentna zgradba operatorjev: pomenski argument operatorja je denotacija skladijskega sestavnika. Verjetno se pomenska in skladijska razčlemba ujemata tudi glede interne operacije negiranja, tj. če je v pomenski razčlembi uporabljen operator negacije, vsebuje skladijska razčlemba oznako z negativno vrednostjo. Le s primerno faktorizacijo njihovega pomena na negacijo in pojmovno-namerni del bi namreč lahko ohranili rezultate razdelkov 3.1.3 in 3.1.4 o usmerjenem sklepanju in negativno polarnih izrazih.

V literaturi se dostikrat predpostavlja, da lahko operatorji neselektivno vežejo proste spremenljivke (Zejlstra 2004: 26).

je namreč negiran omejevalec univerzalnega kvantifikatorja, ki mu v LF ustreza sestavljeno jedro). Nasprotno se običajno (implicitno) predpostavlja, da je pri stavčnem zanikanju negirano dopolnilo  $\text{NegP}$  (prim. Zeijlstra 2004: 167–173). Na tem mestu še ne moremo razpravljati o morebitnem poenotenju obeh načinov negiranja (za razpravo glej razdelek 4.7), zato stipuliramo naslednjo dihotomijo.

**Korespondenčno načelo 9.** [prva različica] *Operator negacije v  $L^*$  lahko uvaja (i) funkcijska projekcija  $\text{NegP}$ : v tem primeru je negirano njeno dopolnilo; (ii) zadnja funkcijska projekcija oznake z negativno vrednostjo: v tem primeru je negirano sestavljeno jedro te funkcijske projekcije.*

Iz logične oblike (282) na prejšnji strani je razvidno, da mora biti, če naj (282) ustreza formuli (281b), negirana prva projekcija oznake [Dist], tj.  $\text{DistP}_x$ . Zato v drugi točki zgornjega korespondenčnega načela zapišemo, da operator negacije uvaja zadnja projekcija oznake z negativno vrednostjo. (Glej tudi razdelek 4.6.)

**Korespondenčno načelo 10.** [prva različica] *Implicitni kvantifikator je univerzalni, če se nahaja v zadnji funkcijski projekciji z negativno vrednostjo; sicer je eksistencialni. (Vozlišče, kjer se nahaja  $\forall$ , se interpretira kot disjunkcija.<sup>138</sup>)*

Iz načela 10 sledi, da so implicitni kvantifikatorji, ki se nahajajo v istem vozlišču, istega tipa. To je dobrodošel rezultat, saj bi v nasprotnem primeru LF lahko bila dvo- ali večumna. Hierarhija implicitnih kvantifikatorjev v istem vozlišču LF je po definiciji nedoločena, zato bi lahko kvantifikatorjema  $Q_1x$  in  $Q_2y$  v nekem vozlišču ustrezal niz  $Q_1xQ_2y$  ali  $Q_2yQ_1$ . Če bi eden od njiju bil eksistencialni, drugi pa univerzalni kvantifikator, bi dobljena izraza  $L^*$  zapisovala različne resničnostne pogoje. V primeru, da je tip kvantifikatorjev enak, do pomenske razlike ne more priti.

### 3.5 VKLJUČEVANJE ATOMARNIH FORMUL

V pričujočem razdelku bomo motivirali korespondenčni načeli, ki se ukvarjata z vključevanjem atomarne formule v resničnostne pogoje celega stavka. Ta postopek bomo razdelili na dva dela: določanje globalnega in lokalnega položaja. Določitev globalnega položaja pomeni, da določimo, ob kateri funkcijski projekciji bo atomarna formula vključena v resničnostne pogoje. Natančneje, s sestavljenim jedrom in dopolnilom katere funkcijske projekcije jo sestavimo v večji izraz? Določitev lokalnega položaja pomeni, da povemo, kako (s katerimi logičnimi vezniki in v kakšnem vrstnem redu) združimo atomarno formulo s formulo sestavljenega jedra in formulo dopolnila.

Določanje lokalnega položaja bomo motivirali s podatki o žariščenju. V podrazdelku 3.5.1 pripravimo teren analizi žariščenja, ko predlagamo, kako sta povezana formalna semantika in pojmovno-namerni sistem. V podrazdelku 3.5.2, izhajajoč iz analize

<sup>138</sup> Ker je omejevalec univerzalnega kvantifikatorja vselej negiran, skupaj pomeni, da sta njegov omejevalec in doseg povezana z implikacijo.

žarišča v Herburger (2000), zapišemo  $L^*$  formulo stavka z žariščem. V podrazdelku 3.5.3 (i) ugotovimo, katera logična oblika mora ustrezati tej formuli, (ii) razkrijemo neskladje v bijektivni korespondenci med  $L^*$  formulami in izrazi LF (to neskladje utemeljuje, da je v teoriji  $L^*$  ustrežnejše uporabljati besednozvezno teorijo s sestavljenimi jedri kot standardno besednozvezno teorijo), (iii) postavimo korespondenčno načelo, ki določa lokalni položaj atomarne formule, ter (iv) podamo izhodiščno domnevo o globalnem položaju atomarnih formul. V podrazdelku 3.5.4 razkrijemo posebnost izpustnih zgradb pri določanju implicitnega položaja kvantifikatorjev. V podrazdelku 3.5.5 se ukvarjamo s pripisom numeričnega argumenta jedrnemu predikatu #, pri čemer opazimo pomanjkljivost izhodiščne domneve o globalnem položaju atomarnih formul.

### 3.5.1 PREDIKATNE SPREMENLJIVKE

Navidez nedolžno vprašanje je, kako (pojmovni) predikati, kot so *maček*, *spati* itd., sploh pridejo v  $L^*$  formulo. V razpravi o modularnosti v razdelku 2.3 smo ugotovili, da tem predikatom ustrezajo pojmovne pomenske oznake, ki v skladnji, ki smo jo enačili s formalno semantiko, nimajo kaj iskati. Glede na to, da je jezik  $L^*$  orodje za delo v formalni semantiki, pojmovni predikati v  $L^*$  niso zaželeni. Poleg tega v  $L^*$  nimamo konstant prvega reda (le-te bi se nanašale na konkretne posameznike, kot so Janez, Franc ipd., ali konkretne dogodke, kot je osamosvojitve Slovenije), torej je smiselno predpostaviti, da nimamo niti konstant drugega reda, tj. pojmovnih predikatov.

Ta predpostavka se dobro umešča v teorijo nanoskladnje, ki predpostavlja, da skladenjski izrazi ne vsebujejo ne fonoloških ne pojmovnih informacij. Skladenjske izraze s fonološkimi in pojmovno-namernimi izrazi po končani skladenjski izgradnji poveže mentalni slovar.

Pojme, ki jih izdela pojmovno-namerni sistem, bomo s skladenjskimi izrazi povezali na naslednji način.<sup>139</sup> Predpostavili bomo, da obstaja posebna oznaka [Root],<sup>140</sup> katere jedrni predikat je predikat *root*, ki zahteva dva argumenta: en argument je običajna predmetna spremenljivka  $x$  (individualna, dogodkovna itd.), drugi pa *predikatna* spremenljivka  $P$ . Atomarna formula  $\text{root}(P, x)$  je resnična, kadar se  $P$  nanaša na enomestni predikat (ki ga definira pojmovno-namerni sistem) in velja  $P(x)$ .

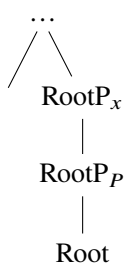
Naj bo oznaka [Root] dvakrat projicirana, ne da se pri prvi projekciji sestavi z dopolnilom, (283). Potem ji ustreza  $L^*$  formula (284), v kateri omejevalec kvantifikatorja nad predikatno spremenljivko drugega reda  $P$  ni določen. To po zaključku razdelka 3.2.2 ni dovoljeno, zato predpostavljamo, da v vozlišču  $\text{Root}P$  pride do povezave med skladenjskim izrazom in pojmovno-namernim sistemom.<sup>141</sup>

<sup>139</sup> Opozoriti velja, da stoji razprava v tem razdelku na nekoliko trhljih temeljih. Modularnostni argument, da pojmovnih oznak v skladnji ne more biti, je sicer močan, vendar ni konstruktiven. Empirični podatki, ki bi podpirali spodnjo razpravo, niso na vidiku, zato ostaja razprava spekulativna in se dejanska implementacija stika med LF in pojmovno-namernim sistemom lahko razlikuje od tu zapisane.

<sup>140</sup> Na mestu je primerjava s korenko projekcijo ( $\sqrt{P}$ ) iz razpršene morfologije. Le-ta je povezana z delom mentalnega slovarja, imenovanim enciklopedija (Marvin 2002).

<sup>141</sup> Domnevamo, da je (283) edina zgradba, ki sme kršiti posplošitev, da ni projiciranja brez sestavljanja. Če  $f$  v (i) ni Root, potem je (i) neslovnična zgradba, ker  $fP_x$  nima dopolnila.

(283)

(284)  $\exists P [ ] \text{root}(P, x)$ 

Tako namesto (285a) zapišemo (285b) in upamo, da ima govorec v mislih sove. Zaradi jasnosti razprave bomo pristali nekje vmes: (i)  $\text{root}(P, x)$  bomo vedno razpisali v  $P(x)$  in (ii) mešali bomo skladenjsko strukturo s pojmovnim pomenom: zapisali bomo name-ravani pojmovni pomen, ki izhaja iz stika prek prve projekcije oznake [Root]. V (285b) bomo torej, ker je nameravano, da ima govorec v mislih sove, namesto praznega omejevalca kvantifikatorja  $\exists P$  zapisali  $P = \text{sova}$ , kot v (285c).

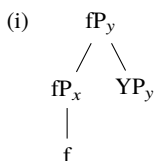
(285) a.  $\text{sova}(x)$ b.  $\exists P [ ] \text{root}(P, x)$ c.  $\exists P [P = \text{sova}] P(x)$ 

V kanoničnem primeru je doseg kvantifikatorja drugega reda  $\exists P$  zelo ozek: edini nastop spremenljivke  $P$  nad njeno hrbtnico je nastop v atomarni formuli jedrnega predikata root, ki je sestra hrbtnici.

### Logika drugega reda?

Zdi se, da so predikatne spremenljivke spremenljivke drugega reda. Tak zaključek ne bi bil dopadljiv, saj ima logika drugega reda precej drugačne lastnosti od logike prvega reda ali infinitarne logike. Posebej, rezultati, dokazani v Živanović (2002), v logikah drugega reda v splošnem ne držijo.

K sreči je zgoraj opisana uporaba predikatnih spremenljivk v teoriji  $L^*$  dovolj omejena, da lahko nastali sistem še vedno razumemo kot (pluralno) logiko prvega reda. Vse predikatne spremenljivke se namreč nanašajo na enomestne predikate, za *monadično* logiko drugega reda pa velja, da jo lahko simuliramo s pluralno logiko prvega reda (Linnebo 2014).



Predikatne spremenljivke naj bodo torej tip predmetnih spremenljivk, kot sta tipa predmetnih spremenljivk individualne in dogodkovne spremenljivke. Medtem ko je domena interpretacije individualnih in dogodkovnih spremenljivk zunajjezikovna (individualne spremenljivke se nanašajo na posameznike, dogodkovne spremenljivke na dogodke),<sup>142</sup> je domena predikatnih spremenljivk del uma: predikatne spremenljivke se nanašajo na kategorije, s katerimi človeška bitja razčlenjujejo svet okoli sebe.

### 3.5.2 ŽARIŠČE V TEORIJI L\*

Izhodišče analizi žarišča v teoriji L\* bo Herburger (2000). Bistvo njene teorije je, da žariščenje vpliva na resničnostne pogoje tako, da določi omejevalec skladenjsko unarnim kvantifikatorjem, v prvi vrsti dogodkovnemu kvantifikatorju.

Žariščenje vpliva na resničnostne pogoje s procesom, ki ga Herburgerjeva imenuje *žariščna preslikava*. Le-ta dogodkovnemu kvantifikatorju določi omejevalec. Omejevalec tega kvantifikatorja je podformula za *ozadje*, tj. ves nežariščeni del stavka.<sup>143</sup> Tako (286a) pomeni, da je nek relevanten<sup>144</sup> dogodek oponašanja, katerega vršilec je Janko, dogodek oponašanja, katerega vršilec je Janko in prizadeto sova.

- (286) a. Janko oponaša sovo.  
 b.  $\exists e$  [oponašanje( $e$ )  $\wedge$  vršilec(možek,  $e$ )]  
 oponašanje( $e$ )  $\wedge$  vršilec(možek,  $e$ )  $\wedge$  prizadeto(sova,  $e$ )

Na prvi pogled ni jasno, zakaj v dosegu dogodkovnega kvantifikatorja  $\exists e$  ponovimo podformulo za ozadje. Resničnostni pogoji bi vendar ostali enaki, če bi namesto (286b) zapisali (287). Problem bi nastal pri vloženi stavki, kadar bi žariščenje preoblikovalo kvantifikacijsko zgradbo dogodkovnega kvantifikatorja glavnega stavka, žariščen pa bi bil sestavnik v vloženi stavki. (288a) ima med drugim naslednji pomen. Stavek govori o tem, da Metka sliši, da Janko nekaj oponaša, in zatrjuje, da je tisto, kar Metka sliši, da Janko oponaša, sova. Če bi ta pomen zapisali kot v (288b), bi dogodkovna spremenljivka vložene stavka  $f$  v žariščeni delu vršilec(možek,  $f$ ) ne bila vezana. Če podformulo za ozadje kot v (288c) ponovimo, te težave ni.

- (287)  $\exists e$  [oponašanje( $e$ )  $\wedge$  vršilec(možek,  $e$ )] prizadeto(sova,  $e$ )  
 (288) a. Metka sliši, da Janko oponaša sovo.

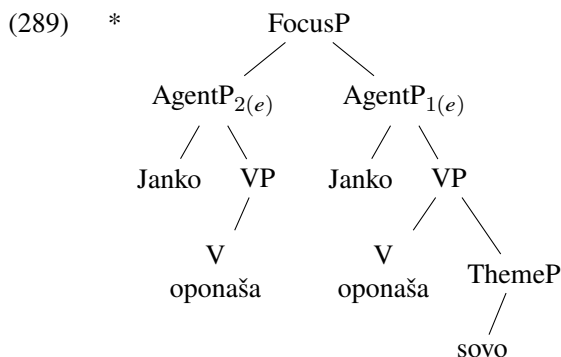
<sup>142</sup> Morda bolje: individualne in dogodkovne spremenljivke se nanašajo na kognitivne reprezentacije posameznikov in dogodkov.

<sup>143</sup> Osnovno trditev, ki jo izraža stavek, imenujemo *propozicija*. V (286a) je propozicija, da Janko oponaša sovo.

<sup>144</sup> Herburger (2000: 19) vsak (dogodkovni) kvantifikator eksplicitno omeji s kontekstnim predikatom C. Čeprav je gotovo res, da je vsaka kvantifikacija sopoložajno omejena, je verjetno prav to dejstvo tudi argument, da sopoložajne omejenosti ni potrebno eksplicirati v vsaki formuli. Še posebej to ni zaželeno v skladenjsko orientirani pomenoslovni teoriji, kakršna je teorija L\*, saj implicira, da je kontekstni predikat C prisoten (pre)mnogokje v skladenjski zgradbi.

- b. \*  $\exists e[\text{slišanje}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{mare}, e) \wedge \text{prizadeto}(\exists f : \text{oponašanje}(f) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, f)), e]$   
 $\text{prizadeto}(f, \text{sova})$
- c.  $\exists e[\text{slišanje}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{mare}, e) \wedge \text{prizadeto}(\exists f : \text{oponašanje}(f) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, f)), e]$   
 $\text{slišanje}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{mare}, e) \wedge \text{prizadeto}(\exists f : \text{oponašanje}(f) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, f) \wedge \text{prizadeto}(\text{sova}, f)), e)$

Zgornje analize žarišča ne moremo uporabiti v teoriji  $L^*$ , ker krši korespondenčno načelo 6. Stavku (286a) smo pripisali  $L^*$  formulo (286b), ki ji ustreza LF (289).<sup>145</sup>  $\text{AgentP}_1$  in  $\text{AgentP}_2$  sta različna sestavnika, vsak s svojo hrbtenico. (Da je  $\text{AgentP}_2$  v glasovni verigi neizražen, ne spremeni tega dejstva.) Po korespondenčnem načelu 6 morata ustrezati vsak svoji (dogodkovni) spremenljivki. (286b), povzet po Herburger (2000: 18), vsebuje le eno dogodkovno spremenljivko, in tako krši korespondenčno načelo 6. LF (289) moramo torej pripisati  $L^*$  formulo, ki bo vsebovala dve dogodkovni spremenljivki, ena ( $e$ ) bo ustrezala hrbtenici glavnega stavka, druga ( $f$ ) pa hrbtenici  $\text{AgentP}_2$ .



Druga težava s formulo (286b) je, da iz razprave o usmerjenem sklepanju v razdelku 3.1.3 sledi, da so vsi predikati v (286b) v okolju, ki dovoljuje sklepanje navzgor. Intuitivno se to zdi napačen rezultat. Medtem ko stavki s prehodnim glagolom brez žarišča zagotovo dovoljujejo sklepanje navzgor tako v povedku (290) kot v predmetu (291), se zdi, da stavki z žariščem sklepanja navzgor ne dovoljujejo niti v povedku (292) niti v predmetu (293).<sup>146</sup>

- (290) a. Janko glasno oponaša sovo.  
 b.  $\Rightarrow$  Janko oponaša sovo.

<sup>145</sup> V drevesniku (289) smo zanemarili premika osebk in predmeta iz udeleženskih položajev ter obstoj višjih funkcijskih projekcij v stavčnem ogrodju. Zaradi jasnejše predstavitve smo brez razprave predpostavili, da pri žariščanju sodeluje posebna funkcijska projekcija FocusP.

<sup>146</sup> Iz razprave izvzemamo osebek. V zgledih (292)–(293) se zdi, da je v osebk sklepanje navzgor dovoljeno, vendar je to najbrž posledica tega, da bi podrobnejša analiza pokazala, da ima osebek doseg nad žariščno projekcijo FocusP.



- (291) a. Janko oponaša sovo.  
 b.  $\Rightarrow$  Janko oponaša žival.
- (292) a. Janko glasno oponaša sovo.  
 b.  $\Rightarrow$  Janko oponaša sovo.
- (293) a. Janko oponaša sovo.  
 b.  $\Rightarrow$  Janko oponaša ŽIVAL.

Intuicija, da sklepanje navzgor v zgledih (292) in (293) ni mogoče, sicer ni tako trdna kot intuicija, da v zgledih (290) in (291) ni mogoče sklepanje navzdol, tj. da bi stavek (a) v zgledih (290) in (291) bil pomenska posledica stavka (b), vendar menim, da je to posledica dejstva, da stavka (a) in njegove domnevne posledice (b) iz zgledov (292) in (293) ni mogoče rabiti v enakem sopoložaju. Tako je (293a) ustrezno rabljen v položaju, ko je govora npr. o različnih živalskih vrstah, (293b) pa v položaju, ko je govora npr. o živalih, rastlinah in ljudeh.

Glede na to, da poskušamo zgraditi teorijo, ki bo možnosti usmerjenega sklepanja izračunavala zgolj iz informacij v formuli  $L^*$ , moramo pomen zgornjih stavkov podati s formulo, ki bo sklepanje navzgor v stavkih z žariščem onemogočala. Iz rezultatov razdelka 3.1.3 sledi, da morajo formule za zgornje stavke vsebovati (vsaj) po dva nastopa predikatov za povedek in predmet, eden od nastopov mora biti pozitiven in drugi negativen.

Formula za stavek z žariščem mora torej (i) vsebovati dve dogodkovni spremenljivki, ki ustrezata propoziciji in ozadju, (ii) polarnosti povedka in predmeta v propoziciji in ozadju pa se morata razlikovati. Tema zahtevama ustreza formula v (294): (i) hrbtenici propozicije ustreza spremenljivka  $e$ , hrbtenici ozadja pa spremenljivka  $f$ ; (ii) ker je kvantifikator nad  $f$  univerzalni, so vsi predikati v omejevalcu kvantifikatorja  $\forall f$  v dosegu negacije (glej razdelek 3.4.2).

- (294)  $\exists e: (\forall f \forall P [ \text{oponašanje}(f) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, f) \wedge \text{prizadeto}(P, f) ] f \times e) \wedge \text{oponašanje}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, e) \wedge \text{prizadeto}(\text{sova}, e)$

Obstaja skupina dogodkov  $e$ , tako da velja naslednje. Za vsak dogodek  $f$  in predikat  $P$ , za katera velja, da je  $f$  Jankovo oponašanje  $P$ ja, je dogodek  $f$  enak nekemu dogodku v skupini dogodkov  $e$ .  $e$  so dogodki Jankovega oponašanja sove.

Posebna lastnost formule (294) v primerjavi z doslej uporabljanimi formulami je seveda nastop predikatne spremenljivke  $P$ . V podrazdelku 3.5.1 smo predlagali, kako naj deluje stik skladske zgradbe s pojmovno-namernim sistemom, pri čemer smo uporabili predikatne spremenljivke, vezane z eksistencialnim kvantifikatorjem ozkega dosega. V (294) je doseg kvantifikatorja nad predikatno spremenljivko razširjen na celo ozadje; enak je dosegu dogodkovnega kvantifikatorja  $\forall f$ . Ker se nahaja v istem vozlišču kot  $\forall f$ , je tudi istega tipa, tj. univerzalen,  $\forall P$ .

Analiza Herburgerjeve ne nudi stične točke s semantiko alternativ, glej razdelek 1.1.4. Ozadje stavka (286a) je Jankovo oponašanje, vendar ni eksplicitno navedeno niti, da Janko dejansko nekaj oponaša (tj. udeleženska vloga prizadeto v ozadju ni pripisana), torej tudi

ni mogoče razpravljati o alternativah sovi, ki naj bi jih Janko oponašal. V formuli (294) je povezava s semantiko alternativ transparentna, in sicer izhaja iz univerzalne kvantifikacije nad  $P$ . Vrednosti spremenljivke  $P$ , ki bi lahko zadostile pogoju v omejevalcu  $\forall f \forall P$ , so namreč živalske vrste, ki jih Janko lahko oponaša, torej sova in alternative sovi v dogodku Jankovega oponašanja.

Formula (294) trdi, da katerokoli alternativo  $P$  (in dogodek  $f$ ) si izberemo, bo dogodek  $f$  Jankovega oponašanja  $P$  enak dogodku  $e$ , ki je dogodek Jankovega oponašanja sove. Poudariti velja, da to ne izključuje, da Janko oponaša še kakšno drugo žival. Dogodek, ki mora biti vrednost dogodkovne spremenljivke  $e$ , če naj bo formula resnična, je lahko tudi dogodek Jankovega oponašanja sove in petelina, saj je, ker smo predpostavili, da pripis udeleženskih vlog ni izčrpen, vsak dogodek oponašanja sove in petelina tudi dogodek oponašanja sove. Ta rezultat se sklada z jezikovno intuicijo, da stavka (286a) in (295) nista sopomenska.<sup>147</sup>

(295) Janko oponaša samo sovo.

V (294) je z alternativami žarišču povezana predikatna spremenljivka  $P$ , zato ji bomo dejali *alternativna* spremenljivka. Domnevamo, da lahko imajo funkcijo alternativne spremenljivke tudi drugi tipi spremenljivk, odvisno od kategorije žariščenega sestavnika. Tako menim, da je v (296) alternativna spremenljivka spet predikatna spremenljivka,<sup>148</sup> v zgledih, kot je (297), pa je žariščena celotna določilniška zveza (DP), zato igra vlogo alternativne spremenljivke individualna spremenljivka  $x'$ .<sup>149</sup> (Tako so alternativne vrednosti  $x'$  poleg Metke še Špela, Barbara itd.)

(296) a. Janko oponaša neko/vsako sovo.

b. Janko oponaša neko/vsako GLASNO SOVO.

(297) a. Janko je poljubil МЕТКО.

b.  $\exists e: (\forall f \forall x' [\text{poljubiti}(f) \wedge \text{vršilec}(\text{janko}, f) \wedge \text{prizadeto}(x', e)]$   
 $f \times e) \wedge \text{poljubiti}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{janko}, e) \wedge \exists x [\text{metka}(x)] \text{prizadeto}(x, e)$

Obstaja skupina dogodkov  $e$ , tako da velja naslednje. Za vsak dogodek  $f$  in posameznika  $x'$ , za katera velja, da je  $f$  Jankovo poljubljanje posameznika  $x'$ , je dogodek  $f$  enak nekemu dogodku v skupini dogodkov  $e$ .  $e$  je dogodek Jankovega poljubljanja Metke.

Herburgerjeva v podformuli za ozadje v (286b) ne uporabi udeleženskega predikata prizadeto. Da je to problematično, smo videli že iz razprave o lastnostih žariščnih stavkov

<sup>147</sup> Položaj, v katerem je (286a) resničen, (295) pa ne, podajamo v (i).

(i) A: Spominjam se, da je Janko oponašal kravo, in vem, da je oponašal še neko drugo žival, sovo ali petelina, ampak ne vem, katero. Se ti mogoče spomniš? Kaj je Janko oponašal?

B: Janko je oponašal sovo.

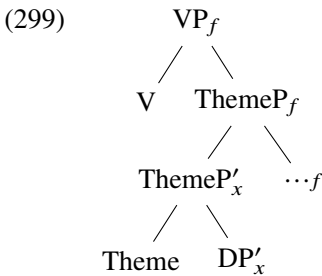
<sup>148</sup> Ker je v (296) žariščen samo del določilniške zveze na stavčnem repu, je žariščena beseda poudarjena. Nasprotno žarišče v enobesednem stavčnem repu v (286a) ne nosi posebnega poudarka. Prim. z razpravo v razdelku 1.1.4.

<sup>149</sup> Tudi (286a) ima interpretacijo, pri zapisu pomena katere v vlogi alternativne spremenljivke uporabimo individualno spremenljivko. To je potrebno, kadar so alternative konkretne živali (tj. stadiji ali predmeti, glej razdelek 3.3.1) in ne vrste živali.

glede usmerjenega sklepanja. Te težave z analizo v (294) presežemo, saj se alternativna spremenljivka ( $P$  ali  $x'$ ) pojavi v dosegu negacije.

Da v (286b) ni uporabljen udeleženski predikat *prizadeto*, je problematično tudi z vidika LF, ki ji formula brez tega predikata ustreza. Relevantnemu delu formule (298) ustreza LF izsek v (299). Če atomarna formula z udeleženskim predikatom *prizadeto* v podformuli za ozadje ni prisotna, to pomeni, da je v LF sestavniku, ki ji ustreza, odsotna funkcijska projekcija  $\text{ThemeP}_f$ . Načeloma lahko ima taka funkcijska projekcija dopolnilo (recimo  $\text{GoalP}$ ), kot je v (299) nakazano s tropičjem. V tem primeru del LF za ozadje, ki je v primerjavi z delom LF za propozicijo stavka odsoten, ni sestavnik. Po drugi strani odsotnost  $\text{DP}'_x$  (ali morda  $\text{ThemeP}'_x$ ) pomeni odsotnost sestavnika. Vendar mora biti v tem primeru udeleženska vloga v formuli eksplicitno pripisana, tj. podformula za ozadje mora vsebovati *prizadeto*( $x', f$ ).

(298)  $\dots \wedge \text{prizadeto}(x', f) \wedge \dots$



Herburger (2000: 23–29) se za analizo, v kateri v omejevalcu dogodkovnega kvantifikatorja udeleženska vloga žariščenega sestavnika ni prisotna, odloča zaradi stavkov, kjer je žariščen negativni zaimek. Ključne podatke podaja s španskimi zgledi. Španščina je jezik z mehkim negativnim ujemanjem:<sup>150</sup> kadar stavek ne vsebuje stavčne nikalnice, je negativni zaimek, kot je *nadie* ‘nihče’, mogoče rabiti le pred povedkom. Herburgerjeva opaža, da ima ta posplošitev izjemo: negativni zaimek je možno rabiti za povedkom, kadar ima ozek doseg, tj. kadar njegova raba ne zanika celotne propozicije. Tako ima (300a) pomensko posledico, da je govorec nekaj rekel (čeravno izrečeno ni bilo nikomur namenjeno).

- (300) a. ... dije bajito a nadie que todo era mío. (španščina)  
 reče-1.os nežno nikomur da vse bilo moje  
 ‘Nežno sem rekla, da je vse moje, a nikomur.’  
 b.  $\exists e: \text{vršilec}(\text{jaz}, e) \wedge \text{reči}(e) \wedge \text{prizadeto}(\dots, e) \wedge$   
 $\neg(\exists x [\text{človek}(x)] \text{prejemnik}(x, e))$

<sup>150</sup> Glej opombo 131 na strani 126.

Oglejmo si stavek (301a), kjer je *a nadie* ‘nikomur’ žariščen. Herburgerjeva ga analizira kot v (301b).<sup>151,152</sup> Pomenska posledica tega stavka je, da je govorec rekel, da je vse njegovo, ne pa tudi, da je komu rekel, da je vse njegovo. V slednjem primeru bi stavek bil protisloven, saj izrecno zatrdi, da govorec ni nikomur rekel, da je vse njegovo. To je natanko pomenska posledica, ki jo napove formula (301b), ki v omejevalcu dogodkovnega kvantifikatorja  $\exists e$  dogodku ne pripiše prejemnika. Formula (301c), ki v podformuli za ozadje pripiše udeležensko vlogo prejemnik, je protislovnost, saj je pomenska posledica ozadja, da je v dogodku nekdo prejemnik, pomenska posledica propozicije pa, da dogodek nima prejemnika.

- (301) a. ... dije bajito A NADIE que todo era mío.(španščina)  
reče-1 nežno nikomur da vse bilo moje  
‘Da je vse moje, nisem nežno rekla NIKOMUR.’
- b.  $\exists e [\text{vršilec}(\text{jaz}, e) \wedge \text{reči}(e) \wedge \text{prizadeto}(\dots, e)]$   
 $\neg (\exists x [\text{človek}(x)] \text{prejemnik}(x, e)) \wedge$   
 $\text{vršilec}(\text{jaz}, e) \wedge \text{reči}(e) \wedge \text{prizadeto}(\dots, e)$
- c. \*  $\exists e [\text{vršilec}(\text{jaz}, e) \wedge \text{reči}(e) \wedge \text{prizadeto}(\dots, e) \wedge$   
 $\exists x [\text{človek}(x)] \text{prejemnik}(x, e)]$   
 $\neg (\exists x [\text{človek}(x)] \text{prejemnik}(x, e)) \wedge$   
 $\text{vršilec}(\text{jaz}, e) \wedge \text{reči}(e) \wedge \text{prizadeto}(\dots, e)$

Formulo (301c) bi sicer lahko napravili pomensko ustrezno tako, da bi pripis udeleženske vloge prejemnik v ozadju negirali, kot je negirana v propoziciji, vendar taka rešitev ne bi bila ustrezna, saj bi ozadje stavka, v katerem je žariščen negativni zaimsek, ne bilo enako ozadju stavka, v katerem je žariščena “običajna”, nenegativna določilniška zveza. Ozadji obeh tipov stavkov morata biti enaki, saj z obema odgovarjamo na isto vprašanje, *Komu si nežno rekla, da je vse tvoje?*

Zgoraj podana analiza žarišča v jeziku L\* ne napove, da ima ozadje stavka (297a) na strani 137 pomensko posledico, da je Janko nekoga poljubil, čeprav podformula, ki ustreza ozadju, vsebuje pripis udeleženske vloge prejemnik. Napačne napovedi ni, ker je kvantifikator, ki veže dogodkovno spremenljivko v podformuli za ozadje, univerzalni in ne eksistencialni. Podformula za ozadje v (297b) trdi le, da je vsak dogodek Jankovega poljubljanja nekoga enak dogodku Jankovega poljubljanja Metke, in ne, da obstaja dogodek, da Janko nekoga poljublja; s slednjim položajem je podformula za ozadje le združljiva. V primeru, da je žariščen negativni zaimsek, je podformula za ozadje v (297b) resnična zato, ker pogoju v omejevalcu  $\forall f \forall x'$  ni zadoščeno ob nobeni vrednosti spremenljivk  $f$  in  $x'$ .

<sup>151</sup> Formula (301b) zaradi enotosti z ostalimi formulami, rabljenimi v pričujočem delu, vsebuje nekaj trivialnih sprememb, ki ne vplivajo na razpravo.

<sup>152</sup> Zapis te formule v Herburger (2000: 26–27, zgleđ (28)) je dvoumen: ni jasno, ali naj ima negacija, ki izhaja iz rabe *n*-besede *nadie*, doseg le nad pripisom ene udeleženske vloge ali nad celotnim dosegom dogodkovnega kvantifikatorja, tj. ali pomen stavka (301a) zapisuje formula (301b) ali (i). Za (301b) se odločamo zato, ker je formula (i) nekonsistentna s formulo za stavek brez žarišča, glej (300).

(i)  $\exists e [\text{vršilec}(\text{jaz}, e) \wedge \text{reči}(e) \wedge \text{prizadeto}(\dots, e)]$   
 $\neg (\exists x [\text{človek}(x)] \text{prejemnik}(x, e) \wedge \text{vršilec}(\text{jaz}, e) \wedge \text{reči}(e) \wedge \text{prizadeto}(\dots, e))$

V primeru, da je žariščena nenegativna določilniška zveza, npr. *Metko*, je podformula za ozadje resnična zato, ker je vsak dogodek  $f$ , kjer Janko poljublja  $x'$ , dogodek, kjer Janko poljublja Metko (in morda še koga).

Resničnostne pogoje za (301a) v jeziku  $L^*$  torej zapišemo s formulo (302).

$$(302) \quad \exists e: (\forall f \forall x [\text{vršilec}(\text{jaz}, f) \wedge \text{reči}(f) \wedge \text{prizadeto}(\dots, f) \wedge \text{prejemnik}(x, f)] f \times e) \\ \text{vršilec}(\text{jaz}, e) \wedge \text{reči}(e) \wedge \text{prizadeto}(\dots, e) \wedge \\ \neg(\exists x [\text{človek}(x)] \text{prejemnik}(x, e))$$

V splošnem ima torej  $L^*$  formula stavka z žariščem naslednjo obliko. Pomen propozicije stavka zapisuje konjunkcija členov, katerih argument je dogodkovna spremenljivka  $e$ . Eden od teh členov zapisuje pomen ozadja. Zapis tega pomena ima obliko dvojne univerzalne kvantifikacije: kvantifikator nad dogodkovno spremenljivko  $f$ , ki ustreza dogodku v ozadju, in kvantifikator nad alternativno spremenljivko  $z$ , ki ustreza žariščenemu sestavniku, si delita omejevalec in doseg. V omejevalcu se nahajajo vsi členi, ki se nahajajo v propoziciji, razen žariščenega člana. Pripis udeleženske vloge je prisoten in povezuje spremenljivki  $f$  in  $z$  (neposredno, če je žariščen celotni stavčni člen, zgoraj alternativna spremenljivka  $x'$ , in posredno, če je žariščen le del stavčnega člana, zgoraj alternativna spremenljivka  $P$ ). V dosegu omejevalca dvojnega kvantifikatorja je atomarna formula  $f \times e$ .

Formula (302) ustreza vzorcu *enoličnosti* (303), ki je posplošitev vzorca določnosti iz razdelka 1.2.4. (Tip spremenljivk  $u$ ,  $u'$  in  $v$  je poljuben, le  $u$  in  $u'$  morata biti istega tipa. Formula  $\phi'$  je izomorfná formuli  $\phi$ , razen morda v členu, ki je podformula s prosto spremenljivko  $v$ .) V četrtem poglavju bomo videli, da je vzorec enoličnosti uporaben pri pomenski razčlembi mnogih zgradb.

$$(303) \quad \exists u: \dots (\forall u' (\forall v) [\phi'(u')] u' \times u) \wedge \phi(u)$$

### 3.5.3 JEDRNI PREDIKATI IN IMPLICITNI KVANTIFIKATORJI

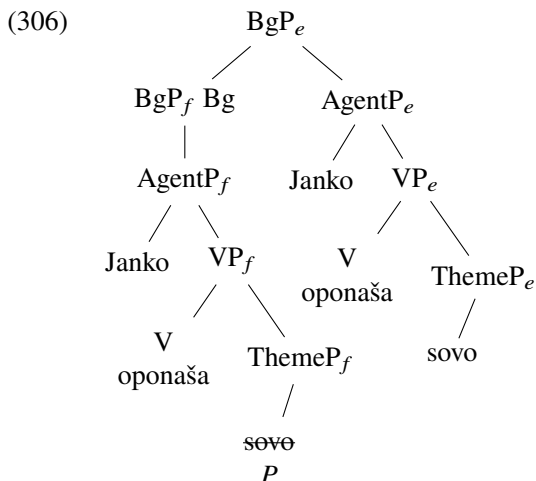
Na podlagi formule  $L^*$  (obravnavani stavek in formulo ponavljamo v (304) in (305)), razvite za zapis pomena stavkov z žariščem, predpostavljamo za stavek z žariščem LF zgradbo (306). Ozadje žariščenemu sestavniku uvaja posebna funkcijska projekcija BgP (BackgroundP). Propoziciji ustreza dopolnilo BgP $_e$ . Kot je razvidno iz formul (294) in (297b), sta zgradbi propozicije in ozadja skoraj povsem vzporedni. S tem je legitimiziran izpust ozadja v glasovni verigi (prim. Merchant 2001: 13–19). Da bi žariščeni sestavnik vseboval posebno oznako, npr. [Focus], ni potrebno.<sup>153</sup> Žarišče prepoznamo po razliki med zgradbo propozicije in ozadja: žarišče je tisti sestavnik v propoziciji, katerega vzporedni sestavnik v ozadju “manjka”.<sup>154</sup>

<sup>153</sup> Za kritiko pristopov, ki žariščeni sestavnik označujejo s posebno oznako oziroma mu namenajo posebno funkcijsko projekcijo, glej Neeleman in van de Koot (2007).

<sup>154</sup> Po tradicionalnem razumevanju žariščenja se stavek deli na žarišče (ospredje) in ozadje. LF (306) na prvi pogled ne sledi temu pogledu, ker stavek deli na ozadje ter propozicijo, ki vključuje tako žariščeni

(304) Janko oponaša sovo.

(305)  $\exists e: (\forall f \forall P [\text{oponašanje}(f) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, f) \wedge \text{prizadeto}(P, f)] f \times e) \wedge \text{oponašanje}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, e) \wedge \text{prizadeto}(\text{sova}, e)$



V (305) se v podformuli za ozadje  $(\forall f \forall P [\dots] f \times e)$  nahaja omejen dvojni kvantifikator  $(\forall f \forall P)$ . V njegovem dosegu je atomarna formula  $f \times e$ . Iz tega sledi, da ustreza oznaki [Bg] jedrni predikat presečnosti ( $\times$ ). (Predikat  $\times$  je dvomestni, zato mora biti oznaka [Bg] projicirana dvakrat.) Nadalje je dvojni kvantifikator univerzalni, kar pomeni, da ima oznaka [Bg] negativno vrednost, [Bg<sub>(Neg)</sub>].

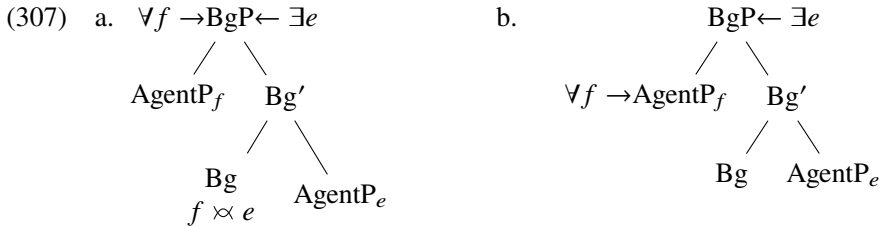
Zgornji primer je prvi, kjer želimo istočasno upoštevati dve korespondenčni načeli. Po eni strani jedrni predikat presečnosti  $\times$  povezuje obe dogodkovni spremenljivki, po drugi strani pa moramo določiti položaj implicitnega kvantifikatorja  $\forall f \forall P$ . Iz primerjave  $L^*$  formule (305) in LF (306) vidimo, da se tako atomarna formula  $f \times e$  kot (dvojni) univerzalni kvantifikator  $\forall f \forall P$  pojavita ob funkcijski projekciji BgP. Podati moramo torej tako korespondenčno načelo, ki bo atomarno formulo, katere globalni položaj je ob funkcijski projekciji BgP, vključilo v  $L^*$  formulo, ki ustreza sestavniku BgP, in sicer tako, da bo korespondenčno načelo 8 postavilo implicitne kvantifikatorje v ustrezne položaje, kot v formuli (305).

Videli bomo, da lahko predlagano LF zgradbo in  $L^*$  formulo s korespondenčnimi načeli povežemo le, če namesto besednozvezne teorije standardnega minimalizma (glej razdelek 2.1.3) privzamemo besednozvezno teorijo s sestavljenimi jedri (glej razdelek 3.3.2).

sestavnik kot "ponovljeno" ozadje. Razkorak med tradicionalnim pogledom in predlagano LF gre razumeti kot razliko med zgradbo stavka in njegovim informacijskim prispevkom. Iz interpretacije LF (306) namreč sledi, da je ozadje tisto, kar je v (306) ponovljeno. Nadalje ni nujno, da je ponovljeno ozadje v propoziciji sestavnik.

Poudariti velja tudi, da ni vsaka delitev na žarišče in ozadje delitev stavka. Kadar stavek vsebuje tudi stavčni topik (glej razdelek 5.3.1), je na žarišče in ozadje razdeljen le komentar.

Propoziciji ustreza sestavnik  $\text{AgentP}_e$ , ozadju  $\text{AgentP}_f$ . Propozicijo, ozadje in atomarno formulo  $f \times e$  je potrebno vključiti v isto LF zgradbo oziroma  $L^*$  formulo. Poskusimo uporabiti standardno besednozvezno teorijo, kjer poteka sestavljanje  $\text{AgentP}_f$  in  $\text{AgentP}_e$  v dveh stopnjah: najprej sestavimo Bg in  $\text{AgentP}_e$  v  $\text{Bg}'$  in nato  $\text{Bg}'$  in  $\text{AgentP}_f$  v  $\text{BgP}$ . (307) ponuja dve možnosti glede položaja kvantifikatorja  $\forall f$  (in  $\forall P$ , ki ga lahko brez škode za razpravo za trenutek zanemarimo) v (306): vozlišče  $\text{BgP}$  ali  $\text{AgentP}_f$ . (Za preglednejši prikaz ne razčlenjujemo sestavnikov  $\text{AgentP}_f$  in  $\text{AgentP}_e$ . Zaradi konkretnosti predstavitve predpostavimo, da se  $\exists e$  nahaja v  $\text{BgP}$ , čeprav se v resnici lahko nahaja tudi višje.)



V katerem vozlišču se nahaja implicitni kvantifikator  $\forall f$ ? Po korespondenčnem načelu 8 ga moramo postaviti v najnižje vozlišče, nadrejeno vsem nastopom spremenljivke  $f$ . Spremenljivka  $f$  je zagotovo vsebovana v  $\text{AgentP}_f$ , ni pa povsem jasno, ali je vsebovana v funkcijskem jedru Bg ali ne. Prvo možnost ponazarja (307a), drugo (307b).

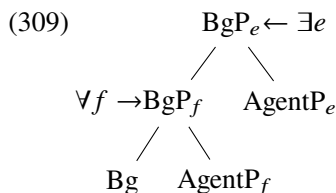
Zapis v (307a) namiguje, da je, ker je argument jedrnega predikata, spremenljivka  $f$  vsebovana v jedru (pod Bg smo zapisali  $f \times e$ ). Vendar bi to po korespondenčnem načelu 6 pomenilo, da jedro Bg vsebuje hrbtenico (spremenljivke  $f$ ), kar je v standardni minimalistični teoriji nesmisel. Sledilo bi tudi, da se implicitni kvantifikator  $\forall f$  nahaja v vozlišču  $\text{BgP}$  in ima torej doseg nad (vmesnim) sestavnikom  $\text{Bg}'$ , in torej tudi nad  $\text{AgentP}_e$ . Iz tega bi izhajali napačni resničnostni pogoji: doseg kvantifikatorja  $\forall f$  bi namreč vseboval podformulo za propozicijo, kot prikazuje (308). Če bi pogoju v omejevalcu dvojnega kvantifikatorja  $\forall f \forall P$  ne bilo zadoščeno za noben par spremenljivk  $f$  in  $P$ , bi bila formula resnična, saj pogoja v dosegu sploh ne bi bilo potrebno preverjati. Sledi, da bi formula (308) bila resnična v položaju, kjer Janko ne oponaša nobene (položajno relevantne) živali, kar je očitno napačen rezultat, saj sodimo, da je stavek (304) resničen zgolj v položajih, kjer Janko oponaša sovo.

$$(308) \quad \exists e: \forall f \forall P [\text{oponašanje}(f) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, f) \wedge \text{prizadeto}(P, f)] \\ f \times e \wedge \text{oponašanje}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, e) \wedge \text{prizadeto}(\text{sova}, e)$$

Druga možnost, prikazana v (307b), je, da se implicitni kvantifikator  $\forall f$  nahaja v  $\text{AgentP}_f$ . Vendar potem v LF jedro Bg ni v njegovem dosegu. Zaradi zelenega izomorfiza LF zgradb in  $L^*$  formul to pomeni, da v  $L^*$  v njegovem dosegu ne more biti predikat presečnosti  $\times$ , kar je v nasprotju s formulo (294).

Standardni minimalizem nas torej pripelje v slepo ulico. Nasprotno je besednozvezna teorija iz Starke (2004), opisana v razdelku 3.3.2, (bolj) združljiva z našo teorijo. V tej

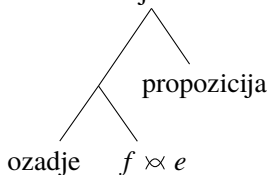
teoriji bi namesto ene od LF v (307) zapisali (309). Tu je  $BgP_f$  sestavljeno jedro, ki projicira oznako [Bg] v hrbtenico  $e$ . Implicitni kvantifikator  $\forall f$  je postavljen v vozlišče sestavljenega jedra  $BgP_f$ .



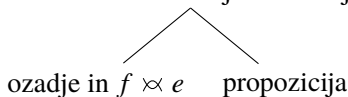
LF (309) je bolj združljiva s predlagano formulo (305) kot (307). Prvič, sestavljeno jedro vsebuje hrbtenico, torej ni nepričakovano, da je spremenljivka, ki ji ustreza, argument jedrnega predikata. Drugič, odpravljena je dilema glede položaja implicitnega kvantifikatorja  $\forall f$ . V teoriji s sestavljenimi jedri standardno jedro in določilo sovpadeta, zato se spremenljivka  $f$  v (309) pojavi le v sestavljenem jedru  $BgP$ . Položaj implicitnega kvantifikatorja  $\forall f$  je torej  $BgP_f$ . Tretjič, sledi, da  $AgentP_e$  ni v dosegu kvantifikatorja  $\forall f$ , kot zahteva analiza v (305).

Vendar tudi LF (309) ni povsem izomorfná formuli (305), kar ilustriramo v (310). (310a) kaže, da želimo v  $L^*$  formuli združiti tri podformule: podformulo za ozadje, podformulo za propozicijo in atomarno formulo z jedrnim predikatom. Besednozvezna teorija bi zato morala nuditi tri vozlišča. Besednozvezna teorija s sestavljenimi jedri nudi le dve vozlišči, kot je prikazano v (310b): ozadju in atomarni formuli jedrnega predikata pripada eno samo vozlišče. Nasprotno standardna teorija sicer nudi tri vozlišča, vendar so sestavljena v napačnem vrstnem redu, kot kaže (310c).

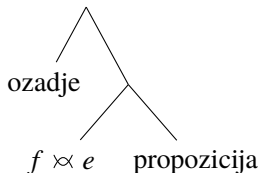
(310) a. zahteva teorije  $L^*$ :



b. besednozvezna teorija s sestavljenimi jedri:



c. standardna besednozvezna teorija:





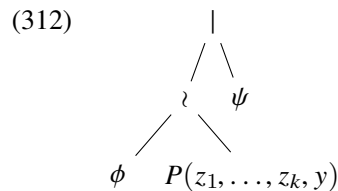
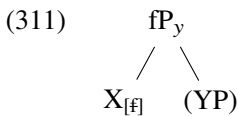
Menim, da je besednozvezna teorija s sestavljenimi jedri ustrežnejša od standardne besednozvezne teorije. Čeprav drevesnika (310a) in (310b) nista izomorfna, je (310b) vsaj homomorfna slika (310a): (310b) dobimo iz (310a) tako, da identificiramo vozlišči, ki vsebujeta ozadje in atomarno formulo jedrnega predikata. Standardna besednozvezna teorija tega ne omogoča: preslikava iz (310a) v (310c) ni homomorfizem.

Zgornje zaključke, osnovane na analizi žarišča, formaliziramo v naslednje splošno veljavno korespondenčno načelo, ki določa, kako je v formulo  $L^*$  vključena atomarna formula z jedrnim predikatom.

**Korespondenčno načelo 11.** *Naj vozlišču  $X$  v  $L^*$  ustreza formula  $\phi$ .  $X$  naj vsebuje oznako  $[f]$ , ki je iz  $X$  projicirana v  $fP$ , tj.  $X$  je jedro  $fP$ . Funkcijska projekcija  $fP$  naj se nahaja v hrbtnici, ki ji ustreza spremenljivka  $y$ :  $fP$  je torej  $fP_y$ . Oznaki  $[f]$  naj ustreza jedrni predikat  $P$ . Če ima  $fP$  dopolnilo, ga označimo z  $YP$ ,  $L^*$  formulo, ki mu ustreza, pa s  $\psi$ .*

*Predpostavimo, da je globalni položaj atomarne formule z jedrnim predikatom  $P$ , ki ustreza projicirani oznaki  $[f]$ , ob funkcijski projekciji  $fP_y$ .<sup>155</sup> Nadalje predpostavimo, da je oznaka  $[f]$  poleg v hrbtnico  $y$  projicirana tudi v hrbtnice  $z_1, \dots, z_k$ : atomarna formula je torej  $P(z_1, \dots, z_k, y)$ .*

*Potem LF izrazu (311) ustreza  $L^*$  formula  $(\phi | P(z_1, \dots, z_k, y)) \wr \psi$ , kjer sta  $|$  in  $\wr$  veznika, določena z drugimi korespondenčnimi načeli. (Drevesna reprezentacija te formule je podana v (312).)<sup>156</sup>*



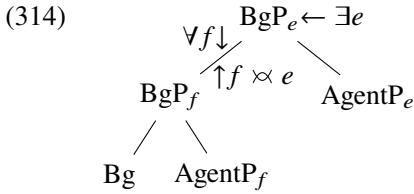
Predpostavljamo torej, da projekciji oznake v jeziku  $L^*$  ustreza dodatno vozlišče, ki družni  $L^*$  formulo, ki ustreza sestavljenemu jedru, z atomarno formulo jedrnega predikata. Šele to dodatno vozlišče nato sestavimo z  $L^*$  formulo, ki ustreza dopolnilu.

Iz korespondenčnega načela 11 sledi, da bo formuli (305) na strani 141, ponovljeni v (313), ustrezala logična oblika (314), pri čemer moramo implicitne kvantifikatorje postaviti v vozlišča drevesnika izraza  $L^*$  (drevesnika, kot je (312)).

$$(313) \quad \exists e: (\forall f \forall P [ \text{oponašanje}(f) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, f) \wedge \text{prizadeto}(P, f) ] f \times e) \wedge \text{oponašanje}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{možek}, e) \wedge \text{prizadeto}(\text{sova}, e)$$

<sup>155</sup> Globalni položaj atomarne formule bomo določili s korespondenčnim načelom 13 na strani 150. Delovna hipoteza v tem razdelku je, da je vključena med zadnjo projekcijo oznake in jedro te projekcije.

<sup>156</sup> Morebitno odsotnost dopolnila v (311) zaznamujemo z oklepajem okoli  $YP$ . Če je dopolnilo odsotno,  $fP_y$  ustreza podformula  $\phi | P(z_1, \dots, z_k, y)$ .



Ker se  $f$  pojavi le v  $\text{BgpP}_f$  (ki ustreza  $\phi$  v (312)) in v atomarni formuli jedrnega predikata  $f \times e$  (ki ustreza  $P(z_1, \dots, z_k, y)$  v (312)), ne pa tudi v  $\text{AgentP}_e$  (ki ustreza  $\psi$  v (312)), se kvantifikator  $\forall f$  pojavi v vozlišču formule  $L^*$ , ki ustreza vozlišču  $\wr$  v (312). Površno bomo dejali, da se kvantifikator  $\forall f$  pojavi “med  $\text{BgpP}_e$  in  $\text{BgpP}_f$ ”.<sup>157</sup>

Iz formule (313) sledi, da moramo predpostaviti, da se v primeru, ko se kvantifikator pojavi med dvema funkcijskima projekcija, atomarna formula jedrnega predikata nahaja v dosegu tega kvantifikatorja, sestavljeno jedro pa v omejevalcu.

Nadalje lahko na podlagi primerjave LF (314) in njej pripisane  $L^*$  formule (313) podamo izhodiščno domnevo o globalnem položaju atomarnih formul. Trdimo, da se mora atomarna formula jedrnega predikata neke oznake pojaviti pod zadnjo projekcijo te oznake, tj. med zadnjo projekcijo in njenim jedrom. (Tako se  $f \times e$  v LF (314) pojavi pod  $\text{BgpP}_e$ .)

Če bi nasprotno predpostavili, da se v LF (314) atomarna formula  $f \times e$  pojavi pod prvo projekcijo ( $\text{BgpP}_f$ ) oznake [Bg], bi dobili  $L^*$  formulo, ki bi podajala napačne resničnostne pogoje. Implicitni kvantifikator  $\forall f$  bi se namreč nahajal v  $\text{BgpP}_f$ , zato bi se atomarna formula  $f \times e$  nahajala v njegovem omejevalcu in podformula za ozadje v dosegu.<sup>158</sup> Proti taki argumentni zgradbi kvantifikatorja govorijo podatki o usmerjenem sklepanju. Podformula za ozadje namreč ne bi bila v dosegu operatorja negacije, zato bi napačno napovedali, da stavki z žariščem dopuščajo sklepanje navzgor, prim. razpravo v razdelku 3.5.2.

Kot je razvidno iz (310), smo s postavitvijo korespondenčnega načela 11 kršili predpostavko o izomorfizmu LF in  $L^*$ . Vendar velja poudariti, da ta kršitev ni primerljiva s kršitvijo, ki smo jo v razdelku 3.2.1 očitali teoriji posplošenih kvantifikatorjev. Le-ta med drugim radikalno premesti pojmovne pomenske oznake, prim. (237b) na strani 106 in (239b) na strani 107, medtem ko pri prevedbi iz LF v  $L^*$  v formulo zgolj uvedemo novo vozlišče, osnovna struktura drevesnika pa je ohranjena (kot rečeno, preslikava iz  $L^*$  v LF je homomorfizem). Nadalje je uvedba novega vozlišča motivirana s skladensko informacijo (projekcijo oznake), ne pa s skladnji nepoznanimi logičnimi oznakami.

Preslikava, ki (310a) prevede v (310b), ni izomorfizem hierarhične zgradbe, ker identificira vozlišči ozadja in atomarne formule jedrnega predikata. Izomorfizem med izrazi  $L^*$  in LF kljub temu obstaja: formula  $L^*$  vsebuje vse informacije, potrebne za izgradnjo

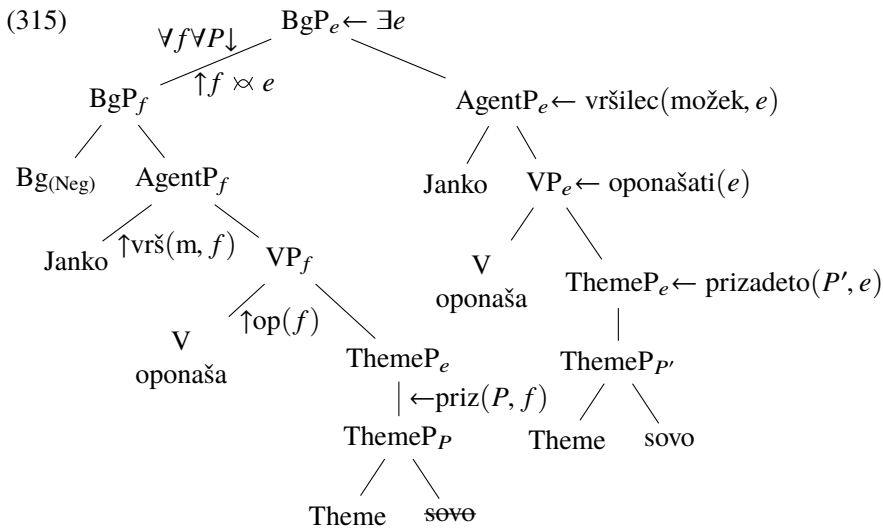
<sup>157</sup> Z  $\forall f \downarrow$  in  $\uparrow f \times e$  želim pokazati, da ležita  $\forall f$  in  $f \times e$  med  $\text{BgpP}_e$  in  $\text{BgpP}_f$ .  $f \times e$  je grafično nižje kot  $\forall f$ , ker je v  $L^*$  formuli v dosegu  $\forall f$ :  $\text{BgpP}_f$  je omejevalec omejenega kvantifikatorja  $\forall f$ ,  $f \times e$  pa njegov doseg.

<sup>158</sup> Že v razdelku 3.2.3 smo ugotovili, da je omejevalec kvantifikatorja (sestavljeno) jedro (tedaj še določilo) in njegov doseg dopolnilo.

LF, in obratno, LF vsebuje vse informacije, potrebne za izgradnjo formule  $L^*$ . Neizomorfnost korespondence med LF in  $L^*$  glede na obliko sestavnika je nadomeščena s *poimenovanjem* skladijskih sestavnikov. Sestavnik namreč poimenujemo po projicirani oznaki. Tako se drevesnik (311) imenuje  $fP$ , ker je bil izgrajen s projekcijo oznake  $[f]$ . Informacija, ki jo v formuli  $L^*$  dobimo iz vozlišča, ki ustreza  $\iota$  v (312), je torej v LF prisotna v obliki *imena* funkcijske projekcije.

### 3.5.4 IZPUSTNE ZGRADBE

Podrobna zgradba logične oblike, ki ustreza  $L^*$  formuli (305), je podana v (315).<sup>159</sup>



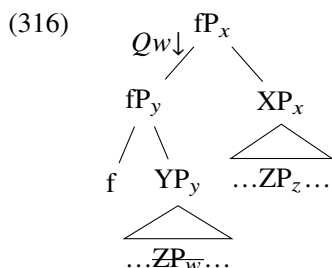
Jedrni predikat oznake  $[Bg]$  je predikat presečnosti  $\times$ . Le-ta v (315) povezuje dve dogodkovni spremenljivki,  $e$  in  $f$ . Oznaka  $[Bg]$  je torej projicirana dvakrat, dopolnilo prve projekcije je ozadje, dopolnilo druge projekcije propozicija. Dopolnili obema projekcijama sta skoraj enaki, edino žariščeni sestavnik je v ozadju odsoten. Hrbtenici žariščene sestavnika ustreza alternativna spremenljivka  $P$ . Kvantifikator nad alternativno spremenljivko nima dosega, ki bi ga pričakovali po korespondenčnih načelih 8 in 11. Po teh načelih bi se moral nahajati med  $ThemeP_e$  in  $ThemeP_P$ , vendar se skupaj s kvantifikatorjem nad dogodkovno spremenljivko ozadja  $\forall f$  nahaja med  $BgP_e$  in  $BgP_f$ . Predpostavljamo, da je to učinek žariščne preslikave: žariščna preslikava dvigne doseg kvantifikatorja nad alternativno spremenljivko na celotno ozadje.

<sup>159</sup> Zaradi prostorske stiske je zapis nekaterih predikatov okrajšan. Natančen položaj vseh atomarnih formul je prikazan le v ozadju. Zaradi zahtevnosti postavitve tako označenih drevesnikov bomo večinoma uporabljali sistem označevanja, uporabljen v propoziciji, tj. atomarno formulo jedrnega predikata bomo grafično postavili v zadnjo projicirano funkcijsko projekcijo oznake, ki ji jedrni predikat ustreza. Dogovorimo se, da sta sistema označevanja, ki ju v (315) uporabljamo v ozadju in propoziciji, ekvivalentna.

Ozadje ( $\text{AgentP}_f$ ) je v glasovni verigi izpuščeno. Stavki z žariščem torej vsebujejo izpustno zgradbo. Ugibamo, da izjemen dvig kvantifikatorja, opisan zgoraj, ni omejen na žariščenje, tj. na izpust BgP, temveč je splošno veljavno načelo. Nepričakovano bi namreč bilo, da bi bilo katerokoli splošno veljavno načelo pomenske interpretacije odvisno od prisotnosti konkretne funkcijske projekcije.

**Korespondenčno načelo 12.** *Naj bosta sestavnika XP in YP v (316) izomorfna modulo ZP, tj. bila bi izomorfna, če bi se ZP nahajal tudi v YP, v položaju, vzporednem položaju ZPja v XP. Potem je  $fP_x$  izpustna zgradba.*<sup>160</sup>

*Predpostavimo, da hrbtenici v položaju, ki je vzporeden položaju ZPja v YP, ustreza spremenljivka w. Potem se implicitni kvantifikator Q nad w nahaja med  $fP_x$  in  $fP_y$ .*<sup>161</sup>



Običajno se predpostavlja, da med izpustne pogoje sodita zgradbena in pomenska enakost izpuščenega in izraženega sestavnika. V teoriji L\* to pomeni, da sta zahtevana (i) enakost logičnih oblik izpuščenega in izraženega sestavnika ter (ii) enakost pojmovnih oznak, ki ustrezajo vzporednim položajem v izpuščenem in izraženem sestavniku. (315) tema pogojema očitno zadošča.<sup>162</sup>

### 3.5.5 NUMERIČNA HRBTENICA

V tem razdelku se ukvarjamo z vprašanjem, kako predikat # napolni svoja argumentna mesta, in pri tem podamo tudi korespondenčno načelo, ki določi globalni položaj atomarne formule.

Pri analizi bomo uporabili opažanje o izjemni distribuciji ujemalnih zvez glede na posplošitev o fseq iz razdelka 2.1.4. Ujemalne zveze so izjemne v tem, da so izvzete iz fseq in se lahko pojavijo kjerkoli v ogrodju besedne zveze.

<sup>160</sup> Seveda domnevamo, da je  $fP_x$  izpustna zgradba tudi, če sta XY in YP povsem izomorfna.

<sup>161</sup> Tip kvantifikatorja Q,  $\exists$  ali  $\forall$ , je določen po korespondenčnem načelu 10 in je torej odvisen od vrednosti oznake [f].

<sup>162</sup> Da bi preverili veljavnost podanega korespondenčnega načela, bi seveda morali preučevati izpustne zgradbe v splošnem ter primerjati zgornji predlog z druge predlaganimi analizami izpusta in sorodnih pojavov. To je izven obsega pričujočega dela, v katerem obravnavamo le izpustne zgradbe, povezane z določenimi določilniki ter presežniškimi in primerniški zgradbami. Korespondenčno načelo 12 uporabimo le v primerniških in presežniških zgradbah z relativnim pomenom, za katere predpostavljamo, da so dejansko povezane z žariščem, zato z njimi ne moremo preverjati splošne veljavnosti podanega načela. Podobno velja tudi za pilotsko analizo skladskega topika v razdelku 5.3.1.

Ujemalne oznake (t.i. oznake  $\phi$ ) so oseba, število in spol: v pričujočem delu se ukvarjamo le s številom, ki ga povezuje z numeričnimi spremenljivkami jezika  $L^*$ . V nadaljevanju razdelka bomo pokazali, da kot predmetnim tudi numeričnim spremenljivkam v LF ustrezajo hrbtenice. Predlagamo, da se opažanje o prosti distribuciji ujemalnih zvez v teoriji  $L^*$  odraža v naslednji nenavadni lastnosti numerične hrbtenice: numerična hrbtenica lahko *prekinja* katerokoli drugo (predmetno) hrbtenico.

Formalno, če je  $\langle F_1, \dots, F_i, G_1, \dots, G_j \rangle$  legitimno ogrodje neke besedne zveze, je načeloma legitimno tudi ogrodje  $\langle F_1, \dots, F_i, N_1, \dots, N_k, G_1, \dots, G_j \rangle$ , kjer je  $\langle N_1, \dots, N_k \rangle$  numerična hrbtenica. Predpostavljam, da je jeziku lastna določitev, kje sme biti ogrodje prekinjeno.

Posvetimo se torej vprašanju, kako predikat # napolni svoja argumentna mesta. En argument tega predikata je numerična spremenljivka ( $n$ ), drugi argument predmetna spremenljivka poljubnega tipa ( $x$ ). Atomarna formula  $\#(n, x)$  je resnična, kadar je število članov v skupini  $x$  natanko  $n$ .

Trdim, da predikat # ustreza neki oznaki, ki jo realizirajo glavni števniki. Ni težko videti, da le-ti določajo velikost skupine posameznikov, (317)–(318).

- (317) a. Trije fantje so brcali žogo.  
 b.  $\exists x [\text{fant}(x) \wedge \#(3, x)] \text{brcati-}\dot{\text{z}}\text{ogo}(x)$   
 Obstaja skupina posameznikov  $x$ , katere člani so fantje in ki je velikosti 3. Člani  $x$  brcajo žogo.
- (318) a. Peter vidi natanko eno zvezdo.  
 b.  $\exists y [\text{zvezda}(y) \wedge \#(1, y)] \text{videti}(\text{peter}, y)$   
 Obstaja skupina posameznikov  $y$ , katere člani so zvezde in ki je velikosti 1. Peter vidi člane  $y$ .

Predpostavimo, da glavni števniki (sestavljeno) jedro funkcijske projekcije  $N(\text{ume})\text{ralP}$ , ki je del samostalniške hrbtenice. V skladu s korespondenčnim načelom 7 oznaki [Nral] pripišemo jedrni predikat #.

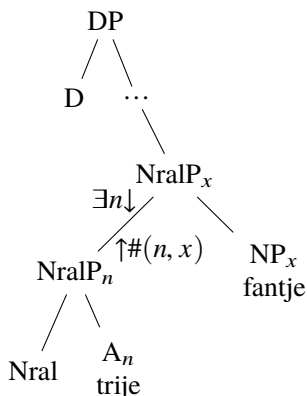
Ker jezik  $L^*$  ne vsebuje individualnih konstant, mora biti tudi numerični argument predikata # spremenljivka, in sicer numerična spremenljivka, ki jo običajno zaznamujemo z  $n$ . Formulami (317b) in (318b) v resnici torej nista formulami jezika  $L^*$ : pomen stavka (317) v  $L^*$  zapišemo s formulo (319).

- (319)  $\exists x [(\exists n [\#(n)] \#(n, x)) \wedge \text{fant}(x)] \text{brcati-}\dot{\text{z}}\text{ogo}(x)$   
 Obstaja taka skupina posameznikov  $x$ , da obstaja tako število  $n$ , ki je 3, da je velikost  $xa$  enaka  $n$ , in da so vsi člani  $xa$  fantje. Člani  $xa$  brcajo žogo.

Notranja zgradba določilniške zveze, ki ustreza omejevalcu kvantifikatorja  $\exists x$  v formuli (319), je podana v (320).

*Trije* je pridevniški glavni števnik (glej razdelek 1.1.1). Za pridevnike se običajno predpostavlja, da so (v terminologiji standardne besednozvezne teorije) določila funkcijskih projekcij (ali priklopi k funkcijskim projekcijam) v samostalniški hrbtenici, in ne

(320) trije fantje



njihova jedra. Glavni števnik *trije* v (320) je sestavljeno jedro projekcije NralP v samostalniški hrbtenici, torej se LF (320) sklada z običajno predpostavko o položaju pridevnikov v skladenjski razčlembi samostalniške besedne zveze.

V formuli (319) smo uporabili numerično spremenljivko, zato vsebuje LF (320) numerično hrbtenico. Formula (319) vsebuje predikat  $\exists$ , katerega argument je numerična spremenljivka: atomarna formula  $\exists(n)$  je resnična, kadar je  $n$  enak 3. Predikat  $\exists$  je primerljiv z leksikalnimi predikati, kot so *maček*, *spati* ipd. Deluje kot enomestni predikat (vendar glej razdelek 3.5.1) in je leksikalne kategorije (pridevnik). Sledi nekoliko presemetljiv zaključek, da je  $\exists$  pojmovna pomenska oznaka in da glavni števniki po definiciji v razdelku 1.1.1 sploh niso določilniki!

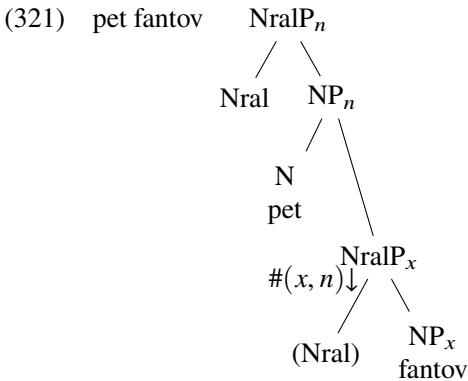
Slovarska enota glavnega števnik *tri* je torej trojica  $\{\pi, \lambda, \gamma\}$ , kjer je  $\pi$  njegova fonološka reprezentacija /tri/,  $\gamma$  njegova pojmovna reprezentacija  $\exists$  in  $\lambda$  njegova skladenjska reprezentacija, ki vsebuje (vsaj) oznako [Nral] in oznako kategorije [A]. (Glavni števnik *tri* realizira NralP z dopnilom AP.)

V dosedanji razpravi je bila oznaka z dvomestnim jedrnim predikatom drugič vedno projicirana iz sestavljenega jedra (kot npr. [Bg] v (315) na strani 146, ki je projicirana iz BgP<sub>f</sub> v BgP<sub>e</sub>). Obstaja še ena možnost zapolnitve drugega argumentnega položaja: preprosto jedro lahko ponovno projicira (t.i. premik).

Tako bomo samostalniške glavne števnike analizirali s premikom preprostega jedra Nral. Predpostavili bomo, da numerična hrbtenica prekinja samostalniško in da samostalniški besedni zvezi s samostalniškim glavnim števnikom ustreza LF (321).

V (321) so argumenti jedrnega predikata # nabrani v obratnem vrstnem redu kot v (320). Tako je v (320) oznaka [Nral] najprej projicirana v numerično hrbtenico in nato (iz sestavljenega jedra) v samostalniško, v (321) pa je [Nral] najprej projicirana v samostalniško hrbtenico in nato (s premikom) v numerično. To je skladno s korespondenčnim načelom 7, ob katerem smo poudarili, da ne določa vrstnega reda projiciranja oziroma pripisa argumentov.

Kot rečeno, je v vseh do tega razdelka obravnavanih primerih drugi argument jedrnega predikata bil zapolnjen s projiciranjem sestavljenega jedra. Resničnostni pogoji, po-



vezani z LF (315) na strani 146, so zahtevali, da je globalni položaj atomarne formule ob drugi, zadnji projekciji. Pri določanju globalnega položaja atomarne formule  $\#(x, n)$  v LF (321) naletimo na težavo, ker ima oznaka [Nral] dve zadnji projekciji,  $\text{NralP}_x$  in  $\text{NralP}_n$ . Ali se atomarna formula  $\#(x, n)$  nahaja pod  $\text{NralP}_x$  (v “izhodiščnem” položaju), ali pod  $\text{NralP}_n$  (v “izpeljanem” položaju)? Z analizo glavnih števnikov ne moremo utemeljiti niti prve niti druge teze.

Trdim, da se moramo odločiti za nižjo projekcijo,  $\text{NralP}_x$ . Ustreznost odločitve se bo potrdila ob pomenski razčlembi primerniških in presežniških zgradb v četrtem poglavju. Na tem mestu stipuliramo korespondenčno načelo, ki bo uporabljeno v zgoraj omenjenih analizah.

**Korespondenčno načelo 13.** *Atomarna formula jedrnega predikata neke oznake je v  $L^*$  formulo vključena med najnižjo zadnjo projekcijo te oznake in jedrom te projekcije.*

$L^*$  formula (322), ki ustreza LF samostalniškega glavnega števnikarja (321), se razlikuje od (319), ki ustreza LF pridevniškega glavnega števnikarja (320). Glavna razlika je v dosegu eksistencialnega kvantifikatorja nad  $n$ , ki ima v (322)/(321) doseg nad samostalniško zvezo, v (319)/(320) pa ne. Resničnostni pogoji obeh formul so enaki.

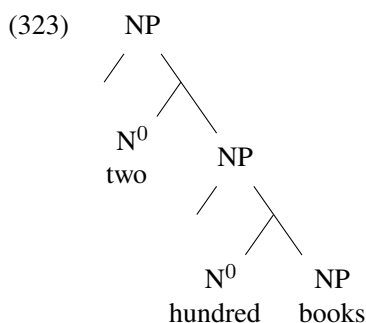
(322)  $\exists x [\exists n: 5(n) \wedge \#(n, x) \wedge \text{fant}(x)]$  brcati-žogo( $x$ )  
 Obstaja taka skupina posameznikov  $x$ , da obstaja tako število  $n$ , da je  $n$  enako pet, da je  $n$  število članov skupine  $x$  in da so člani  $xa$  fantje. Člani  $xa$  brcajo žogo.

V (322) ni zapisano, kaj je omejevalec kvantifikatorja  $\exists n$ . V omejevalcu ne more biti  $5(n)$ , ker  $\text{NP}_n$  ni najvišja projekcija v hrbenici  $n$ , in tudi ne  $\#(x, n)$ , ker smo predpostavili, da se nahaja pod najnižjo zadnjo projekcijo. Domnevamo, da ga omejuje slovnično število; za analizo slovničnega števila glej Harley in Ritter (2002).

Pomensko sta razčlembi (320) in (321) ustrezni, kaj pa skladenjsko? Ionin in Matushansky (2006: 332–336) kritizirata pristope, ki uvajajo posebno funkcijsko projekcijo, povezano z določanjem števila. Kritika zadeva tako pristope, ki trdijo, da so (samostalniški) glavni števniki jedra posebne funkcijske projekcije, kot pristope, po katerih so glavni

števniki določila te projekcije (jedro pa npr. oznake slovničnega števila). Menim, da naša analiza ne sodi ne med ene ne med druge. Po eni strani očitno ne predpostavljamo, da so samostalniški glavni števniki sestavljena jedra (tj. določila). Po drugi strani je v naši analizi glavni števnik sicer jedro, vendar je jedro samostalniške zveze NP (v pomenu NP kot projekcije jedra N), ne jedro “posebne” funkcijske projekcije (npr. NralP). Omenjena kritika je naperjena le zoper slednje analize: avtorici poudarjata, da ne zmorejo analizirati sestavljenih glavnih števnikov (kot je npr. *dva tisoč* ali *enaindvajset*).<sup>163,164</sup>

Avtorici predlagata lasten pristop, ki je površinsko<sup>165</sup> enak našemu: glavni števniki so skladijsko leksikalna jedra (N ali, v primeru pridevniških glavnih števnikov, A) in pomensko operatorji. Sestavljanje glavnih števnikov implementirata z rekurzijo: samostalniški besedni zvezi *two hundred books* ‘dvesto knjig’ pripišeta LF (323).



Njuna ideja o rekurziji je neposredno uporabna v teoriji L\*. Vsakemu glavnemu števniku pripišemo lastno numerično hrbtnico in jih povežemo s predikatom #. Tako dobimo formulo (324) in LF (325). (Formalizacija prekinjanja z začetka tega razdelka dopušča večkratno prekinjanje.)

$$(324) \quad \exists x [\exists n [2(n)] \exists m [\#(m, n)] \#(x, m) \wedge 100(m) \wedge \text{book}(x)]$$

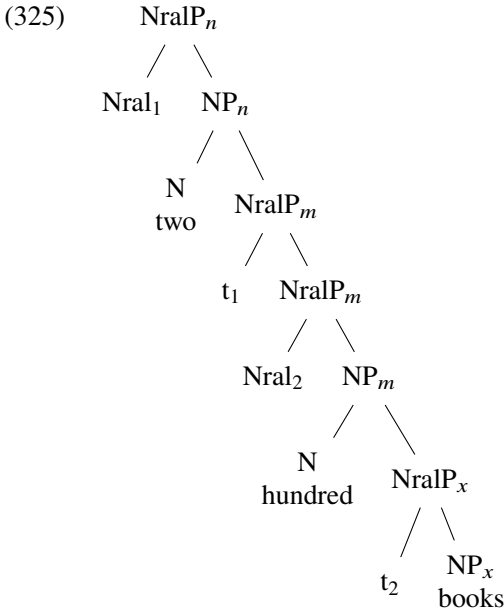
Obstaja skupina posameznikov  $x$ , za katero velja naslednje. Obstaja število  $n$ , ki je 2, da velja naslednje. Obstaja skupina števil  $m$  velikosti  $n$ , da velja naslednje. Velikost skupine  $x$  je  $m$ , vsak član skupine  $m$  je število sto in člani skupine  $x$  so knjige.

<sup>163</sup> Edini način za analizo bi bil predpostaviti, da so sestavljeni glavni števniki morfološko sestavljeni, kar ni verjetno, predvsem zaradi pojavljanja veznika *in* v nekaterih sestavljenih glavnih števniki.

<sup>164</sup> V razdelku 5.3.2 podajamo grobo analizo koordiniranih zgradb. Le-ta je ob predpostavki Ionin in Matušansky (2006: 340–342), da je dopolnilo vseh koordiniranih glavnih števnikov ista (v glasovni verigi razen pri enem števniku izpuščena) samostalniška zveza, uporabna tudi za obravnavo koordiniranih glavnih števnikov, kot je *enaindvajset*.

<sup>165</sup> Avtorici morata posebej podati semantiko glavnih števnikov, kar v teoriji L\* ni potrebno.





### 3.6 ZAKLJUČEK

Teorija  $L^*$ , ki smo jo podali v tem poglavju, prikazuje, kakšen mora biti kvantifikacijski vidik pomenske interpretacije izrazov logične oblike minimalistične teorije jezika, če predpostavljamo, da je jezikovna zmožnost modularno zgrajena.

Zapisali smo korespondenčna načela (zbrana so v dodatku 8), s katerimi lahko nekemu LF izrazu  $\lambda$  pripišemo formulo  $\phi$  jezika  $L^*$ , ki zapisuje ustrezne resničnostne pogoje stavka z logično obliko  $\lambda$ .

Naša pričakovanja o vsebini korespondenčnih načel iz uvoda v razdelek 3.2 so le delno izpolnjena. Korespondenčna načela sicer podajajo izomorfizem med izrazi logične oblike in jezika  $L^*$  (spremenljivke so hrbtenice, oznake so predikati, predikacija je projekcija, operator negacije je polarnostna vrednost oznake; z bolj zapletenim pravilom je določen položaj atomarne formule v sestavniku, ki vsebuje vse argumente predikata), vendar obstaja tudi “računski” vidik korespondenčnih načel. Zdi se, da v njih odkrivamo tudi lastnosti umskega sistema (morda podsistema pojmovno-namerne sistema) za izračunavanje kvantifikacijske zgradbe jezikovnih izrazov.

Od obstoječih pomenslovnih in skladijskih teorij smo pri ustvarjanju teorije  $L^*$  uporabili predvsem (i) spoznanja teorije posplošenih kvantifikatorjev in izreke iz Živanović (2002), ki ta spoznanja iz trditve o modelno-teoretskih lastnostih določilnikov prevedejo v trditve o formalnih lastnostih formul jezika  $L^*$ ; (ii) predpostavko o modularnosti jezikovne zmožnosti, udejanjeno v nekaterih vidikih Starkejevega dela (nanoskladnji in besednozvezni teoriji, ki priznava obstoj sestavljenih jeder); (iii) dogodkovno semantiko in njeno aplikacijo iz Herburger (2000) na analizo žariščenja.

Empirični podatki, neposredno uporabljeni pri snovanju teorije  $L^*$ , so skopi in obsegajo stavke z (i) nedoločnimi določilniki, (ii) univerzalnimi določilniki,<sup>166</sup> (iii) glavnimi števnikami, (iv) angleškim presežniškim določilnikom *most* in (v) žariščem. (Posebej, pri snovanju teorije niso bili uporabljeni podatki o določnih določilnikih, presežniških zgradbah (razen angleškega *most*) ter primerniških zgradbah, ki jih vse obravnavamo v četrtem poglavju.) Skopost uporabljenih empiričnih podatkov je metodološko zaželena: vsaka uspešna nadaljnja aplikacija nastale teorije kaže, da je dovolj univerzalna, da zmoremo v njej obravnavati tudi podatke, s katerimi ni bila motivirana, in tako podkrepljuje teorijo.

---

<sup>166</sup> Uporabljeni podatki o univerzalnih določilnikih so bili zelo skopi. Glej razdelek 5.2 za podrobnejšo razpravo o univerzalnih določilnikih.



---

## 4 KVANTIFIKACIJSKE ZGRADBE V TEORIJI $L^*$

V pričujočem poglavju bomo določili logične oblike in  $L^*$  formule nekaterih kvantifikacijskih zgradb: ukvarjali se bomo predvsem s primerniški in presežniškimi zgradbami. V prvem poglavju smo zapisali  $L^*$  formuli za presežniški določilnik v dveh različnih pomenu, pomenu absolutne in pomenu relativne večine, ter ugotovili, da je prva podobna formuli za določni določilnik. Vzorec, ki mu obe formuli ustrezata, smo poimenovali vzorec določnosti. V razdelku 3.5.2 smo vzorec določnosti posplošili na vzorec enoličnosti. V tem poglavju bomo videli, da je posplošena oblika uporabna pri analizi vseh primerniških in presežniških zgradb ter širše.

Poglavje je organizirano, kot sledi. Najpreprostejše udejanjenje vzorca enoličnosti najdemo v vzorcu določnosti, zato v razdelku 4.1 najprej obravnavamo le-tega. V razdelku 4.2 utemeljemo, da lahko numerična hrbtenica, za katero smo v razdelku 3.5.5 predpostavili, da sme prekinjati samostalniško hrbtenico, prekinja tudi stavčno hrbtenico. Izsledke bomo uporabili pri pomenski razčlembi presežniških in primerniških zgradb, ki vključujejo žarišče. Tako v razdelku 4.3 analiziramo presežniške določilnike v pomenu relativne večine. V razdelku 4.4 obravnavamo presežniške pridevnike in v razdelku 4.5 vse primerniške zgradbe. V razdelku 4.6 se ukvarjamo z negativnimi stopenjskimi pridevniki. V razdelku 4.7 z vzorcem enoličnosti pomensko razčlenimo stavčno zanikanje. V razdelku 4.8 povzamemo rezultate poglavja.

V tem poglavju bomo pod formule prenehali vselej zapisovati njihov besedilni zapis. Nekatere formule v tem razdelku so namreč tako dolge, da bi bil besedilni zapis manj pregleden od matematičnega.

Pomenske razčlembe v tem poglavju običajno ilustriramo na primerih, kjer je obravnavana določilniška zveza vršilec dejanja in osebek, vendar teorija ni omejena na te primere. Predikat vršilec v  $L^*$  formulah oziroma funkcijsko projekcijo AgentP v LF lahko nadomestimo s katerimkoli drugim udeleženskim predikatom oziroma funkcijsko projekcijo, npr. predikatom prizadeto oziroma funkcijsko projekcijo ThemeP. Da je določilniška zveza osebek, predteoretično pomeni, da je v imenovalniku, da ima med samostalniškimi besednimi zvezami v stavku najvišji dosež ali da lahko navezuje povratne zaimke. Vse to je za teorijo  $L^*$  nepomembno: enako analiziramo določilniške zveze v vseh skladijskih funkcijah.

### 4.1 VZOREC DOLOČNOSTI

V tem razdelku bomo izpeljali logično obliko in  $L^*$  formulo za stavke, ki vsebujejo določni določilnik ali presežniški določilnik v pomenu absolutne večine. Zanje smo v razdelku 1.2.4 trdili, da ustrezajo vzorcu določnosti. V tem razdelku bomo pokazali, da pomen vzorca določnosti dobimo, kadar se v samostalniški hrbtenici nahaja funkcijska projekcija DefP. Jeziki, v katerih vzorec določnosti ni legitimen, so torej jeziki brez DefP v samostalniški hrbtenici.

V podrazdelku 4.1.1 analiziramo določne določilnike in v podrazdelku 4.1.2 presežniške določilnike v pomenu absolutne večine.

#### 4.1.1 DOLOČNI DOLOČILNIK

V razdelku 1.2.2 smo zapisali russelijanske resničnostne pogoje za angleške stavke z določnim členom *the*.  $L^*$  zapis, najbližji originalnemu Russellovem zapisu, ponavljamo v (326). (Russellov in  $L^*$  zapis sta enaka, vendar se razlikujeta v interpretaciji, saj so v jeziku  $L^*$  spremenljivke pluralne. Formula (326b) je zato uporabna tudi, če je dopolnilo določilnika *the* v množini.)

- (326) a. The S Vs / The Ss V.  
 b.  $\exists x: S(x) \wedge V(x) \wedge (\forall y: S(y) \Rightarrow y \times x)$

Glede na to, da v teoriji  $L^*$  formule ustrezajo izrazom LF, je natančna oblika formule pomembna. V splošnem v pomenoslovni literaturi ni tako. Običajno se na tihem privzame, da je Russell predlagal, da se (326a) interpretira na način, ki ga podaja (327).

- (327)  $\exists x: (S(x) \wedge (\forall y: S(y) \Rightarrow y \times x)) \wedge V(x)$

V razdelku 3.2.2 smo ugotovili, da moramo vse resničnostne pogoje zapisovati brez uporabe neomejenih kvantifikatorjev. V omejenem zapisu se razlika med (326b) in (327) prevede na vprašanje, ali sodi enoličnostni pogoj  $(\forall y: S(y) \Rightarrow y \times x)$ , v omejenem zapisu  $\forall y [S(y)] y \times x$  v omejevalec (328) ali doseg (329) kvantifikatorja  $\exists x$ .

- (328)  $\exists x [S(x) \wedge \forall y [S(y)] y \times x] V(x)$   
 (329)  $\exists x [S(x)] (\forall y [S(y)] y \times x) \wedge V(x)$

Ker smo za zapis resničnostnih pogojev uporabili dve spremenljivki ( $x$  in  $y$ ), mora LF stavka z določnim določilnikom po korespondenčnem načelu 6 vsebovati dve besedno-zvezni hrbtenici: ena ustreza spremenljivki  $x$ , druga  $y$ . (Označimo polno razviti hrbtenici z  $xP$  in  $yP$ .) V enoličnostnem pogoju sta spremenljivki  $x$  in  $y$  povezani s predikatом presečnosti, ki je po korespondenčnem načelu 7 jedrni predikat neke funkcijske projekcije. Le-to bomo imenovali *določna zveza (DefP)*; ugotovili bomo namreč, da iz njene prisotnosti izhajajo resničnostni pogoji, po russelijanski analizi značilni za določni določilnik. Ker sta spremenljivki  $x$  in  $y$  argumenta dvomestnega predikata  $\times$ , je bila oznaka [Def] po korespondenčnem načelu 7 projicirana dvakrat, v hrbtenici  $x$  in  $y$ . Če je bila prvič projicirana v hrbtenico  $y$ , je sestavnik  $yP$  vsebovan v  $xP$ , sicer obratno. Vprašanje, ali se enoličnostni pogoj nahaja v omejevalcu  $\exists x$ , je torej ekvivalentno vprašanju, ali je  $yP$  vsebovan v  $xP$ .

Atomarna formula  $V(x)$  je le površen zapis formule  $V(e) \wedge vršilec(x, e)$ , glej razdelek 3.1.2. Spremenljivki  $x$  in  $e$  sta povezani s predikatом vršilec, torej je  $xP$  sestavljeno jedro funkcijske projekcije AgentP v stavčni hrbtenici  $e$  in zato ne more biti vsebovan v

yP. (xP je torej določilniška zveza *the S*.) Oznaka [Def] je torej prvič projicirana v hrbtenico y in drugič v hrbtenico x. Predikat  $\times$  se zato nahaja znotraj xP, torej se enoličnostni pogoj nahaja v omejevalcu kvantifikatorja  $\exists x$ , kot je zapisano v (328).

Kakšna je notranja zgradba omejevalca? Atomarna formula  $S(x)$  ne sme nastopiti v dosegu univerzalnega kvantifikatorja  $\forall y$ . Formula (330) namreč ne zapisuje resničnostnih pogojev za (326a), saj je resnična tudi v položaju, ko ne obstaja noben S, če le obstaja nek V. (Če ne obstaja noben S, potem za vsak y, ki je S, velja karkoli.)

(330)  $\exists x [\forall y [S(y)] y \times x \wedge S(x)] V(x)$

Obstaja taka skupina posameznikov x, da za vsakega člana ( $x'$ ) skupine x velja: za vsako skupino Sjev y velja, da je presečna z x in da je  $x' \in S$ . Vsi člani xa so V.

Domnevajmo, da se implicitni kvantifikator  $\forall y$  nahaja v neki funkcijski projekciji FP v hrbtenici x. Ker  $S(x)$  ne sme biti v dosegu  $\forall y$ , samostalniška zveza NP, ki ji v  $L^*$  ustreza  $S(x)$ , ne sme biti vsebovana v FP, kot prikazuje (331).

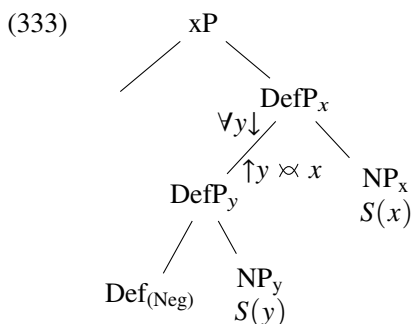
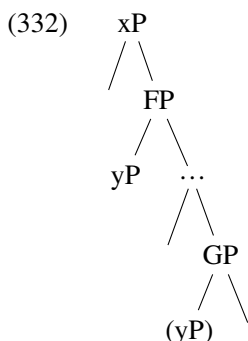
(331) \* 
$$\begin{array}{c} \text{xP} \\ / \quad \backslash \\ \text{FP} \leftarrow \forall y \\ / \quad \backslash \\ \text{NP} \end{array}$$

Vendar so funkcijske projekcije, ki sestavljajo NP (le-ta vsebuje samostalnik, pridevnike in oziralne odvisnike), najnižje ležeči del samostalniške hrbtenice (glej razdelek 2.1.4), torej je izhodiščni položaj NP zagotovo pod FP. Priti bi torej moralo do dviga NP nad FP. Da bi bili poleg samostalnika premeščeni tudi pridevniki in oziralni odvisniki, bi premik NP moral biti besednozvezni premik, vendar se običajno predpostavlja, da se samostalnik (N) znotraj samostalniške besedne zveze (DP) premika z jedrnim premikom (glej npr. Adger 2003: 221).

Predpostavka, da se implicitni kvantifikator  $\forall y$  nahaja v FP, ki je del samostalniške hrbtenice, je torej napačna. Vendar resničnostni pogoji v (328) niti ne zahtevajo, da se implicitni  $\forall y$  nahaja v tem položaju. To bi bilo nujno le, če bi položaj yP kot sestavljenege jedra FP bil izpeljan, tj. če bi se yP v ta položaj premestil iz nižje ležečega položaja, recimo položaja sestavljenega jedra funkcijske projekcije GP. V tem primeru bi namreč po korespondenčnem načelu 8 FP bilo najnižje vzvišče, ki vsebuje vse nastope spremenljivke y.

Po (332) bi morali biti spremenljivki x in y povezani z dvema predikatoma, vendar je v (328) oziroma (330) edini predikat, katerega argumenta sta tako x kot y, predikat presečnosti. Iz resničnostnih pogojev torej sledi, da do premika yP, prikazanega v (332), ni prišlo. yP projicira v hrbtenico x le eno oznako, [Def], kot v (333).

LF zgradba, ki jo predlagamo za določne določnike, je torej (333). V njej prikažemo tudi del notranje zgradbe sestavnika yP: predpostavljamo, da je sestavljen iz funkcijske projekcije DefP in samostalniške zveze NP, ki se skladno z običajnimi predpostavkami nahaja pod DefP.



Sestavniku  $NP_x$  v formuli jezika  $L^*$  ustreza  $S(x)$ , sestavniku  $NP_y$  pa  $S(y)$ . Atomarna formula  $y \times x$  z jedrnim predikatom  $\times$  in formula  $S(y)$ , ki ustreza  $NP_y$ , vsebujeta nastop spremenljivke  $y$ , zato jima mora biti  $\forall y$  nadrejen; vozlišča v  $L^*$ , ki ustrezajo  $DefP_x$  in  $NP_x$ , ne vsebujejo spremenljivke  $y$ , torej mora biti  $\forall y$  neposredno nadrejen  $S(y)$  in  $y \times x$ . Iz tega sledi, da se  $\forall y$  nahaja med  $DefP_x$  in  $DefP_y$  in torej nima dosega nad  $S(x)$ , kot tudi zahtevajo resničnostni pogoji v (328).

Preostane nam ugotoviti, kateri vidik LF povzroči, da veže spremenljivko  $y$  univerzalni in ne eksistencialni kvantifikator. Po korespondenčnem načelu 10 mora biti  $S(y)$  v dosegu negacije.  $DefP$  je torej funkcijska projekcija z dvojno vlogo: uvaja jedrni predikat enakosti in operator negacije, ki negira  $DefP_y$ . Po korespondenčnem načelu 9 to pomeni, da ima oznaka  $[Def]$  negativno vrednost,  $[Def_{(Neg)}]$ .

Omenili smo že, da predstavlja formula (328) pomensko razčlemba tudi v primeru, kadar je dopolnilo določilnika v množini. Spodaj zapisujemo še formulo, ki podaja resničnostne pogoje v primeru, da dopolnilo vsebuje glavni števecnik.

- (334) a. The five Ss V.  
 b.  $\exists x [S(x) \wedge (\exists n [5(n)] \#(n, x)) \wedge \forall y [S(y)] y \times x] V(x)$

## Fonološka realizacija

Smiselno se zdi domnevati, da je angleški določni določilnik *the* fonološka realizacija oznake  $[Def]$ .<sup>167</sup>

V (333) se pojavita dve samostalniški zvezi ( $NP_x$  in  $NP_y$ ), v glasovni verigi pa je izražena le ena. (333) je torej izpustna zgradba. Da bi to bila, morata biti  $NP_x$  in  $NP_y$  izomorfna.

Ali je mogoče, da bi bila samostalniška zveza  $NP_y$  izražena? Vse izražene samostalniške zveze morajo imeti sklon (najbrž zaradi morfološke celovitosti; prim. tudi t.i. sklonsko sito iz slovnice načel in parametrov (Golden 2001: 78)). Menim, da  $NP_y$  ne more dobiti

<sup>167</sup> Določni določilniki lahko vsebujejo tudi druge oznake (od tod najbrž izvira medjezikovna pestrost glede distribucije določnih določilnikov). Konkretno, Ihsane in Puskás (2001: 50–51) trdita, da vsebuje angleški *the* tudi oznako  $[Specific]$ , povezano s topikalizacijo.

sklona, tj. ne more se premestiti v ustrezno funkcijsko projekcijo,<sup>168</sup> zato mora biti (333) izpustna zgradba. Sledi, da mora vsebovati iste pojmovne oznake kot  $NP_x$ , glej razdelek 3.5.4. Zato v formulah za določni določilnik, kot je (326b), atomarne formule  $S(y)$  ne moremo zamenjati z atomarno formulo, ki bi uporabljala od  $S$  različen predikat.

#### 4.1.2 PRESEŽNIŠKI DOLOČILNIK V POMENU ABSOLUTNE VEČINE

V razdelku 1.2.4 smo pokazali, da je razlika med formulama za *the*, (335a) in (336a), in *most*, (335b) in (336b), le v tem, da je v formuli za *most* velikost skupin posameznikov  $x$  in  $y$  omejena, in sicer tako, da morata imeti obe skupini enako število članov.

(335) z neomejeno kvantifikacijo

- a. *the*:  $\exists x: S(x) \wedge V(x) \wedge (\forall y: S(y) \Rightarrow y \times x)$
- b. *most*:  $\exists n: \exists x: S(x) \wedge \#(n, x) \wedge V(x) \wedge (\forall y: \neg(S(y) \wedge \#(n, y)) \vee y \times x)$

(336) z omejeno kvantifikacijo

- a. *the*:  $\exists x [S(x) \wedge (\forall y [S(y)] y \times x)] V(x)$
- b. *most*:  $\exists n: \exists x [S(x) \wedge \#(n, x) \wedge (\forall y [S(y) \wedge \#(n, y)] y \times x)] V(x)$

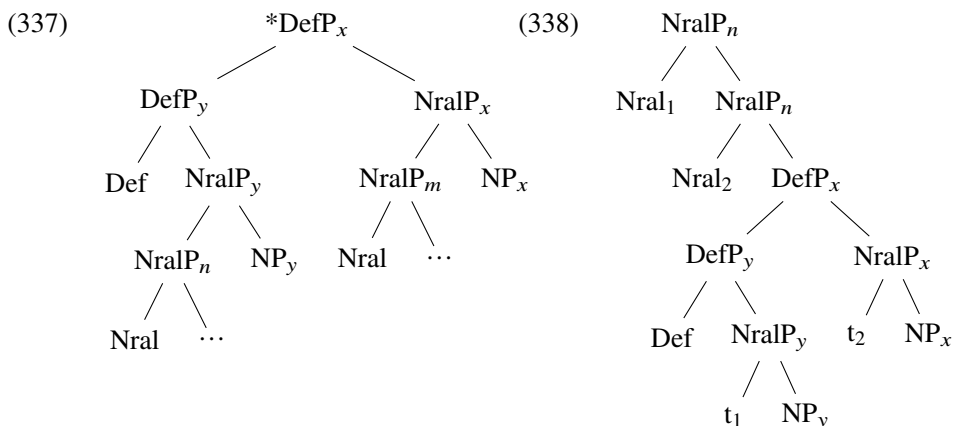
Iz podobnosti formul  $L^*$  sledi podobnost logičnih oblik, zato bomo za osnovo LF za *most* vzeli LF (333) za *the*. V formuli za *most* uporabljamo predikat  $\#$ , ki je jedrni predikat funkcijske projekcije  $NralP$ , zato mora LF za *most* vsebovati tudi oznako  $[Nral]$ .

Ugotoviti moramo, ali je relativna razvrstitev  $DefP$  in  $NralP$  v samostalniškem fseq  $DefP > NralP$  ali  $NralP > DefP$ . LF (333), ki smo jo predlagali za *the*, je izpustna zgradba, torej bo izpustna zgradba tudi LF za *most*. V formuli (336b) predikat  $\#$  nastopa dvakrat, torej bo LF za *most* vsebovala dvoje jeder  $Nral$ . Predpostavili smo, da *most* realizira oznaki  $[Def]$  in  $[Nral]$ : ker v LF za *most* oznaka  $[Nral]$  nastopa dvakrat, beseda *most*, ki jo realizira, pa se v glasovni verigi pojavi le enkrat, mora en nastop oznake  $[Nral]$  biti izpuščen. V (333) smo izpustili dopolnilo funkcijske projekcije  $DefP_y$ , zato predpostavljam, da se mora projekcija  $NralP_y$  nahajati v dopolnilu  $DefP_y$ . Privzemamo torej, da je relativna razvrstitev projekcij  $DefP$  in  $NralP$  v samostalniškem fseq  $DefP > NralP$ .

V formuli (336b) nastopa le ena numerična spremenljivka  $n$ . Sledi, da sta oznaki  $[Nral]$  prvič projicirani v samostalniško hrbtenico (vsaka v svojo). V nasprotnem primeru bi namreč dobili LF (337), v katerem nastopata dve numerični hrbtenici, ki bi jima ustrezali dve spremenljivki. Ti spremenljivki ne bi mogli biti povezani s kakšnim jedrnim predikatom: vozlišče  $NralP_n$  ne s-poveljuje  $NralP_n$  ali obratno, zato je nemogoče, da bi bila položaja povezana s premikom.

<sup>168</sup> Ker v teoriji  $L^*$  iz korespondenčnega načela 7 sledijo teoriji  $L^*$  lastni pogoji, ki jim morajo zadoščati premiki, bi morali nezmožnost za pripis sklona potrebnega premika utemeljiti, vendar je taka utemeljitev izven obsega pričujočega dela. Ugibamo, da je premik prepovedan, ker je  $NP_y$  vgnuzden pregloboko, ali pa je prepoved premika povezana z negativno vrednostjo oznake  $[Def]$ . Da  $NP_y$  ne more dobiti sklona, ostaja torej zaenkrat zgolj stipulacija.





Jedri projekcij  $NralP_x$  in  $NralP_y$  sta torej preprosti. Kje dobita jedrna predikata # svoj numerični argument? Predpostavljam, da (kot v razdelku 3.5.5) numerična hrbtnica  $n$  prekinja samostalniško hrbtnico  $x$  in da preprosti jedri  $Nral$  ponovno projicirata (tj. se premestita) v hrbtnico  $n$ , (338). S slednjim je zagotovljena enakost numeričnih argumentov predikata #.

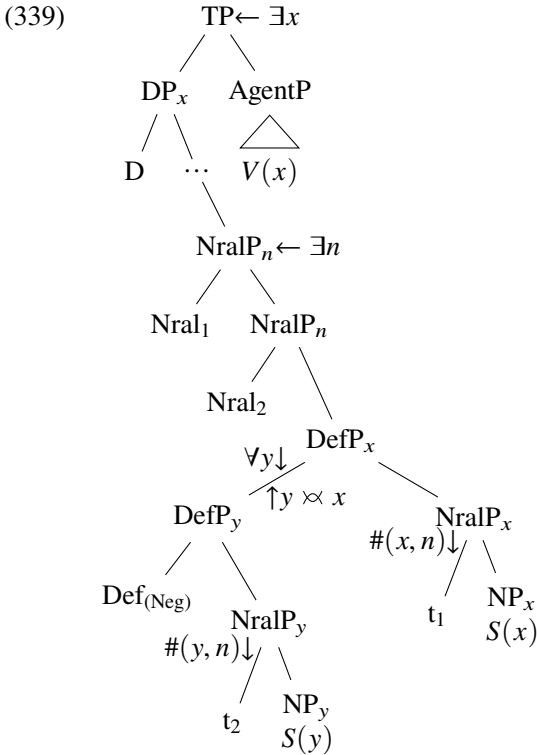
(339) na naslednji strani je LF celega stavka z *most* in prikazuje položaje in tipe implicitnih kvantifikatorjev (korespondenčni načeli 8 in 10) ter položaje atomarnih formul (korespondenčno načelo 11).

Kvantifikator spremenljivke  $x$  se po korespondenčnem načelu 8 nahaja v TP.  $x$  v omejevalcu ni v dosegu negacije, zato je kvantifikator eksistencialni,  $\exists x$ . Ker  $NP_x$  ne vsebuje nobenega nastopa  $y$ , se kvantifikator spremenljivke  $y$  po korespondenčnem načelu 11 nahaja med  $DefP_x$  in  $DefP_y$ . Kvantifikator je univerzalni, ker  $DefP_x$  uvaja operator negacije, ki negira  $DefP_y$ . Jedrni predikat jedra  $Def$  je predikat presečnosti, ki po korespondenčnem načelu 11 ni v dosegu operatorja negacije.

Iz zaznamkov v (339) je razvidno, da (339) ustreza formuli (340). Le-ta ima enake resničnostne pogoje kot (336b), nekoliko se razlikujeta le v obliki: člani konjunkcije so različno razporejeni in dosega kvantifikatorjev  $\exists x$  in  $\exists n$  sta obrnjena.

Edini vidik razmerja med LF (339) in  $L^*$  formulo (340), ki ni bil neodvisno motiviran v tretjem poglavju, je globalni položaj atomarnih formul  $\#(y, n)$  in  $\#(x, n)$ . Trdimo, da mora  $\#(y, n)$  nastopati med  $NralP_y$  in  $t_2$ . V nasprotnem primeru (če bi nastopal med  $NralP_n$  in  $Nral_2$ ), bi se implicitni kvantifikator  $\forall y$  pojavil v spodnjem  $NralP_n$  in bi dobili napačne resničnostne pogoje. (Glej razdelek 4.1.1 za razpravo, zakaj samostalniška zveza ne sme biti v dosegu kvantifikatorja  $\forall y$ .) Razmerje med LF (339) in  $L^*$  formulo (340) torej motivira korespondečno načelo 13.

Da bi zgornja analiza ne napovedala neobstoječih pomenov presežniškega določilnika *most*, moramo predpostaviti tudi, da je dvig iz izpuščenega sestavnika omejen. Premik iz izpuščenega sestavnika mora biti vzporeden premiku iz izraženega sestavnika. (V (339) je temu pogoju zadoščeno:  $Nral_2$  in  $Nral_1$  se premestita v "podvojeno" projekcijo  $NralP_n$ .) V nasprotnem primeru bi pričakovali, da se lahko preprosti jedri  $Nral_1$  in  $Nral_2$  premestita v različni numerični hrbtnici, in bi numerična argumenta predikata # lahko bila različna.



(340)  $\exists x [\exists n : (\forall y [S(y) \wedge \#(y, n)] y \times x) \wedge \#(x, n) \wedge S(x)] V(x)$

### Fonološka realizacija

Pri izgradnji LF za presežniški določilniki *most* smo uporabili oznaki [Nral] in [Def]. Slovarska enota za *most* mora torej realizirati ti oznaki. V standardnem minimalizmu bi slovarska enota za *most* vsebovala snop oznak [Nral, Def], ki bi nastopali v nekem terminalnem vozlišču, izgradnja pa bi ti oznaki potrdila v ustreznih funkcijskih projekcijah. Ker teorija  $L^*$  predpostavlja ustroj SMS (glej razdelek 2.3.2), pride do slovarskega dostopa šele po končani izgradnji. Seveda moramo omejiti razmerja, v katerih sta lahko oznaki [Nral] in [Def], da ju lahko slovarska enota za *most* realizira. Dovoliti želimo le realizacijo oznak v lokalnem razmerju: oznaki ne smeta biti obenem realizirani, npr. tedaj, ko bi [Nral] bila v glavnem stavku in [Def] v odvisniku.

Predpostavimo, da slovarska enota realizira oznako s tem, da realizira neko njeno projekcijo, in postavimo pogoje za razmerje med projekcijami oznak. Tako za presežniški določilnik predpostavljamo, da realizira projekciji NralP in DefP le tedaj, kadar je DefP dopolnilo NralP. Konkretno, v (339) realizira slovarska enota za *most* projekcijo NralP<sub>n</sub> in njeno dopolnilo DefP<sub>x</sub>.

Nadalje moramo predpostaviti, da slovarska enota, ki realizira neko funkcijsko projekcijo fP, realizira tudi vse stične funkcijske projekcije iste kategorije. Tako presežniški

določilnik v (339) obenem realizira tako višji kot nižji  $\text{NralP}_n$ . Če bi predpostavili, da presežniški določilnik realizira  $\text{NralP}_x$  in ne  $\text{NralP}_n$ , tj. da realizira  $\text{NralP}$  in  $\text{DefP}$  tedaj, kadar je  $\text{NralP}$  dopolnilo  $\text{DefP}$ , LF (339) ne bi bila ustrezna, saj oznaka  $[\text{Nral}_2]$  ne bi bila realizirana.

(339) je ustrezna tudi z vidika izpusta: če sta izomorfna  $\text{NP}_x$  in  $\text{NP}_y$ , sta izomorfna tudi  $\text{NralP}_x$  in  $\text{NralP}_y$ .

Z istim sklepanjem kot v razdelku 4.1.1 uvidimo, da  $\text{DefP}_x$  v (339) sme in mora biti izpustna zgradba. Omenimo še, da iz tega sledi, da se znotraj samostalniške besedne zveze ne morejo pojaviti primerniki. V razdelku 4.5 bomo ugotovili, da so v primerniških zgradbah realizirana ista funkcijska jedra kot v presežniških. Primerniki morajo vsebovati izražen razred primerjave. Ker noben del  $\text{NralP}_y$  ne more biti izražen (ker ne more dobiti sklona), primernikov znotraj samostalniške besedne zveze ne moremo najti.

Domnevamo, da zgornji opis slovarske enote za presežniške določilnike velja za presežniške določilnike v vseh pomenih, oziroma, ustrezno razširjen, za presežniške zgradbe nasploh. Uspešnost domneve bomo prikazali v razdelkih 4.3 in 4.4.

## 4.2 NUMERIČNA HRBTENICA V STAVČNEM OGRODJU

V tem razdelku bomo utemeljili, da lahko hrbtenica numerične spremenljivke prekinja stavčno hrbtenico. Pri tem si bomo pomagali s pomensko razčlemba pomožniških stavkov, katerih povedkovo določilo je glavni števniki.

V podrazdelku 4.2.1 podamo pomensko razčlemba stopenjskih pridevnikov, ki jo nato uporabimo pri analizi pomožniških stavkov v podrazdelku 4.2.2. Podrazdelek 4.2.3 povzema izsledek razdelka.

### 4.2.1 STOPENJSKI PRIDEVNICI V $L^*$

Običajno se predpostavlja, da osnovne stopnje *stopenjskih* pridevnikov, tj. pridevnikov, ki jih lahko stopnjujemo, denotirajo preslikave iz stopenj ( $d$ ) v enomestne predikate. Pomen pridevnika *visok* je tako definiran v (341). (Sharvit in Stateva 2002: 458)

(341) Za poljubno stopnjo  $d$  in posameznika  $x$  je  $\text{visok}(d)(x) = 1$  če je višina  $xa$  (vsaj) stopnje  $d$ .

Nadalje se predpostavi, da so te preslikave (navzdol) monotone glede na stopnjo. Če sta  $d$  in  $d'$  stopnji in velja  $d' < d$ , potem iz resničnosti  $\text{visok}(d)(x)$  sledi  $\text{visok}(d')(x)$ . (To velja le za pozitivne stopenjske pridevnike. Za razpravo o negativnih glej razdelek 4.6.)

Tej predpostavki, in posledično tudi uporabi operatorjev večje  $>$  in manjše  $<$ , se lahko izognemo, če stopnjevanje pridevnikov obravnavamo tako, kot smo obravnavali kvantifikacijo nad posamezniki. Stopnjo, kot jo razume standardna teorija, bomo kvantificirali. Izjavo  $\text{visok}(d)(x) = 1$ , da je višina  $xa$  (vsaj) stopnje  $d$ , bomo v  $L^*$  zapisali kot (342).<sup>169</sup>

<sup>169</sup> Soroden je pristop k analizi pridevnikov s *tropami*. Trope so abstraktni posamezniki, ki so denotacije posamostaljenih pridevnikov, kot je npr. *Janezova višina*. (Moltmann 2009: 51)

(342)  $\exists p [\#(d, p) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)$

*Lastnostna* spremenljivka  $p$  v (342) predstavlja skupino “kvantnih delcev” lastnosti. Standardna stopnja,  $d$ , predstavlja število delcev lastnosti.<sup>170</sup>  $\#(d, p)$  torej trdi, da je število delcev v skupini  $p$  enako  $d$ . Nadalje s predikacijo nad  $p$  povemo, za kakšno lastnost gre: *višina*( $p$ ) pomeni, da se v skupini  $p$  nahajajo kvantni delci višine.<sup>171</sup> En del trditve formule (342) je torej, da obstaja  $d$  (različnih) delcev višine. Drugi del,  $\text{lastnost}(p, x)$ , pripiše te delce spremenljivki  $x$ , ki predstavlja posameznika (oziroma skupino posameznikov).  $L^*$  analiza stopnjevanja torej poenoti pripis lastnosti in udeleženskih vlog, ki potekata enako, prek jedrnih predikatov. Udeleženske vloge pripisujemo prek predikatov vršilec, prizadeto itd., lastnosti prek predikata lastnost. Skladno s korespondenčnim načelom 7 bomo predpostavili, da je lastnost jedrni predikat neke funkcijske projekcije, ki jo bomo imenovali PropertyP (lastnostna zveza).

Na tem mestu pridevniško modifikacijo poenostavljamo na več načinov. (i) Ukvarjamo se le s presečnimi pridevniki. Iz razprave so torej izključeni pridevniki kot *domnevni*, *bivši* ipd.<sup>172</sup> (ii) Nekateri avtorji (npr. Kayne 1994: 100) predpostavljajo, da so prilastkovne rabe (vsaj nekaterih) pridevnikov izpeljane iz oziralnih odvisnikov. V tem razdelku predpostavljamo, da za stopenjske pridevnike to ne velja. (iii) Kartografski pristopi k zgradbi samostalniške besedne zveze predpostavljajo, da obstajajo v samostalniški hrbtenici funkcijska jedra, specializirana za pripis lastnosti, kot so višina, globina, barva, narodnost ipd. (Scott 2002: 102). V teorijo  $L^*$  bi to prevedli tako, da bi namesto predikata lastnost uporabili specializirane predikate, kot so višina, globina, barva, narodnost ipd.

Oglejmo si konkretna primera pripisa lastnosti. V (343) na naslednji strani je količina lastnosti eksplicitno določena. Nad pridevnikom (A) se zato nahaja posebna funkcijska projekcija, običajno imenovana stopenjska zveza, DegP, ki ji enako kot NralP ustreza jedrni predikat  $\#$ .<sup>173</sup> Nasprotno v (344) *višina* ni eksplicitno določena, zato se zato DegP ne nahaja v pridevniški hrbtenici.<sup>174</sup>

<sup>170</sup> Število  $d$  se v nobenem pogledu ne razlikuje od števila  $n$ , ki smo ga uporabljali pri kvantifikaciji po posameznikih. Drug simbol uporabljamo le kot mnemonični pripomoček.

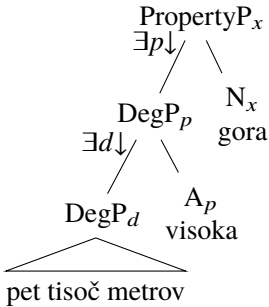
<sup>171</sup> V pričujočem delu bomo zanemarili mersko enoto (*dva metra dolg*, *pet kilogramov težak*), s katero je treba najbrž modificirati lastnostno spremenljivko  $p$  (ali morda numerično spremenljivko  $d$ ).

<sup>172</sup> Takšni pridevniki običajno niti niso stopenjski. Nejasno je, ali jih je mogoče stopnjevati “na silo”, prim. *lesen*, *bolj lesen*, *najbolj lesen* in *bivši*, *bolj bivši*, *najbolj bivši*.

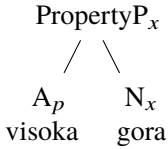
<sup>173</sup> Notranja zgradba besedne zveze *pettisoč metrov* namiguje, da se količina lastnosti določi v dveh korakih: z mersko enoto in glavnim števnikom. V pričujočem delu se s preučevanjem merskih enot ne bomo ukvarjali.

<sup>174</sup> Predpostavljamo, da je odsotnost jedra DegP povezana s *standardno* vrednostjo. Za razpravo o delovanju predikata *standard* glej razdelek 4.6. V pričujočem delu se ne ukvarjamo z vprašanjem, kako sopoložaj določi standard primerjave, tj. z razlago dejstva, da je visoka gora visoka npr. nekaj tisoč metrov, visok človek pa npr. dva metra. Podobnemu vprašanju se izognemo tudi pri določilnikih: resnično-stni pogoji stavkov *veliko Slovencev je dobilo Nobelovo nagrado* in *veliko Slovencev se je udeležilo množičnega zborovanja v Trstu* so namreč precej različni.

- (343) a. 5000 m visoka gora  
 b.  $(\exists p [\exists d [5000m(d)] \#(d, p) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)) \wedge \text{gora}(x)$   
 c.

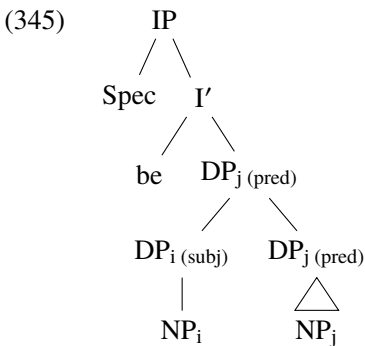


- (344) a. visoka gora  
 b.  $(\exists p [\text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)) \wedge \text{gora}(x)$   
 c.



#### 4.2.2 POMOŽNIŠKI STAVKI

Običajno se predpostavlja, da se v položaju povedkovega določila pomožniškega stavka nahaja t.i. *mali stavek*, iz katerega se samostalniška zveza dvigne v položaj osebka, sam mali stavek pa je običajno analiziran kot priklopna zgradba. Tako (345) prikazuje zgradbo pomožniškega stavka, kjer je višji DP<sub>j</sub> mali stavek. (Zamparelli 2000: 97). (Predikativni DP<sub>j</sub> je lahko nadomeščen s pridevniško zvezo.)



V teoriji L\* nismo podali korespondenčnih pravil za interpretacijo priklopnih zgradb. Obstoj le-teh je teoretično problematičen (Brody 2003: 122–126), zato skušamo shajati brez

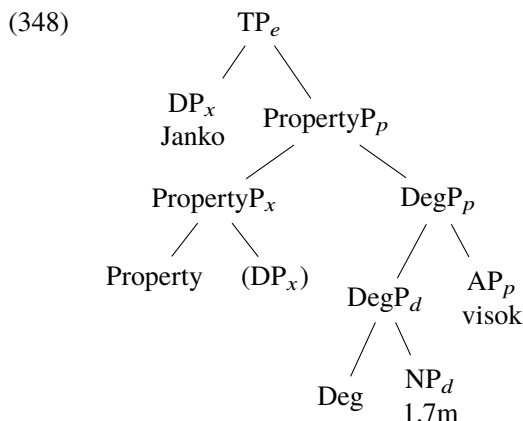
njih. V razdelku 4.2.1 smo predpostavili, da pripis lastnosti poteka prek jedrnega predikata lastnost funkcijske projekcije PropertyP. Najpreprostejša hipoteza je gotovo, da na enak način poteka tudi pripis lastnosti v primeru malih stavkov.<sup>175</sup>

Korespondenčno načelo 7 zahteva, da jedrnim predikatom pripišemo argumente s projiciranjem. Če ima predikat dve argumentni mesti, mora biti oznaka projicirana dvakrat. Načelo ne določa vrstnega reda pripisa argumentov. V razdelku 4.2.1 je bila oznaka [Property] najprej projicirana v pridevniško in nato v samostalniško hrbtenico, zato je bila pridevniška besedna zveza vsebovana v samostalniški. Predlagam, da je v primeru malih stavkov situacija obratna: oznaka [Property] je najprej projicirana v samostalniško in nato v pridevniško hrbtenico, zato je samostalniška besedna zveza vsebovana v pridevniški besedni zvezi, kar ustreza malemu stavku. (V pomožniških stavkih se v malem stavku vsebovana samostalniška besedna zveza dvigne v položaj osebka.)

Stavku (346) tako ustrežata formula (347) in LF (348).

(346) Janko je visok meter sedemdeset.

(347)  $\exists x [\text{janko}(x)] \exists p: \text{lastnost}(x, p) \wedge (\exists d [1.7\text{m}(d)] \#(d, p)) \wedge \text{višina}(p)$



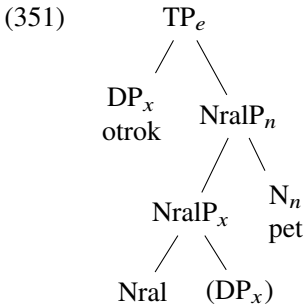
### Glavni števnik kot povedkovo določilo

Povedkovo določilo je lahko tudi glavni števnik, (349). (349) bomo analizirali podobno kot (346). Pri analizi slednjega smo predpostavili, da je mali stavek funkcijska projekcija PropertyP. Pri (349) domnevamo, da je mali stavek funkcijska projekcija NralP. Prvo dopolnilo jedra Nral bo samostalniška besedna zveza *otrok*, drugo dopolnilo glavni števnik (prim. z logičnima oblikama (320) in (321) na strani 150). Malemu stavku v (349) torej ustreza LF (351). (LF celega pomožniškega stavka dobimo z dvigom DPja v položaj osebka.)

(349) Otrok je bilo (pri hiši) pet.

<sup>175</sup> S pomožniškimi stavki, katerih povedkovo določilo je določilniška zveza, kot sta *Herman je tisti morski prašiček pod mizo* in *Tisti morski prašiček pod mizo je Herman*, se v pričujočem delu ne ukvarjamo.

(350)  $\exists x [\text{otrok}(x)] \exists n: \#(x, n) \wedge 5(n)$



### 4.2.3 ZAKLJUČEK

V razdelku 3.5.5 smo predpostavili, da se glavni števniki nahajajo v samostalniški besedni zvezi. V tem razdelku smo pokazali, da se lahko, kadar je vrstni red zapolnjevanja argumentnih mest jedrnega predikata # obrnjen, glavni števnik nahaja tudi izven samostalniške besedne zveze. Natančneje, zadnja projekcija jedra Nral je v tem primeru NralP<sub>n</sub>, ki se nahaja v stavčnem ogrodju, pod TP. Zaključimo torej, da hrbtnica numerične spremenljivke (*n*) lahko prekinja hrbtnico dogodkovne spremenljivke (*e*).

Ostale posledice pomenskih razčlemb v tem razdelku so daljnosežne, a žal preobsežne, da bi jih raziskali v pričujočem delu. Idejo o različnih vrstnih redih projiciranja oznake bi lahko uporabili tudi pri drugih  $\phi$ -oznakah (spolu in osebi). Funkcijske projekcije, ki tvorijo ogrodje stavka, razpadejo v tri (ali morda več) plasti: najnižja je plast VP, sledi ji plast IP, najvišje je plast CP. Minimalistična slovnica domneva, da se ujemanje dogaja v plasti IP. Glede na to, da smo projekcijo jedra Nral v stavčno ogrodje postavili v bližino TP, torej v plast IP, bi lahko idejo o potrjevanju  $\phi$ -oznak v funkcijskih projekcijah v plasti IP zamenjala ideja o poljubnosti vrstega reda zapolnjevanja argumentnih mest, ki je neodvisno, pomenoslovno motivirana. Če je zgornje razmišljanje na pravi poti, nudi teorija L\* novo, pomenoslovno orodje za raziskavo vprašanja, zakaj obstaja ujemanje.

## 4.3 PRESEŽNIŠKI DOLOČILNIKI V POMENU RELATIVNE VEČINE

V razdelku 1.2.4 smo razliko med slovenščino in angleščino pripisali dejstvu, da je v angleščini vzorec določnosti legitimen, v slovenščini pa ne. Razdelek 4.1 odkrije, kaj je legitimnost vzorca določnosti v skladnji: dovoljena prisotnost jedra Def, ki v L\* uvaja predikat presečnosti in operator negacije, v samostalniški hrbtnici. Predpostavljamo torej, da v slovenščini jedra Def v samostalniški hrbtnici ni.

*Največ* je tesno povezan z žariščenjem (glej razdelek 1.1.5). Logične oblike, ki jih bomo podali v tem razdelku, bodo na mestih, kjer smo pri analizi vzorca določnosti uporabili oznako [Def<sub>(Neg)</sub>], imele oznako [Bg<sub>(Neg)</sub>]. *Največ* bo tako realiziral NralP z dopolnilom BgP. V razdelku 4.1.2 smo predpostavili, da presežniški pomen izhaja iz univer-

zalno določene kombinacije funkcijskih projekcij, zato domnevamo, da slovrske enote ne razlikujejo med oznakami z istim jedrnim predikatom in isto polarnostjo:  $[\text{Def}_{(\text{Neg})}]$  in  $[\text{Bg}_{(\text{Neg})}]$  sta torej ista oznaka. (Ker zagovarjamo mnenje, da sta LF in  $L^*$  ista rav-  
nina, je to povsem pričakovano.) Posplošena predpostavka o vsebini slovrske enote za presežniške določilnike je torej, da realizirajo projekcijo oznake z jedrnim predikatom #, katere dopolnilo je projekcija negativne oznake z jedrnim predikatom presečnosti. Ker v slovenščini funkcijske projekcije oznake z jedrnim predikatom presečnosti (DefP) v samostalniški hrbtenici ni, je *največ* legitimen le, če realizira takšno funkcijsko projekcijo (BgP) v stavčni hrbtenici.

V podrazdelku 4.3.1 bomo obravnavali prislovno rabo določilnika *največ*, v podrazdelku 4.3.2 njegovo določilniško rabo in v podrazdelku 4.3.3 nepresežniško. V podrazdelku 4.3.4 podamo skladenjsko razlago medjezikovne napovedi in dodatne posplošitve iz prvega poglavja.

### 4.3.1 NAJVEČ KOT PRISLOV

*Največ* lahko deluje kot prislov. Stavek (352) ima  $L^*$  formulo (353), ki ji ustreza LF zgradba (354) na naslednji strani. Le-ta je, kot bi lahko pričakovali, deloma podobna LF angleškega *most*, (339) na strani 161, in deloma LF stavka z žariščem, (315) na strani 146. Razlika je v tem, da sta bili v LF (339) oznaki [Nral] (prvič) in [Def] (obakrat) projicirani v samostalniško hrbtenico, v (354) pa sta oznaki [Nral] (prvič) in [Bg] (obakrat) projicirani v stavčno hrbtenico; poleg tega je v (354) v  $\text{BgP}_f$  je izpuščen žariščeni predmet *pivo*.

(352) Študentje so največ pili prvo.

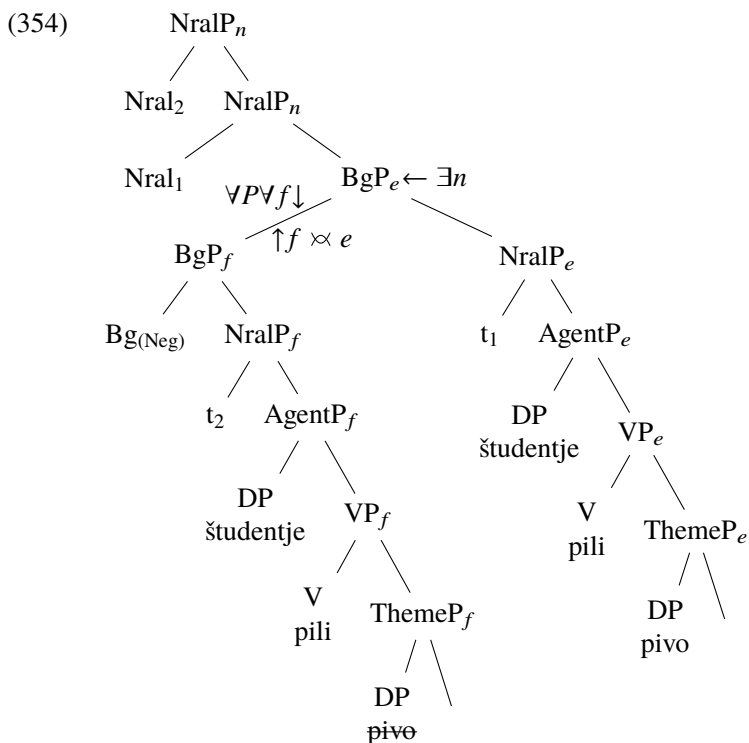
(353)  $\exists n[\forall P \forall f [\#(f, n) \wedge \exists x' [\text{študent}(x')] \exists y' [P(y)]$   
pitje( $f$ )  $\wedge$  vršilec( $x', f$ )  $\wedge$  prizadeto( $y', f$ )]  $f \times e$ ]  
 $\#(x, n) \wedge \exists x [\text{študent}(x)] \exists y [P = \text{pivo} \wedge P(y)]$   
pitje( $e$ )  $\wedge$  vršilec( $x, e$ )  $\wedge$  prizadeto( $y, e$ )

Obe oznaki [Nral] sta drugič projicirani v numerično hrbtenico nad  $\text{BgP}_e$ , ki prekinja stavčno hrbtenico. To zagotovi enakost numeričnih argumentov obeh predikatov #, ki po korespondenčnem načelu 13 nastopata pod  $\text{NralP}_e$  in  $\text{NralP}_f$ . Poudariti velja, da se, čeprav sta oznaki [Nral] drugič projicirani nad  $\text{BgP}_e$ , kvantifikator  $\exists e$  nahaja v vozlišču  $\text{BgP}_e$ . Pri obeh jedrih sta namreč tako prva kot druga projekcija zadnji, zato se po korespondenčnem načelu 13 atomarni formuli jedra nahajata ob prvi projekciji jedra.

Kvantifikator nad dogodkovno spremenljivko  $f$  se nahaja med  $\text{BgP}_e$  in  $\text{BgP}_f$ , saj  $f$  ne nastopa v  $\text{NralP}_e$ , nastopa pa kot argument jedrnega predikata oznake [Bg],  $f \times e$ . Ker je [Bg] negativna oznaka, je ta kvantifikator univerzalni.

Žariščenje povzroči, da se kvantifikator nad alternativno predikatno spremenljivko  $P$  pojavi med  $\text{BgP}_e$  in  $\text{BgP}_f$ . Tudi ta kvantifikator je univerzalni iz istega razloga, negativnosti oznake [Bg].





Poglejmo, zakaj (353) zapisuje prave resničnostne pogoje. Obstajati mora neko število  $n$ , ki je količina dogodka  $e$ .<sup>176</sup> Dogodek  $e$  je študentsko pitje piva. Podformula (353) v oklepaju,  $\forall P \forall f [\dots] f \times e$ , je odgovorna za pomen relativne večine; da sta kvantifikatorja nad  $P$  in  $f$  univerzalna, je bistvenega pomena za pripis ustreznih resničnostnih pogojev. Katerikoli predikat  $P$  in dogodek  $f$ , ki zadoščata omejevalcu, si izberemo, bo dogodek  $f$  enak dogodku  $e$ , ki je dogodek študentskega pitja piva. Omejevalec zahteva, da je dogodek  $f$  študentsko pitje pijače  $P$  s količino  $n$  (ki je enaka količini dogodka  $e$ ). Katerikoli dogodek  $f$  in predikat  $P$  torej vzamemo, če je količina študentskega pitja  $P$  v  $f$  enaka (vsaj)  $n$ , potem je to dogodek  $e$ , ki je dogodek študentskega pitja piva. Z drugimi besedami, študentskega pitja piva je več kot študentskega pitja katerekoli druge pijače.

### 4.3.2 NAJVEČ KOT DOLOČILNIK

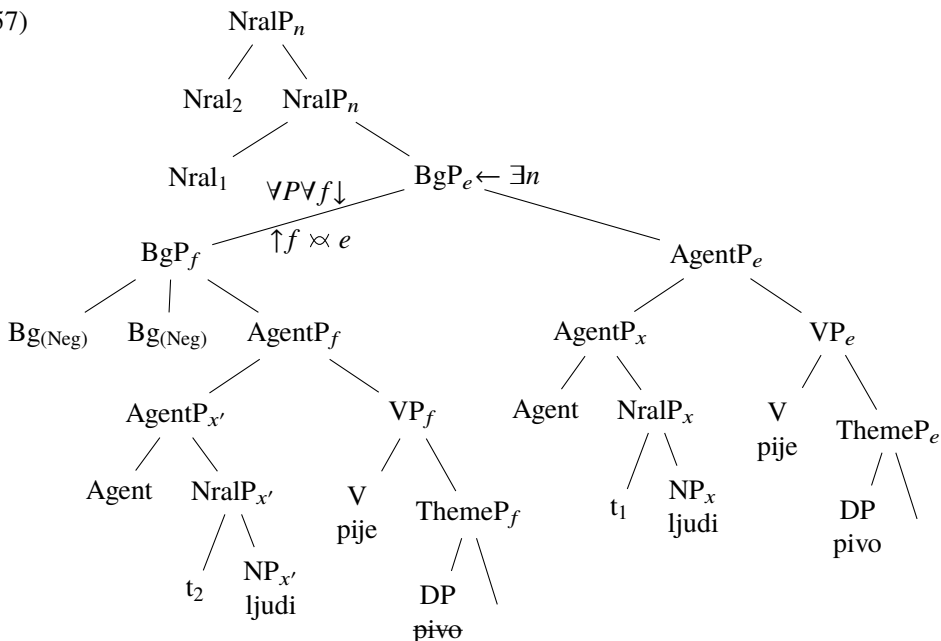
Ko je *največ* rabljen kot določilnik, predpostavljamo, da je oznaka [Nral] prvič projicirana v samostalniško hrbtenico. Ker v samostalniški hrbtenici ni funkcijske projekcije BgP, slovarska enota za *največ* ne more realizirati projekcije NralP v samostalniški hrbtenici. Jedro Nral se mora zato premestiti v stavčno ogrodje, (neposredno) nad BgP, kjer projicira v numerično hrbtenico  $n$ , ki prekinja stavčno hrbtenico  $e$ . (356) podaja  $L^*$  formulo stavka (355), (357) njegovo LF.

<sup>176</sup> V ontologijo "količine" dogodka se ne bomo spuščali.

(355) Največ ljudi pije pivo.

(356)  $\exists n[\forall P\forall f[\exists x' [\#(x', n) \wedge \text{človek}(x')]$   
 $\exists y' [P(y')] \text{pitje}(f) \wedge \text{vršilec}(x', f) \wedge \text{prizadeto}(y', f)], f \times e]$   
 $\exists x [\#(x, n) \wedge \text{človek}(x)]$   
 $\exists y [\text{pivo}(y)] \text{pitje}(e) \wedge \text{vršilec}(x, e) \wedge \text{prizadeto}(y, e)$

(357)



Alternativna predikatna spremenljivka  $P$  se zaradi žariščenja nahaja med  $BgP_e$  in  $BgP_f$ . Dogodkovna spremenljivka  $f$  nastopa le znotraj  $BgP_f$  in kot argument jedrnega predikata projekcije  $BgP$ , zato se tudi kvantifikator  $\forall f$  nahaja med obema projekcijama  $BgP$ . Oba kvantifikatorja sta univerzalna zaradi negativne vrednosti oznake  $[Bg_{(Neg)}]$ .

“Določilniški” pomen – tj. dejstvo, da primerjamo število posameznikov in ne “količine” dogodka – zgradbe (357) izhaja iz dejstva, da sta oznaki  $[Nral]$  prvič projicirani v samostalniško (in ne v stavčno) hrbtenico.

Katerikoli predikat  $P$  in dogodek  $f$  si izberemo, če bo v dogodku  $f$  obstajalo  $n$  ljudi, ki pije  $P$ , bo dogodek  $f$  enak dogodku  $e$ . Le-ta je dogodek, kjer  $n$  ljudi pije pivo. Ne moremo torej najti dogodka  $f$  in pijače  $P$ , ki bi bila različna od  $e$  in piva, da bi  $n$  ljudi v  $f$  pilo  $P$ . To pomeni, da največ ljudi pije pivo.

Naslednja zgleda kažeta, da zmoremo analizirati tudi stavke, kjer ni žariščen predmet, temveč nek drug sestavnik: v (358) prislovno določilo kraja, v (359) dopolnilo presežniškega določilnika.

(358) a. Največ ljudi pije pivo v GOSTILNI.

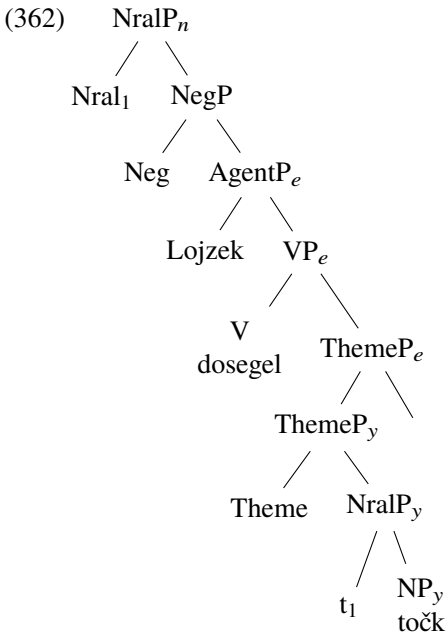
- b.  $\exists n[\forall P\forall f[\exists x' [\#(x', n) \wedge \text{človek}(x')]$   
 $\exists y' [\text{pivo}(y')] \text{pitje}(f) \wedge \text{vršilec}(x', f) \wedge \text{prizadeto}(y', f) \wedge$   
 $\exists z' [P(z) \text{kraj}(z', f)]f \times e]$   
 $\exists x [\#(x, n) \wedge \text{človek}(x)]$   
 $\exists y [\text{pivo}(y)] \text{pitje}(e) \wedge \text{vršilec}(x, e) \wedge \text{prizadeto}(y, e) \wedge$   
 $\exists z [\text{gostilna}(z) \text{kraj}(z, e)]$
- (359) a. Pivo pije največ LJUDI.  
 b.  $\exists n[\forall P\forall f[\exists x' [\#(x', n) \wedge P(x')]$   
 $\exists y' [\text{pivo}(y')] \text{pitje}(f) \wedge \text{vršilec}(x', f) \wedge \text{prizadeto}(y', f)]f \times e]$   
 $\exists x [\#(x, n) \wedge \text{človek}(x)]$   
 $\exists y [\text{pivo}(y)] \text{pitje}(e) \wedge \text{vršilec}(x, e) \wedge \text{prizadeto}(y, e)$

### 4.3.3 NEPRESEŽNIŠKA RABA NAJVEČ

V razdelku 1.1.5 smo omenili nepresežniško rabo presežniškega določilnika *največ*, ki jo dobimo v povezavi s stavčnim zanikanjem. Primer iz razdelka 1.1.5 ponavljamo kot (360).  $L^*$  formula in LF za (360) sta podani v (361) in (362).

(360) Lojzek na testu ni dosegel ravno največ točk.

(361)  $\exists n: \neg(\exists e: \exists y [\#(y, n)\text{točka}(y)]$   
 $\text{doseči}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{lojzek}, e) \wedge \text{prizadeto}(y, e))$



V LF presežniške rabe *most* in *največ* je presežnik (med drugim) realiziral negativno oznako z jedrnim predikatom presečnosti, v nepresežniški rabi pa je namesto le-te realizirana oznaka [Neg]. Zdi se, da moramo v slovarski enoti za presežniški določilnik stipulirati dihotomijo in dovoliti, da realizira ali projekcijo negativne oznake z jedrnim predikatom presečnosti ali projekcijo oznake [Neg].

V razdelku 4.7 bomo predlagali analizo stavčnega zanikanja, po kateri le-to (enako kot presežniškost) izhaja iz vzorca enoličnosti. V tej analizi bomo trdili, da ima oznaka [Neg] negativno vrednost in da ji ustreza jedrni predikat presečnosti. Če je ta analiza pravilna, potem prvotna posplošitev, da slovarska enota za presežnik realizira funkcijsko projekcijo z jedrnim predikatom presečnosti in negativno vrednostjo, ostaja veljavna.

### 4.3.4 O MEDJEZIKOVNI NAPOVEDI

V razdelku 1.3 smo na podlagi pomenske razčlembe napovedali, da jeziki, ki poznajo presežniški določilnik v pomenu absolutne večine, poznajo tudi določni določilnik. Empirični podatki, predstavljeni v razdelku 1.3.1, so to napoved potrdili in nakazali še eno posplošitev: ne obstajajo jeziki, ki bi poznali določni določilnik in presežniški določilnik v pomenu relativne večine, ne pa tudi presežniškega določilnika v pomenu absolutne večine. V tem podrazdelku bomo podali skladenjsko razlago obeh posplošitev.

Kot napoved iz razdelka 1.3 tudi razlage prve posplošitve temelji na pojmu kompleksnosti. Jezik, v katerem je projekcija DefP v samostalniškem ogrođju legitimna, lahko ima slovarske enote, ki jo realizirajo. Ena od teh slovarskih enot je lahko presežniški določilnik v pomenu absolutne večine, ki realizira NralP z dopolnilom DefP. Če jezik ima takšno slovarsko enoto, ima tudi preprostejšo slovarsko enoto, ki realizira le DefP, tj. določni določilnik.

Razlaga druge posplošitve temelji na ugotovitvi iz pričetka razdelka, da moramo oznake identificirati z jedrnimi predikati, označenimi za polarnost, tj. da oznaka ni nič drugega kot pozitiven ali negativen jedrni predikat. (Presežniška) slovarska enota, ki realizira projekcijo oznake z jedrnim predikatom #, katere dopolnilo je projekcija negativne oznake z jedrnim predikatom  $\times$ , lahko torej tako konfiguracijo realizira v katerikoli hrbtenici.

Če jezik pozna presežniški določilnik v pomenu relativne večine, torej ima takšno slovarsko enoto. Če poleg tega pozna tudi določni določilnik, mora biti DefP v tem jeziku v samostalniškem ogrođju legitimna. Nič torej ne preprečuje, da bi slovarska enota za presežniški določilnik realizirala DefP kot dopolnilo NralP v samostalniški hrbtenici, kar seveda pomeni, da ima taka slovarska enota presežniški pomen absolutne večine.

## 4.4 PRESEŽNIŠKI PRIDEVNIKI

Analizo presežniških določilnikov je zelo preprosto prenesti tudi na presežniške pridevnike. LF za presežniško stopnjo pridevnika bo zelo podobna LF za presežniški določilnik s pomenom relativne večine: razmerje samostalnik – stavek bomo prenesli na razmerje pridevnik – samostalniška besedna zveza, in dobili LF za presežniški pridevnik v absolutnem pomenu, razdelek 4.4.1. Če presežniški pridevnik součinkuje z žariščenjem, dobimo relativni pomen, razdelek 4.4.2. Podobno kot presežniški določilniki so lahko tudi presežniški pridevniki rabljeni nepresežniško, razdelek 4.4.3.

Stavek (363) je dvopomenski. Njegova pomena lahko izrazimo s parafrazama (363a) in (363b). V *absolutnem* pomenu (363a) se samostalniška besedna zveza *najvišja gora* nanaša na najvišjo od vseh položajno relevantnih gora. V *relativnem* pomenu (363b) se množica gora, katerih višine primerjamo, zoži v skladu z alternativami, ki jih vzbuja žarišče: v (363) na gore, ki jih je nekdo videl.

(363) Najvišjo goro je videl JANEZ.

- a. Janez (in ne kdo drug) je tisti, ki je videl najvišjo od kontekstualno danih gora.

- b. Gora, ki jo je videl Janez, je bila višja od gor, ki so jih videli ostali kontekstualno dani posamezniki.

#### 4.4.1 ABSOLUTNI POMEN

LF samostalniške besedne zveze s presežniškim pridevnikom v absolutnem pomenu je vzporedna LF stavka s presežniškim določilnikom v pomenu relativne večine. Pomen samostalniške besedne zveze (364a) zapisuje  $L^*$  formula (364b).

- (364) a. najvišja gora  
 b.  $\exists d: (\forall x' [\exists p' [\#(p', d) \wedge \text{višina}(p')] \text{lastnost}(p', x') \wedge \text{gora}(x')] \wedge x' \times x) \wedge \exists p [\#(p, d) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x) \wedge \text{gora}(x)$

Pokažimo, da zgornja formula zapisuje ustrezne resničnostne pogoje, in sicer tako za edninsko kot množinsko obliko, *najvišja gora* in *najvišje gore*.

- (365) a. (R) Triglav je najvišja slovenska gora.<sup>177, 178</sup>  
 b. (N) Škrlatica je najvišja slovenska gora.  
 c. (R) Triglav, Škrlatica in Mali Triglav so najvišje slovenske gore.  
 č. (R) Triglav, Škrlatica, Mali Triglav in Mangart so najvišje slovenske gore.  
 d. (N) Triglav, Škrlatica in Mangart so najvišje slovenske gore.  
 e. (R) Triglav, Škrlatica in Mali Triglav so najvišje tri slovenske gore.

Formula (364b) pravilno napove resničnost (365a) in neresničnost (365b). Samostalniška zveza v teh stavkih je v ednini, torej je lahko kardinalnost  $xa$  največ ena. Vzemimo najprej (365a), torej je  $x$  Triglav. Obstaja neko število  $d = 2864$ , tako da obstaja  $d$  delcev (metrov) višine, ki pripadajo  $xu$ . Za vsako skupino gor  $x'$ , ki si jo izberemo in v kateri pripada vsaki članici  $d$  metrov višine, bodo vse članice  $x'$ a enake Triglavu. V primeru (365b) je  $x$  Škrlatica, torej si moramo za  $d$  izbrati število, manjše ali enako 2740. Za  $x'$  si smemo izbrati poljubno skupino gor, visokih vsaj  $d$  metrov, vendar tako skupino gor predstavlja tudi Triglav sam. V tem primeru sta  $x$  (Škrlatica) in  $x'$  (Triglav) nepresečni skupini.

Pravilno napovemo tudi resničnost stavka (365c). Kardinalnost  $xa$  je tokrat vsaj tri, ker je samostalniška zveza v množini.  $x$  so Triglav, Škrlatica in Mali Triglav. Dobra izbira  $d$ ja je 2725. Vsak od  $xov$  ima 2725 m višine. Katerakoli skupina gor  $x'$ , visokih vsaj 2725 m, bo vsebovala tudi Triglav, Škrlatico ali Mali Triglav. Skupini  $x$  in  $x'$  sta torej presečni, kot zahteva formula. Pri stavku (365č) postopamo enako, le  $d$  si moramo izbrati manjši, med 2679 in 2724.

<sup>177</sup> Slovenski vrhovi, urejeni po višini, so: Triglav (2864 m), Škrlatica (2740 m), Mali Triglav (2725 m), Mangart (2679 m), Visoki Rokav (2646 m) ..., Zadnja Mojstrovka (2354 m), Mišelj Vrh (2350 m), Ojstrica (2350 m), Kol (2350 m), V Koncu špica (2350 m), Bavški Grintavec (2347 m), Bricelj (2346 m) itd. Podatke o višinah slovenskih gora navajamo po Kern in Cuderman (2001).

<sup>178</sup> R pomeni 'resnično', N 'neresnično'.

Napovemo tudi neresničnost stavka (365d). Ker  $x$  vsebuje Mangart, mora biti  $d$  največ 2679. Vendar potem lahko najdemo skupino gor  $x'$ , namreč Mali Triglav, ki je višja od 2679 m, a ni presečna s skupino  $x$ .

Težav nimamo niti z zgledom (365e). Zgled je enak zgledoma (365c) in (365č), le da eksplicitno povemo, kolikšna je kardinalnost  $xa$ .

Naslednji sklop podatkov se ukvarja s primeri, ko največjo višino doseže več gora.

- (366) a. (R) Mišelj vrh, Ojstrica, Kol in V Koncu špica so najvišje slovenske gore, ki so visoke največ 2350 m.
- b. (N) Mišelj vrh, Ojstrica in Kol so najvišje slovenske gore, ki so visoke največ 2350 m.
- c. (N) Mišelj vrh, Ojstrica in Kol so tri najvišje slovenske gore, ki so visoke največ 2350 m.
- č. (R) Mišelj vrh, Ojstrica, Kol, V Koncu špica in Bavški Grintavec so najvišje slovenske gore, ki so visoke največ 2347 m.

V (366a) so  $x$  Mišelj vrh, Ojstrica, Kol in V Koncu špica. Ustrezna izbira  $d$ ja je 2350. Potem ne obstaja nobena skupina gor  $x'$ , visokih vsaj 2350 m, ki ne bi bila presečna z  $x$ .

Nasprotno velja za (366b), kjer smo enega od enako visokih najvišjih vrhov izpustili. Tedaj obstaja  $x'$ , namreč V Koncu špica, visok 2350 m, nepresečen z  $x$  (Mišelj vrh, Ojstrica in Kol). Ne pomaga niti, da bi dodali števniki kot v (366c). Kardinalnost  $xa$  je resda 3, vendar V Koncu špica še vedno predstavlja  $xu$  brezpresečno skupino dovolj visokih vrhov.

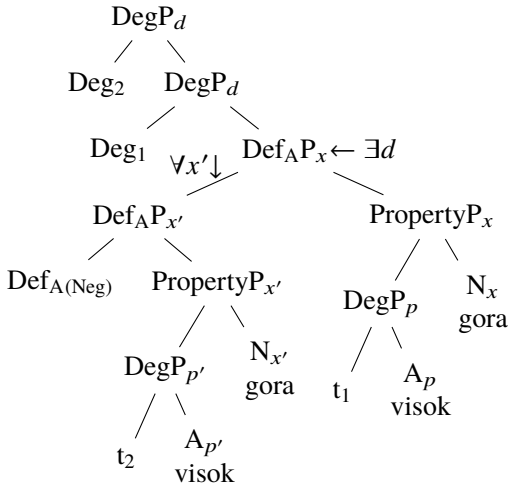
Pravilno torej napovemo, da se, kadar največjo višino doseže več gora, samostalniška zveza *najvišje gore* nanaša na vse te gore. Po drugi strani je seveda mogoče, da se samostalniška zveza tudi v primeru enako visokih vrhov z največjo višino nanaša tudi na kakšen nižji vrh, kot v (366č). Pogoj je le, da so v množico nosnikov vključene vse gore, katerih višina je enaka (ali večja) najmanjši višini, ki jo ima kakšna gora med nosniki.

LF, ki ustreza (364b), je podana v (367) na naslednji strani. Funkcijsko projekcijo, kateri ustreza predikat presečnosti  $\times$  v formuli (364b), imenujmo pridevniška določnostna projekcija in jo označimo z  $\text{Def}_A P$ . 'Določnostna' jo imenujemo po analogiji z  $\text{Def} P$  angleškega *the*; 'pridevniška' zato, ker je lahko prisotna le ob pridevniku. Predpostavljamo namreč, da je  $\text{Def}_A P$  v pogovorni slovenščini realizirana tudi v "pridevniškem" določnem členu *ta*, kot v *ta lepa hiša* ali *ta lepa* (Marušič in Žaucer 2006).<sup>179</sup>

Izgradnja (367) je vzporedna izgradnji LF za presežniški določilnik v pomenu relativne večine. Presežniški pridevnik realizira oznaki  $[\text{Def}_A(\text{Neg})]$  in  $[\text{Deg}]$ , katerima ustrezajo isti jedrni predikati kot  $[\text{Def}]$  ( $\times$ ) in  $[\text{Nral}]$  ( $\#$ ), ki smo ju uporabljali pri analizi presežniških določilnikov; kot vrednost  $[\text{Def}]$  je tudi vrednost  $[\text{Def}_A]$  negativna.

<sup>179</sup> Pridevniški določni člen *ta* je v nekaterih narečjih sicer homonimen s kazalnim zaimkom *ta*, vendar morata imeti različna položaja v skladenjski razčlembi, kot vidimo iz sprejemljivosti *ta ta lepa hiša*, *tista ta lepa hiša*. Poleg tega homonimija ni popolna: *ta* je naglašen le kot kazalni zaimek.

(367)



Kot rečeno, izhaja presežniški pomen neke slovarske enote iz tega, da le-ta realizira projekcijo oznake z jedrnim predikatom #, katere dopolnilo je projekcija negativne oznake z jedrnim predikatom  $\times$ . Različna okolja, v katerih so presežniki rabljeni, izhajajo iz njihove besednovrstne opredelitve.

Pridevniška hrbtenica vsebuje funkcijsko projekcijo DegP, ne pa tudi Def<sub>A</sub>P. Da bo realizirana kot del presežniškega pridevnika, se mora torej oznaka [Deg] premestiti v položaj jedra Deg nad Def<sub>A</sub>P. Ker PropertyP<sub>x'</sub> ne more dobiti sklona, mora biti izpuščen. Izpustna zgradba zahteva paralelnost premestitve iz izpuščenega in izraženega sestavnika, zato se premestita tako Deg<sub>2</sub> kot Deg<sub>1</sub>, in sicer v isto numerično hrbtenico. Iz tega sledi enakost numeričnega argumenta obeh nastopov predikata #.

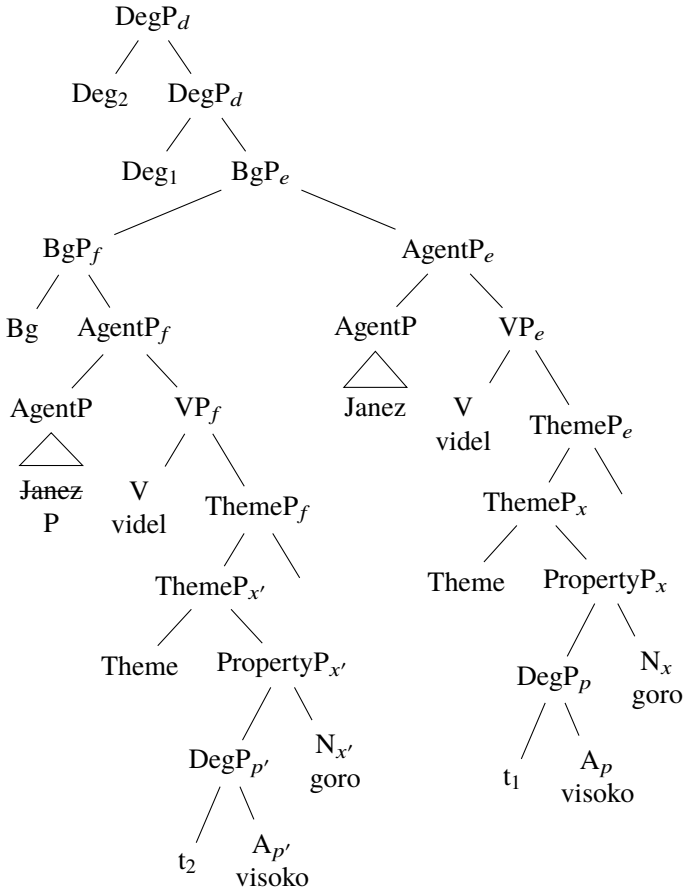
#### 4.4.2 RELATIVNI POMEN

Kadar samostalniška hrbtenica ne vsebuje funkcijske projekcije Def<sub>A</sub>P, tedaj Deg<sub>1</sub> in Deg<sub>2</sub> ne moreta (s premikom) projicirati v numerično hrbtenico, ki prekinja samostalniško hrbtenico, ker tam ne bi bili realizirani. Presežniški morfem mora namreč realizirati tudi funkcijsko projekcijo, katere jedrni predikat je predikat presečnosti in uvaja operator negacije, se pravi DefP, Def<sub>A</sub>P ali BgP. Če je v stavku prisotno žarišče, je torej možno, da funkcijski jedri Deg<sub>1</sub> in Deg<sub>2</sub> (s premikom) projicirata v numerično hrbtenico, ki prekinja stavčno hrbtenico, in sicer projicirata funkcijsko projekcijo DegP<sub>n</sub>, neposredno nadrejeno BgP. Dobimo LF (370), ki ji ustreza L\* formula (369).

(368) Najvišjo goro je videl JANEZ. (v relativnem pomenu)

(369)  $\exists d [\forall f \forall P [\text{vršilec}(P, f) \wedge \text{videti}(f) \wedge$   
 $(\exists x' [(\exists p' [\#(p', d) \wedge \text{višina}(p')] \text{lastnost}(p', x') \wedge \text{gora}(x'))]$   
 $\text{prizadeto}(x', f)]] f \times e] \wedge \text{vršilec}(\text{janez}, e) \wedge \text{videti}(e) \wedge$   
 $\exists x [(\exists p [\#(p, d) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)) \wedge \text{gora}(x)] \text{prizadeto}(x, e)$

(370)



(371) Največ geologov je videlo najvišjo goro.

Ta analiza daje zanimivo napoved. Smiselno je predpostaviti, da se v isti numerični hrbtnici ne moreta nahajati DegP, ki “šteje” kvante lastnosti, in NralP, ki šteje posameznike, saj je verjetno, da DegP in NralP vrednost numerične spremenljivke omejujeta na protisloven način. Empirično to pomeni, da v istem stavku presežniški določilnik in presežniški pridevnik ne moreta oba imeti relativnega pomena. Posebej, ker lahko ima v slovenščini presežniški določilnik le pomen relativne večine, bo v slovenščini v stavku, kjer nastopa tako presežniški določilnik kot presežniški pridevnik, slednji imel absolutni pomen. Napoved potrjuje zgled (371).<sup>180,181</sup>

<sup>180</sup> Neobstoječi relativni pomen stavka (371) bi bil naslednji. Razdelimo geologe v skupine glede na to, kako visoko goro si videli. Vsaki skupini lahko pripišemo unikatno število: višino, izraženo v metrih. Relativni pomen (371) bi bil, da je med temi skupinami najštevilčnejša tista, ki ima pripisano največje število.

<sup>181</sup> Pravzaprav se izkaže, da lahko dobimo relativni pomen presežniškega pridevnika le, kadar je osebek specifičen. Tako stavki v (i) lahko imajo relativni pomen, stavki v (ii) pa ne. (To pomeni, da a. lahko

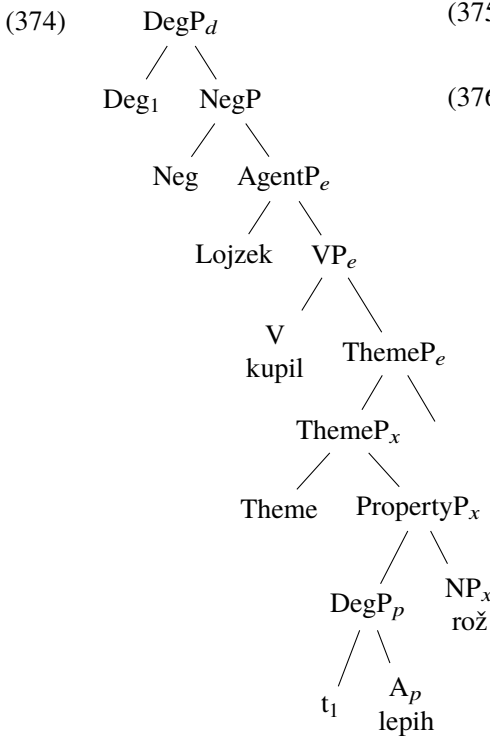


### 4.4.3 NEPRESEŽNIŠKA RABA

Glede cilja premika jedra Deg obstaja še tretja možnost: nad stavčno nikalnico. To možnost izrablja nepresežniška raba presežniških pridevnikov, omenjena v razdelku 1.1.5. Zgled (372) analiziramo enako kot nepresežniško rabo presežniškega določilnika, glej razdelek 4.3.3. L\* formula je podana v (373), LF zgradba v (374).

(372) Lojzek ni kupil ravno najlepših rož.

(373)  $\exists d: \neg(\exists e: \text{vršilec}(\text{lojzek}, e) \wedge \text{kupiti}(e) \wedge \exists x [\exists p [\#(d, p) \wedge \text{lepota}(d)] \text{lastnost}(p, x) \wedge \text{roža}(x)] \text{prizadeto}(x, e))$



(375) a. Janko je višji od Metke.

b. Peter pleše bolje od Janka.

(376) a. Janko je višji, kot bo Metka kdajkoli.

b. Peter pleše bolje kot Janko.

c. Peter pleše bolje, kot Janko poje.

pomeni, da je tisti fant splezal na najvišjo od preplezanih gora, medtem ko a. ne more pomeniti, da so vsi fantje splezali na najvišjo od preplezanih gor, če le niso bile vse gore preplezane). Nadalje se zdi, da je relativni pomen bolj dosegljiv, če uporabimo členek še, kot v (iii).

- (i)
  - a. Tisti fant je splezal na najvišjo goro.
  - b. Na najvišjo goro je splezal en (določen) FANT.
  - c. Na najvišjo goro je seveda splezal najmočnejši plezalec.
  - č. Kdo je splezal na najvišjo goro?
- (ii)
  - a. Vsak fant je splezal na najvišjo goro.
  - b. Večina fantov je splezala na najvišjo goro.
  - c. Zagotovo je kdo splezal na najvišjo goro.
- (iii) Po Aljo je prišel še najboljši plesalec.

## 4.5 PRIMERNIKI

V slovenščini lahko v primerniških zgradbah razred primerjave<sup>182</sup> uvajata *od* ali *kot*. Dopolnilo prvega so samostalniške besedne zveze, (375): *od* je torej predlog. Dopolnilo drugega so stavki (ki so lahko delno izpuščeni), (376): *kot* je torej veznik.

Tudi v angleščini je razred primerjave lahko uveden ali s predlogom ali z veznikom, vendar je razlika težje opaziti, ker sta enakovozna: *than* je tako predlog kot veznik (glej von Stechow 1984: 40–41; Lechner 2004: 92–94).

V tem razdelku bomo podrobno obravnavali le primerniške zgradbe s stavčno uvedenim razredom primerjave (*kot*-primernike): v podrazdelku 4.5.1 obravnavamo primerniške določilnike in v 4.5.2 primerniške prislove in pridevnike; v razdelku 4.5.3 analizo v teoriji  $L^*$  primerjamo s prejšnjimi analizami. V razdelku 4.5.4 navedemo težave, na katere naletimo pri poskusu analize primerniških prislovov z samostalniško uvedenim razredom primerjave (menim, da težave niso omejene na teorijo  $L^*$ ).

V tem razdelku bomo zaradi preglednosti zapisa pripis lastnosti, ki jo izraža pridevnik, včasih iz  $\exists p [\#(d, p) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)$  okrajšali v visok( $d, x$ ).

### 4.5.1 PRIMERNIŠKI DOLOČILNIK

Nesprejemljivost rabe primerniškega in presežniškega določilnika v istem stavku (377) nakazuje, da primerniški pomen izhaja iz istih funkcijskih projekcij kot presežniški pomen (relativne večine). Izkáže se, da lahko primerniške določilnike res analiziramo skoraj enako kot presežniške. Tako stavku (378a) pripišemo  $L^*$  formulo (378b) in LF (379).

(377) \* Največ fantov je dalo več dekletom rožice kot bonbončke.

(378) a. Več ljudi pije pivo kot vino.

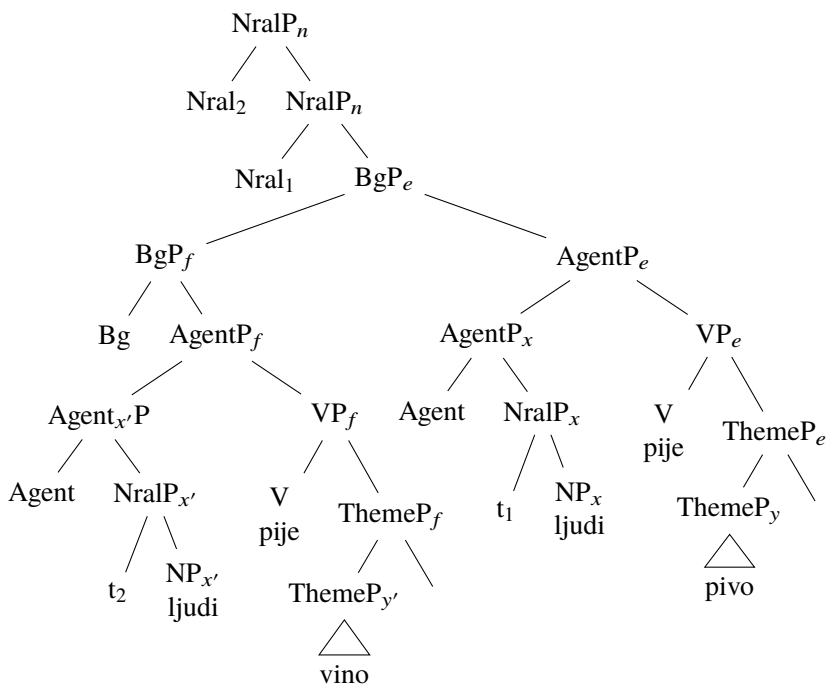
b.  $\exists n [\forall P \forall f [\exists x' [\#(x', n) \wedge \text{človek}(x')] \exists y' [P = \text{vino} \wedge P(y')] \text{pitje}(f) \wedge \text{vršilec}(x', f) \wedge \text{prizadeto}(y', f)], f \times e] \wedge$   
 $\exists x [\#(x, n) \wedge \text{človek}(x)] \exists y [\text{pivo}(y)]$   
 $\text{pitje}(e) \wedge \text{vršilec}(x, e) \wedge \text{prizadeto}(y, e)$

<sup>182</sup> Razred primerjave je tisto, s čimer primerjamo primerjamo, in je konkreten objekt (predmet, oseba, dogodek itd.) ali skupina objektov. V glasovni verigi je običajno izražen, kot v zgledih v (376), vendar, kot kaže (i), to ni nujno. V takih primerih rečemo, da je impliciten. Razred primerjave razlikujemo od standarda primerjave, ki podaja normo. Slednji se ne nanaša na noben konkreten objekt. (Tako je lahko v nekem položaju stavek (i) resničen (npr. zato, ker je Janko višji od Metke, ki je implicitni razred primerjave), (ii) pa ne (Janko ni visok, ker ne izpolnjuje norme za visokost).)

(i) Janko je višji.

(ii) Janko je visok.

(379)



Razlika med primerniško in presežniško zgradbo je le v tem, da je v primerniški zgradbi razred primerjave eksplicitno podan, in sicer s sestavnikom, katerega položaj v *kot*-stavku je vzporeden položaju žariščenega sestavnika v glavnem stavku. V skupnem omejevalcu kvantifikatorjev  $\forall P \forall f$  se zato nahaja zahteva  $P = \text{vino}$ .

Poglejmo, kako iz (378b) sledijo ustrezni resničnostni pogoji. Recimo, da več ljudi pije pivo kot vino. Če si za  $n$  izberemo število pivcev piva, potem je res, da za vsak dogodek  $f$  in predikat  $P$ , za katera velja, da  $n$  ljudi pije  $P$ , ki je vino, velja, da je  $f$  enak dogodku  $e$ . Ustreznega dogodka  $f$  si namreč sploh ne moremo izbrati.

V primeru, ko vino pije več ali enako ljudi kot pivo, moramo pokazati, da katerakoli izbira števila  $n$  vodi k neresničnosti formule (378b). (i) Za  $n$ , večji od števila pivovopivcev, je to res, ker ne obstaja  $n$  ljudi, ki pije pivo. (ii) Vsak  $n$ , manjši ali enak številu pivovopivcev, je manjši ali enak številu pivcev vina. Torej lahko najdemo dogodek  $f$  (dogodek, ko  $n$  ljudi pije vino) in predikat  $P$  (vino), kjer  $n$  ljudi pije  $P$ . Noben tak dogodek ni enak (nobenemu) dogodku  $e$ , kjer  $n$  ljudi pije pivo, saj pivo pije manj kot  $n$  ljudi. Člen formule (378b) v oklepaju,  $\forall P \forall f [ \dots ]$ , je torej neresničen.

V formuli (378b) smo predikatno spremenljivko  $P$  vezali z univerzalnim kvantifikatorjem  $\forall P$ , ki se (implicitno) nahaja v istem vozlišču kot  $\forall f$ . S stališča resničnostnih pogojev se zdi to nepotrebno: isti rezultat bi namreč dobili, če bi jo vezali ožje, kot vežemo predikatne spremenljivke nežariščenih sestavnikov. Trdimo, smo se odločili pravilno, saj smo ugotovili, da pri analizi primerniških določilnikov tako kot pri analizi presežniških določilnikov sodeluje BgP, torej se najpreprostejša hipoteza glasi, da tudi v primeru primerniških zgradb delujejo vsi procesi, aktivni pri žariščenju v splošnem, v posebnem tudi

žariščna preslikava. Po korespondenčnem načelu 12 mora torej biti doseg kvantifikatorja  $\forall P$  enak dosegu kvantifikatorja  $\forall f$ .

Ugotoviti, katero funkcijsko projekcijo realizirata primerniški določilnik več in veznik *kot*, je izven obsega pričujočega dela. Predpostavljamo, da je vsebina slovarskih enot takšna, da sproži enake premike kot presežniški določilnik.

#### 4.5.2 PRIMERNIŠKI PRISLOVI IN PRIDEVNICI

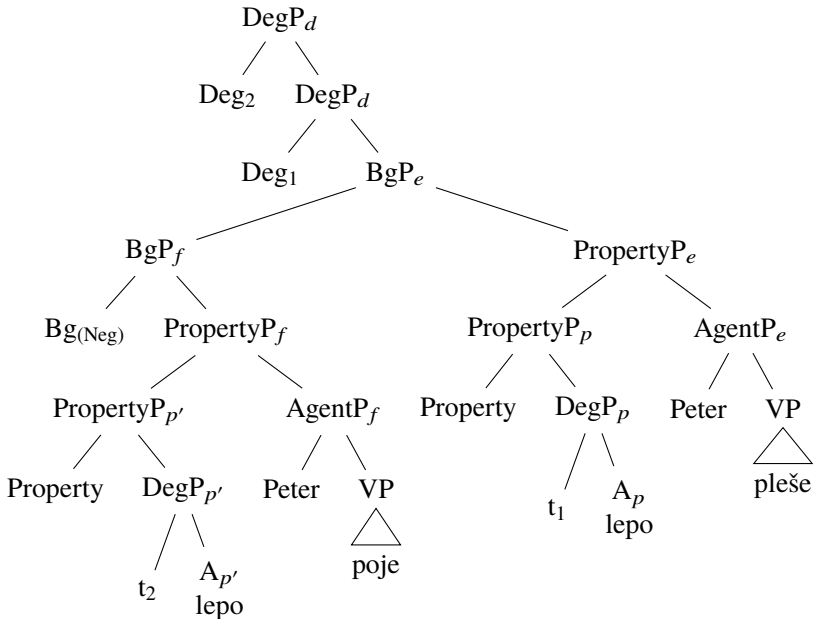
Primerniški prislovi modificirajo dogodek, torej so vključeni v stavčno hrbtenico. Ugotavljanje identitete funkcijske projekcije, katere sestavljeno jedro so, je izven obsega pričujočega dela; označili jo bomo kar enako kot funkcijsko projekcijo, prek katere je potekal pripis lastnosti pri pridevnikih, tj. PropertyP. Primera stavkov s primerniškim prislovom sta podana v (380). Ker oba stavka analiziramo na enak način, bomo resničnostne pogoje in LF zapisali le za prvega.

(380) a. Peter lepše pleše, kot poje.

b. Peter je skočil višje kot Janko.

(381)  $\exists d[\forall P \forall f [poje(f) \wedge vršilec(peter, f) \wedge lepo(d, f)] f \times e] \wedge plesati(e) \wedge vršilec(peter, e) \wedge lepo(d, e)$

(382)



Na enak način kot (380) analiziramo primere s primerniški pridevniki, (383).

(383) a. Peter je plesal z boljšo plesalko kot Janko.

b. Peter piše boljše romane kot Janko pesmi.

Posebno pozornost bomo posvetili primerniškim pridevnikom v pomožniških stavkih, ker so le-ti v literaturi najpogosteje obravnavani. V povedkovem določilu pomožniških stavkov se nahajajo mali stavki, ki smo jih obravnavali v razdelku 4.2.2. Zaradi jedrnatosti bomo formule, ki ustrezajo malim stavkom, okrajšali, in namesto (384a) zapisali (384b).

(384) Janko je visok meter sedemdeset.

- a.  $\exists p: (\exists x [\text{janko}(x)] \text{lastnost}(x, p)) \wedge$   
 $(\exists d [1.7m(d)] \#(d, p)) \wedge \text{višina}(p)$   
 b.  $\text{visok}(\text{janko}, 1.7m)$

(386) podaja resničnostne pogoje za (385a). Kot omenjeno v razdelku 3.1.2, razumemo pojem dogodka dovolj široko, da zaobsega tudi stanja. (Tako pomen stavka (346) formaliziramo kot ‘obstaja dogodek, da je Janko visok 1.7 m.’) Formula (386) potem podaja ustrezeni pomen na naslednji način. Recimo, da je Janko res višji, kot je bil lani. Potem obstaja dogodek  $e$  in višina  $d$ , recimo Jankova dejanska višina,  $d = 1.7m$ , da je  $e$  dogodek, da je Janko visok  $d$ , in da za vsak dogodek  $f$  in čas  $t$  velja, da če je  $f$  dogodek, v katerem je bil Janko visok 1.7 m in ki se je zgodil v času  $t$ , ki je lansko leto, potem je  $f$  enak dogodku  $e$ . Takega dogodka  $f$  in časa  $t$  po predpostavki seveda ni (Janko je bil lani nižji od 1.7 m), torej je podformula v oklepaju  $(\forall t \forall f [\dots] f \times x)$  trivialno resnična, in je torej resnična (386). V nasprotnem primeru, da je Janko bil že lani visok (ali višji od) svoje sedanje višine, bo obstajal čas  $t$  (lansko leto) in dogodek  $f$ , ki je nastopil v času  $t$  in kjer je bil Janko visok  $d$  (za katerikoli  $d \leq 1.7m$ ). Vendar dogodek  $f$  ni enak dogodku  $e$ , saj  $f$  nastopi lani,  $e$  pa zdaj (predpostavljamo, da odsotnost eksplicitnega časovnega predikata v (385a) implicira sedanost). Podformula v oklepaju je torej neresnična, torej je neresnična celotna formula (386).

(385) a. Janko je višji, kot je bil lani.

b. Janko je višji, kot je širok razpon njegovih rok.

c. Ta knjiga je debelejša, kot je moja beležka široka.

(386)  $\exists e: \exists d [\forall t \forall f [\text{visok}(\text{janko}, d) \wedge (\text{lani}(t) \wedge \text{čas}(t, f))] f \times e] \wedge$   
 $\text{visok}(\text{janko}, d) \wedge \text{lastnost}(p, x)$

Nadalje si oglejmo primere, kadar v *kot*-stavku nastopa kakšen kvantifikator, (387a). V tem primeru je žariščena cela določilniška zveza *vsako dekle*. Doseg, višji kot ponavadi, ima spremenljivka  $y$ .

(387) a. Janko je višji kot vsako dekle (na tej milongi).<sup>183</sup>

- b.  $\exists e: \exists d: \exists x [\text{janko}(x)]$   
 $(\forall f \forall y [\text{dek}(y) \wedge \text{visok}(y, d)] f \times e) \wedge \text{visok}(d, x)$

<sup>183</sup> Slabša sprejemljivost (387a) je morda posledica dejstva, da obstaja sopomenski stavek *Janko je višji od vsakega dekleta na tej milongi*.

Pomen tega stavka dobimo podobno kot pomen (385a). Recimo, da je Janko res višji od vsakega dekleta. Potem obstajata nek dogodek  $e$  in neka višina  $d$  (recimo Jankova višina), da je  $e$  dogodek, da je Janko visok  $d$  in da velja naslednje. Za vsak dogodek  $f$  in skupino posameznikov  $y$ , če so vsi člani  $y$  dekleta in je  $f$  dogodek, da so člani  $y$  visoki  $d$ , potem je  $f$  enak  $e$ . Ker je Janko višji od vseh deklet, ustreznega dogodka  $f$  in skupine  $y$  ne moremo najti, torej je formula resnična. Nasprotno, če je kakšno dekle višje ali enako visoko kot Janko, si lahko za  $y$  izberemo to dekle, za dogodek  $f$  pa dogodek, da je to dekle visoko  $d$ . Vendar  $f$  ni enak  $e$ , saj je  $e$  dogodek, da je Janko visok  $d$ , torej je formula neresnična.

Vse primere doslej smo analizirali s predpostavko, da celotni površinsko izraženi del dopolnila veznika *kot* predstavlja alternativo žariščenemu sestavniku in da je zato položaj njegovega kvantifikatorja višji kot običajno. To ni nujno: univerzalno prislovno določilo časa  $v$  (388) ni alternativa žariščenemu sestavniku. Skladno s tem žariščna preslikava ne vpliva na doseg njegovega univerzalnega kvantifikatorja, ki ostane nizko v strukturi. (389) tako pravilno napove pomen stavka (388), namreč da Peter enkrat letno vozi avto, boljši od Jankovega vsakdanjega, povprečnega prevoznega sredstva; ni izključeno, da Janko kdaj vozi avto, ki je boljši od tega Petrovega avta.

(388) Peter vozi enkrat letno boljši avto kot Janko vsak dan.

(389)  $\exists e: \exists d[\forall f\forall x[(\forall t [\text{dan}(t)] \text{čas}(t, e)) \wedge \text{vršilec}(\text{janko}, f) \wedge \text{voziti}(f) \wedge \exists y [\text{avto}(y) \wedge \text{dober}(y, d)] \text{prizadeto}(y, f)] f \asymp e] \wedge (\exists t [\text{enkrat-na-letno}(t)] \text{čas}(t, e)) \wedge \text{vršilec}(\text{peter}, e) \wedge \text{voziti}(e) \wedge \exists y [\text{avto}(y) \wedge \text{dober}(y, d)] \text{prizadeto}(y, e)$

#### 4.5.3 PRIMERJAVA Z DRUGIMI PRISTOPI

Analiza primernikov v razdelku 4.5 pravilno napove resničnostne pogoje stavkov vseh tipov, ki jih obravnava Heim (2006).<sup>184</sup>

V pomenoslovni literaturi so za analizo primerniških pridevnikov osnovni primeri tipa *than+* (samostalniška zveza), tj. primeri, ki ustrezajo slovenskim primernikom *z od* (glej razdelek 4.5.4). Stavku (390a) tako pripišejo logično obliko (390b) in z uporabo posebnega pomenskega sistema (glej razdelek 2.2) iz nje izpeljejo ustrezne resničnostne pogoje.

(390) a. Janko je višji od vsakega dekleta.

b. [vsakega dekleta]<sub>4</sub> [Janko je višji od t<sub>4</sub>]

Univerzalna samostalniška zveza *vsakega dekleta* se  $v$  (390b) premesti, ker je njena denotacija  $v$  izhodiščnem položaju napačnega tipa, in sicer posplošeni kvantifikator namesto spremenljivke. Da ima samostalniška zveza doseg nad primerjalnim morfemom, je pričakovano: »nižjih položajev preprosto ni (Heim 2006: 2)«.

Za standardno analizo so problematični zgledi tipa *than+*((delno izpuščeni) stavek), tj. primeri, ki ustrezajo slovenskim primernikom *s kot*, (391a). Pravi resničnostni pogoji

<sup>184</sup> Vsi primeri v tem podrazdelku so prirejeni iz Heim (2006).

so napovedani le, če je – kot v (390b) – doseg univerzalne samostalniške zveze višji od primerniškega morfema (391b), vendar tako visok doseg ni motiviran: spor glede tipa denotacije bi bil razrešen tudi, če bi premeščena določilniška zveza *vsako dekle* imela doseg le nad *kot*-stavkom.

- (391) a. Janko je višji, kot (je) vsako dekle (visoko).  
 b. [vsako dekle]<sub>4</sub> [Janko je višji, kot je t<sub>4</sub> visoko].  
 c. [k<sub>5</sub> [vsako dekle je t<sub>5</sub>]]<sub>4</sub> [Janko je višji, kot t<sub>4</sub>].  
 č. [k<sub>1</sub> [vsako dekle je t<sub>1</sub> visoko]]<sub>4</sub> [Janko je višji, kot t<sub>4</sub>].

Predlog iz Larson (1988) (povzemamo ga po Heim (2006: 2–3)) je, da so *kot* stavki pravzaprav implicitni vprašalni stavki in je LF stavka (391a) pravzaprav (391c).

Takšna analiza naleti na težave s stavki tipa (392a) (imenovanimi primerniški *podizbrisni* stavki). Heimova težave premosti s posplošitvijo pojma posplošenega kvantifikatorja (glej razdelek 3.1.3): poleg posplošenih kvantifikatorjev nad posamezniki uvede posplošene kvantifikatorje nad stopnjami. V ta namen mora uvesti nestandardno semantiko pridevnikov: namesto da bi denotirali razmerje med posamezniki in stopnjami, denotirajo razmerje med posamezniki in množicami stopenj. (V podrobnosti njene pomenoslovne analize se ne bomo spuščali.) Tako omogoči, da lahko (391a) pripišemo LF (391č) in enako analiziramo primer (392).

- (392) a. Ta miza je širša, kot je nek kavč dolg.  
 b. [k<sub>2</sub> [nek kavč je t<sub>2</sub> dolg]]<sub>1</sub> [ta miza je širša, kot t<sub>1</sub>]

Analiza (ker temelji na Larsonovi analizi stakov tipa (391a), jo Heimova imenuje *larsonska analiza*) napove pravilne resničnostne pogoje za (391a), čeprav samostalniška zveza *vsako dekle* nikdar nima dosega nad primerniškim morfemom. Bistveno je, da ima doseg nad izpuščenim stavkom (zaradi (posplošenega) k-premika znotraj tega stavka) ter da se ta stavek kot celota premesti nad primerniški morfem (ta premik je popolnoma vzporeden premiku samostalniške zveze v presežnikih s predlogom *od*, zato je njegov premik neodvisno motiviran).

Standardni pristop<sup>185</sup> ostaja pri predpostavki, da pridevniki denotirajo relacije med posamezniki in stopnjami. Logična oblika za (392) je podobna LF v larsonski analizi; razlika med pristopoma se skriva v semantičnih podrobnostih, v katere se na tem mestu ne bomo spuščali.

- (393) [bolj kot k<sub>1</sub> [nek kavč je t<sub>1</sub> dolg]]<sub>2</sub> [miza je t<sub>2</sub> široka]

Brez semantične izpeljave omenimo slabosti standardnega pristopa. Le-ta ne zmore pripisati ustreznih resničnostnih pogojev stavkom, kot je (390a): napove namreč, da (390a) pomeni, da je Janko višji od najnižjega dekleta. Bolje od larsonskega pristopa se standardni pristop odreže pri zgledih z modalnimi operatorji, ilustriranimi v (394)–(395).

<sup>185</sup> Med zagovornike standardne analize sodi večina avtorjev, recimo von Stechow (1984) in Rullman (1995); izjemi sta npr. Larson (1988) in Schwarzschild in Wilkinson (2002). (Heim 2006: 13)

- (394) Bil je bolj pazljiv, kot je bilo treba.
- \* Za vsak dosegljiv svet  $w$  (v katerem je dosežen določen cilj), velja, da je bil v dejanskem svetu bolj pazljiv kot v  $w$ .
  - Obstaja nek dosegljiv svet  $w$  (v katerem je dosežen določen cilj), da velja, da je bil v dejanskem svetu bolj pazljiv kot v  $w$ . (Tj. v dejanskem svetu bi lahko dosegel cilj z manjšo stopnjo pazljivosti.)
- (395) Zaračunali so več, kot bi smeli.
- \* Obstaja nek dosegljiv (moralne) zakone zadovoljujoč možni svet  $w$ , za katerega velja, da so v dejanskem svetu zaračunali več kot v  $w$ .
  - Za vsak dosegljiv (moralne) zakone zadovoljujoč možni svet  $w$  velja, da so v dejanskem svetu zaračunali več kot v  $w$ . (Tj. v dejanskem svetu so bili (moralni) zakoni kršeni.)

*Treba* je modalni glagol, ki (kadar je rabljen v epistemičnem pomenu) izraža nujnost. (396) je resničen, kadar si v vsakem (dosegljivem) možnem svetu, v katerem nisi oropan, pazljiv. *Treba* torej analiziramo s pomočjo univerzalnega kvantifikatorja nad možnimi svetovi. Vendar, kot ugotavlja Heimova, to ne pomeni, da je pomen (394) enak (394a). Pravi pomen zapisuje (394b), ki uporablja eksistencialni kvantifikator nad možnimi svetovi.

- (396) Da te ne oropajo, je treba biti pazljiv.

Podobno (a obrnjeno) situacijo najdemo v primeru (395). *Smeti* je deontski modalni glagol, ki izraža dovoljenje. Tako (397) pomeni, da obstaja deontsko dosegljiv, (moralne) zakone zadovoljujoč možni svet, v katerem zaračunajo kavo 1000 tolarjev. Glagol *smeti* torej analiziramo z uporabo eksistencialnega kvantifikatorja nad možnimi svetovi. Vendar, spet ugotavlja Heimova, moramo za zapis pomena stavka (395) uporabiti univerzalni kvantifikator, (395b), ne eksistencialnega, (395a).

- (397) Kavo so smeli zaračunati 1000 tolarjev.

Kot poudari Heimova, obstaja množica primerov, na katerih sta ustreznost njenega in standardnega pristopa komplementarni. To poskuša rešiti tako, da v larsonskemu pristopu doda prijem, s katerim lahko simulira standardni pristop. Uvede poseben operator  $\Pi$ <sup>186</sup> (Heim 2006: 14) in predpostavi, da se  $\Pi$  lahko dvigne: če je  $\Pi$  v izhodiščnem položaju, dobimo larsonsko analizo, če v ciljnem, pa standardno. Heimova torej poenoti obe analizi s parametrizacijo. Kot poudari že sama, njen cilj ni razložiti, zakaj se v nekaterih primerih  $\Pi$  sme oziroma mora dvigniti (s tem bi dosegla razlagalno ustreznost), temveč le podati enoten sistem za izpeljavo obeh vrst pomena.

Menim, da je tovrstna "rešitev" tipična zanka, v katero se ujame pristop, ki privzame obstoj posebne pomeneske ravnine. Analitični aparat, ki ga uvajajo sodobne pomenoslovne

<sup>186</sup> Oznaka operatorja  $\Pi$  izhaja iz njegovega imena 'točka-v-interval', angl. 'point-to-interval'.



teorije za zapis izrazov te ravnine, je namreč dovolj bogat, da zmore zapisati praktično karkoli. V konkretnem primeru z uvedbo dodatnega operatorja zakrijemo bistvo problema. Kot pravi Heim (2006: 13): »Zanimivo bi bilo odkriti posplošitev, ki bi razmejila obe vrsti primerov glede na neke druge vidike, v katerih se vedejo različno.« Kot praktično pokaže Heimova, uvedba novega prijema ne vodi k odkritju empirične posplošitve, in sicer preprosto zato, ker je prijem nov in zato nepovezan z obstoječo teorijo.

Menim, da zmoremo biti v teoriji  $L^*$  boljši. Primeri, ki jih uspešno obravnava standardni pristop, in primeri, ki jih uspešno obravnava larsonski pristop, se ločijo glede na to, kako visok doseg zahteva kvantifikator, ki ustreza primerjanemu razredu. Larsonski pristop je uspešen pri primerih, kjer mora biti njegov doseg visok, standardni pristop pa pri primerih, kjer mora biti njegov doseg nizek. V  $L^*$  analizi primerniških konstrukcij imamo mehanizem – žariščno preslikavo – ki dviga doseg kvantifikatorju nad alternativno spremenljivko (ki uvaja razred primerjave). Uporaba žariščne preslikave je neodvisno motivirana. V teoriji  $L^*$  torej pričakujemo, da je za neobičajno visok doseg kvantifikatorja v primerih, ki jih uspešno obravnava larsonska analiza, odgovorno žariščenje.

Oba tipa primerov (primeri, ki jih uspešno obravnava Heimova, in primeri, ki jih uspešno obravnava standardna teorija) bi se torej morala ločiti v lastnostih, povezanih z žariščenjem. Glede na ta kriterij lahko zglede Heimove razdelimo na (398), ki vsebujejo sestavnik, ki ga lahko žariščimo, in (399), ki takega sestavnika ne vsebujejo.<sup>187</sup>

- (398) a. JANKO je višji kot vsako dekle.  
b. DANES sva govorila dlje, kot bi lahko včeraj.  
c. BOJAN je opravil izpit bolje, kot je Janko, napovedal, da ga bo večina njegovih učencev.
- (399) a. Bil je bolj pazljiv, kot je bilo treba.  
b. Zaračunali so več, kot bi smeli.  
c. Bil je starejši, kot je bilo treba, da bi dobil otroško karto.<sup>188</sup>

Natančneje, *kot*-stavki v (398) se od glavnega stavka razlikujejo po tem, da alternativo uvajajoči podčrtani sestavnik, ki je (glede na glavni stavek) *kot*-stavku dodan (*včeraj* v (398b)) oziroma zamenjan (*vsako dekle* v (398a) in *večina njegovih učencev* v (398c)), ni del hrbtenice *kot*-stavka, temveč je sestavljeno jedro neke funkcijske projekcije v tej hrbtenici in mu torej ustreza neka druga spremenljivka kot stavčni hrbtenici. Nasprotno so dodani elementi v (399) del hrbtenice *kot*-stavka (*treba* v (399a) in (399c) ter *smeli* v (399b)).

Na tem mestu bi lahko predpostavili, da elementov, ki tvorijo hrbtenico *kot*-stavka, ni mogoče žariščiti, in dosegli opisno, če že ne razlagalne ustreznosti. Vendar bi iz takega opisa sledilo, da povedka ni mogoče žariščiti, kar ni res, prim. (48b) na strani 31.

<sup>187</sup> V spodnjih primerih je razred primerjave žariščenemu sestavniku podčrtan. Opozoriti velja, da žarišče in razred primerjave v (398) nista poudarjena. Žarišče je določeno s pomenskim kriterijem: ima alternative, med katere sodi (vsaj) razred primerjave.

<sup>188</sup> Stavke je pragmatično nenavaden, čeprav razumljiv. (Heimova tega ne omenja.)

V razdelku 3.5 smo v korespondenčnem načelu 12 na strani 147 zapisali, da žariščenje zviša doseg kvantifikatorja nad spremenljivko, ki ustreza alternativni žarišču. Če je žarišče del stavčne hrbtnice (delno) izpuščenega stavka, ki uvaja razred primerjave, potem je rezultat delovanja tega načela enak vhodnemu stanju. Stavčni hrbtnici ustreza dogodkovna spremenljivka, doseg kvantifikatorja nad to spremenljivko pa je že enak celotnemu (delno) izpuščenemu stavku. Rezultat: žariščenje ne spremeni kvantifikacijske strukture.

Larsonski pristop prisili kvantifikatorje v visok doseg, zato zmore zapisati pomene stavkov v (398), kjer je doseg kvantifikatorja zaradi žariščenja dejansko dvignjen. Težave ima s primeri v (399), kjer žariščenje ne spremeni kvantifikacijske strukture. Obratno velja za standardni pristop. V obeh primerih pride do izjem, katerih obstoj bomo razložili v nadaljevanju: standardni pristop daje prave rezultate tudi v primeru (398b), pristop Heimove pa v primeru (399c).

Podajmo  $L^*$  formule za pomene stavkov obeh tipov: (400) podaja pomene stavkov v (398), (401) pa pomene stavkov v (399).

- (400) a.  $\exists e: \exists d[\forall f\forall y [\text{dekle}(y) \wedge \text{visok}(y, d)] f \times e] \wedge \exists x [\text{janko}(x)] \text{visok}(x, d)$   
 b.  $\exists e: \exists d[\forall f\forall t[\exists w [\text{dosegljiv}(w)] \text{v-svetu}(w, f) \wedge (\text{včeraj}(t) \wedge \text{čas}(t, f)) \wedge \text{govoriti}(f) \wedge \text{dolžina}(f, d) \wedge \text{vršilec}(\text{midva}, f)] f \times e] \wedge \text{govoriti}(e) \wedge \text{dolžina}(e, d) \wedge \text{vršilec}(\text{midva}, e) \wedge \text{danes}(e)$   
 c.  $\exists e: \exists d[\forall f\forall x[\text{vršilec}(\text{janko}, f) \wedge \text{napovedati}(f) \wedge \text{prizadeto}(\exists e': (\text{večina-njegovih-učencev}(x) \wedge \text{vršilec}(x, e')) \wedge \text{opraviti}(e') \wedge \text{kakovost}(e', d)), f)] f \times e] \wedge \text{opraviti}(e) \wedge \text{vršilec}(\text{bojan}, e) \wedge \text{kakovost}(e, d)$
- (401) a.  $\exists e: \exists d[\forall f[\forall w [\text{dosegljiv}(w) \wedge \text{dosežen-cilj}(w)] \text{v-svetu}(w, f) \wedge \text{pazljiv}(\text{on}, d, f)] f \times e] \wedge \text{pazljiv}(\text{on}, d, e)$   
 b.  $\exists e: \exists d[\forall f[\exists w [\text{deontsko-dosegljiv}(w)] \text{v-svetu}(w, f) \wedge \text{zaračunati}(f) \wedge \text{zaračunano}(f, d)] f \times e] \wedge \text{zaračunati}(e) \wedge \text{zaračunano}(e, d)$   
 c.  $\exists e: \exists d[\forall f[\forall w [\text{dosegljiv}(w) \wedge \text{dobil-otroško-karto}(w)] \text{v-svetu}(w, f) \wedge \text{star}(\text{on}, d, f)] f \times e] \wedge \text{star}(\text{on}, d, e)$

Standardni pristop izjemoma pravilno napove pomen stavka (398b). Pomen, ki ga dobimo s teorijo  $L^*$ , zapisuje formula (400b). Standardna teorija temu primeru pripiše prave resničnostne pogoje le zato, ker imata formuli (400b) in (402) enake resničnostne pogoje. To sledi, če predpostavimo, da se *včeraj* v (398b) nanaša na včerajšnji dan kot celoto in je atomarna formula *včeraj*( $t$ ) resnična le za eno vrednost spremenljivke  $t$ .<sup>189</sup>

- (402)  $\exists e: \exists d[\forall f[\exists w [\text{dosegljiv}(w)] \text{v-svetu}(w, f) \text{govoriti}(f) \wedge \text{dolžina}(f, d) \wedge \text{vršilec}(\text{midva}, f) \wedge (\exists t [\text{včeraj}(t)] \text{čas}(t, f))] f \times e] \wedge \text{govoriti}(e) \wedge \text{dolžina}(e, d) \wedge \text{vršilec}(\text{midva}, e) \wedge \text{danes}(e)$

<sup>189</sup> Alternativno, predpostavimo lahko, da *včeraj* kvantificira čez celoto včerajšnjih trenutkov. Potem moramo  $\exists t$  v (402) spremeniti v  $\forall t$ .

Heimova ima izjemoma uspeh pri stavku (399c). Primerjajmo ga s stavkom (399a), kjer vemo, zakaj ji spodleti. Intuitivna pomenska razlika med stavkoma je ta, da je v (399a) bil cilj dosežen: če je namen pazljivosti, da domov prideš, ne da bi te oropali, lahko iz resničnosti stavka (399a) sklepamo, da te na poti domov dejansko niso oropali. Nasprotno velja za (399c): če je stavek resničen, potem cilj (dobiti otroško karto) ni bil dosežen.

Pomenska razlika je posledica našega vedenja o svetu. Vemo, da če vedno, kadar si *d*-pazljiv, dosežeš nek cilj, potem ga dosežeš tudi vedno, kadar si pazljiv bolj kot *d*: povečana pazljivost ne škodi. Nasprotno ni res, da če dobiš otroško karto v starosti *d*, jo dobiš tudi vedno, ko si starejši kot *d*. Obratno, nujno jo dobiš, če si mlajši od *d*.<sup>190</sup>

Uspeh pristopa Heimove pri (399c) je torej posledica vedenja o svetu. Le-to vpliva na resničnostne pogoje prek določanja omejevalca kvantifikatorja nad spremenljivko *w*. (Omejevalec poleg tega, da zahteva, da so vsi svetovi dosegljivi, v primeru modalnega glagola *treba* prek predikata *dosežen-cilj* zahteva tudi, da je v njih dosežen (kontekstualno ali v stavku določen) cilj.) V primeru (399c) predikat *dosežen-cilj* ni navzgor, temveč navzdol monoton glede na starost *d*, od koder izhaja nepričakovan pomen.

Zaključimo s primeri tipa (403). Le-ti so na prvi pogled protiprimer pristopu s teorijo  $L^*$ . En pomen stavka (403) je, da obstaja neko dekle, od katerega je Janko višji, torej ni dovolj, če ima kvantifikator nad spremenljivko *y* doseg kot v (403a). Njegov doseg mora biti kot v (403b) in kvantifikator mora biti potem ekstenzialni. Žariščenje torej ne more dovolj razširiti dosega kvantifikatorja nad *y*.

(403) JANKO je višji kot NEKO DEKLE.

- a.  $* \exists e \exists d [\forall f \forall y [\text{dekle}(y) \wedge \text{visok}(y, d)] f \times e] \wedge \exists x [\text{janko}(x)] \text{visok}(x, d)$
- b.  $\exists y [\text{dekle}(y)] \exists e \exists d [\forall f [\text{visok}(y, d)] f \times e] \wedge \exists x [\text{janko}(x)] \text{visok}(x, d)$

Navidezna težava izgine, ko uvidimo, da gre v tem primeru za rabo nedoločne določilniške zveze v specifičnem pomenu. *Neko dekle* torej vsebuje oznako [Specific], ki je lahko potrjena v glavnem stavku. Na ta način pridobi kvantifikator nad *y* še širši doseg, kot mu ga omogoči žariščenje.

S teorijo  $L^*$  zmoremo torej razložiti tako empirične podatke, ki jih ustrezno opiše standardna teorija, kot podatke, ki jih ustrezno opiše teorija Heimove. Pri opisu nismo uporabili nobenih dodatnih predpostavk; prav zato nas je izdelana teorija sama vodila do ugotovitve, da je za razliko med obema tipoma podatkov odgovorno žariščenje.

#### 4.5.4 PRIMERNIŠKE ZGRADBE Z OD

Pomenske razčlembе primerniških zgradb s samostalniško uvedenim razredom primerjave (*od*-primernikov) v pričujočem delu ne bomo podali. Za teorijo  $L^*$  predstavljajo trenutno nerešljiv problem. V jeziku  $L^*$  je sicer možno zapisati pomen pridevniških *od*-primernikov, ni pa jasno, kako zapisati pomen prislovnih *od*-primernikov, iz česar najverjetneje sledi, da je domnevna analiza pridevniških *od*-primernikov napačna.

<sup>190</sup> Implikacija stavka se spremeni, če namesto o otroški karti govorimo o upokojski.

Da prenos analize iz pridevniških na prislovne *od*-primernike v teoriji, ki skuša izdelati konsistenten vmesnik med skladnjo in formalno semantiko, ne more biti trivialen, ni težko videti. Razred primerjave *kot*-primernikov je podan s stavkom, zato dopolnilo veznika *kot* (v LF) ponavlja osnovno stopnjo pridevnika oziroma prislova: (405b) je dobljen iz (406), ki ga prizadene izpust (prim. s pod-izbrisnimi stavki v podrazdelku 4.5.3). Razred primerjave v (404b) je podan s samostalniško zvezo, v kateri osnovna stopnja pridevnika oziroma prislova ni ponovljena. Glede na to, da izpusta pri *od*-primernikih ne moremo motivirati, prim. nesprejemljivost (407), moramo privzeti, da je tudi v LF razred primerjave podan le s samostalniško zvezo.

- (404) a. Janko je višji od Metke.  
 b. Peter pleše bolje od Janka.
- (405) a. Janko je višji, kot je Metka.  
 b. Peter pleše bolje kot Janko.
- (406) Peter pleše bolje [kot Janko dobro pleše].
- (407) \* Peter pleše bolje od Metke poje.

Iz zgornje predpostavke o podanem razredu primerjave sledi, da ne moremo primerjati Jankove višine z Metkino višino. Lahko bi kvečjemu dejali, da Jankovo višino primerjamo z Metko kot tako, vendar bi potem sledilo, da lahko primerjavo izvedemo s katerokoli Metkino lastnostjo, npr. njeno težo, kar ni res: jezikovni čut pravi, da je možna le primerjava z njeno višino. Na tem mestu bi se lahko poskušali izgovoriti, da je primerjava (morda pragmatično) omejena na lastnosti, ki jih merimo v dolžinskih enotah, vendar tudi to ni res: Jankove višine pač ne moremo primerjati z dolžino Metkinega stopala.

V pomenoslovni literaturi problem običajno ni prepoznan. Avtorji ali (i) predpostavijo, da izhajajo *od*-primerniki iz *kot*-primernikov (prim. von Stechow 1984: 40–41) – v tem primeru razprava ne izdelava vmesnika med skladnjo in formalno semantiko, ali (ii) prislovnih *od*-primernikov sploh ne obravnavajo (Heim 2006).

Za podatke in razpravo o distribuciji *od*- in *kot*-primernikov v slovenščini glej Živanović (2010).

## 4.6 NEGATIVNI STOPENJSKI PRIDEVNIKI

V protipomenskih parih stopenjskih pridevnikov enega čutimo kot pozitivnega, drugega kot negativnega. Tudi poimenovali jih bomo tako: *pozitivni* in *negativni stopenjski pridevniki*. V protipomenskem paru, kot je *visok* – *nizek*, je pozitiven pridevnik *visok*, negativen pa *nizek*. Doslej smo se ukvarjali s pozitivnimi stopenjskimi pridevniki, v tem razdelku pa bomo obravnavali negativne.

Intuicija, da se protipomenki ločita glede na polarnost, se zdi ustrežna. Pomen presežne stopnje negativnega stopenjskega pridevnika lahko namreč zapišemo kot v (408).

- (408) a. najnižja gora

- b.  $\exists d[\forall x' [\neg \text{visok}(x', d) \wedge \text{gora}(x')] x' \times x] \wedge \neg \text{visok}(x, d) \wedge \text{gora}(x)$

Obstaja taka višina  $d$ , da za vsak  $x'$ , ki je skupina gora, ki niso visoke vsaj  $d$ , velja, da sta skupini  $x$  in  $x'$  presečni, in da je  $x$  skupina gora, ki niso visoke vsaj  $d$ .

Z enakim sklepanjem kot za pozitivne stopenjske pridevnike v razdelku 4.5.2 lahko pokažemo, da formula (408b) res zapisuje ustrezne resničnostne pogoje. (i) Naj obstaja v kontekstu ena sama gora  $G$  z najmanjšo višino in naj se  $x$  nanaša na to goro. Za  $d$  si izberimo višino, večjo od višine gore  $G$ , a manjšo ali enako višini druge najnižje gore. Potem samo za goro  $G$  velja, da ni visoka (vsaj)  $d$ . Torej bo vsaka skupina gora  $x'$ , ki niso visoke  $d$ , vsebovala  $G$ . (ii) Recimo, da želimo, da se  $x$  nanaša na goro ( $H$ ), ki ni najnižja. Če si izberemo  $d$ , manjši ali enak višini gore  $H$ , je podformula  $\neg \text{visok}(x, d)$  neresnična; sledi, da je neresnična tudi celotna formula. Če pa si izberemo  $d$ , večji od višine gore  $H$ , bo po definiciji gore  $H$  obstajala neka gora  $G$ , nižja od  $H$ . Če za  $x'$  vzememo goro  $G$ , bo  $x'$  gora, visoka manj od  $d$ , a različna od  $x$  ( $H$ ). Torej ni res, da za vsako skupino  $x'$ , katere člani so gore, ki niso visoke  $d$ , velja, da se  $x'$  in  $x$  prekrivata.

Formula deluje tudi, kadar je samostalniška besedna zveza v množini. Intuitivno se potem izraz *najnižje gore* nanaša na vse gore najnižje višine. Formula ustreza tej intuiciji. (i) Če si za skupino  $x$  izberemo vse gore najnižje višine (in nobene druge), si za  $d$  izberemo višino med višino gora v  $x$  in drugo najnižjo višino. Vsaka skupina  $x'$ , katere člani bodo gore, nižje od  $d$ , bo zato vsebovala gore iz  $x$ . (ii) Če si za skupino  $x$  ne izberemo vseh gora najnižje višine, potem si lahko za  $x'$  izberemo katero od najnižjih gora, ki niso članice  $x$ , in s tem napravimo formulo neresnično.

Tudi najsplošnejša situacija je enaka situaciji v razdelku 4.5.2 za pozitivne stopenjske pridevnike. Samostalniška besedna zveza *najnižje gore* se lahko nanaša na vse gore, nižje od neke višine, tj. skupina gora, na katero se nanaša, mora vsebovati vse gore, ki so nižje ali enako visoke kot ena od najvišjih gora v nanosniški skupini.

Tudi primerniško stopnjo negativnih stopenjskih pridevnikov (in prislovov) obravnavamo kot pozitivne v razdelku 4.5.

Iz formule (408b) sledi, da je negativni pridevnik v protipomenskem paru negacija pozitivnega pridevnika, kar je intuitivno dopadljiv rezultat. Negacija mora imeti najožji možni doseg; če pomen pridevnika *visok* poenostavljeno zapišemo kot  $\text{visok}(x, d)$ , dobimo pomen pridevnika *nizek* tako, da to formulo neposredno negiramo,  $(\neg \text{visok}(x, d))$ .

Dobro znano je, da je pomen stopenjskih pridevnikov *nejasen*. V pomenoslovni literaturi se običajno predpostavlja, da je njihov pomen odvisen od položajno določenega *standarda* primerjave in da je pomen osnovne stopnje pridevnikov implicitno primerniški: posameznik je visok, kadar je višji od (položajno določenega) standarda za visôkost. Podobno je posameznik nizek, kadar je nižji od (položajno določenega) standarda za nizkost. Pomembno je uvideti, da se ta standarda razlikujeta (standard za nizkost mora biti nižji od standarda za visokost), saj stopenjski pridevniki dopuščajo območje nejasnosti: lahko, da posameznik ni niti visok niti nizek. (prim. Kennedy 2001: 56–57)

To nas vodi do starega problema pomenoslovnih teorij, razlike med paroma *visok* – *nizek* (409) in *visok* – *ne visok* (410). (409b) in (410b) namreč nista sopomenska, kar dokazuje neprotislovnost (411).

- (409) a. Triglav je visok.<sup>191</sup>  
 b. Kal je nizek.
- (410) a. Triglav je visok.  
 b. Špik ni visok.
- (411) Špik ni visok, vendar tudi nizek ni.

Pomenoslovna teorija mora ponuditi način, kako ločiti med obema pomenoma. Analiza (410b) je premočrna: Špik ni visok, kadar ni res, da je visok:  $\neg(\text{visok}(x))$ . Analiza (409b) je težja, ker ni jasno, kakšen naj bo doseg operatorja negacije, da bo “zanikan le pridevnik”. Običajno se predpostavi, da se pomen (409b) zapiše s formulo  $(\neg\text{visok})(x)$ , pri čemer se interpretacija sestavljenega predikata  $(\neg\text{visok})$  prepusti leksikalni semantiki. Pokazali bomo, da zmoremo v teoriji  $L^*$  to težavo preseči in pomen negativnih pridevnikov izračunati v skladnji. Vendar bomo morali zato sprejeti dvomljivo predpostavko o določanju standarda (posebej bomo določili standard za pozitivni in negativni pridevnik v protipomenskem paru),<sup>192</sup> zato ostajajo negativni stopenjski pridevniki (in prislovi) predmet nadaljnjih raziskav.

Razpišimo pomen stopenjskega pridevnika *visok* po vzorcu (412), uvedenem v razdelku 4.2.1. V primeru, da je višina v jezikovnem izrazu eksplicitno podana, nadomestimo tropičje v (412) s predikatom, ki omejuje vrednost spremenljivke  $d$ , kot v (413).<sup>193</sup> V primeru, da višina ni eksplicitno podana, predpostavljamo, (da je funkcijska projekcija DegP odsotna in) da je spremenljivka  $d$  omejena s položajno določenim standardom, kot v (414).

- (412)  $(\exists p [(\exists d [ \dots ] \#(d, p)) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)) \wedge \text{gora}(x)$
- (413)  $(\exists p [(\exists d [5000\text{m}(d)] \#(d, p)) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)) \wedge \text{gora}(x)$
- (414)  $(\exists p [(\exists d [\text{standard}(d)] \#(d, p)) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)) \wedge \text{gora}(x)$

Običajno se predpostavlja, da je standard za visokost neka konkretna višina, npr. 3000 m (Kennedy 2001: 34). Predikat standard tako definiramo s predpisom (415).

- (415)  $\text{standard}(d)$  čče  $d = d_s$ , kjer je  $d_s$  položajno določeni standard visokosti.

Kot omenjeno, standardni pristop nato predpostavlja, da spremenljivko  $d$  primerjamo s standardno vrednostjo. V teoriji  $L^*$  ne želimo uporabiti standardnega prijema in trditi, da je osnovna stopnja implicitno primerniška. V teoriji, ki predpostavlja, da sta skladnja/morfologija in formalna semantika tesno povezani, bi namreč pričakovali, da bo primerniški pomen nosil tudi primerniško morfologijo. Vendar v teoriji  $L^*$  niti ni potrebno domnevati, da so osnovniki implicitno primerniški, saj daje formula (414) prave rezultate:

<sup>191</sup> Ocene v (409)–(411) se nanašajo na višino teh gora med slovenskimi dvatisočaki. Triglav (2864 m), Špik (2472 m), Kal (2001 m) (Kern in Cuderman 2001).

<sup>192</sup> Takšno predpostavko sprejmejo tudi nekateri drugi pristopi, prim. Kennedy (2001: 56–57).

<sup>193</sup> Besedne zveze *pet tisoč metrov* ne bomo razgrajevali na glavni števniki in mersko enoto.

vsaka gora, katere višina presega standardno višino, ima  $d$  delcev višine, kjer je  $d$  določen s standardom.<sup>194</sup>

Pomen negativnih pridevnikov zapišemo s formulo (416), vendar moramo predpostaviti, da predikat standard v tem primeru določa standard nizkosti.

$$(416) \quad \text{nizka gora} \\ (\neg \exists p [(\exists d [\text{standard}(d)] \#(d, p)) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)) \wedge \text{gora}(x)$$

Formula (416) ima pred zgoraj omenjenim zapisom  $(\neg \text{visok})(x)$  pomembno prednost. Medtem ko je slednja formula prepustila interpretacijo operatorja negacije leksikalni semantiki, je  $\neg$  v (416) skladijski element. To je pomembno, saj je v dopolnilu negativnega stopenjskega pridevnika možno sklepanje navzdol in dovoljena raba negativno polarnih izrazov (Kennedy 2001: 35).

Vendar formula (416) ni neproblematična. Prvič, od kod izhaja operator  $\neg$ ? LF zgradba za *nizka gora* mora biti podobna LF zgradbi za *visoka gora*, ki jo ponavljamo v (417). Kvantifikator  $\exists p$  se nahaja med Property $P_x$  in  $A_p$ : če naj bo negiran kot v (416), se mora operator  $\neg$  nahajati v Property $P_x$  ali višje, kar je nesprejemljivo, ker bi potem negiral tudi *gora*( $x$ ). Drugič, formula za (410b) je (418). (416) in (418) se razlikujeta le v tem, da se v (418) odraža premik imena *Špik* v položaj osebka. Posebej, položaj operatorja  $\neg$  je v obeh formulah enak:  $\neg$  se nahaja neposredno nad  $\exists p$ . Formulami torej ne razločita med negativnim in zanikanim pozitivnim pridevnikom.

$$(417) \quad \begin{array}{c} \text{Property}P_x \\ / \quad \backslash \\ A_p \quad N_x \\ \text{visoka} \quad \text{gora} \end{array}$$

$$(418) \quad \text{Špik ni visok.} \\ \exists x [\text{špik}(x)] \neg \exists p [(\exists d [\text{standard}(d)] \#(d, p)) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)$$

Resničnostni pogoji formul (416) in (418) bi se razlikovali, če bi predikat standard v (416) določal standard nizkosti, v (418) pa standard visokosti. Vendar se predikat standard v obeh formulah nahaja v enakem okolju, zato ni razloga, da bi ga interpretirali različno.

Ker je operator  $\neg$  v (418)  $L^*$  odraz stavčnega zanikanja,  $\neg$  v (416) pa izhaja iz pridevnika *nizek*, je položaj  $\neg$  v (418) najbrž višji od položaja v (416), čeprav to iz formul ni razvidno. Logični obliki, ki ustrezata tema formulama, se torej vendarle razlikujeta. Na prvi pogled se zato zdi, da bi različni interpretaciji predikata standard vendarle lahko utemeljili na podlagi formul (416) in (418).

Menim, da temu ni tako. V nobenem primeru operator negacije ni neposredno nadrejen predikatu standard (v LF med njima stoji vsaj Property $P_x$ , položaju katere v  $L^*$  formuli ustreza položaj atomarne formule *lastnost*( $p, x$ )). Pogoj, ki bi sprožil različni interpretaciji predikata standard, torej ne bi bil lokalni. To je problematično, saj skladijska načela običajno so lokalna.

<sup>194</sup> Predpostavljamo, da je pomen *natanko* v primerih, ko je višina eksplicitno podana, pragmatična implikatura, prim. z razpravo ob zgledu (60) na strani 36.

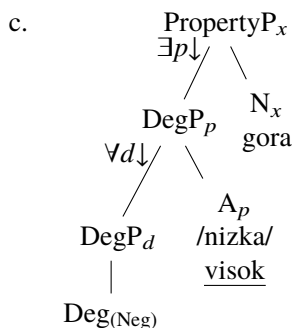
Če bi lahko v formuli (416) doseg operatorja  $\neg$  zmanjšali, da bi bil neposredno nadrejen predikatu standard, bi se zgornjemu očitku o nelokalnosti izognili. Predpostavili bi lahko, da standard interpretiramo kot standard za nizkost natanko tedaj, kadar mu je neposredno nadrejen operator negacije.<sup>195</sup>

Neposredno je predikatu standard operator negacije nadrejen v formuli (419), kjer negira le določanje velikosti skupine, na katero se nanaša lastnostna spremenljivka  $p$ .

- (419) nizka gora  
 $(\exists p [(\neg \exists d [\text{standard}(d)] \#(d, p)) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)) \wedge \text{gora}(x)$

Vendar formuli (419) glede na korespondenčna načela iz tretjega poglavja ne ustreza nobena logična oblika. Operator  $\neg$  bi v formulo (419) lahko uvedli le z negativno projekcijo NegP, vendar bi v tem primeru negirali tudi  $\text{višina}(p)$ , kar bi dalo napačne resničnosti pogoje. Problem rešimo tako, da formulo (419) zamenjamo z logično ekvivalentno (420b), ki namesto eksistencialne kvantifikacije nad numerično spremenljivko  $d$  uporablja univerzalno kvantifikacijo. Po korespondenčnem načelu 10 bo kvantifikator nad numerično spremenljivko  $d$  univerzalen, če bo oznaka [Deg] imela negativno vrednost, [Deg<sub>(Neg)</sub>], kot kaže LF (420c).

- (420) a. nizka gora  
 b.  $(\exists p [(\forall d [\text{standard}(d)] \neg \#(d, p)) \wedge \text{višina}(p)] \text{lastnost}(p, x)) \wedge \text{gora}(x)$



Težav še ni konec. Če naj bo (420b) logično ekvivalentna (419), je nujno, da je podformuli  $\#(d, p)$  neposredno nadrejen operator negacije, vendar je to glede na korespondenčna načela, postavljena v tretjem poglavju, nepričakovano. Korespondenčno načelo 9 namreč ne zadeva polarnosti jedrnega predikata,<sup>196</sup> temveč le polarnost dopolnila funkcijske projekcije NegP in sestavljenega jedra funkcijskih projekcij z negativno vrednostjo.

Podroben pregled doslej uporabljenih logičnih oblik pokaže, da smo doslej korespondenčni načeli 9 in 10 uporabljali le v primerih, ko je bil jedrni predikat predikat presečnosti, kvantifikacija pa univerzalna. (Če bi predikat presečnosti včasih uporabili ob

<sup>195</sup> Predikat standard mora v vsakem primeru biti občutljiv na skladenjsko okolje, v katerem se nahaja, saj mora določiti pridevniku ustrezen standard: visokosti, težkosti, dobroti itd.

<sup>196</sup> To je razumljivo, saj smo ga zapisali pred razpravo o součinkovanju kvantifikacije in predikacije.



eksistencialnem in včasih ob univerzalnem kvantifikatorju, bi sledilo, da njuno pojavljanje ni soodvisno.) To nam dovoljuje, da teorijo popravimo na naslednji način, ne da bi zavrgli dosedanje zaključke.

Prvič, *predikat presečnosti*  $\times$  kot jedrni predikat zamenjujem s predikatom nepresečnosti  $\asymp$ . Odslej bomo predpostavljali, da je jedrni predikat oznak, ki smo jim pripisali predikat presečnosti ([Def], [Bg] in [Def<sub>A</sub>]), pravzaprav predikat nepresečnosti. Drugič, korespondenčno načelo 9 popravimo v točki (ii).

**Korespondenčno načelo 9.** *[druga različica] Operator negacije v  $L^*$  lahko uvaja (i) funkcijska projekcija NegP: v tem primeru je negirano njeno dopolnilo; (ii) zadnja funkcijska projekcija oznake z negativno vrednostjo: v tem primeru sta negirana sestavljeno jedro te funkcijske projekcije in atomarna formula jedrnega predikata oznake.*

Sprememba ne bi bila mogoča, če bi korespondenčni načeli 9 in 10 bili uporabili npr. z jedrnim predikatom vršilec, saj bi iz popravka sledilo, da je jedrni predikat oznake [Agent] pravzaprav  $\neg$ vršilec, kar se zdi intuitivno nedopadljivo. Ker smo načeli uporabljali le v zvezi s predikatom presečnosti, te težave ni: jezikoslovna intuicija o tem, ali kaže vzeti za osnovnega predikat presečnosti ali nepresečnosti, ne pove nič.

Ker je atomarna formula jedrnega predikata v  $L^*$  formulo vključena šele ob zadnji projekciji oznake, dodana domneva, da je negirana tudi atomarna formula jedrnega predikata, potrjuje pravilnost odločitve pri prvi formulaciji načela, da operator negacije uvaja šele zadnja projekcija oznake.

## 4.7 STAVČNO ZANIKANJE

V razdelku 2.1.4 smo prevzeli pogled, da stavčno zanikanje (univerzalno) uvaja posebna funkcijska projekcija NegP, ki negira svoje dopolnilo. Zato smo bili v korespondenčnem načelu 9 prisiljeni uvesti dihotomijo: (i) operator  $\neg$ , ki ustreza stavčnemu zanikanju, negira dopolnilo funkcijske projekcije NegP; (ii) operator  $\neg$ , ki ga uvaja funkcijska projekcija z negativno vrednostjo, negira sestavljeno jedro (oziroma v standardni terminologiji določilo) funkcijske projekcije.

V pričujočem razdelku bomo pokazali, da zmoremo v teoriji  $L^*$  pomen stavčnega zanikanja zapisati z uporabo vzorca enoličnosti, iz česar sledi, da je prva točka korespondenčnega načela 9 odvečna. Končna različica tega načela se torej glasi:

**Korespondenčno načelo 9.** *[tretja različica] Operator negacije v  $L^*$  uvaja zadnja funkcijska projekcija oznake z negativno vrednostjo. Operator  $\neg$  negira sestavljeno jedro te funkcijske projekcije in atomarno formulo jedrnega predikata oznake.*

Posledično lahko poenostavimo tudi korespondenčno načelo 10.

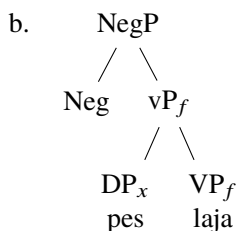
**Korespondenčno načelo 10.** *[druga različica] Implicitni kvantifikator je univerzalni, če se nahaja v funkcijski projekciji, ki uvaja operator negacije; sicer je eksistencialni. (Vozlišče, kjer se nahaja  $\forall$ , se interpretira kot disjunkcija.)*

## 4.7.1 POMENSKA RAZGRADNJA FUNKCIJSKE PROJEKCIJE NEGP

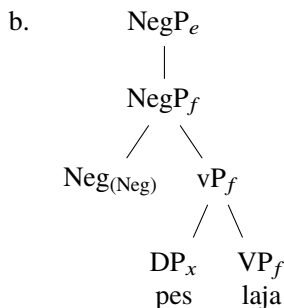
Predlagam, da stavčno zanikanje namesto s formulo (422a) zapišemo s formulo (423a).<sup>197</sup>

(421) Pes ne laja.

(422) a.  $\neg\exists f : \exists x [\text{pes}(x)] \text{lajati}(f) \wedge \text{vršilec}(x, f)$



(423) a.  $\exists e : (\forall f [\exists x [\text{pes}(x)] \text{lajati}(f) \wedge \text{vršilec}(x, f)] \neg(f \asymp e))$



V (423) je ključnega pomena, da je dogodek  $e$  popolnoma nedoločen: nima podanega vršilca, prizadetega ali ostalih udeleženskih vlog; določeno ni niti, kaj se v dogodku dogaja. Imenujmo ga *ničti dogodek*. Ničti dogodek je seveda različen od vsakega dogodka, za katerega povemo, kaj se v njem dogaja (in/ali določimo udeležence).

Sledi, da negirana atomarna formula  $\neg(f \asymp e)$  v (423a) (ekvivalentna  $f \asymp e$ ) nikoli ne bo resnična: dogodku  $f$  določimo dogajanje in udeleženca, dogodku  $e$  pa ne. Formula (423a) je zato lahko resnična le v primeru, kadar noben dogodek  $f$  ne zadošča resničnostnim pogojem v omejevalcu  $\forall f$ . Če bi obstajal dogodek  $f$ , ki bi jim zadoščal, bi moral namreč biti glede na zahteve formule enak ničtemu dogodku  $e$ , kar je nemogoče. Z drugimi besedami, formula (423a) je resnična, kadar ne obstaja dogodek, ki ustreza stavčni propoziciji, in jo tako zanika.

Analiza stavčnega zanikanja po vzorcu enoličnosti razloži, zakaj je mogoča nepresežniška raba presežnikov, tj. zakaj se presežniki lahko povezujejo s stavčnim zanikanjem (glej razdelke 1.1.5, 4.3.3 in 4.4.3). Pri analizi nepresežniške rabe presežnikov smo morali predpostaviti, da lahko presežniki (poleg oznake [Nral]) realizirajo ali oznako

<sup>197</sup> V (422a) upoštevamo rezultat razdelka 4.6, da negativna vrednost oznake zanika tudi atomarno formulo jedrnega predikata, zato namesto  $f \asymp e$  zapišemo  $\neg(f \asymp e)$ .

$[\text{Def}_{(\text{Neg})}]/[\text{Bg}_{(\text{Neg})}]/[\text{Def}_{A(\text{Neg})}]$  ali funkcijsko projekcijo NegP. Z analizo stavčnega zanikanja po vzorcu določnosti je dihotomija odpravljena. Posplošitev se glasi, da presežniki realizirajo katerokoli negativno oznako  $[\text{f}_{(\text{Neg})}]$ , katere jedrni predikat je predikat nepresečnosti. (Upoštevamo rezultat razdelka 4.6, da je predikat nepresečnosti osnovnejši od predikata presečnosti.)

#### 4.7.2 NEGATIVNO UJEMANJE IN DVOJNO ZANIKANJE

Funkcijsko projekcijo NegP iz standardnega minimalizma smo torej razgradili in predpostavili, da oznaki  $[\text{Neg}_{(\text{Neg})}]$ <sup>198</sup> ustreza (negirani) predikat nepresečnosti. Pomembno je videti, da se NegP navzven vede enako kot v standardnem pristopu. Sestavnik, ki se nanaša na stavčno propozicijo, je dopolnilo prve projekcije oznake  $[\text{Neg}]$ , druga projekcija pa je dopolnilo neke višje funkcijske projekcije. Ker druga projekcija oznake  $[\text{Neg}]$  nima dopolnila,<sup>199</sup> je utvara popolna in se zdi, da je NegP “kot celota” (i) dopolnilo višje projekcije in (ii) negira svoje dopolnilo.

Standardni pogled, da stavčno zanikanje vedno uvaja specializirana funkcijska projekcija NegP, je v literaturi sicer prevladujoč, vendar ni enotno sprejet. Tako Zeijlstra (2004: 175) zaključí, da obstajata dve vrsti stavčnega zanikanja: enega uvaja NegP, druga pa ne. (i) Zeijlstra ugotavlja, da jeziki, v katerih stavčno zanikanje uvaja (izraženi ali neizraženi) operator negacije, ki se nahaja v določilu ali jedru NegP, poznajo negativno ujemanje. (ii) V jezikih, v katerih stavčnega zanikanja ne uvaja posebna funkcijska projekcija, je operator negacije uveden z negativnim prislovom, ki je priklon neke druge (ne NegP) funkcijske projekcije, npr. *vP* v nizozemščini; ti jeziki poznajo dvojno zanikanje.

Nadalje Zeijlstra predpostavlja, da so *n*-besede (v slovenščini *nihče*, *nič*, *nikjer* ipd.) pomensko ne-negativne in vsebujejo neinterpretabilno oznako negacije,  $[\text{uNeg}]$ . Le-to morajo potrditi v funkcijski projekciji NegP, ki uvaja operator negacije. Zato *n*-besede sodelujejo pri negativnem ujemanju. Nasprotno negativni operatorji<sup>200</sup> (v angleščini *nobody*, *nothing*, *nowhere*) nosijo interpretabilno oznako negacije,  $[\text{iNeg}]$ , in zato uvajajo pomensko negacijo ter ne sodelujejo v negativnem ujemanju. Rezultat rabe negativnega operatorja v zanikanem stavku je dvojno zanikanje, saj se učinka operatorjev negacije iz negativnega operatorja in stavčnega zanikanja izničitá.

Pokazali smo, kako v teoriji  $L^*$  simuliramo pomenski učinek NegP standardne teorije. Zeijlstrrove teorije negativnega ujemanja ne bomo eksplicitno prenesli v teorijo  $L^*$ . Menim, da gre za rutinski postopek, enak prevodu ostalih spoznanj iz besednozvezne teorije z določili v besednozvezno teorijo s sestavljenimi jedri. Pač pa v teorijo  $L^*$  ni mogoče neposredno prenesti njegovih ugotovitev o dvojnem zanikanju.

<sup>198</sup> Nadaljnjim raziskavam prepuščamo vprašanje, ali obstaja tudi pozitivna oznaka  $[\text{Neg}]$  (ki bi jo bilo zato ustrežneje imenovati  $[\text{Pol}(\text{arity})]$ ).

<sup>199</sup> V razdelku 3.3.3 smo prepovedali projiciranje brez sestavljanja, torej analiza stavčnega zanikanja po vzorcu enoličnosti ni povsem skladna s postavljeno teorijo. Poudariti velja, da je bila zahteva po soodvisnosti projiciranja in sestavljanja stipulativna; zadevo prepuščamo nadaljnjim raziskavam.

<sup>200</sup> Izraza negativni operator ne smemo zamenjevati z izrazom operator negacije, ki se nanaša na logični operator  $\neg$ .

Kot omenjeno, Zeijlstra predpostavlja, da v jezikih z dvojnim zanikanjem stavčno zanikanje uvaja negativni prislov, ki je priklop funkcijske projekcije  $vP$ . V teoriji  $L^*$  prijema priklapljanja ne priznavamo, zato moramo nasprotno od Zeijlstre predpostaviti, da imajo funkcijsko projekcijo  $NegP$  tudi jeziki z dvojnim zanikanjem, in njegovo ugotovitev, da ima v teh jezikih stavčno zanikanje nizek doseg, prenesti v teorijo  $L^*$  tako, da predpostavimo, da se  $NegP$  v teh jezikih nahaja tik nad  $vP$ .

Nadalje Zeijlstra predpostavlja (povedano v terminologiji teorije  $L^*$ ), da negativni operatorji v jezikih z dvojnim zanikanjem vsebujejo logične oznake z operatorjem negacije. V teoriji  $L^*$  tak prijem ni mogoč: operator negacije mora biti uveden skladenjsko. Izdelavo ustreznega prijema prepuščamo nadaljnjim raziskavam.

## 4.8 ZAKLJUČEK

V pričujočem poglavju smo teorijo  $L^*$ , izdelano v tretjem poglavju, uporabili za pomenko razčlenbo stopenjskih pridevnikov, pomožniških stavkov, določnih določilnikov, presežniških in primerniških zgradb (določilniških, pridevniških in prislovnih), negativnih stopenjskih pridevnikov ter stavčnega zanikanja. Poudariti velja, da je teorija motivirana neodvisno od podatkov, obravnavanih v tem poglavju.<sup>201</sup> V tem poglavju smo razširili zgolj vsebinsko domeno aplikacije teorije, ne pa tudi analitičnega aparata.<sup>202</sup> Uspeh teorije pri razlagi novih podatkov jo tako podkrepljuje.

Velik del tega poglavja predstavlja analiza presežniških in primerniških zgradb (določilniških, pridevniških in prislovnih). Menim, da je pomemben rezultat ugotovitev, da je mogoče vse te konstrukcije analizirati na vzporeden, skorajda enak način, z uporabo enega samega vzorca logične oblike oziroma  $L^*$  formule, ki smo ga imenovali *vzorec enoličnosti*. To je skladno z jezikoslovno intuicijo, da imajo vse presežniške in primerniške zgradbe skupno pomensko jedro. Na terminološki ravni teorija  $L^*$  potrjuje ustreznost izrazov presežniškost in primerniškost kot oblikoskladenjske in pomenske kategorije. Nadalje vzporedna razčlenba primerniških in presežniških zgradb potrjuje tradicionalno domnevo, da primerniki in presežniki (skupaj z osnovniki) tvorijo paradigmo.

Pričujoče poglavje potrjuje tudi veljavnost izpeljave medjezikovne napovedi o soodnosnosti obstoja določnih določilnikov in presežniških določilnikov v pomenu absolutne večine iz prvega poglavja. Poleg tega podaja razlago dodatne posplošitve iz prvega poglavja, da iz obstoja določnega določilnika in presežniškega določilnika v pomenu relativne večine sledi obstoj presežniškega določilnika v pomenu absolutne večine, ki smo jo razbrali iz podatkov, predstavljenih v razdelku 1.3.1.

Videli smo tudi, da vzorec enoličnosti ni omejen na analizo določnih, presežniških in primerniških zgradb: po vzorcu enoličnosti je mogoče analizirati tudi stavčno zanikanje.

<sup>201</sup> Izjema je korespondenčno načelo 13. V tretjem poglavju smo ugotovili le, da je globalni položaj atomarne formule jedrnega predikata neke oznake pod neko zadnjo funkcijsko projekcijo te oznake, nismo pa določili, ali se nahaja pod "izhodiščno" ali "premeščeno" zadnjo projekcijo, kadar sta zadnji projekciji dve. Odločitev za izhodiščno projekcijo smo motivirali šele v razdelku 4.1.2.

<sup>202</sup> Analitični aparat (korespondenčni načeli 9 in 10) smo ob analizi novih podatkov celo poenostavili, glej razdelka 4.6 in 4.7.

Pomenska in skladijska razčlemba stavčnega zanikanja v teoriji  $L^*$  sta tako precej bolj zapleteni kot v ostalih analizah. Je to nujno slabo? Menim, da ne: če bi stavčno zanikanje bila zgolj uvedba operatorja negacije, je težavnost procesiranja večkratne rabe stavčnega zanikanja, (424), nepričakovana. Nasprotno je pojav ob privzetju pomenske razčlemba stavčnega zanikanja iz razdelka 4.7 precej bolj razumljiv.

- (424) Janko ni vedel, da čarovnica ne mara otrok, ki jim starši niso zabičali, naj ne lezejo v peč, če jim tega nihče ne ukaže.

## 5 SMERNICE ZA NADALJNJE RAZISKAVE

Pravijo, da je dobra le teorija, ki odpira več vprašanj, kot daje odgovorov. Po tem kriteriju je teorija  $L^*$  najbrž dobra teorija. Že ob razvijanju teorije v tretjem poglavju, pa tudi pri uporabi v četrtem poglavju, smo v opombah namignili na mnoga vprašanja, ki zahtevajo nadaljnjo obravnavo. Nekatera zahtevajo poglobljeno analizo obravnavanih empiričnih podatkov, druga namigujejo na možnost analize popolnoma neodvisnih podatkov.

Teorija  $L^*$  je formalni okvir: ko ga prevzamemo, preveva analizo kateregakoli pojava v skladnji in formalni semantiki naravnih človeških jezikov. Podana načela so neodvisna od "vsebine" skladenjskih izrazov: ne glede na to, kakšna sta pomen ali položaj formalne oznake, teorija  $L^*$  omejuje njeno distribucijo in določa način součinkovanja z ostalimi formalnimi oznakami. Nadalje naj bi zapisana načela bila univerzalna načela skladenjske komponente jezikovnega računskega sistema, kar pomeni, da lahko veljavnost teorije  $L^*$  preverjamo v vseh naravnih človeških jezikih.

Večina smernic za nadaljnje raziskave, ki jih podajamo v pričujočem razdelku, sledi motu »teorija ti pove, kje moraš iskati«, ki ga v popperjanskem duhu pridiga Jonathan Kaye, eden od avtorjev vezalne fonologije. Poglejmo, kam nas vodi teorija  $L^*$ .

V razdelku 5.1 razpravljamo o dveh možnih posplošitvah medjezikovne napovedi iz prvega poglavja. Ideja podrazdelka 5.1 posploši napoved na hipotezo o soodnosnosti obstoja pridevniškega določnega določilnika (kot je slovenski *ta*) in presežniške stopnje pridevnikov. Ideja podrazdelka 5.1.2 ne izhaja iz teorije  $L^*$ , temveč temelji na medjezikovnem opažanju iz Bošković (2007), ki trdi, da je obstoj določnega določilnika soodnosjen s precejšnjim številom skladenjskih pojavov.

V razdelku 5.2 zapišemo analizo univerzalnih določilnikov in nakažemo možnosti za razlikovanje med angleškima *all n* in *the n*.

V razdelku 5.3 se vprašamo, kakšen pomen imajo pozitivne različice oznak z jedrnim predikatom nepresečnosti. Domneva podrazdelka 5.3.1 je, da lahko uporabimo pozitivno vrednost oznake [Bg] pri analizi (določene vrste) topikalizacije, v podrazdelku 5.3.2 pa uvidimo, da lahko s pozitivno oznako z jedrnim predikatom nepresečnosti analiziramo koordinacijo.

V razdelku 5.4 razpravljamo o možnosti, da so negativne in pozitivne vrednosti oznak, kot jih pozna teorija  $L^*$ , pravzaprav vrednosti binarnih oznak. V razdelku 5.5 nakažemo pot k razumevanju oslovske naveznice.

### 5.1 POSPLOŠITVE MEDJEZIKOVNE NAPOVEDI

#### 5.1.1 PRIDEVNIŠKI DOLOČNI DOLOČILNIK

V prvem poglavju smo podali medjezikovno posplošitev glede sopojavljanja določnega določilnika in presežniškega določilnika v pomenu absolutne večine. Trdili smo, da jeziki, ki poznajo slednjega, poznajo tudi določni določilnik.

V četrtem poglavju smo pokazali, da je vzorec določnosti, ki ga udejanjajo tako določni določilniki kot presežniški določilniki v pomenu absolutne večine, le poseben pri-

mer vzorca enoličnosti. Vzorec enoličnosti izhaja iz prisotnosti funkcijske projekcije negativne oznake z jedrnim predikatom nepresečnosti. V pričujočem delu smo uporabili tri takšne oznake: pri analizi določnega določilnika in presežniškega določilnika v pomenu absolutne večine oznako [Def]; pri analizi žarišča (in z njim povezanih primerniških in presežniških zgradb) oznako [Bg]; pri analizi presežniških pridevnikov oznako [Def<sub>A</sub>].

Napoved iz razdelka 1.3 obravnava le primer vzorca enoličnosti, ki izhaja iz oznake [Def] (in ga imenujemo vzorec določnosti.) Napoved lahko posplošimo tudi na primera oznak [Bg] in [Def<sub>A</sub>].

V primeru oznake [Bg] napovemo, da jeziki, ki poznajo relativni pomen presežnikov ali primernikov, poznajo žarišče. Ker smo relativni pomen razumeli kot pomen, ki nastane ob součinkovanju z žariščem, je trenutna formulacija napovedi krožna. (Poleg tega mi ni znano, da bi obstajali jeziki, ki ne bi poznali žariščenja.)

Zanimivejša je napoved v primeru oznake [Def<sub>A</sub>]. V razdelku 4.4 smo domnevali, da v slovenščini to oznako realizira t.i. pridevniški določni člen *ta*, iz pomenske razčlembे presežniških pridevnikov pa je sledilo, da realizirajo projekcijo DegP, katere dopolnilo je Def<sub>A</sub>P. S sklepanjem, vzporednem sklepanju v razdelku 1.3, napovemo, da imajo jeziki, ki poznajo presežno stopnjo pridevnikov, pridevniški določni člen.

O lastnostih pridevniškega določnega člena nismo razpravljali, zato zanj ne moremo podati operativne definicije, na podlagi katere bi preverjali napoved. Preverjanje je tako prepuščeno nadaljnjemu delu.

### 5.1.2 VZPOREDNE POSPLOŠITVE

Bošković (2007: 1) trdi, da je odsotnost pomena absolutne večine presežniških določilnikov v jezikih brez določnega člena le ena iz širokega spektra posledic (oz. močnih teženj), ki izhajajo iz odsotnosti določnega določilnika v jeziku. Omenjene posledice so naslednje:<sup>203</sup>

(i) Samo jeziki brez členov lahko dopuščajo t.i. “Left-Branch Extraction”, (425). (ii) Samo jeziki brez členov lahko dopuščajo premik prislovov iz samostalniške besedne zveze, (426). (iii) Samo jeziki brez členov lahko dopuščajo žvrkljanje.<sup>204</sup> (iv) Jeziki s člani dovoljujejo dvig negacije (iz nekaterih stavkov z osebno glagolsko obliko), jeziki brez členov pa ne, (427). (v) V jezikih, ki poznajo večkratno vprašaljenje, a nimajo členov, je stava vprašalnic na stavčnem čelu prosta, (428). (vi) Samo jeziki s člani poznajo podvajanje naslonk. (vii) Jeziki brez členov ne poznajo prehodnih samostalnikov z dvema rodilniškima argumentoma. (viii) Oziralni odvisniki z notranjim jedrom v jezikih brez členov so občutljivi na skladenjske otoke, v jezikih s člani pa ne. (ix) Polisintetični jeziki ne poznajo členov.

(425) a. \* Expensive/That<sub>i</sub> he saw [t<sub>i</sub> car].

<sup>203</sup> Bošković namesto našega izraza določni določilnik uporablja izraz (določni) člen.

<sup>204</sup> Bošković rabi izraz žvrkljanje v ožjem pomenu, kot je v jezikoslovni literaturi običajno. Trdi namreč, da so pomenski učinki tipa premika v japonsščini, imenovanega žvrkljanje, radikalno drugačni kot pomenski učinki tipa premika v nemščini, imenovanega žvrkljanje. Izraz žvrkljanje omejuje na japonski tip premika.

- b. Skupa/Ta je vidio kola. (srbohrvaščina)  
 ‘Videl je drag/ta avto.’
- (426) a. \* From which city<sub>i</sub> did Peter meet [girls t<sub>i</sub>]?  
 b. Iz kojeg grada<sub>i</sub> je Ivan sreo djevojke t<sub>i</sub>? (srbohrvaščina)  
 ‘Iz katerega mesta so bila dekleta, ki jih je Ivan srečal?’
- (427) a. John does not believe she is smart.  
 ‘= Janez ne meni, da je pametna. ali  
 = Janez meni, da ni pametna.’  
 b. Ivan ne vjeruje da bog postoji. (srbohrvaščina)  
 ‘= Ivan ne verjame, da bog obstaja.  
 ≠ Ivan verjame, da bog ne obstaja.’
- (428) a. Koj kogo vižda? / \*Kogo koj vižda? (bolgarščina)  
 b. Ko koga vidi? / Koga ko vidi? (srbohrvaščina)  
 ‘Kdo koga vidi?’

## 5.2 UNIVERZALNI DOLOČILNIKI

Čprav smo v razdelku 3.2.1 univerzalni določilnik *vsak* uporabili v razpravi ob motivaciji korespondenčnega načela 1, analiza univerzalnih določilnikov ni trivialna. Ni namreč dovolj, da zapišemo formule, ki podajajo resničnostne pogoje stavkov z univerzalnimi določilniki. Podane formule morajo odsevati tudi skladenjsko zgradbo teh stavkov.

Slovenščina pozna dva univerzalna določilnika, *vsak* in *vsi*, v nekaterih drugih jezikih, recimo angleščini, pa je situacija še pestrejša. Tako pozna angleščina kar tri univerzalne določilnike: *each* in *every*, ki ju v slovenščino prevajamo z *vsak*, ter *all*, ki mu v slovenščini ustreza *vsi*. V pričujočem razdelku se bomo osredotočili na pogloblitve razlike med slovenskima *vsak* in *vsi* in predlagali izhodiščne formule za zapis njunega pomena. O angleških *each* in *every*, ki se razlikujeta predvsem v tem, da je *each* nujno distributiven, *every* pa ne, ne bomo govorili; za razpravo glej Beghelli in Stowell (1997).

Stavke, v katerih vsebuje univerzalna samostalniška besedna zveza le univerzalni določilnik in samostalnik, lahko analiziramo z isto formulo, pri čemer je odveč poudarjati, da pomenska razčlemba obeh slovenskih univerzalnih določilnikov prav gotovo vsebuje univerzalni kvantifikator  $\forall$ . ( $\forall$  skladnji tako pričakujemo, da bosta vsebovala neko negativno oznako.)

- (429) a. Vsak maček spi.  
 b. Vsi mački spijo.  
 c.  $\forall x$  [maček( $x$ )] spati( $x$ )

Najočitnejša razlika med (429a) in (429b) je morfološka – dopolnilo določilnika *vsak* je načeloma v ednini, dopolnilo določilnika *vsi* pa v množini, pri čemer zanemarjamo robne



primere edninskih in množinskih samostalnikov – vendar se z njo ne bomo ukvarjali. Za nas bo pomembnejša razlika v družljivosti z glavnimi števnikmi.

(430) ?? Vsaki trije mački spijo.

(431) Vsi trije mački spijo.

Kot kaže zgled v (430), določilnik *vsak* ni (dobro) družljiv z glavnimi števnikmi. Razlog bi lahko iskali v dejstvu, da sta formuli (429c) in (432) skoraj ekvivalentni; edina razlika je, da je formula (432) resnična vedno, kadar obstaja manj kot dano število mačkov, ne glede na to, ali spijo ali ne. Teorija torej napove, da se pomen stavka v (430) razen v patoloških primerih ne razlikuje od pomena (429a). Glavni števnik je na nek način “odveč”.

(432)  $\forall x [\#(3, x) \wedge \text{maček}(x)] \text{spati}(x)$

Sum, da je narava nesprejemljivosti semantične in ne skladenjske narave, podpira opažanje, da je *vsak* z glavnimi števnikmi nezdržljiv samo v argumentnih položajih. Konstrukcija je namreč sprejemljiva v položaju prislovnega določila (četudi v nekaterih primerih le, kadar je uvedena s predlogom). Bistvenega pomena za ustreznost formule (434) je širok doseg kvantifikatorja  $\forall t$ , ki bi ga lahko pojasnili z domnevo, da ga lahko pridobi samo univerzalno prislovno določilo, ne pa tudi univerzalni argument. Ta domneva bi nadalje lahko bila povezana z opažanjem, da so skupine, na katere se nanaša univerzalno kvantificirana spremenljivka *t* v prislovnih določilih iz (433), nujno skupine stičnih objektov iz linearno urejene domene. Tovrstne zahteve namreč za argumentne položaje ni opaziti. Domnevamo, da jo izsili neko visoko ležeče funkcijsko jedro, v katerega se mora premakniti univerzalna samostalniška besedna zveza.

(433) a. Vsakih pet minut je moral na stranišče.

b. Vsakih deset strani je na rob nekaj načičkal.

c. Na vsakih pet Tržačanov zna eden slovensko.

(434)  $\forall t [\#(5, t) \wedge \text{minuta}(t)] \exists e: \dots \wedge \text{čas}(t, e) \wedge \dots$

Povzeto, formuli (429c) in (432) se zdita dobro izhodišče za pomensko in skladenjsko analizo univerzalnega določilnika *vsak*. Nadaljnjim raziskavam prepuščamo predvsem določitev negativnega funkcijskega jedra, ki po korespondenčnem načelu 10 sproži univerzalno kvantifikacijo. V skladu z Beghelli in Stowell (1997) vsaj za angleški *each* predpostavljamo, da bi to lahko bilo jedro *Dist(ributive)*.

Zgled (431) kaže, da je določilnik *vsi* družljiv z glavnimi števnikmi. Kakšno formulo lahko predlagamo zanj? Zgoraj smo ugotovili, da je (432) povezana z določilnikom *vsak*, in tudi podatki iz usmerjenega sklepanja dokazujejo, da (432) ne more biti formula za (431): samostalniška zveza *mački* se namreč ne nahaja niti v navzgor niti v navzdol monotonem okolju. Povedek stavka in glavni števnik se nahajata v navzgor monotonem okolju.

(435) Vsi trije mački trdno spijo.

- a.  $\neq$  Vsi trije leni mački trdno spijo.
- b.  $\neq$  Vse tri domače živali trdno spijo.
- c.  $\Rightarrow$  Vsi trije mački spijo.
- č.  $\Rightarrow$  Vsi trije ali štirje mački trdno spijo.

Resničnostne pogoje stavka (431) zapisuje formula (436), ki zadošča pogojem, ki nam jih postavlja usmerjeno sklepanje, vendar nastopi težava. (436) smo namreč že uporabili za zapis resničnostnih pogojev stavka z osebkom z določnim določilnikom in glavnim števnikom (pri tem smo sledili delom, kot je Keenan in Stavi 1986: 277, 309). Ker v teoriji  $L^*$  ista pomenska razčlemba pomeni tudi isto skladijsko razčlemba, napovemo enako skladijsko obnašanje določnega določilnika ter univerzalnega določilnika *vsí*. Napoved je očitno napačna.

$$(436) \quad \exists x [\#(3, x) \wedge \text{maček}(x)] (\forall y [\text{maček}(y)] y \times x) \wedge \text{spati}(x)$$

Dodatno težavo predstavlja dejstvo, da naivna vključitev glavnega števnikarja v formulo (429c) ne proizvede formule (436). Če zagovarjamo zgornjo analizo, moramo tako pokazati tudi, kako vključiti glavni števnik.

Ponuja se več poti za reševanje nastalega problema. (i) Poiskati drugačno, vendar logično ekvivalentno formulo za *vsí*. (ii) Obdržati isto formulo, vendar pokazati, da izhaja iz drugačne skladijske razčlemba. (iii) Ugotoviti, da obstajajo med *the* in *all* vendarle razlike v resničnostnih pogojih.

Če se za ustrezno izkaže tretja možnost, je najverjetneje, da se *the* in *all* razlikujeta glede zahtev po osprednosti. Lewis (1979) zavrača Russelijansko analizo določnih določilnikov, ki smo jo privzeli v pričujočem delu, ter zagovarja mnenje, da določne zveze izberejo najosprednejšega posameznika iz skupine, na katero se nanaša samostalniška zveza; univerzalni določilniki z osprednostjo niso povezani (Collins in Jasbi 2013). V primeru tovrstne analize v teoriji  $L^*$  bi bilo pomembno paziti, da se ohrani medjezikovna napoved iz prvega poglavja.

## 5.3 POZITIVNE OZNAKE Z JEDRNIM PREDIKATOM NEPRESEČNOSTI

### 5.3.1 TOPIKALIZACIJA

Osnovna oznaka pri analizi žariščenja je  $[Bg_{(Neg)}]$ . Ali obstaja ista oznaka s pozitivno vrednostjo? Menim, da obstaja in da je z njo povezana analiza topikalizacije. (Ad Neeleman (osebna komunikacija) meni, da gre za t.i. protistavno topikalizacijo.) Topikalizacija deli stavek na *topik* in *komentar*.

$L^*$  formula (438) in LF (439) sta enaki kot ustrezna formula in LF za žariščno zgradbo, le da je vrednost oznake  $[Comment]$  pozitivna, zato (i) predikat nepresečnosti ni negiran

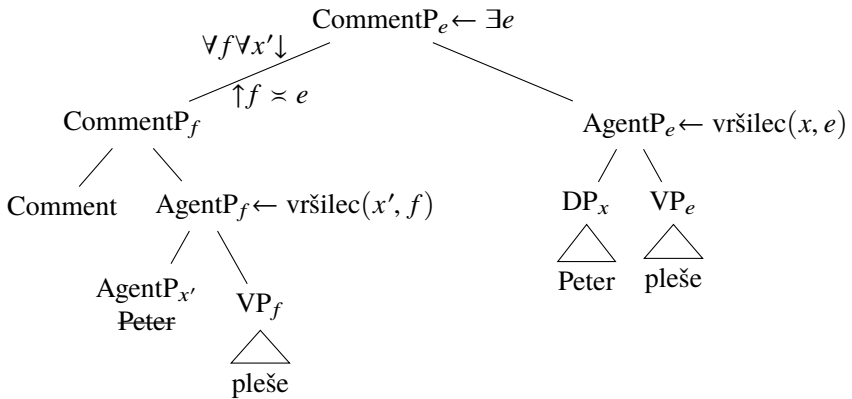
(glej razdelek 4.6 za popravek korespondenčnega načela 9); (ii) kvantifikator nad dogodkovno spremenljivko  $f$  in alternativno spremenljivko  $x'$  ni univerzalni, temveč eksistenčialni.<sup>205</sup> (Topik označimo z dvojnim podčrtanjem.)

(437) (A: Ali veš, kaj počne Janez?  
B: Ne, vem pa, da Peter pleše.)

(438)  $\exists e: (\exists f \exists x' [\text{vršilec}(x', f) \wedge \text{plesati}(f)] f \simeq e) \wedge$   
 $\exists x [\text{peter}(x)] \text{vršilec}(x, e) \wedge \text{plesati}(e)$

Obstaja dogodek  $e$ , da velja naslednje. Obstajata tak dogodek  $f$  in posameznik  $x'$ , da je  $f$  dogodek, da  $x'$  pleše, in  $f$  ni enak  $e$ .  $e$  je dogodek, da Peter pleše.

(439)



Formula (438) zatrdi nekaj o dogodku  $e$  (da je to dogodek Petrovega plesanja) in pove tudi, da obstaja še nek drug dogodek  $f$ , različen od dogodka  $e$ , katerega resničnostni pogoji so enaki dogodku  $e$ , le da je vršilec dejanja lahko nek drug posameznik. Taka zgradba bi lahko bila uporabna za spreminjanje teme pogovora, če privzamemo, da dogodek v komentarju ni nujno nek dejanski dogodek, temveč le “možen” dogodek – tak, da bi bilo glede na tok diskurza pričakovati, da bo govora o njem. Omemba tega dogodka brez podanega udeleženca in istočasno zatrdjevanje obstoja dogodka, v katerem nastopa udeleženec, ki v diskurzu predhodno ni nastopal, bi lahko signalizirala spremembo teme.

Poleg tega, da ne moremo trditi, da je  $f$  dejanski dogodek, je formula (438) problematična tudi zato, ker dovoljuje, da spremenljivki  $x'$  v komentarju ustreza isti posameznik kot spremenljivki  $x$  v propoziciji (Peter). Če naj bo *Peter* protistavni topik, bi to moralo biti nemogoče.<sup>206</sup> To težavo bi morda lahko zaobšli tako, da predpostavimo, da doseg

<sup>205</sup> V (438) in (439) ignoriramo žariščenje. Le-to je sicer gotovo prisotno, saj analiziramo odgovor na vprašanje.

<sup>206</sup> Težava ostane tudi, če ne gre za protistavni topik, temveč stavčni topik, kot ga definirata Neeleman in van de Koot (2007: 3): »Izraz topik rezerviramo za skladenjske sestavnike, ki v diskurz uvajajo novo temo (pogovora), ožjo trenutno temo ali jo spreminjajo. Izključujemo torej sestavnike, ki so zgolj diskurzno anaforični.«

dvojnega kvantifikatorja  $\exists e \exists x$  ni atomarna formula  $f \asymp e$ , temveč konjunkcija atomarnih formul  $f \asymp e \wedge x' \asymp x$ . To bi razložilo tudi položaj implicitnega kvantifikatorja nad alternativno spremenljivko  $x'$ . Namesto da bi trdili, da izpustna zgradba dvigne doseg tega kvantifikatorja, bi morali trditi, da "podvoji" atomarno formulo.

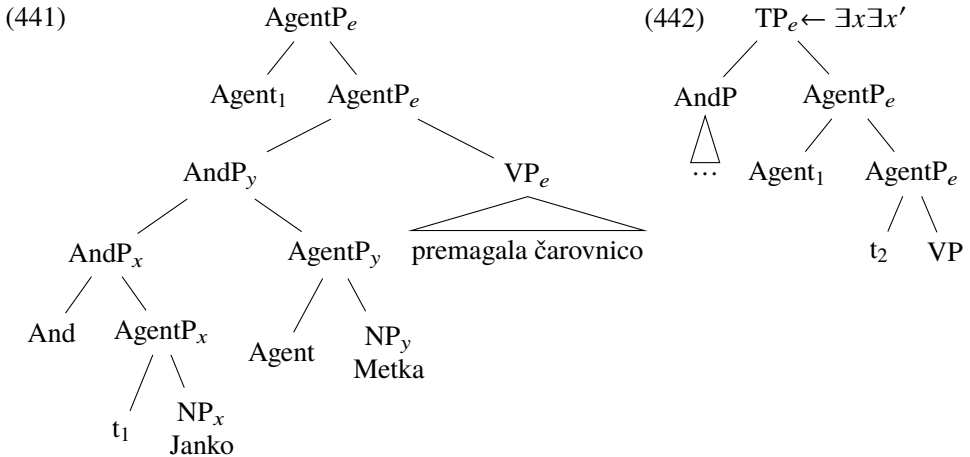
Taka odločitev bi seveda imela posledice tudi za žariščne strukture (oziroma izpustne strukture v splošnem), vendar vsaj naj prvi pogled brez negativnih posledic. Poleg tega bi morali spremenljivki  $x$  zaradi take odločitve zvišati doseg, kar tudi ni nujno slabo, saj topikalizacijo in žariščenje lahko spremlja tudi premik topikaliziranega oziroma žariščenega sestavnika.

Preučevanje topikalizacije in vpliva, ki bi jo privzetej razprave v zgornjem odstavku imelo na žariščne, primerniške in presežniške zgradbe, prepuščamo nadaljnjim raziskavam.

### 5.3.2 KOORDINACIJA

S pozitivno oznako z jedrnim predikatom nepresečnosti lahko analiziramo koordinacijo. Predlagamo, da veznik *in* realizira pozitivno oznako [And] z jedrnim predikatom nepresečnosti. Oglejmo si primer, kjer je koordinirana zveza vršilec dejanja.

(440) Janko in Metka sta premagala čarovnico.



V (441) ena oznaka [Agent] projicira dvakrat zapored ( $\text{AgentP}_y$  in  $\text{AgentP}_e$ ; brez premika), druga v drugo projicira s premikom ( $\text{AgentP}_x$ ,  $\text{AgentP}_e$  projicirana s premikom).

Pri izpeljavi stavka (440) se cel koordinirani sestavnik premakne v položaj osebka, (442).

Implicitna kvantifikatorja nad  $x$  in  $x'$  imata zato enak doseg: oba se nahajata v TP.  $L^*$  formula je podana v (443).

(443)  $\exists e : \exists x \exists x' [(janko(x') \wedge x' \asymp x) \wedge metka(x)]$   
 $vršilec(x', e) \wedge vršilec(x, e) \wedge premagati\text{-}čarovnico(e)$

Menim, da lahko na enak način (z vzporednimi projekcijami) obravnavamo vse koordinirane zgradbe. Podrobna obravnava je izven obsega pričujočega dela.

## 5.4 BINARNE OZNAKE

V razdelku 3.4.2 smo uvedli pojem negativne (in pozitivne) oznake. (Popravljen) korrespondenčno načelo 9 trdi, da oznake z negativno vrednostjo uvajajo operator negacije: negirajo podformulo, ki ustreza sestavljenemu jedru, in atomarno formulo jedrnega predikata.

V jezikoslovju je dobro znana razlika med *privativnimi* (unarnimi) ter *binarnimi* oznakami. Privativna oznaka [f] je v izrazu preprosto prisotna ali odsotna. Binarna oznaka lahko zavzame dve vrednosti, ki jih običajno označimo s [+f] in [-f].<sup>207</sup>

Če empirični podatki ne ločijo med sistemom, ki uporablja privativne, in sistemom, ki uporablja binarne oznake, se jezikoslovci, ki se ukvarjajo s sistemi oznak, načeloma odločajo za privativne oznake, ker so preprostejše (prim. Adger 2003: 26–31). Tako obstajajo fonološke teorije, ki uporabljajo izključno privativne oznake, npr. v razdelku 2.3.1 omenjena vezalna fonologija. Vendar se zdi, da ne obstaja skladenjska teorija, ki bi shajala brez binarnih oznak. Starke (2004: 266–267, op. 5) trdi, da skladnja *ne more* operirati (le) s privativnimi oznakami, ker so v jeziku mnogokrat realizirane tudi “nezaznamovane” oznake, tj. oznake z vrednostjo, ki bi ji v privativnem sistemu ustrezala odsotnost oznake.

Kljub temu da v skladnji ne moremo uporabljati (izključno) privativnih oznak, obe vrednosti binarne oznake običajno nista enakovredni. Običajno rečemo, da je ena vrednost *zaznamovana* in druga *nezaznamovana*, pri čemer so kriteriji za zaznamovanost (prim. Starke 2004: 260–261) že od nekdanj problematični. Zaznamovano vrednost oznake [f] običajno označimo s [+f], nezaznamovano z [-f].

Predpostavimo, da razlika med oznako z negativno in pozitivno vrednostjo, ki smo jo definirali v teoriji  $L^*$ , sovpada z različnima vrednostima binarne oznake. Natančneje, negativna vrednost oznake ( $[f_{(Neg)}]$ ) naj bo zaznamovana ([+f]); pozitivna vrednost oznake ([f]) naj bo nezaznamovana ([-f]).

Ilustrirajmo povedano z zgleodom stavčnega zanikanja. Običajno je trditi, da so zanikani stavki v primerjavi s trdilnimi stavki zaznamovani, tj. da je [+neg], ki jo vsebuje zanikani stavek, zaznamovana vrednost in [-neg], ki jo vsebuje trdilni stavek, nezaznamovana (prim. Starke 2004: 260). V razdelku 4.7 smo stavčno zanikanje analizirali tako, da smo nikalnemu jedru pripisali negativno vrednost (in jedrni predikat nepresečnosti). Sledi, da je negativna vrednost oznake zaznamovana.

Zaznamovanost je z zgornjim kriterijem definirana neproblematično; predvsem ni krožna. Oznaka z negativno vrednostjo uvaja negacijo in univerzalno kvantifikacijo, katerih prisotnost je mogoče objektivno preveriti, npr. z usmerjenim sklepanjem (glej razdelek 3.1.3) ali običajnimi kriteriji za doseg kvantifikatorjev.

<sup>207</sup> Poleg tega poznamo še oznake, ki lahko zavzamejo več vrednosti, in skalarne oznake, katerih vrednost se nahaja na neki lestvici.

Če bi se izkazalo, da se zgornja definicija zaznamovanosti sklada z običajnimi pogledi na zaznamovanost,<sup>208</sup> bi lahko bila to prva res nekrožna definicija zaznamovanosti, saj ne bi temeljila npr. na jezikovni tipologiji, temveč na neodvisno preverljivi pomenski razčlembi.

## 5.5 OSLOVSKA NAVEZNICA

V pomenoslovni literaturi je pogosto obravnavana *oslovska naveznica*, običajno ilustrirana z angleško ustreznico zgleđa (444).

(444) Vsak kmet, ki ima (kakšnega) osla, ga tepe.

Resničnostne pogoje za (444) podaja formula (445). V tej formuli ustreza nedoločni zvezi (*kakšnega*) *osla* univerzalni kvantifikator, kar je nenavadno, saj je za nedoločne zveze značilno, da uvajajo eksistencialno kvantifikacijo.

(445)  $\forall x \forall y [kmet(x) \wedge (ima(x, y))] tepe(x, y)$

Teorija  $L^*$  nudi pot k razlagi tega pojava. Po korespondenčnem načelu 8 iz razporeditve nastopov spremenljivk  $x$  in  $y$  sledi, da se kvantifikatorja nad njima nahajata v istem položaju. Nadalje morata biti po korespondenčnem načelu 10 ta kvantifikatorja enaka. V razpravi o univerzalnih določilnikih v razdelku 3.4.2 smo predpostavili, da realizira *vsak* oznako z negativno vrednostjo in da se kvantifikator nad  $x$  nahaja prav v funkcijski projekciji te oznake. Kvantifikator nad  $x$  mora biti zato univerzalen. Sledi, da je univerzalen tudi kvantifikator nad  $y$ .

Problematični vidik zgornje analize je predpostavka, da se spremenljivka  $y$  nahaja v dosegu kvantifikatorja  $\forall x$ . (Položaj kvantifikatorja  $\forall x$  je določen ne glede na nastope spremenljivke  $y$ .) V teoriji  $L^*$  ustrezajo spremenljivkam hrbtenice, a ni jasno, kako je lahko hrbtenica  $y$ , ki se nahaja v osebku glavnega stavka, tudi predmet glavnega stavka. Da bi bil posredi premik, je nemogoče, saj noben od teh položajev ne s-poveljuje drugemu.

<sup>208</sup> Zaznamovanost je dostikrat povezana z zapletenostjo (kompleksnostjo): bolj zapleteni izrazi so zaznamovani. Temu pogledu zgornja definicija zaznamovanosti pritrjuje, saj je zaznamovana tista vrednost oznake, iz katere izhajata jedrni predikat *in* operator negacije, nezaznamovana pa vrednost, iz katere izhaja le jedrni predikat.



## 6 POVZETEK

V pričujočem delu smo pričeli razvijati enotno teorijo skladnje in formalne semantike, ki smo jo imenovali teorija  $L^*$ . Nujnost poenotenja skladnje in formalne semantike izhaja iz spoznanja sodobnih kognitivnih znanosti, da je jezikovna zmožnost, tako kot ostali vhodni in izhodni umski sistemi, zgrajena modularno (drugo poglavje). V okviru izdelane teorije smo obravnavali podatke omejenega obsega, vendar podaja teorija  $L^*$  analitični aparat, za katerega menim, da preveva skladijsko in pomensko razčlemba kate-regakoli jezikovnega izraza kateregakoli jezika. Zato predstavlja pričujoče delo začetek skladijsko-pomenoslovnih raziskav, ki bodo dokazovale utreznost domneve o istovetnosti skladijske in pomenske razčlemba jezikovnih izrazov.

Zaradi jasnosti predstavitve teorije smo obdržali tako skladijsko kot pomensko ravnino razčlemba jezikovnih izrazov in trdili, da sta razčlembi izomorfni. Kot ravnino skladijske razčlemba smo privzeli logično obliko (LF) minimalistične teorije jezika. Za pomensko razčlemba smo razvili logični jezik  $L^*$ .

V prvem poglavju smo neodvisno od domneve o izomorfnosti skladijske in pomenske razčlemba utemeljevali, da je jezik  $L^*$  ustrezno orodje za pomensko razčlemba jezikovnih izrazov. Utemeljitev je bila empirična. V jeziku  $L^*$  smo razčlenili pomen določnih in presežniških določilnikov. Ugotovili smo, da lahko imajo presežniški določilniki dva pomena: pomen absolutne večine, kot ga ima angleški presežniški določilnik *most*, in pomen relativne večine, kot ga ima slovenski presežniški določilnik *največ*. Na podlagi primerjave pomenskih razčlemb določnih in presežniških določilnikov smo podali izvirno napoved, da morajo jeziki, ki imajo presežniški določilnik s pomenom absolutne večine, imeti tudi določni določilnik. Napoved smo preverili na dvajsetih jezikih, ne da bi našli prepričljiv protiprimer. Nabor obravnavanih jezikov je vključeval jezike iz različnih jezikovnih družin, kar izključuje možnost genealoške razlage napovedi. Da slednja ni zadovoljiva, nadalje dokazuje primerjava obravnavanih slovanskih jezikov: med njimi je edini jezik, ki pozna presežniški določilnik s pomenom absolutne večine, makedonščina, ki edina pozna tudi določni določilnik.

V tretjem poglavju smo izdelali izomorfizem med LF in jezikom  $L^*$ . Korespondenčna načela, s katerimi smo ga zapisali, so zbrana v osmem poglavju.

Izdelava izomorfizma nas je prisilila, da smo opustili standardno minimalistično besednozvezno teorijo in prevzeli besednozvezno teorijo s sestavljenimi jedri. Slednjo smo skoraj v celoti izpeljali iz neodvisno motiviranih domnev o pomenski razčlemba jezikovnih izrazov in tako zmanjšali število stipulacij, ki jih mora privzeti skladijska teorija. Slednja tako temelji na treh stebrih: besednozvezni teoriji, posplošitvi o fseq in načelu relativizirane minimalnosti. Od teh se vsaj dva zdita pomensko osnovana: (i) besednozvezno teorijo poskušamo razložiti s teorijo  $L^*$ ; (ii) nekateri jezikoslovci menijo, da dopušča fseq pomensko razlago. Načelo relativizirane minimalnosti tako ostaja edino izključno skladijsko načelo.

Z izdelano teorijo smo v četrtem poglavju analizirali niz neodvisnih podatkov, s podarkom na primerniških in presežniških zgradbah. Verjetno smo s tem izdelali prvo



enotno pomensko razčlenbo vseh primerniških in presežniških zgradb, ki obsega vse skladijske kategorije primernikov in presežnikov: pridevnike, določilnike in prislove. Poleg tega smo pri analizi pridevnikov brez dodatnih stipulacij zaobjeli tako pozitivne kot negativne stopenjske pridevnike. Nadalje smo razčlenili presežniške zgradbe tako v absolutnem kot relativnem pomenu. Med drugim smo pojasnili izvor razlike med pomenoma ter podali razlago dodatne medjezikovne posplošitve, ki smo jo razbrali iz podatkov, predstavljenih v prvem poglavju.

Z relativnim pomenom presežniških zgradb je tesno povezano žariščenje. Pomenska razčlenba žariščenja v okviru dogodkovne semantike nas je vodila k ugotovitvi, da mora biti skladijska razčlenba žariščenja primer izpustne zgradbe. To spoznanje smo upoštevali pri analizi primerniških pridevnikov in s tem preseglji mnoge težave prejšnjih pristopov. Edini razred primerniških zgradb, ki ga nismo znali analizirati, so primerniške zgradbe, v katerih razred primerjave uvaja predlog, vendar nas je to vodilo k spoznanju, da so nepopolne tudi predhodne analize teh zgradb.

Podali smo tudi na prvi pogled nenavadno analizo stavčnega zanikanja. V teoriji  $L^*$  stavčno zanikanje (brez dodatnih stipulacij) ne more biti preprosto uvedba operatorja negacije. Predlagana pomenska razčlenba je bolj zapletena in zato v luči zahtevnosti procesiranja zanikanih stavkov tudi psihološko prepričljivejša.

Eden najosnovnejših skladijskih pojavov je ujemanje, ki se v kartografiji skladijskih zgradb kaže kot izjemnost ujemanjih zvez glede na ugotovitev, da je stavčno ogrodje sestavljeno iz univerzalno določenega zaporedja funkcijskih projekcij. Ustrezno formulacijo te izjemnosti smo privzeli kot enega od skladijskih aksiomov teorije  $L^*$  in ga uporabili kot ključno komponento analize primerniških in presežniških zgradb. Poleg tega je pomembno prispeval k analizi glavnih števnikov. V pričujočem delu smo z enotnimi predpostavkami analizirali samostalniške in pridevniške glavne števnike ter glavne števnike kot jedro malih stavkov ter brez dodatnih stipulacij razčlenili sestavljene glavne števnike.

V teoriji  $L^*$  nismo stipulirali, da morajo jedrni predikati (predikati, ki ustrezajo formalnim oznakam) argumentna mesta zapolniti v določenem vrstnem redu. Nedoločenost vrstnega reda pripisa argumentov smo sicer uporabili le pri analizi glavnih števnikov in malih stavkov, vendar menim, da bo prav ta prijem v nadaljnjih raziskavah dal največ skladijsko vsečnih rezultatov. Vrstni red pripisa argumentih mest nekega jedrnega predikata je namreč odvisen od vrstnega reda projiciranja oznake, ki mu ustreza. Ker vrstni red pripisa argumentov ni določen, tudi ni določen vrstni red projiciranja oznake. Isti pomenski učinek lahko zato dosežemo z različnimi vrstnimi redi projiciranja oznake, ki ustrezajo različnim skladijskim zgradbam. Vzemimo npr. oznako [Property]: če jo najprej projiciramo v pridevniško in nato v samostalniško zvezo, je pridevnik rabljen atributivno; če jo najprej projiciramo v samostalniško in nato v pridevniško zvezo, je rabljen predikativno, kot pomensko jedro malega stavka. Sledi, da v naravnem človeškem jeziku ne bi mogli obstajati atributivni pridevniki, če ne bi obstajali mali stavki, in obratno. Potencialna razlagalna moč tega prijema, če ga uporabimo na vseh postuliranih skladijskih oznakah, je ogromna.

Analitični aparat teorije  $L^*$  je izdelan do podrobnosti le s pomenoslovnega vidika. O glasovni realizaciji predlaganih zgradb v pričujočem delu povemo le malo, tako s skladienskega kot morfološkega vidika. Tako menim, da je prioriteta naloga v razvoju teorije  $L^*$  dopolnitev teorije z ustreznimi morfološkimi in skladienskimi prijemi, najverjetneje s prijemi nanoskladnje. Nadalje menim, da teorija  $L^*$  zaradi omejitev, ki jih postavlja besednozvezni teoriji, v tem procesu integracije ne bo le pasiven prejemnik prijemov. Sodelovanje bo najbrž plodno predvsem na področju izpusta, saj izpustne zgradbe v teoriji  $L^*$  utemeljeno prepoznavamo tudi tam, kjer doslej niso bile opažene. S tem širimo empirično osnovo teorije izpusta in tako na tem področju odpiramo pot k novim spoznanjem.



---

## 7 SUMMARY

This work presents an attempt at unifying syntax and formal semantics. The unification seems necessary due to the conclusion of cognitive science that the language faculty, like other input and output systems of the mind, is a modular system (the second chapter). While the scope of the data analysed in the book is limited, I believe that the theory presented here applies to syntactic and semantic analyses of any construction in any language, and should therefore be taken as the initial steps of research aimed at proving that syntax and semantics are one and the same.

For reasons of clarity, the book keeps the syntactic and semantic level of representation separate, while claiming that they are isomorphic. Logical Form (LF) of the Minimalist Theory is employed for syntactic representations. For representation of meaning, a logical language  $L^*$  is developed.

The first chapter argues on independent grounds that language  $L^*$  is an appropriate tool for semantic analysis. The argument is empirical. Language  $L^*$  is used to analyse definite and superlative determiners. We have discovered that there are two classes of superlatives, absolute and relative, exemplified by the English superlative determiner *most* and the Slovenian superlative determiner *največ*, respectively. The comparison of the semantic representations of these two determiners in language  $L^*$  lead to a novel cross-linguistic prediction that any language with an absolute superlative determiner also has a definite determiner. The prediction was tested on twenty languages. No convincing counterexamples were found. The tested languages belong to various language families. This excludes a genealogical explanation of the facts, a conclusion which is even further supported by taking a closer look at the Slavic languages. Of the tested Slavic languages, Macedonian is the only one having a superlative determiner. At the same time, it is also the only one having a definite determiner.

In the third chapter we construct an isomorphism between LF and  $L^*$ . This isomorphism is delivered in the form of correspondence principles, which are collected in the eighth chapter.

In the process of constructing the isomorphism we were forced to abandon the standard X-bar theory and use the concept of complex syntactic heads known from Nanosyntax. The resulting X-bar theory is almost completely based on independently motivated semantic assumptions, which reduces the number of purely syntactic stipulations. Of the three cornerstones of syntax, X-bar theory, the fseq generalisation and relativised minimality, the first two can receive an independent semantic basis. (i) X-bar theory is based on  $L^*$  theory; (ii) some linguists argue that fseq can be derived from semantic considerations. In this view, relativised minimality remains the only purely syntactic principle.

In the fourth chapter, the analysis of a wide range of constructions is given, the emphasis being on superlative and comparative constructions. We provide a unified analysis of these constructions, which covers over all syntactic categories of superlatives and comparatives: adjectives, determiners and adverbs. Importantly, negative gradable adjectives receive a completely non-stipulative account. The analysis deals with both absolute and

relative superlatives and also explains the additional cross-linguistic generalisation from the first chapter.

All sentences with a relative superlative contain focus. The semantic analysis of focusing in the framework of event semantics has led us to the realisation that focusing is a type of ellipsis. Using this conclusion in the analysis of comparative adjectives, we were able to overcome many deficiencies of previous approaches. (We only failed to analyse phrasal comparatives. However, even that seems to be advantageous, as we have realised that the previous analyses of these constructions were flawed as well.)

At first sight, our analysis of sentential negation seems unusual. In  $L^*$  theory, sentential negation cannot be analysed simply as the introduction of the negation operator, at least not without additional stipulations. The proposed analysis is more complicated than that. We have argued that this makes it more convincing psychologically.

Agreement is one of the most basic syntactic phenomena. In the cartographic approach it can be analysed as the exceptional status of phi phrases with respect to the generalisation that sentences are built using a universally determined order of functional projections. We have adopted an appropriate formulation for this exceptional status as one of the syntactic axioms of the  $L^*$  theory, and then used this axiom as a key component in the analysis of comparative and superlative structures. It has also facilitated the analysis of cardinal numerals. We have succeeded in providing a unified analysis of nominal and adjectival cardinal numerals, used both attributively and predicatively. Furthermore, we were able to decompose complex numerals without any additional assumptions.

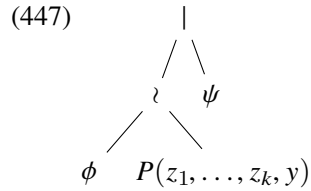
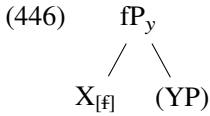
The  $L^*$  theory does not stipulate the argument order of head predicates (i.e. predicates corresponding to formal features). We have only used this fact in the analysis of cardinal numerals and small clauses, but I believe it might nevertheless be a very important tool in the future research. As the semantic and syntactic representations are isomorphic, the argument order is determined by the order of feature projection. Thus, in syntactic terms, our theory does not stipulate the feature projection order. We can get the same meaning using different projection orders, which correspond to different syntactic structures. For example, if feature [Property] is first projected into an adjectival and then into a nominal phrase, the adjective is used attributively; if the order is reversed, the usage is predicative, as the semantic head of a small clause. It follows that the existence of adjectival attribution and of small clauses are inextricably linked. The explanatory power of this approach, when used on all syntactic features, could be enormous.

We have mainly worked on the  $L^*$  theory from the semantic perspective, and have not discussed its syntactic or morphological aspects in much detail. I believe that focusing on these aspects is a priority for further research, and look forward to integrating the  $L^*$  theory more closely into the framework of Nanosyntax. Furthermore, I am convinced that, given the restrictions that it imposes on the chosen X-bar theory, the  $L^*$  theory will not be simply a passive recipient of concepts and analysis from the theories of syntax. One of the phenomena where the  $L^*$  theory could make a significant contribution is ellipsis: we find elliptical structures in places where they were previously unnoticed and thereby widen the empirical basis for the theory of ellipsis and open the path to new realisations.

---

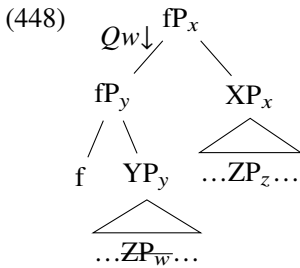
## 8 KORESPONDENČNA NAČELA

1. Pomenska komponenta jezikovnega računskega sistema ohranja hierarhično zgradbo. (str. 104)
2. Pojmovnim pomenskimi oznakam v LF ustrezajo v  $L^*$  individualni predikati. (str. 112)
3. Razvejanemu vozlišču v LF v  $L^*$  privzeto ustreza logični veznik  $\wedge$ . (str. 112)
4. Končnemu vozlišču v LF v  $L^*$  privzeto ustreza logična resnica 1. (str. 112)
5. Vozlišču  $X$  v LF lahko v  $L^*$  ustreza (eksistencialni ali univerzalni) omejeni kvantifikator  $Q$ . Če je vozlišče  $X$  maksimalna projekcija, tj.  $XP$ , potem je omejevalec  $Q$ ja določilo  $XP$  in doseg  $Q$ ja dopolnilo  $XP$ . (str. 112)
6. Spremenljivke jezika  $L^*$  so v bijektivni korespondenci s hrbtenicami v LF. (str. 117)
7. Skladenjskim oznakam ustrezajo *jedrni predikati*. Jedrnim predikatom so argumenti pripisani s projekcijo: spremenljivka, ki ustreza hrbtenici, v katero je oznaka projicirana, je argument jedrnega predikata oznake. (str. 121)
8. Implicitni kvantifikator  $Qx$  se nahaja v najnižjem vozlišču, ki je nadrejeno vsem nastopom spremenljivke  $x$  v izrazu  $L^*$ . (str. 124)
9. [prva različica] Operator negacije v  $L^*$  lahko uvaja (i) funkcijska projekcija NegP: v tem primeru je negirano njeno dopolnilo; (ii) zadnja funkcijska projekcija oznake z negativno vrednostjo: v tem primeru je negirano sestavljeno jedro te funkcijske projekcije. (str. 131)
10. [prva različica] Implicitni kvantifikator je univerzalni, če se nahaja v zadnji funkcijski projekciji z negativno vrednostjo; sicer je eksistencialni. (Vozlišče, kjer se nahaja  $\forall$ , se interpretira kot disjunkcija.) (str. 131)
11. Naj vozlišču  $X$  v  $L^*$  ustreza formula  $\phi$ .  $X$  naj vsebuje oznako  $[f]$ , ki je iz  $X$  projicirana v  $fP$ , tj.  $X$  je jedro  $fP$ . Funkcijska projekcija  $fP$  naj se nahaja v hrbtenici, ki ji ustreza spremenljivka  $y$ :  $fP$  je torej  $fP_y$ . Oznaki  $[f]$  naj ustreza jedrni predikat  $P$ . Če ima  $fP$  dopolnilo, ga označimo z  $YP$ ,  $L^*$  formulo, ki mu ustreza, pa s  $\psi$ .  
Predpostavimo, da je globalni položaj atomarne formule z jedrnim predikatom  $P$ , ki ustreza projicirani oznaki  $[f]$ , ob funkcijski projekciji  $fP_y$ . Nadalje predpostavimo, da je oznaka  $[f]$  poleg v hrbtenico  $y$  projicirana tudi v hrbtenice  $z_1, \dots, z_k$ : atomarna formula je torej  $P(z_1, \dots, z_k, y)$ .  
Potem LF izrazu (446) ustreza  $L^*$  formula  $(\phi|P(z_1, \dots, z_k, y)) \wr \psi$ , kjer sta  $|$  in  $\wr$  veznika, določena z drugimi korespondenčnimi načeli. (Drevesna reprezentacija te formule je podana v (447).) (str. 144)



12. Naj bosta sestavnika XP in YP v (448) izomorfná *modulo* ZP, tj. bila bi izomorfná, če bi se ZP nahajal tudi v YP, v položaju, vzporednem položaju ZPja v XP. Potem je  $\text{fP}_x$  izpustna zgradba.

Predpostavimo, da hrbtenici v položaju, ki je vzporeden položaju ZPja v YP, ustreza spremenljivka  $w$ . Potem se implicitni kvantifikator  $Q$  nad  $w$  nahaja med  $\text{fP}_x$  in  $\text{fP}_y$ . (str. 147)



13. Atomarna formula jedrnega predikata neke oznake je v  $L^*$  formulo vključena med najnižjo zadnjo projekcijo te oznake in jedrom te projekcije. (str. 150)
9. [druga različica] Operator negacije v  $L^*$  lahko uvaja (i) funkcijska projekcija NegP: v tem primeru je negirano njeno dopolnilo; (ii) zadnja funkcijska projekcija oznake z negativno vrednostjo: v tem primeru sta negirana sestavljeno jedro te funkcijske projekcije in atomarna formula jedrnega predikata oznake. (str. 192)
9. [tretja različica] Operator negacije v  $L^*$  uvaja zadnja funkcijska projekcija oznake z negativno vrednostjo. Operator  $\neg$  negira sestavljeno jedro te funkcijske projekcije in atomarno formulo jedrnega predikata oznake. (str. 192)
10. [druga različica] Implicitni kvantifikator je univerzalni, če se nahaja v funkcijski projekciji, ki uvaja operator negacije; sicer je eksistencialni. (Vozlišče, kjer se nahaja  $\forall$ , se interpretira kot disjunkcija.) (str. 192)

---

## 9 SLOVENSKO-ANGLEŠKI SEZNAM TERMINOV

<b>dogodek</b>	event
<b>določilnik</b>	determiner
<b>določilniška zveza</b>	determiner phrase (DP)
<b>določilo</b>	specifier
<b>dopolnilo</b>	complement
<b>doseg</b>	scope
<b>drseči kvantifikator</b>	floating quantifier
<b>dvig kvantifikatorjev</b>	quantifier raising
<b>dvojno napolnjen Comp</b>	Doubly Filled Comp
<b>dvojno zanikanje</b>	double negation
<b>fonetična oblika</b>	phonetic form (PF)
<b>glagolska zveza</b>	verb phrase (VP)
<b>globinska zgradba</b>	deep structure (DS)
<b>ime</b>	label
<b>informacijska neprodušnost</b>	informational encapsulation
<b>izbiranje</b>	Select (operacija)
<b>izgovorno-zaznavni sistem</b>	articulatory-perceptual system (AP)
<b>izgradnja</b>	derivation
<b>jedro</b>	head
<b>jezikovna zmožnost</b>	language faculty
<b>jeziku lasten</b>	language-specific
<b>k-premik</b>	wh-movement
<b>komentar</b>	comment
<b>konvergirati</b>	converge
<b>konzervativnost</b>	conservativity
<b>legitimirati</b>	license (v splošnem pomenu)
<b>logični kvadrat</b>	square of opposition
<b>mali stavek</b>	small clause
<b>mehko negativno ujemanje</b>	non-strict negative concord
<b>minimalistična teorija jezika</b>	The Minimalist Program
<b>najprej jedro</b>	head-first
<b>nanoskladnja</b>	nanosyntax
<b>naravna logika</b>	Natural Logic
<b>nedoločniški stavek</b>	infinitival clause
<b>negativno polarni izraz</b>	negative polarity item (NPI)
<b>nejasen</b>	vague
<b>negativno ujemanje</b>	negative concord
<b>nezaznamovan</b>	unmarked
<b>osprednji</b>	salient
<b>ogrodje</b>	extended projection, skeleton



**ozadje** background  
**pogoj vključenosti** inclusiveness condition  
**poimenovati** to label  
**pojmovno-namerni sistem** conceptual-intentional system (CI)  
**položaj** context  
**posplošeni kvantifikator** generalized quantifier  
**potrjevanje** checking  
**povezava z žariščem** association with focus  
**površinska zgradba** surface structure (SS)  
**pod-izbrisni primernik** sub-deletion comparative  
**področnost** domain specificity  
**premeščanje** Move (operacija)  
**premik** movement  
**priklop** adjunction  
**problem sinhronizacije** binding problem  
**protistavno žarišče** contrastive focus  
**razpršena morfologija** Distributed Morphology  
**računski sistem** computational system  
**samostalniška zveza** noun phrase (NP)  
**semantika alternativ** alternative semantics  
**sestavljanje** Merge (operacija)  
**sestavniškost** compositionality  
**sled** trace  
**sopoložaj** context  
**stroga konzervativnost** strong conservativity  
**stroga sestavniškost** strong compositionality  
**specifičnost** specificity  
**stabilna razširljivost** extension condition  
**stanje** state  
**stopenjski pridevnik** gradable adjective  
**strawsonsko navzdol monoton** Strawson downward entailing  
**strogo negativno ujemanje** strict negative concord  
**topik** topic  
**tropa** trope  
**vezalna fonologija** Government Phonology (GP)  
**VP-lupina** VP-shell  
**zaznamovanost** markedness  
**zaznamovan** marked  
**zaporedje funkcijskih projekcij** functional sequence (fseq)  
**zgrmeti** crash  
**žarišče** focus  
**žvrkljanje** scrambling

---

## 10 LITERATURA

- Abney, Steven Paul, 1987: *The English Noun Phrase in its Sentential Aspect*. Doktorska disertacija. MIT.
- Aboh, Enoch Oladé, 2004: *The Morphosyntax of Complement-Head Sequences*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Adger, David, 2003: *Core Syntax: A Minimalist Approach*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Alexiadou, Artemis in Wilder, Chris, ur., 1998: *Possessors, Predicates and Movement in the Determiner Phrase*. *Zv. 22. Linguistik Aktuell*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Anderson, John M., 2006: The Non-autonomy of Syntax. *Folia Linguistica* 39.3–4. 223–250.
- Aygen-Tosun, Gulsat, 1999: Specificity and Subject-Object Positions / Scope Interactions in Turkish: *Proceedings of the I. International Conference in Turkic Linguistics*. Manchester University. (<http://www.fas.harvard.edu/~lingpub/misc/tosun/Manch%20Proceed.pdf>).
- Bajec, Anton, et al., ur., 1994: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: DZS.
- Baker, Mark, 1985: The Mirror Principle and Morphosyntactic Explanation. *Linguistic Inquiry* 16. 373–416.
- Barwise, Jon in Cooper, Robin, 1981: Generalized Quantifiers and Natural Language. *Linguistics and Philosophy* 4. 159–219.
- Beghelli, Filippo in Stowell, Tim, 1997: Distributivity and Negation: the Syntax of *each* and *every*. Ur. Szabolcsi, Anna: *Ways of Scope Taking*. *Zv. 65. Studies in Linguistics and Philosophy*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. 71–107.
- Belleti, Adriana, ur., 2004: *Structures and Beyond: The Cartography of Syntactic Structures*. *Zv. 3. Oxford Studies in Comparative Syntax*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Belleti, Adriana in Rizzi, Luigi, ur., 2002: *Noam Chomsky: On Nature and Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bhatia, Tej K., 1993: *Punjabi*. Descriptive grammars. London, New York: Routledge.
- Bolinger, Dwight, 1972: Accent is predictable (if you are a mind-reader). *Language* 48.3. 633–644.
- Borer, Hagit, 2005a: *Structuring Sense*. *Zv. 1: In Name Only*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Borer, Hagit, 2005b: *Structuring Sense*. *Zv. 2: The Normal Course of Events*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Bošković, Željko, 2007: What will you have, DP or NP?: *Proceedings of NELS 37*. GLSA. (<http://web.uconn.edu/boskovic/papers/nels.illinois.proceedings.final.pdf>).
- Brentari, Diane, 1999: *A Prosodic Model of Sign Language Phonology*. Cambridge: The MIT Press.

- Brody, Michael, 2000: Mirror Theory: Syntactic Representation in Perfect Syntax. *Linguistic Inquiry* 31.1. Ponatis v Brody 2003: 205–231. V besedilu navedene strani se ravnajo po ponatisu. 29–56.
- Brody, Michael, 2003: *Towards an Elegant Syntax*. Routledge Leading Linguists. London, New York: Routledge.
- Brody, Michael in Szabolcsi, Anna, 2003: Overt Scope: A Case Study in Hungarian. *Syntax* 6.1. 19–51.
- Brown, Wayles in Alt, Theresa, 2004: *A Handbook of Bosnian, Serbian and Croatian*. The Slavic, East European Language Resource Center. (<http://www.seelrc.org/>).
- Büring, Daniel, 2005: *Binding Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Butler, Jonny, 2004: *Phase structure, Phrase structure, and Quantification*. Doktorska disertacija. The University of York.
- Caha, Pavel, 2009: *The nanosyntax of case*. Doktorska disertacija. University of Tromsø.
- Carruthers, Peter, 2006: The case for massively modular models of mind. Ur. Stainton, Robert: *Contemporary Debates in Cognitive Science*. Contemporary debates in philosophy. Wiley-Blackwell.
- Chierchia, Gennaro, 2004: Scalar Implicatures, Polarity Phenomena, and the Syntax / Pragmatics Interface. Ur. Belletti, Adriana: *Structures and Beyond: The Cartography of Syntactic Structures*. Zv. 3. Oxford Studies in Comparative Syntax. Oxford, New York: Oxford University Press. 39–103.
- Chomsky, Noam, 1957: *Syntactic Structures*. Haag: Mouton.
- Chomsky, Noam, 1995: *The Minimalist Program*. Cambridge: The MIT Press.
- Chomsky, Noam, 2001: Derivation by Phase. Ur. Kenstowicz, Michael: *Ken Hale: a life in language*. Current Studies in Linguistics. Cambridge: The MIT Press. 1–52.
- Chomsky, Noam, 2002: An interview on minimalism. Ur. Belletti, Adriana in Rizzi, Luigi: *On Nature and Language*. Cambridge: Cambridge University Press. 92–161.
- Chomsky, Noam, 2004: Beyond explanatory adequacy. Ur. Belletti, Adriana: *Structures and Beyond: The Cartography of Syntactic Structures*. Zv. 3. Oxford Studies in Comparative Syntax. Oxford, New York: Oxford University Press. 104–131.
- Chomsky, Noam in Lasnik, Howard, 1977: Filters and Control. *Linguistic Inquiry* 8.3. 425–504.
- Cinque, Guglielmo, 1999: *Adverbs and Functional Heads*. Oxford Studies in Comparative Syntax. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Cinque, Guglielmo, ur., 2002: *Functional Structure in DP and IP: The Cartography of Syntactic Structures*. Zv. 1. Oxford Studies in Comparative Syntax. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Cojocaru, Dana, 2003: *Romanian Reference Grammar*. The Slavic, East European Language Resource Center. (<http://www.seelrc.org/>).
- Collins, James in Jasbi, Masoud, 2013: *A Lewisian Semantics for the English Definite Determiner*. ([http://web.stanford.edu/~jamesnc/ms13-definites-collins\\_jasbi.pdf](http://web.stanford.edu/~jamesnc/ms13-definites-collins_jasbi.pdf)).
- Corver, Norbert in van Riemsdijk, Henk, ur., 2002: *Semi-lexical Categories*. Zv. 59. Studies in Generative Grammar. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

- Dowty, David, 1994: The Role of Negative Polarity and Concord Marking in Natural Language Reasoning. Ur. Harvey, Mandy in Santelmann, Lynn: *Proceedings of SALT IV*. Cornell University.
- Durand, Jacques in Katamba, Francis, ur., 1995: *Frontiers of Phonology: Atoms, Structures, Derivations*. London, New York: Longman Publishing.
- Durand, Jacques in Laks, Bernard, ur., 1996: *Current Trends in Phonology: Models and Methods*. Salford, Manchester: European Studies Research Institute (ESRI), University of Salford.
- Emmorey, Karen, 2002: *Language, cognition, and the brain: insights from sign language research*. Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Enç, Mürvet, 1991: The Semantics of Specificity. *Linguistic Inquiry* 22.1. 1–25.
- Erjavec, Tomaž, 2002: *Slovenskoangleški vzporedni korpus IJS-ELAN*. (<http://nl.ijs.si/elan/>).
- Feldstein, Ron F., 2001: *A Concise Polish Grammar*. The Slavic, East European Language Resource Center. (<http://www.seelrc.org/>).
- Fodor, Janet Dean in Sag, Ivan A., 1982: Referential and Quantificational Indefinites. *Linguistics and Philosophy* 5. Ponatis v Ludlow (1997). 355–398.
- Fodor, Jerry Alan, 1983: *Modularity of Mind*. Cambridge: The MIT Press.
- Friedman, Victor, 2001: *Macedonian Reference Grammar*. The Slavic, East European Language Resource Center. (<http://www.seelrc.org/>).
- Gil, David, 2009: How much grammar does it take to sail a boat? Oxford linguistics. Oxford, New York: Oxford University Press. §2.
- Giusti, Giuliana, 2002: The Functional Structure of Noun Phrases. Ur. Cinque, Guglielmo: *Functional Structure in DP and IP: The Cartography of Syntactic Structures*. Zv. 1. Oxford Studies in Comparative Syntax. Oxford, New York: Oxford University Press. 54–90.
- Golden, Marija, 2001: *Teorija opisnega jezikoslovja. 1, Skladnja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje.
- Grillo, Antonino, 2008: *Generalized Minimality: Syntactic underspecification in Broca's aphasia*. Doktorska disertacija. Universiteit Utrecht. ([http://www.lotpublications.nl/Documents/186\\_fulltext.pdf](http://www.lotpublications.nl/Documents/186_fulltext.pdf)).
- Halle, Morris in Marantz, Alec, 1993: Distributed Morphology and the Pieces of Inflection. Ur. Hale, Kenneth in Keyser, S. Jay: *The View from Building 20: Essays in Honor of Sylvain Bromberger*. Cambridge: The MIT Press. 111–176.
- Harley, Heidi in Ritter, Elisabeth, 2002: Person and number in pronouns: a feature-geometric approach. *Language* 78.3. 482–526.
- Harris, John, 1994: *English Sound Structure*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Harris, John, 1996: Phonological output is redundancy-free and fully interpretable. Ur. Durand, Jacques in Laks, Bernard: *Current Trends in Phonology: Models and Methods*. Zv. 1. Salford, Manchester: European Studies Research Institute (ESRI), University of Salford. 298–325.

- Harris, John in Lindsey, Geoff, 1995: The elements of phonological representation. Ur. Durand, Jacques in Katamba, Francis: *Frontiers of Phonology: Atoms, Structures, Derivations*. London, New York: Longman Publishing. 34–79.
- Heim, Irene, 1982: *The Semantics of Definite and Indefinite Noun Phrases*. Doktorska disertacija. University of Massachusetts, Amherst.
- Heim, Irene, 2006: *Remarks on comparative clauses as generalized quantifiers*. (<http://semanticsarchive.net>). Osnutek.
- Heller, Daphna, 1999: *The Syntax and Semantics of Specificational Pseudoclefts in Hebrew*. Magistrsko delo. Tel Aviv University. ([http://individual.utoronto.ca/daphna\\_heller/research/Heller1999.pdf](http://individual.utoronto.ca/daphna_heller/research/Heller1999.pdf)).
- Herburger, Elena, 2000: *What counts: Focus and Quantification*. Zv. 36. Linguistic Inquiry Monographs. Cambridge: The MIT Press.
- Hoeksema, Jack, 1983: Negative polarity and the comparative. *Natural Language & Linguistic Theory* 1. 403–434.
- Ihsane, Tabea in Puskás, Genoveva, 2001: Specific in not Definite. *Generative Grammar in Geneva* 2. 39–54.
- Ilc, Gašper, 2004: *Skladenjski vidiki zanikanja: medjezikovna primerjava*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani.
- Ionin, Tania in Matushansky, Ora, 2006: The composition of complex cardinals. *Journal of Semantics* 23.4. 315–360.
- Jackendoff, Ray S., 1972: *Semantic Interpretation in Generative Grammar*. Cambridge: The MIT Press.
- Jackendoff, Ray S., 1992: *Languages of the Mind: essays on mental representation*. The MIT Press.
- Jackendoff, Ray S., 1997: *The Architecture of the Language Faculty*. Zv. 28. Linguistic Inquiry Monographs. Cambridge: The MIT Press.
- Janda, Laura A. in Townsend, Charles E., 2002: *Czech Reference Grammar*. The Slavic, East European Language Resource Center. (<http://www.seelrc.org/>).
- Juarros-Daussà, Eva, 1998: *Comparing Serial and Parallel SPLT Models of Processing: evidence from Catalan*. (<http://sophia.smith.edu/~ejuarros/Linguistics.htm>).
- Kadmon, Nirit, 2001: *Formal Pragmatics*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Kamp, Hans, 1981: A theory of truth and semantic representation. Ur. Groenendijk, J.; Janssen, T. in Stokhof, M.: *Formal Methods in the Study of Language: Part 1*. Amsterdam: Mathematisch Centrum. 277–322.
- Kaye, Jonathan D., 1989: *Phonology: a cognitive view*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kaye, Jonathan D., 1995: Derivations and Interfaces. Ur. Durand, Jacques in Katamba, Francis: *Frontiers of Phonology: Atoms, Structures, Derivations*. London, New York: Longman Publishing. 239–332.
- Kaye, Jonathan D.; Lowenstamm, Jean in Vergnaud, Jean-Roger, 1985: The internal structure of phonological elements: a theory of charm and government. *Phonology Yearbook* 2. 305–328.

- Kaye, Jonathan D.; Lowenstamm, Jean in Vergnaud, Jean-Roger, 1990: Constituent structure and government in phonology. *Phonology* 7. 193–231.
- Kayne, Richard S., 1994: *The Antisymmetry of Syntax*. Zv. 25. Linguistic Inquiry Monographs. Cambridge: The MIT Press.
- Keenan, Edward L. in Stavi, Jonathan, 1986: A Semantic Characterization of Natural Language Determiners. *Linguistics and Philosophy* 9. 253–326.
- Kempson, Ruth M., 1977: *Semantic Theory*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kennedy, Christopher, 2001: Polar opposition and the ontology of ‘degrees’. *Linguistics and Philosophy* 24. 33–70.
- Kern, Marko in Cuderman, Marijana, 2001: *Spisek slovenskih dvatisočakov*. (<http://www2.arnes.si/~mcuder/>).
- Kracht, Markus, 2001: Syntax in Chains. *Linguistics and Philosophy* 24.4. 467–530.
- Ladusaw, William, 1979: *Polarity Sensitivity as Inherent Scope Relations*. Doktorska disertacija. University of Texas at Austin.
- Lappin, Shalom, ur., 1996: *The Handbook of Contemporary Semantic Theory*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Larson, Richard, 1988: Scope and comparatives. *Linguistics and Philosophy* 11.1. 1–26.
- Larson, Richard in Segal, Gabriel, 1995: *Knowledge of Meaning*. Cambridge: The MIT Press.
- Law, David in Ludlow, Peter, 1985: Quantification without Cardinality. Ur. Berman, S.; Choe, J-W. in McDonough, J.: *Proceedings of NELS 15*. Brown University. GLSA.
- Lechner, Winfried, 2004: *Ellipsis in Comparatives*. Zv. 72. Studies in generative grammar. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Lewis, David, 1979: Scorekeeping in a Language Game. Ur. Portner, Paul in Partee, Barbara H. Cambridge: Blackwell Publishing. 162–177.
- Link, Godehard, 1983: The Logical Analysis of Plurals and Mass Terms: A Lattice-theoretical Approach. Ur. Portner, Paul in Partee, Barbara H. Cambridge: Blackwell Publishing. 127–146.
- Linnebo, Øystein, 2014: Plural Quantification. Ur. Zalta, Edward N.: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Fall 2014.
- Lopez-Escobar, E. G. K., 1965: An interpolation theorem for denumerably long formulas. *Fundamenta Mathematicae* LVII. 253–272.
- Lowenstamm, Jean, 1996: CV as the only syllable type. Ur. Durand, Jacques in Laks, Bernard: *Current Trends in Phonology: Models and Methods*. Salford, Manchester: European Studies Research Institute (ESRI), University of Salford.
- Ludlow, Peter, 1995: The Logical Form of Determiners. *Journal of Philosophical Logic* 24. 47–69.
- Ludlow, Peter, ur., 1997: *Readings in the Philosophy of Language*. Cambridge, London: The MIT Press.
- Ludlow, Peter, 2002: LF and Natural Logic. Ur. Preyer, Gerhard: *Logical Form and Language*. Oxford, New York: Oxford University Press. 132–168.

- Ludlow, Peter in Neale, Stephen, 1991: Indefinite Descriptions: In Defense of Russell. *Linguistics and Philosophy* 14. Ponatis v Ludlow (1997). 171–202.
- Ludlow, Peter in Živanović, Sašo: *Natural Logic and the Holy Grail*. V pripravi.
- Lyndon, R. C., 1959: Properties preserved under homomorphism. *Pacific journal of mathematics* 9. 143–154.
- Lyons, Christopher, 1999: *Definiteness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Makkai, Michael, 1969: On the Model Theory of Denumerably Long Formulas with Finite Strings of Quantifiers. *The Journal of Symbolic Logic* 34.3. 437–459.
- Marušič, Franc in Žaucer, Rok, 2006: The 'Definite Article' TA in Colloquial Slovenian. Ur. Lavine, James, et al., *Formal Approaches to Slavic Linguistics 14: The Princeton Meeting 2005*. Michigan Slavic Publications. 189–204.
- Marvin, Tatjana, 2002: *Topics in the stress and syntax of words*. Doktorska disertacija. MIT.
- Matushansky, Ora, 2008: On the Attributive Nature of Superlatives. *Syntax* 11.1. 26–90.
- Merchant, Jason, 2001: *The Syntax of Silence*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Moltmann, Friederike, 2009: Degree structure as trope structure: a trope-based analysis of positive and comparative adjectives. *Linguist and Philos* 32. 51–94.
- Neeleman, Ad in van de Koot, Hans, 2007: *The Nature of Discourse Templates*. (<http://www.phon.ucl.ac.uk/home/ad/publications>). Osnutek.
- Nilsen, Øystein, 2003: *Eliminating Positions*. Doktorska disertacija. University of Utrecht.
- Partee, Barbara H., 1996: The Development of Formal Semantics. Ur. Lappin, Shalom: *The Handbook of Contemporary Semantic Theory*. Oxford: Blackwell Publishers. 1–38.
- Petrič, Teodor, 1999: *Nemški naklonski členki in njihovi slovenski ustrezniki*. ([http://www.pfmb.uni-mb.si/programi/nem/Germanistik\\_files/virtual/petric/pdf/partikeln/LK99.pdf](http://www.pfmb.uni-mb.si/programi/nem/Germanistik_files/virtual/petric/pdf/partikeln/LK99.pdf)). Predavanje v Lingvističnem krožku Filozofske fakultete.
- Pinker, Steven, 1994: *The Language Instinct: How the Mind Creates Language*. New York: HarperCollins.
- Pöchtrager, Markus Alexander, 2006: *The Structure of Length*. Doktorska disertacija. Universität Wien.
- Pollock, Jean Yves, 1989: Verb Movements, Universal Grammar and the Structure of IP. *Linguistic Inquiry* 20.3. 365–424.
- Popper, Karl R., 1998: *Logika znanstvenega odkritja*. Originalna izdaja 1935. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Portner, Paul in Partee, Barbara H., ur., 2002: *Formal Semantics: The Essential Readings*. Cambridge: Blackwell Publishing.
- Radford, Andrew, 1997: *Syntax: A minimalist introduction*. New York: Cambridge University Press.
- Ramchand, Gillian, 2011: *Verb Meaning and the Lexicon: A First Phase Syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Rizzi, Luigi, 1990: *Relativized Minimality*. Cambridge: The MIT Press.
- Rizzi, Luigi, 1997: The fine structure of the left periphery. Ur. Haegeman, Liliane: *Elements of Grammar*. Dordrecht: Kluwer. 281–337.
- Rizzi, Luigi, ur., 2004: *The Structure of CP and IP: The Cartography of Syntactic Structures*. Zv. 2. Oxford Studies in Comparative Syntax. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Rooth, Mats, 1985: *Association with Focus*. Doktorska disertacija. Amherst, MA: University of Massachusetts.
- Rooth, Mats, 1996: Focus. Ur. Lappin, Shalom: *The Handbook of Contemporary Semantic Theory*. Oxford: Blackwell Publishers. 271–297.
- Roskies, Adina L., 1999: The Binding Problem. *Neuron* 24. 7–9.
- Rothschild, Daniel, 2006: Non-Monotonic NPI-Licensing, Definite Descriptions, and Grammaticalized Implicatures. Ur. Tancredi, Christopher, et al., *Proceedings of Semantics and Linguistic Theory XVI*. CLC Publications. (<http://research.nii.ac.jp/salt16/proceedings/Rothschild.pdf>).
- Rothschild, Daniel, 2007: *Definite Descriptions and Negative Polarity*. (<http://danielrothschild.com/npidd.pdf>).
- Rullman, Hotze, 1995: *Maximality in the semantics of wh-constructions*. Doktorska disertacija. University of Massachusetts.
- Russell, Bertrand, 1905: On Denoting. *Mind* 14.56. Ponatis v Russell 1956. 479–493.
- Russell, Bertrand, 1956: *Logic and Knowledge: essays 1901–1950*. Ur. Marsh, R. C. London: Allen & Unwin.
- Sánchez, Valencia, 1991: *Studies on Natural Logic and Categorical Grammar*. Doktorska disertacija. University of Amsterdam.
- Sandler, Wendy in Lillo-Martin, Diane, 2006: *Sign Language and Linguistic Universals*. New York: Cambridge University Press.
- Scha, Remko J. H., 1984: Distributive, Collective and Cumulative Quantification. Ur. Groenendijk, Jeroen: *Truth, interpretation and information*. Groningen-Amsterdam studies in semantics. Dordrecht: Foris Publications. 131–158.
- Scheer, Tobias, 2001: CVCV and the representation of morphological information in Phonology: *CVCV and the representation of morphological information in Phonology*. 8th Central European Summer School in Generative Grammar. (<http://www.unice.fr/dsl/nis01/hdtNisScheer1.pdf>).
- Scheer, Tobias, 2004: *A lateral theory of phonology: What is CVCV, and why should it be?* Zv. 1. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Scheer, Tobias, 2006: A representational solution for cyclicity effects: Direct Interface: *The Fourteenth Manchester Phonology Meeting: Abstract Booklet*.
- Scheer, Tobias, 2012a: Chunk definition in phonology: prosodic constituency. Ur. Block-Trojanar, Maria in Block-Rozmej, Anna. Lublin: Wydawnictwo KUL. 221–254.
- Scheer, Tobias, 2012b: *Direct Interface and One-Channel Translation*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton.



- Scheer, Tobias in Zikova, Markéta, 2010: The Coda Mirror v2. *Acta Linguistica Hungarica* 57.4. 411–431.
- Schwarzschild, Roger in Wilkinson, Karina, 2002: Quantifiers in Comparatives: A Semantics of Degree Based on Intervals. *Natural Language Semantics* 10.1. 1–41.
- Scott, Gary-John, 2002: Stacked Adjectival Modification and the Structure of Nominal Phrases. Ur. Cinque, Guglielmo: *Functional Structure in DP and IP: The Cartography of Syntactic Structures*. Zv. 1. Oxford Studies in Comparative Syntax. Oxford, New York: Oxford University Press. 91–120.
- Ségéral, Philippe in Scheer, Tobias, 1999: *The Coda Mirror*. (<http://www.unice.fr/dsl/nis01/codamirr.pdf>).
- Sharvit, Yael in Stateva, Penka, 2002: Superlative expressions, context and focus. *Linguistics and Philosophy* 25. 453–504.
- Smith, Robin, Jesen 2004: Aristotle's Logic. Ur. Zalta, Edward N.: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University. (<http://plato.stanford.edu/archives/fall2004/entries/aristotle-logic/>).
- Sperber, Dan, 2002: In defense of massive modularity. Ur. Dupoux, E.: *Language, Brain and Cognitive Development: Essays in Honor of Jacques Mehler*. Cambridge: The MIT Press. 47–57. (<http://www.dan.sperber.com/modularity.htm>).
- Starke, Michal, 2001: *Move Dissolves into Merge: a Theory of Locality*. Doktorska disertacija. University of Geneva. ([http://theoling.auf.net/papers/starke\\_michal/](http://theoling.auf.net/papers/starke_michal/)).
- Starke, Michal, 2004: On the Inexistence of Specifiers and the Nature of Heads. Ur. Belletti, Adriana: *Structures and Beyond: The Cartography of Syntactic Structures*. Zv. 3. Oxford Studies in Comparative Syntax. Oxford, New York: Oxford University Press. 252–268.
- Starke, Michal, 2006: *Nanosyntax*. Predavanje, EGG 2006, Olomouc.
- Starke, Michal, 2009: Nanosyntax: A short primer to a new approach to language. *Nordlyd* 36.1. 1–6.
- Starke, Michal, 2011: *Towards elegant parameters: Language variation reduces to the size of lexically stored trees*. (<http://ling.auf.net/lingbuzz/001183>).
- Stopar, Andrej, 2006: *Skladenjski in prozodični vidiki tetičnih in kategoričnih stavkov: medjezikovna primerjava*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani.
- Suppes, Patrick, 1979: Logical Inference in English. *Studia Logica* 38. 375–91.
- Svenonius, Peter, 2006: The Emergence of Axial Parts. *Nordlyd* 33.1. 49–77.
- Szabolcsi, Anna, ur., 1997: *Ways of Scope Taking*. Zv. 65. Studies in Linguistics and Philosophy. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Szigetvári, Péter, 1999: *VC Phonology: A theory of consonant lenition and phonotactic*. Doktorska disertacija. Eötvös Loránd University (ELTE). (<http://ny01.nytud.hu/~szigetva/papers/>).
- Toporišič, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Uriagereka, Juan, 1998: *Rhyme and reason: an introduction to minimalist syntax*. Cambridge: The MIT Press.

- Uttal, William R., 2003: *The New Phrenology: The Limits of Localizing Cognitive Processes in the Brain*. Cambridge: The MIT Press.
- Van Benthem, Johan, 1983: Determiners and Logic. *Linguistics and Philosophy* 6. 447–478.
- Von Fintel, Kai, 1999: NPI Licensing, Strawson Entailment, and Context Dependency. *Journal of Semantics* 16.1. 97–148.
- Von Stechow, Arnim, 1984: Comparing semantic theories of comparison. *Journal of Semantics* 3.1. 1–77.
- Wheeler, Max; Yates, Alan in Dols, Nicolau, 1999: *Catalan: A Comprehensive Grammar*. Comprehensive Grammars Series. London: Routledge.
- Wikipedia, 2006a: *Article (grammar)*—*Wikipedia, The Free Encyclopedia*. ([http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Article%20\(grammar\)&oldid=96954711](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Article%20(grammar)&oldid=96954711)).
- Wikipedia, 2006b: *Hindi-Urdu grammar* — *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. ([http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Hindi-Urdu\\_grammar&oldid=97177715](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Hindi-Urdu_grammar&oldid=97177715)).
- Wikipedia, 2006c: *Modularity of mind* — *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. ([http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Modularity\\_of\\_mind&oldid=72303158](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Modularity_of_mind&oldid=72303158)).
- Wikipedia, 2006d: *Syllogism* — *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. (<http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Syllogism&oldid=68942888>).
- Wikipedia, 2006e: *Turkish grammar*—*Wikipedia, The Free Encyclopedia*. ([http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Turkish\\_grammar&oldid=94785444](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Turkish_grammar&oldid=94785444)).
- Wikipedia, 2006f: *Wing* — *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. (<http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Wing&oldid=79979215>).
- Wikipedia, 2007: *Japanese grammar* — *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. ([http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Japanese\\_grammar&oldid=107844697](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Japanese_grammar&oldid=107844697)).
- Wikipedia, 2014: *Catalan grammar* — *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. ([http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Catalan\\_grammar&oldid=639938018](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Catalan_grammar&oldid=639938018)).
- Zamparelli, Roberto, 2000: *Layers in the Determiner Phrase*. Outstanding dissertations in linguistics. New York, London: Garland Publishing.
- Zeijlstra, Hedde, 2004: *Sentential Negation and Negative Concord*. Doktorska disertacija. University of Amsterdam.
- Živanović, Sašo, 2002: *Kvantifikacija v naravnem človeškem jeziku*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za matematiko in fiziko.
- Živanović, Sašo, 2004: O razvoju jezika. *Analiza: časopis za kritično misel* VIII.1–2. 145–166.
- Živanović, Sašo, 2006: Vpliv obsega mentalnega slovarja na domeno fonološke teorije. Ur. Jurgec, Peter: *SloFon 1 : zbornik povzetkov*. 96–97.
- Živanović, Sašo, 2007: *Kvantifikacijski vidiki logične oblike v minimalistični teoriji jezika*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Živanović, Sašo, 2010: Conjunctive and prepositional comparatives in Slovenian. *Linguistica: Demetrio Skubic octogenario* 50.3. 225–240.
- Živanović, Sašo in Pöchtrager, Markus Alexander, 2010: GP 2, and Putonghua too. *Acta linguistica Hungarica* 57.4. 357–380.



---

## IMENSKO KAZALO

### A

Abney, Steven Paul 68  
Aboh, Enoch Oladé 21, 30, 70  
Adger, David 67, 70, 119, 157, 204  
Alexiadou, Artemis 21, 69  
Alt, Theresa 56  
Anderson, John M. 77  
Aristotel 89  
Aygen-Tosun, Gulsat 56, 57

### B

Bajec, Anton 103  
Baker, Mark 77  
Barwise, Jon 38, 79  
Beghelli, Filippo 70, 87, 125, 129, 199, 200  
Belletti, Adriana 61, 69  
Bhatia, Tej K. 55  
Bolinger, Dwight 25  
Büring, Daniel 114  
Borer, Hagit 71  
Bošković, Željko 43, 197, 198  
Brentari, Diane 81  
Brody, Michael 71, 117, 119, 125, 129, 164, 218  
Brown, Wayles 56  
Butler, Jonny 128

### C

Caha, Pavel 69, 80  
Carruthers, Peter 76  
Chierchia, Gennaro 100  
Chomsky, Noam 61, 62, 64, 66–68, 72, 79–82, 115, 118, 125  
Cinque, Guglielmo 21, 69, 70  
Collins, James 201  
Cooper, Robin 38, 79  
Corver, Norbert 19  
Cuderman, Marijana 172, 189

### D

Dols, Nicolau 48

Dowty, David 92, 93

### E

Emmorey, Karen 81  
Enç, Mürvet 19  
Erjavec, Tomaž 59

### F

Feldstein, Ron F. 54  
Fodor, Janet Dean 127  
Fodor, Jerry Alan 75, 76, 81  
Frege, Gottlob 89  
Friedman, Victor 50

### G

Gil, David 121  
Giusti, Giuliana 21  
Golden, Marija 67, 68, 77, 158  
Grillo, Antonino 62

### H

Halle, Morris 71  
Harley, Heidi 150  
Harris, John 80  
Heim, Irene 73, 125, 181–184, 186, 187  
Heller, Daphna 45  
Herburger, Elena 15, 75, 87, 88, 102, 109, 132, 134, 135, 138, 139, 152

### I

Ihsane, Tabea 19, 20, 70, 158  
Ilc, Gašper 64  
Ionin, Tania 150, 151

### J

Jackendoff, Ray S. 25, 26, 76  
Janda, Laura A. 44  
Jasbi, Masoud 201  
Juarros-Daussà, Eva 48

### K

Kadmon, Nirit 25–27, 29, 37, 125  
Kamp, Hans 73, 125

Kaye, Jonathan D. 80, 197  
Kayne, Richard S. 163  
Keenan, Edward L. 14, 75, 106, 108,  
201  
Kempson, Ruth M. 87  
Kennedy, Christopher 188–190  
Kern, Marko 172, 189  
Kracht, Markus 64, 115

## L

Ladusaw, William 100  
Larson, Richard 71, 72, 87–89, 92, 99,  
106, 182  
Lasnik, Howard 118  
Law, David 35  
Lechner, Winfried 177  
Lewis, David 201  
Lillo-Martin, Diane 81  
Lindsey, Geoff 80  
Link, Godehard 87  
Linnebo, Øystein 35, 133  
Lopez-Escobar, E. G. K. 95  
Lowenstamm, Jean 80  
Ludlow, Peter 10, 35, 37, 75, 86, 91–93,  
97, 99, 101, 107, 127, 219,  
222  
Lyndon, R. C. 95  
Lyons, Christopher 20, 56

## M

Makkai, Michael 95  
Marantz, Alec 71  
Marušič, Franc 20, 70, 173  
Marvin, Tatjana 82, 132  
Matushansky, Ora 45, 150, 151  
Merchant, Jason 140  
Moltmann, Friederike 162

## N

Neale, Stephen 127  
Neeleman, Ad 140, 202  
Nilsen, Øystein 69, 71, 130

## O

Ockham, William of 61, 91

## P

Partee, Barbara H. 71  
Petrič, Teodor 28  
Pinker, Steven 104  
Pollock, Jean Yves 68, 70  
Pöchtrager, Markus Alexander 80  
Popper, Karl R. 14, 61, 110, 197  
Puskás, Genoveva 19, 20, 70, 158

## R

Radford, Andrew 67, 119, 120  
Ramchand, Gillian 80  
Ritter, Elisabeth 150  
Rizzi, Luigi 61, 62, 69, 120  
Rooth, Mats 13, 25–27, 29  
Roskies, Adina L. 82  
Rothschild, Daniel 101, 102  
Rullman, Hotze 182  
Russel, Bertrand 89, 156, 201  
Russell, Bertrand 19, 37, 38, 223

## S

Sag, Ivan A. 127  
Sandler, Wendy 81  
Scha, Remko J. H. 86  
Scheer, Tobias 80  
Schwarzschild, Roger 182  
Scott, Gary-John 163  
Segal, Gabriel 71, 72, 87–89, 92, 99,  
106  
Sharvit, Yael 162  
Sánchez, Valencia 92, 93  
Ségéral, Philippe 80  
Sperber, Dan 76  
Starke, Michal 64, 69–71, 76, 77, 80,  
82, 88, 113, 115, 118, 120,  
124, 142, 204  
Stateva, Penka 162  
Stavi, Jonathan 14, 75, 106, 108, 201  
Stopar, Andrej 28, 30  
Stowell, Tim 70, 87, 125, 129, 199, 200  
Suppes, Patrick 92  
Svenonius, Peter 80  
Szabolcsi, Anna 125, 129

Szigetvári, Péter 80

## T

Toporišič, Jože 16, 17, 20, 23, 68, 113

Townsend, Charles E. 44

## U

Uriagereka, Juan 62, 67

Uttal, William R. 75

## V

Van Benthem, Johan 108, 109

Van de Koot, Hans 140, 202

Van Riemsdijk, Henk 19

Vergnaud, Jean-Roger 80

Von Fintel, Kai 99–101

Von Stechow, Arnim 177, 182, 187

## W

Wheeler, Max 48

Wikipedia 21, 46–48, 56, 63, 75, 76

Wilder, Chris 21, 69

Wilkinson, Karina 182

## Y

Yates, Alan 48

## Z

Zamparelli, Roberto 14, 19, 21, 69, 116,  
164

Zeijlstra, Hedde 126, 127, 130, 131,  
194, 195

Zikova, Markéta 80

## Ž

Žaucer, Rok 20, 70, 173

Živanović, Sašo 9, 63, 75, 80, 86,  
95–97, 107, 110, 133, 152,  
187



---

## STVARNO KAZALO

- alternativa, 27, 29, 31, 33, 136, 181, 184
- berljivostni pogoji, 63, 73
- besedni red, 28–31
- besednozvezna teorija, 113, 115, 141, 142, 144
- binarnost, 104, 105
- denotacija, 71, 73, 92, 106, 107, 162, 181, 182
- dictum de nullo, 91, 92, 95
- dictum de omni, 91, 92, 95
- disjunkcija, 35, 105, 128, 131, 192
- distributivnost, 199
- dogodek, 87, 89, 202  
ničti, 193
- določilnik, 74, 92, 93, 96, 105, 106, 110, 149  
določni, 37, 42, 158, 171, 197, 201  
logična oblika, 157  
presežniški, 14, 31, 38, 42, 43, 161, 173, 177, 197  
primerniški, 14, 97  
univerzalni, 14, 129
- določilo, 67, 112, 115, 118, 122  
povedkovo, 164, 165, 180
- določni člen  
pridevniški, 20, 173
- dopolnilo, 14, 66, 112, 123, 132, 161, 194, 199
- doseg, 37, 124, 126, 133, 138, 142, 143, 146, 157, 158, 181, 182, 184–186, 188, 190, 200, 202, 203, 205  
omejenega kvantifikatorja, 110, 145, 156
- dvojno napolnjeni Comp, 118
- endocentrizem, 66
- enoličnost, 19
- fonetična oblika, 63
- formula, 35, 125  
atomarna, 36, 113, 123  
položaj, 160, 192  
polarnostno kanonična, 95, 96
- fseq, 147, 159
- glagol  
modalni, 183
- hierarhična zgradba, 142, 146, 148
- hrbtenica, 117, 120, 123, 125, 135, 157, 213  
numerična, 117, 151, 159, 160, 167, 168, 174  
prekinjanje, 148, 149, 151, 160, 167, 168, 174  
pridevniška, 163, 174  
samostalniška, 168, 169, 174  
stavčna, 167, 179, 184, 185
- implikacija, 35
- inferenca, 37, 87
- izbiranje, 64
- izomorfizem  $LF \cong L^*$ , 83, 143, 145, 156, 191, 201
- izpust, 140, 158–160, 162, 167, 174, 182, 185, 187, 203
- jedro, 14, 66, 68, 82, 115, 118, 122  
preprosto, 122  
sestavljeno, 118, 122, 156, 184
- jezik  
angleški, 31, 44  
bolgarski, 199  
francoski, 19  
grški, 126  
hebrejski, 45  
hindujski, 46, 58  
japonski, 46  
kannadski, 47  
katalonski, 48



- kitajski, 49
- madžarski, 20, 49
- makedonski, 21, 42, 50, 60
- nemški, 21, 34, 51
- nizozemski, 52, 194
- norveški, 21, 53
- polisintetični, 198
- poljski, 54
- pundžabski, 55
- romunski, 55
- slovenski, 31, 59
- srbohrvaški, 199
- srbski, 56
- tamilski, 56
- turški, 56
- češki, 44
- španski, 21, 138, 139
- jezikovna zmožnost, 62, 63, 76, 83, 93
  
- kartografija, 163
- kategorija
  - funkcijska, 68
  - leksikalna, 68, 70
- komentar, 201
- komponenta
  - fonološka, 65, 72, 77, 79, 81
  - pomenska, 71, 72, 74, 77, 78, 83, 104, 106, 107, 110
  - skladenjska, 65, 72, 77, 78
- konjunkcija, 35, 105, 112, 128
- konzervativnost, 15, 75, 86, 108, 110
  - stroga, 109
- korespondenčno načelo, 104, 112, 117, 121, 124, 131, 141, 144, 147, 150, 192
- kvantifikacija, 134
  - neomejena, 35, 109, 112
  - omejena, 109, 110, 112, 127
  - univerzalna, 137
- kvantifikator, 105, 180
  - eksistencialni, 35, 128, 131, 160, 183, 192, 202
  - implicitni, 124, 128, 141, 157, 158, 160, 167, 169, 178, 190, 203
  - položaj, 205
  - vmesni položaj, 145
- neselektivni, 125
- omejeni, 124, 156
- posplošeni, 92, 93, 105, 182
- univerzalni, 35, 128, 131, 158, 160, 167, 169, 183, 191, 192, 199, 205
  
- logika
  - infinitarna, 86
  - naravna, 91
  - pluralna, 35, 86
  - predikatna, 35
- logična oblika, 63, 71, 75, 83, 107, 121
- ločitev, 65, 82
  
- minimalizem
  - metodološki, 61
  - vsebinski, 62, 63, 66, 80
- model
  - domena, 109
- modul
  - Fon, 81, 83
  - SMS, 81, 83
- monotonost, 89–104, 162, 186, 200
  
- n-beseda, 126, 194
- nabor, 64
- naslonka, 16
  - podvajanje, 198
- nastop, 95, 96, 117, 124, 126, 136, 160
- negativen, 96, 101
- pozitiven, 96
- negacija, 35, 95, 96, 101, 105, 126, 128, 131, 138, 158, 188, 190–192, 194, 195
- negativno polarni izraz, 129, 190
- nejasnost, 188
  
- odvisnik
  - oziralni, 163, 198

- ogrodje, 115  
 pridevniško, 68, 69  
 samostalniško, 68, 69, 116, 171  
 stavčna, 116, 168  
 stavčno, 68–70
- omejevalec, 110, 112, 124, 127,  
 131–134, 145, 150, 156, 157,  
 178, 186
- operator, 28, 29, 74, 130  
 <, 162  
 >, 162  
 modalni, 182  
 negativni, 194, 195
- osprednjost, 201
- otok, 198
- ovrgljivost, 61
- ozadje, 134, 136, 137, 139, 140
- oznaka, 72–74, 77, 78, 82, 83, 117, 118,  
 122, 123, 126, 130, 158, 161  
 binarna, 204  
 negativna, 129, 167, 169, 170, 173,  
 192, 198, 199, 204, 205  
 neinterpretabilna, 194  
 nezaznamovana, 204  
 pomenska, 73, 74, 77, 78, 149  
 privativna, 204  
 zaznamovana, 204
- pomen  
 formalni, 17  
 predmetni, 17
- pomenska ravnina, 71
- potrjevanje, 74, 118, 119, 123
- poudarek, 25, 26, 28–31
- predikat, 35, 74, 87, 96, 112, 119, 121,  
 136  
 #, 36, 147, 148, 151, 159, 160,  
 163, 167, 171, 173, 191  
 argumenti, 88, 115, 116, 121, 124,  
 160  
 distributivnost, 36, 86, 87  
 jedrni, 121, 122, 124, 130, 132,  
 149, 159, 163, 165, 192
- polarnost, 171  
 vrstni red argumentov, 121, 149,  
 165
- kolektivnost, 36, 86, 87  
 kumulativnost, 35, 86, 87  
 mestnost, 121  
 nepresečnosti, 192, 198, 201, 203  
 presečnosti, 36, 141, 156, 157,  
 160, 170, 171, 173, 191
- predpostavka, 28
- premik, 182, 183, 203
- premikanje, 64, 115, 149, 157, 159,  
 160, 174, 181, 203, 205  
 prislova, 198
- presežnik, 21, 187, 198  
 absolutni pomen, 171  
 nepresežniška raba, 34, 176, 193  
 relativni pomen, 171, 175
- pridevnik  
 presečni, 163  
 presežniški, 198  
 stopenjski, 182  
 negativni, 187  
 osnovna stopnja, 188, 189  
 pozitivni, 187  
 standard primerjave, 188–190
- priklapljanje, 67, 164, 194, 195
- primernik, 162, 188, 198  
 pridevniški, 186  
 prislovni, 186  
 razred primerjave, 177, 178, 187
- primerniški predlog *od*, 177, 181, 182
- primerniški veznik *kot*, 177, 181
- prislov, 17, 167  
 negativni, 194, 195
- prislovno določilo, 88, 200
- projekcija, 66, 118, 119, 121, 123, 129,  
 149, 156, 157, 161, 165, 203  
 druga, 122, 167  
 funkcijska, 69  
 maksimalna, 67, 112  
 minimalna, 67  
 prva, 122, 132, 168

- vmesna, 67
- zadnja, 122, 131, 150, 167
- relativizirana minimalnost, 62
- samostalnik, 18
- samostalniška zveza, 14, 17
  - nedoločna, 205
  - univerzalna, 181, 182
- sestavljanje, 64, 66, 115, 132
- sestavnik, 64, 117
- sestavniškost, 72, 107, 127
- silogizem, 89
- sistem
  - izgovorno-zaznavni, 63, 65
  - pojmovno-namerni, 63, 65, 71, 73, 74, 78, 81, 83, 89, 123, 132, 136
- skladnja
  - neslišna, 65
  - slišna, 65
- sklepanje
  - izpustno, 96
  - usmerjeno, 129, 135, 190, 200
  - vrivno, 96
- sklon, 16, 158
  - rodilnik, 198
- sled, 114, 115
- slovar, 81–83, 158, 161, 171, 174, 194, 198
- specifičnost, 19, 20, 186
- spremenljivka, 35, 113, 117, 120, 123, 124, 126, 135, 184, 213
  - alternativna, 137, 146, 167, 184, 185, 202, 203
  - alternativna , 169
  - dogodkovna, 87, 116, 140, 141, 202
  - individualna, 35, 87
  - lastnostna, 87, 163
  - numerična, 35, 87, 148, 159, 175
  - pluralna, 156
  - predikatna, 132, 133, 136, 178
  - predmetna, 132
  - prosta, 125
- stabilna razširljivost, 109
- stavek
  - mali, 164, 165, 180
  - pod-izbrisni, 182
  - pomožniški, 164, 180
  - vprašalni, 182
- stavčni rep, 28, 29, 31
- stopnja, 162, 182
  - standardna, 163
- stopnjevanje, 23–25
- tavtologija, 112
- topik, 201, 202
- udeleženska vloga, 88, 116, 119, 123
  - izčrpnost pripisa, 88
- ujemanje, 21
- univerzalna slovnica, 62
- ustreznost, 25
- vezalna fonologija, 80, 204
- veznik
  - logični, 35, 37, 95, 105, 111, 112, 128
- večina, 18, 22, 23
  - absolutna, 31, 33, 38, 42, 171, 197
  - relativna, 32, 33, 43, 172, 173, 175, 177
- vmesnik, 63
- vprašaljenje, 117, 198
- vzorec določnosti, 41, 197
- vzorec enoličnosti, 140, 192, 193, 198
- zaimек
  - kazalni, 21
  - osebni, 16
- zanikanje, 129, 138, 176, 190, 192, 204
- zgradba
  - globinska, 66
  - površinska, 66
- zveza
  - φP, 70, 147
  - AgentP, 69

AndP, 203  
AP, 69, 190  
besedna, 69, 114  
BgP, 69, 140, 167, 168, 174, 178,  
198, 201  
CommentP, 201  
CP, 68, 69  
Def<sub>A</sub>P, 173, 174, 198  
DefP, 69, 156, 158–161, 167, 171,  
174, 198  
DegP, 69, 163, 173–176, 198  
DistP, 129, 200  
DP, 68, 69, 157  
IP, 68, 69  
NegP, 70, 129, 170, 192, 194, 195  
NP, 69, 157  
NralP, 69, 148, 159–161, 163, 165,  
167, 168, 171, 175

NumP, 70  
PropertyP, 163, 165, 174, 179, 190  
ThemeP, 69  
TP, 69  
VP, 68, 69  
vP, 195

## števnik

glavni, 14, 16–18, 36, 148, 151,  
158, 165, 200, 201  
sestavljen, 151  
nedoločni, 14  
žarišče, 13, 15, 25, 31, 33, 140, 144,  
146, 167, 169, 174, 178, 180,  
181, 184–186, 198, 201, 203  
povezava z, 26, 28  
žariščna preslikava, 134  
žvrkljanje, 198

»Kvantifikacijski vidiki logične oblike v minimalistični teoriji jezika« je nadgradnja doktorskega dela, ki je nastajalo v okviru doktorskega študija dr. Saša Živanovića; gre za izvirno avtorsko delo, ki povezuje dve znanstveni polji: matematiko in semantiko. Metodološko temelji na uvedbi parametra (logični jezik  $L^*$ ), ki služi kot orodje za pomensko razčlenitev jezikovnih izrazov z namenom dokazati, da izrazi jezika  $L^*$  sistematično ustrezajo izrazom logične oblike. V tem okviru avtor utemeljuje in razvija možnosti skladijsko-pomenskih razčlemb, pri čemer upošteva sočasni razvoj znanosti o skladijskih zgradbah in se nasloni na vse zanesljivejši izomorfizem med skladijskimi in pomenskimi razčlembami.

doc. dr. Helena Dobrovoljc

Dalje podaja monografija izvirno razčlemba stavčnega zanikanja in skladijskega ujemanja. Spet je analiza zajela primerniške in presežniške konstrukcije ter glavne števnike (samostalniške in pridevniške in kot jedro t. i. malih stavkov). Iz navedenega je razvidno, da razvija monografija poleg skladijske tudi formalno semantiko naravnega človeškega jezika in da hodi pri tem še neuhojena pota. V slovenskem okviru gre za prvo obsežno študijo te vrste sploh. Po mnenju podpisanega recenzenta pa tudi mednarodno jezikoslovje še ne premore primerljive študije ob enakem jezikovnem gradivu. Dosežki študije so povrh take vrste, da veljajo za naravne človeške jezike sploh.

akad. prof. dr. Janez Orešnik

Linguistica et philologica

31

18 €



<http://zalozba.zrc-sazu.si>